

НИНО РИЧИ В СТЪКЛЕНАТА КЪЩА

Част 2 от „Житията на светците“

Превод от английски: Стамен Стойчев, 2009

chitanka.info

На Йън и Гари Дждедъс и на Питър Дей

И ние всички без срам ще излезем напред и ще се изправим пред Него. И Той ще ни каже: „Вие сте свине. Направили сте идол на Звяра, с неговия белег, но това няма да ви бъде простено!“ И по-мъдрите, по-разбиращите ще рекат: „О, Господи, защо приемаш тези люде?“ А той ще им отвърне: „Защо ги приемам, не е по силите да го разберете дори вие, мъдреците. Никой няма да повярва колко стойностно е това.

И ще излезем всички, без да се срамуваме.“

Достоевски, Част I,
глава 2, „Престъпление и
наказание“

„Какво направи ти, Колумб? Погуби ти най-добрите ни младежи.“

Поговорка от
Калабрия

БЛАГОДАРНОСТИ

За приноса им към тази книга аз съм много благодарен на: Лий Робинсън за нейните съвети и насърчения; на Джанет Ървинг и Питър Робинсън за тяхната подкрепа и търпение; на Питър Дей, Ян Джедъс и Грег Кели за техните много полезни внушения; на Вероник Настър за нейния опит в отглеждането на деца; на Алекс Шулц за неговия прецизно-критичен поглед; и на Елън Селигман за редакторското сътрудничество, често превишаващо обсега на нейните задължения.

Бих искал да благодаря също на Мери Ди Мена, Розела Матеи, Лили Поличела и Елизабет Пуглия, с които работех през 1979 г. при проучванията на италианската общност в Лимингтън, Онтарио, както и на проф. Уолтър Темелини, който ръководеше всички изследвания и от чиито публикации аз извлякох един от епиграфите в книгата си.

Епиграфът от „Престъпление и наказание“ е взет от изданието на „Модърн Лайбръри“; превод на Констанс Гарнет.

За тяхната финансова подкрепа в течение на онези седем години, през които беше създадена трилогията, от която тази книга е втората, благодаря на Програмата за изследвания на Канадския съвет за култура, на Директората по мултикултури към Кабинета на държавния секретар, на Съвета по изкуствата към щата Онтарио и Отдела за награди в областта на изкуствата към Канадския съвет за култура.

ПЪРВА ГЛАВА

Градчето Мърси се издига върху самотна, отвесна крайбрежна скала, извисяваща се над бреговете на езерото Ери. Водите на това езеро не се отклонявали от Мисисипи към Сейнт Лорънс, докато някакъв природен катаклизъм не довел до появата на клисурата Ниагара. Мърси е кацнал като островче върху няколко акра земя, извисяваща се над околността, и е отрязан от сушата с плитко езеро, чиято ширина се променя от петнадесетина до двадесет и пет километра. Въпреки че езерото обикновено е спокойно, в околностите му е трябвало да бъдат пресушавани блата, простиращи се на много километри. По черните пътища, точещи се покрай брега на езерото откъм източния край на градчето — в посоката към носа Пойнт Чипеуа — се издигат диги, високи от шест до девет метра. Но след топенето на снеговете рано напролет или при много силен дъжд, ако потеглиш по някой от тези пътища, ще преживееш нещо незабравимо: нивото на водата в езерото, ширещо се от едната страна на пътя, е по-високо от земята откъм другата страна на пътя и само стръмните диги, с наклон от 45 градуса, предпазват ниския терен от заливане, което би имало фатални последици.

Магистралата 76 служи и за главна улица на градчето, само че там носи името „Сейнт Мери стрийт“. Къщите в Мърси се простират от двете страни на тази улица. Въпреки калта през зимата и ранната пролет цялата местност е известна с името Сън Парлор^[1]. Шосето се спуска откъм големия разклон на магистралите северно от градчето, после пресича магистрала 3 или стария път Талбът, за да оформи четирите краища на Мърси и да свърши на няколко метра от водата край дока в пристанището на Мърси. Дадените на концесия пътища се разклоняват от магистрала 66 с геометрическа точност, сякаш някакъв великан е грабнал грамаден молив и линия, за да разграфи тази пустош на еднакви квадрати. В Италия пътищата винаги криволичат невъобразимо и се вият според особеностите на терена, особено ако е силно пресечен, та накрая се превръщат в част от него,

обаче тук битката с природата като че ли е била много по-свирепа, залозите — по-високи и необходимостта от доминиране над природата — доста по-неотложна. Само два пътя нарушават шаблона. Единият е старият път Талбът, който лъкатуши сред мрежата от пътища на концесия, като понякога следва от дистанция извивките на бреговете на езерото, но другаде без никаква видима причина внезапно се извива на север или на юг според отдавна забравените замисли на неговите създатели — самите те отдавна забравени от сегашните местни жители. Също толкова капризно се вие и магистрала 13, която свързва на север поредица крайбрежни селища, преди да стигне до Пойнт Чипеуа и да свърши най-неочаквано на входа на резервата, известен като Национален парк „Пойнт Чипеуа“.

Първите италианци в Мърси са пристигнали преди войната и са закупили много от фермите около езерото, предимно по протежение на магистралата, наричана от местните хора Сийклиф или Крайбрежен склон, защото по тези места брегът е по-висок с 15–20 метра от другите зони край езерото. Други италиански заселници се установили край тези ферми, пак покрай брега или по на север, чак до стария път Талбът, т.е. доста по на запад от градчето. Земите им достигнали чак до хълмовете, издигащи се в далечината, и техните извивки смътно наподобяват очертанията на бреговата линия. Впоследствие узнах обаче, че баща ми купил ферма още по-далеч на североизток, чак към третата магистрала, отдадена под концесия. Ние се оказахме единствените италианци, живеещи на изток от магистрала 76, близо до съседното градче Масакис. След около една година все пак купихме една ферма край странични пътища 12 и 13, откъдето до Мърси се стигаше след изминаването на пет или осем километра според това по кой от тези пътища ще се върви. От дъното на задния двор се виждаха стените на консервната фабрика в Сън Парлор, върху които бяха нарисувани грамадни реклами на цигари „Капорал“. Стените бяха иззидани с избледнели от годините червени тухли. Къщите в покрайнините се отличаваха с белите дъски по фасадите си. Над тях се извисяваше камбанарията на църквата „Сейнт Майкъл“, онази с полющената хоросанова мазилка. Фермата изглеждаше самотна, далечна и от всички забравена, сякаш не принадлежеше към това градче. Имаше нещо странно в гледката на толкова много къщи, пръснати сред околността, прекосявана от тези идеално прави шосета,

като някакво застинало в очакване приказно царство, враждебно настроено към всички новодошли. Пейзажът потискаше с това, че бе изцяло равнинен — без нито едно възвишение, така че погледът да може да достигне по-надалеч. Може би това именно пречеше да се открие по-осезаемо всеки детайл сред обкръжението на останалите. За възприятията оставаше само безкрайното, често хаотично повторение на едни и същи елементи от пейзажа. Тази необятна отвореност в крайна сметка действаше потискащо, като те отблъскваше от света. През първите седмици от престоя ми във фермата се появиха неколцина посетители, които на мен, седемгодишния хлапак, ми се сториха не придошли просто по шосето, а сякаш бяха пренесени дотук безкрайно отдалеч през някаква шеметна пропаст, която бе огромна като океана, но празна и зловещо зееща.

Тези първи седмици в Мърси бяха за мен като пътуване сред гъста мъгла — всичко наоколо ми изглеждаше някак си призрачно, като само за миг застиваше на фокус пред погледа и после отново се замъгляваше. Същото бе и с хората — като че ли се отбиваха, за да ни видят, ала познатите лица на селяни от нашия край изглеждаха странни, бяха мрачно сдържани като на погребение. Челно място сред тях заемаше моят баща. Когато дойде да ме вземе в Халифакс^[2] след края на плаването, ние двамата с него поехме с влака на дълъг път. Бяхме сами в купето, а бебето беше отделено в кошче, което веднага незнайно откъде се появи на пристанището. След онези пет години, през които баща ми бе отсъствал от моя живот, сега ми изглеждаше като странник, който няма нищо общо с мен. Беше ми напълно чужд, в негово присъствие се чувствах вечно притеснен и объркан дори и когато само си седях кротко до него. Сякаш постепенно някаква сянка се простираше не само между нас, но и вътре в мен, така че скоро вече виждах в него само тази сянка.

През тези първи седмици понякога се пробуждах внезапно посред нощ и за миг се усещах съвсем изгубен в мрака, неспособен да си спомня нито в кое легло съм, нито къде е дори столът до него. В такива мигове съзнанието ми приличаше на огледало, отразяващо мрака на стаята, който ме обгръщаше от всички страни. Нито следа дори не оставаше от мислите ми, от миналото, усещах само този мъчителен, внезапно връхлетял пристъп на паника и ужас. Това бе единственото, с което съм запомнил онези тягостни дни, прекарани в

кораба и след това във влака, а накрая в тази ферма. Задълго оставах да лежа така, изчаквайки паниката ми да стихне, докато стаята около мен се въртеше в някаква неясна омая. Мислех си после, че мрачината, в която бях потънал, прилича на смъртта; че само съм сънувал, че съм умрял, макар че по-късно продължавах да си спомням образите, споходили въображението ми, преди най-накрая да се унеса в черен като океана сън, непробуден и тежък. Всъщност ме плашеше не толкова мигът, в който затварях очи, а следващият, когато ги отварях, след което пак трябваше да се завърна в този странен, нов свят, сред който се чувствах безкрайно изплашен като новороден.

---

[1] „Слънчевият салон или гостна стая“ (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Пристанище в Нова Шотландия, канадска провинция на брега на Атлантическия океан, входен пункт за корабите от Северна Европа. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

Земята на баща ми — всичко на всичко малко над дванадесет хектара — беше разполовена от един поток, който си беше проправил русло сред землището на всички ферми покрай концесионната магистрала номер 3. Терените по двата бряга на потока бяха леко наклонени, така че оформяха малка долина. Отвъд нея се простираше открито поле, по нищо неразличаващо се от околните полета, които го обграждаха.

За това, което е ставало там в миналото, може да се добие представа единствено, ако плугът изрови от браздата нещо старинно — например ръждясал накрайник от стрела или някаква много по-древна вкаменелост. Фермата, с нейните странни сгради и съоръжения, с големия хамбар и с пещта за хляб край него, с водоема за напояване, с оранжерията — тази стъклена къща, с рамки от бяло дърво, обраслите с плевели алеи и изцапаното със сажди котелно помещение съставляваха един малък свят. Свят със своите типични белези и множество странности, които често са плод от многовековните усилия само на една фамилия — досущ като селцата, накацали по скалистите склонове край Вале дел Соле. Когато пристигнах за пръв път във фермата, всичко там ми се стори спретнато и подредено. Оголени дървета се издигаха покрай двете страни на алеята за автомобили, онази откъм главния вход. Малкият двор, оформен от къщата, гаража и пещта, приличаше на изглед от картичка, без ясни размери, нереален дори. Може би всичко тук някога е било подредено от някакво дете, но дете титан, на което просто му е скимнало да забучи като някакви гигантски играчки тук — дърво, там — къщата, край нея червенеещия се тухлен хамбар. Покривите на оранжерииите по време на пристигането ми бяха закачулени с тънък слой сняг, което ми напомни за сладкиши, посипани със захар. Дори ми хрумна, но само в първия миг, че тези квадрати са някакъв таен код, макар да бяха просто местата, където стъклата бяха счупени и снегът беше пропаднал вътре през тях.

Нашата къща, цялата обкована с бели дъски, през първите дни ми приличаше на строеж, някога замразен и после забравен, понеже всичко навред изглеждаше отдавна изоставено и запуснато. Баща ми се беше подготвил за пристигането ми, но не стана ясно дали се е посветил на приготовленията от няколко месеца или седмици, или само през последните дни. Тук-там личаха следи от неговите усилия — бяха добавени няколко нови чинии в кухненските шкафови и една мръсна кърпа на окачалката в банята — сякаш той бе тук само сърдит прищълец, готов всеки миг да напусне това място. Притихналата къща сякаш все още очакваше някакъв по-значим жест от него, който да наруши хладното спокойствие. Все пак не мога да отрека, че някои от мебелите отговаряха на всички изисквания на тогавашната мода, особено бляскавата хромирана кухненска маса (каквато никога дотогава не бях зървал), карираните керамични плочки, светещите от белота хладилник и печка, а също и всекидневната с нейната украса като по каталог. В нея не липсваше нищо, а на видно място бяха диванът и неговият фотьойл, внушителни, макар и вече леко поизносени и избледнели. Подредбата тук се оказа доста по-различна от това, с което бях свикнал във Вале дел Соле; тук бяха приютени десетки загадъчни за мен вещи. На първо място радиоапаратът над хладилника, който загряваше бавно и скалата му постепенно светваше все по-ярко. Или телефонът, чието далечно бръмчене ми напомняше за жуженето на насекомите, неспирно кръжащи край хълмовете около родното ми село. Но ако в тази нова за мен къща царуваше някакъв дух на „информираност“ относно пристигането ми, той като че ли не се бе вселил в предметите, които въпреки че в по-голямата си част бяха новост за мен, не създаваха усещането за топло посрещане на новодошлия. Не желаеха да споделят с мен своите истории, а оставаха упорито приковани към местата си, като вещи, които са решили да ти обърнат гръб. Единственото, което не споделяше тяхното поведение, бяха ароматите в къщата — слабият мирис на нафталиновите топчета и сладникаво ухаещата ръжда, както и нещо миришещо по-другояче. Това не беше простият мирис на пот или на хляб, а определено беше човешка миризма, просмукала се в мебелите, в кухненските шкафови и в килерите край кухнята, в завесите от крепон, оставени дръпнати край прозорците. Тези миризми се прокрадваха навред и понякога насаждаха у мен усещането за странна пустота и мрачна потиснатост,

усещане, което ме подтикваше да се замислям за тези, които някога са живели на това място, но са го напуснали много преди нас.

В деня след моето пристигане едно момиче, наричащо се Джелсомина, пристигна да живее при нас, за да се грижи за бебето. Във влака неловките опити на баща ми да се грижи за бебето, като че ли с магическа пръчка привлякоха всеобщото внимание. Жените от съседните седалки се скупчиха около нас, за да се надпреварват да гукат на сестричката ми разни безсмислени бебешки възгласи. После се заредиха безчет приказки за кърменето и повиването на бебетата, докато баща ми, свит в ъгъла, мрачно мълчеше. По едно време той не издържа и отиде да доведе Джелсомина. Тя беше дъщеря на чичо Алфредо — братовчед на баща ми. Още помня посещенията на чичо Алфредо при майка ми във Вале дел Соле през миналата есен, след което започнаха нейните главоболия. Помня още, че тогава той се бе завърнал от Америка с модерен костюм. Но кой знае защо сега продължаваше да ми говори като на съвсем малко дете:

— Помниш ли чичо Алфредо? Я виж ти колко си пораснал. А аз те помня ей толкова малък като зелка.

Неговата приветливост изглеждаше пресилена, леко нагарчаща и явно предназначена повече за баща ми, отколкото за мен.

Джелсомина беше слаба, тънкокрака и вечно намусена, мургава като хлапачките от махалите, които понякога се вясваха в нашето училище във Вале дел Соле след дълго спускане по склоновете на хълмовете. Отначало тя също се държеше доста странно с мен. Сигурен бях, че сме се виждали още в Италия, дори смътно си я спомнях от събиранията на бащиния ми род в Кастилучи. Само че тя с нищо не показва, че се познаваме, сякаш откакто се бяхме преселили тук, в Канада, вече се бяхме преродили в съвсем други личности.

— Аз само ще помагам, докато отново ме вземат на работа във фабриката — рече тя, като явно се стараеше да изтъкне колко отдавна пребивава в тази страна. Аз обаче много добре знаех, че миналата есен баща ѝ я бе довел заедно с цялото си семейство. — Доскоро работих там, но един от ингелезите уведоми началника ми, че още нямам шестнадесет години и че било незаконно да ме вземе на работа. И това е само, защото не могат да понасят, когато някой италианец започне да печели същите пари като тях, проклетниците, дето са дошли тук само преди сто години.

Чичо Алфредо и жена му Мария надонесоха в нашата къща много вещи за домакинството — тенджери, тигани, дъска за търкане на дрехи при прането, буркани пълни с доматиен сок, купчина пелени за бебето. Другите наши сънародници от околността също ни посетиха. Всички те знаеха името ми, но аз трудно си спомнях кои бяха те. Не можех да ги свържа нито с някоя местност край Вале дел Соле, нито с някой момент от миналото. Поднасяха подаръците си направо на Джелсомина, с което тихомълком изтикваха баща ми на заден план. По едно време той й нареди да донесе бутилка вино и чаши за гостите. Поговори малко с тях, но съвсем вяло, след което отново го налегна мрачното настроение и изражението на лицето му пак се промени. Сега по нещо приличаше на мъжа, който пътуваше до мен във влака — онзи, който по някакъв мъчителен може би за него начин се бе оказал мой баща. В други случаи той само седеше мълчаливо край ъгъла на масата, оставяйки гостите да разговарят помежду си.

В къщата имаше две спални: едната до килера, а втората до всекидневната. Баща ми спеше в първата, в легло с метална решетка вместо табла, чиито пръчки неволно напомняха за прозорчетата на затворническите килии. Джелсомина, заедно с бебето, и аз си поделияхме двойното легло в другата спалня. Въпреки тази близост ние двамата рядко разговаряхме — като че ли самата къща налагаше върху нас отпечатъка на своята смълчаност, сякаш продължаваше да ни контролира. Дори и бебето не вдигаше много шум. Невиждащите му очи се опитваха да съзрат света сред някакво непоклатимо спокойствие, което поне на мен ми изглеждаше неестествено. Често се случваше посред нощ бебето да се събуди и да започне да реве. Още сънен, аз само следях с премрежен поглед как Джелсомина мълчаливо се надигаше от леглото, за да му поднесе бутилката с мляко. Понякога и аз отивах с нея до кухнята, за да ѝ се любувам, докато тя хладнокръвно и умело се справяше с всичките си задължения. Няма да забравя как шеташе неуморно из стаите, без да се смущава от каквото и да било — нито от изобилието от порцелан, нито от хромираните кранове, нито от черните котлони на печката, които бавно се зачервяваха, докато се нагреят. Млякото, което използваше, се доставяше от местния млекоар в големи, плътно напълнени чак догоре бутилки — всяка сутрин той, без дори да ни се обажда, ги оставяше в преддверието към задната врата. Но преди да затопли поредната

бутилка с мляко, Джелсомина винаги добавяше в нея няколко щипки захар. Щом бутилката станеше готова за бебето, тя първо притисваше биберона до ръката си, за да провери дали е топъл, после чевръсто гушваше бебето в сгънатата си лява ръка, ама с такава невероятна ловкост, сякаш от много години само с това се беше занимавала. Всичките ѝ движения бяха толкова удивително уверени и плавни, че изглеждаха изцяло диктувани от интуицията ѝ. Но все пак понякога се случваше в действията ѝ да се долавя и известна напрегнатост или по-скоро припряност, която ми се струваше по-малко полезна за бебето, отколкото тишината, царуваща в къщата.

В тези месеци баща ми още работеше на смени в консервната фабрика, така че се свърташе във фермата малко. На мен поне ми се струваше, че той се появява тук като призрак, в чието присъствие никога не можеш да си сигурен, ала въпреки това продължава да ни безпокои, също както онази тъй странна миризма на къщата. В просъница често чувах как двигателят на пикапа му започваше да бръмчи още посред нощ. Проблясването на фаровете за миг осветяваше спалнята като в призракен сън. На сутринта ме събуждаха ударите на неговия чук. Като се надигах от леглото, винаги го заварвах вече излязъл на тясната пътечка за пешеходци, привел гръб, за да се покатери на стъкления покрив на една от оранжерииите. Въобще не го бях чул кога се е прибрал. Най-после Джелсомина като че ли започна да открива някакъв смисъл в неговите ходове. Веднъж дневно — понякога сутрин, друг път следобед или дори вечер — тя зареждаше една голяма сребърна табла (от онези, дето ги използват за поднасяне на храна), със сандвичи, завити в амбалажна хартия и ги оставяше на едно от стъпалата към задната врата. Всеки път тези сандвичи изчезваха от там, когато пикапът на баща ми потегляше по автомобилната алея, за да излезе на улицата. След няколко часа таблата пак се връщаше на мястото си на стъпалото, но изпразнена. По-късно на Джелсомина ѝ хрумна да зарежда прибори и чинии на третото място на кухненската маса, макар то да оставаше незаето. Понякога се случваше да изтече цял ден, без баща ми дори веднъж да прекрачи прага на къщата. По-късно, вече в ранните часове на нощта или най-рано, преди да си легнем в спалнята, ние виждахме как светваха лампите в котелното.

Най-неприятните часове настъпваха, когато баща ми заспиваше. Той обикновено спеше, както и работеше — когато му скимваше, без абсолютно никакъв ред. Може би се унасяше малко преди да разсъмне, когато Джелсомина и аз вече се пробуждахме. Или пък най-внезапно нахълтваше в къщата, ала само за да се скрие веднага в стаята си. Всеки път заключваше вратата след себе си. Джелсомина и аз се възползвахме от такива моменти, за да изнесем бебето на верандата, разделена от всекидневната чрез масивна врата с тежко резе. Само че трябваше да внимаваме, резето да не би случайно да се заклеци, защото тогава нямаше да можем да се приберем обратно в спалнята. Оставяхме бебето, увито с одеялцето му, направо върху дъсчения под на верандата. Тя беше изцяло остъклена, затова там винаги се чувствах приятно стоплен, ако, разбира се, грееше слънце. Състоянието на сънлива леност ме подтикваше да си припомням как във Вале дел Соле през по-горещите летни дни се изтягах на тревата в сянката на най-близкото по-голямо дърво, докато овцете от стадото пладнуваха наблизко. Но тук почти всеки ден беше облачно и влажно. Априлските ветрове неуморно разклащаха прозорците, а дървените им капаци често похлопваха. Докато говорехме, заради студа, се виждаше дъхът на всеки от нас. След около половин час бебето започваше да плаче, малките му юмручета почервенияваха, а нослето му започваше да тече, но Джелсомина само го загръщаше по-плътно в одеялцето, преди да го вземе на ръце и да го полюлее малко, та да замлъкне най-сетне.

Дотогава бебето още си нямаше име, пък и изглеждаше толкова мъничко, сякаш не заслужаваше дори име да носи. Нощем, сгушено между Джелсомина и мен в двойното легло, неговото телце изглеждаше тъй мъничко и крехко, че се плаших да не би през нощта да се стоваря върху него и неволно да го задуша. Откакто се беше родило, бебето никак не беше наддало; само цветът на очите му се промени от мътносив на бистро син и в тях постепенно започваха да се появяват признаци на съзнание, макар и засега долавяни съвсем плахо.

— То е копеле — рече ми веднъж Джелсомина. — Мама каза, че баща ти щял да го даде в сиропиталище.

Но вместо това ние просто продължихме с нашите дежурства край бебето, което винаги, когато баща ми си беше у дома, слагахме в леглото. Докато се хранехме, Джелсомина все седеше нащрек на стола си, готова да рипне, ако бебето пак се разреве. Като че ли невидима

линия, минаваща през вратата на всекидневната, делеше къщата на две половини, Джелсомина рядко носеше бебето в кухнята, а пък баща ми, от своя страна, се стараеше да не прекосява тази разделителна гранична бразда. Всеки ден тръпнех в смътно очакване да се появи някой, който да вземе бебето, за да го отведе нейде далеч от нас, след което нашият живот щеше да продължи по своя нормален път. Обаче дните неусетно отминаваха, а бебето оставаше при нас.

Една нощ, се събудих от плача на бебето, но този път необикновено силен и настойчив. До мен Джелсомина вече се беше събудила и станала от леглото, за да го вземе на ръце и да го люлее припряно и загрижено.

— Успокой се — прошепна му Джелсомина. — Успокой се!

Но бебето само се разпищя още по-яростно и на лунната светлина личицето му заприлича на сбръчкано лице на старица.

— Ето, ето... — прошепна Джелсомина и настани бебето в скута ми. Косата ѝ се беше слепнала от потта след напрегнатото будувание през нощта, още повече че тъкмо тази нощ усетихме първия полъх на пролетното затопляне. — Подръж я за малко, докато приготвя бутилката. Ако пак се събуди, баща ти ще счупи и на двама ни главите.

Зачакахме баща ми да заспи, внимавахме и непрекъснато се заслушахме, да не би случайно той да се събуди и да надникне в спалнята ни. Опитах се да накарам бебето да млъкне, като друсках леглото, а после го притиснах към гърдите си с надеждата да успокоя малката си сестричка с топлината на тялото си. Но нейните дребни юмручета продължаваха да ме удрят забързано. Аз се паникьосах и без много да му мисля, затулих устата ѝ с длан, но изплашено побързах да я отдръпна, щом видях как гърдите ѝ започнаха забързано да пулсират.

Джелсомина се върна с бутилката. Бебето отначало понечи да се съпротивлява и явно възнамеряваше да продължава да се дере до пълно изтощение.

— О, я стига! — прошепна ѝ Джелсомина.

Най-после малкото зверче се смили над нас и ухапа биберона. Скоро се укроти и внезапно отново се преобрази в мило създание, с което можеш да си играеш и да се забавляваш, макар само преди броени секунди да изглеждаше толкова ужасно разстроено.

Джелсомина впери поглед в мен.

— Върни се да спиш. Не е наша вината за всичко това.

Само че в бебето май се беше вселил някакъв зъл демон: през следващите няколко дни сестричката ми ставаше все по-непокорна и по цели часове ревеше неистово, сякаш току-що бе преживяла шока от преждевременното си раждане и сега внезапно се беше разсърдила на света с цялата си енергия и с целия си гняв на новородено създание. Баща ми нищо не рече, само стана още по-отсъстващ, по-неуловим за нас, като повече време отделяше за спане и се вясваше само на обяд и на вечеря.

— Сигурно ѝ е лошо — отбеляза Джелсомина. — Помня, че моята сестричка плачеше така, когато имаше колики.

— Не трябва ли да повикаме някой доктор?

— Доктор ли? А кой ще плати за този доктор? Най-добре ще е за всички нас, ако умре.

Обаче бебето не умря, а само продължи неуморно да реве по цели дни. Джелсомина притискаше длан към челцето му, за да проверява дали няма пристъп от треска. Обаче бебето, като изключим плача, във всичко друго си беше съвсем нормално: крайниците започнаха да наедряват, косата му растеше, бузите му се издуваха и въобще си изглеждаше напълно здраво.

По едно време баща ми въобще престана да се появява край масата за хранене. Тогава, една нощ, Джелсомина и аз, докато се въртахме напълно будни в леглото, измъчени от опитите да успокоим бебето, чухме как задната врата се затръшна и видяхме силуета на баща ми да преминава покрай прозореца на спалнята. Забелязахме още как светнаха лампите в котелното, после пак изгаснаха, но баща ми не се върна. Следващият ден беше неделя, а в неделните дни ние обикновено обядвахме в къщата на бащата на Джелсомина. Но пладне отдавна отмина, а баща ми още не се беше прибрал от полето. Накрая Алфредо се обади по телефона:

— Чичо Марио ми каза да ви предам, че днес няма да идваме при вас — обясни Джелсомина. — Той е зает с работата на полето.

От другия край на линията се чу как Алфредо недоволно извика нещо.

— Така ми рече да ви кажа — повтори Джелсомина, — само че бях забравила да се обадя по-рано.

Тя бе уредила всичко сама, защото въобще не беше разговаряла с баща ми.

— Защо каза това? — попитах я аз после.

— Ти си гледай твоята работа. Мислиш ли, че искам отново да се върна във фабриката?

През тази седмица баща ми се беше прехвърлил нощна смяна във фабриката. Въобще не се прибираще да спи в къщата. Единственият признак за неговото присъствие във фермата остана прибирането на сандвичите, завити в амбалажна хартия, от стъпалата до задната врата. Както и шумът от стъпките, които се дочуваха от котелното, когато идваше да вземе нещата си. През един от следващите дни Джелсомина ме накара да изляза с нея, докато баща ми беше зает с нещо в задния двор.

— Искам само да видиш нещо — каза ми тя.

— Какво да видя?

— Няма значение, само ела с мен.

Тогава за пръв път надникнах в котелното. Дотогава си мислех, че е нещо като къща, с остъклени прозорци и тухлени стени, но се оказа по-скоро нещо като склад, където от много години хаотично бяха нахвърляни най-различни вещи. Котелът като огромен бик се извисяваше край входа, а около него се виеше сложно сплетена паяжина от тръби, валове и кабели, губещи се някъде по-нататък, през стените. В дъното на помещението всичко тънеше в полумрак, но все пак успях да забележа обковани с дървена ламперия ниши в стените, пълни с непознати за мен инструменти, ключове за осветление, водопроводни кранове и други подобни части. Имаше и тръби по пода, редом с ролата от кабели, а върху една пейка бяха захвърлени оцапани с машинно масло инструменти и масльонки до тях. Навред се виждаха, струпани по невъобразим начин, механични детайли и приспособления сякаш останки от някаква гигантска машинария. Всичко се оказа покрито с дебел слой въглищен прах, през прозорците трудно проникваше светлина заради запрашеността, така че вътре осветлението от лампите създаваше илюзията за феерично място, тънещо в здрач. Само покрай едната стена се виждаше нещо по-ново — редица от ниши, макар и останали небоядисани, чийто по-свеж вид вдъхваше надежда за някаква промяна.

Джелсомина ме поведе към дъното на сградата, като прекосихме следващото помещение, в което стените не достигаха до скосения таван. На вратата висеше остарял стенен календар от 1957 г., пожълтял

след четиригодишния период, изтекъл от окачването му. На него няколко дати бяха оградени с червено и до тях нечия чужда ръка беше надраскала някакви загадъчни бележки. Вътре в стаята един прозорец с две крила разкриваше изглед към задния двор. Оттам се разнасяше неприятната воня на нещо плесеняло, смесено с някаква животинска миризма. В средата на стаята имаше още една масивна дървена ракла, с надраскана повърхност, но толкова обемиста, че заемаше може би половината от площта. На пода, край вътрешната стена, върху наръч сено беше захвърлено одеяло. Една мършава котка надигна глава изпод него, за миг впери в нас враждебните си жълти немигащи очи, след което внезапно подскочи и изчезна за секунди през вратата към сенките в котелното помещение.

— Виждаш ли? — прошепна ми Джелсомина, докато опипваше сеното като последното доказателство, което ѝ беше убягвало досега. — Ето защо не се вясва повече при нас.

Едва сега ми направиха впечатление гънките и вдлъбнатините по одеялото — те напомняха формата на човешко тяло, сякаш някой само преди миг бе лежал там. Дори се създаваше смътното впечатление, че там още се спотайва нечие тяло, мълчаливо притискащо сеното с тежестта си, но невидимо.

На раклата беше оставена една омазнена торба. Джелсомина намери в нея парче сирене, половин самун вкоравен хляб, а на пода, до стената откри кана, пълна до половината с вино.

— Аз какво ти казвах — изрече тя, макар че за мен всичко това тук си оставаше загадка, по-трудна за обяснение дори от неяснотите, които ни измъчваха досега.

Тя започна да тършува из чекмеджетата на раклата. От едната страна три се оказаха заключени, но най-горното от другата страна се отвори съвсем лесно. Вътре намерихме малко ловни патрони, а по-навътре — купчина стари, прашасали фотографии. Джелсомина веднага се зае да рови сред тях.

— Господи, колко едър е бил той тогава — промърмори тя. — Прилича на вол в тези дрехи.

— Не бива да ги пипаш — предупредих я аз. — Трябва веднага да се махаме от тук.

Но в същото време се притиснах към нея, за да огледам снимката, която тя държеше в ръката си. На нея се виждаше група

войници, разпръснати по склона на някакъв хълм, вероятно в разгара на учение. Но те всъщност си играеха: един от предната линия беше протегнал ръка като пистолет, докато друг на няколко метра се преструваше на убит, както става в игрите на децата. Коленете му изглеждаха като подкосени, а едната си ръка бе притиснал към сърцето.

— Това е било преди баща ти да се ожени — каза Джелсомина.

Едва сега го разпознах. Той беше онзи в средата на снимката, който се преструваше на убит. За мен беше огромна изненада да го видя в тази роля, играещ като ученик. Особено поразяваща бе усмивката му — не си спомнях да се е усмихвал така, още повече в толкова драматична сцена.

Тази нощ баща ми се върна от работата доста преди края на смяната си. Ние чухме как той затръшна вратата на пикапа си. Стъпките му отекнаха под прозореца. Но повече по нищо не се разбра дали се е прибрал в оранжерията, или се е отправил към най-близката нива. Джелсомина веднъж или два пъти отиде да надзърне от верандата към котелното, а накрая не издържа и притича до гаража, за да провери дали е там пикапът на баща ми. Върна се с кутията му за храна. Вътре още си стояха непокътнати приготвените за него сандвичи, завити в амбалажна хартия.

Те изглеждаха като последна улика, като решително доказателство, че крехкият и тъй трудно поддържан нормален ход на живота в нашето домакинство беше сериозно разклатен. През целия ден ние останахме смълчани и потиснати, сякаш с предчувствие за някакво бедствие. Особено се тревожех аз, защото очаквах нещо зло да ни сполети още от първия ден на пребиваването ми в тази къща. Ала в същото време през прозорците нахлуваха радостните звуци на пролетта — жизнерадостните песни на птичките, шумоленето на младите листа. Всички тези звуци отекваха неестествено силно. Струваше ми се, че грохотът на трактора на съседа е прекалено висок, макар всъщност той да боботеше приглушено в този тих следобед заради голямото разстояние до съседската нива.

Храната в къщата вече беше на привършване. Обикновено баща ми пазаруваше от близката бакалия, като купуваше наведнъж за цяла седмица. В неделите майката на Джелсомина ни подаряваше зеленчуци от своята градина, но вече от доста отдавна няхахме попълнения за

зареждане на килера към кухнята. По тази причина Джелсомина въвеждаше строги дажби за хранене, като се съобразяваше с оскъдните ни запаси — например за вечеря получавахме само по едно яйце и малко пържен лук. Скоро след това тя откри, че почти сме изчерпили кредита си към млекаря. След като поне дузина пъти прерови всички чекмеджета на кухненските шкафове, тя най-накрая се върна при мен до масата, откъдето аз следях с тревожен поглед действията ѝ.

— Трябва да поискаш пари от баща си — заяви тя.

Но аз благоразумно се престорих, че не я бях чул.

— Чуваш ли какво ти се говори? — Тя се надвеси над мен. — Ти трябва да отидеш при него. Няма друг изход.

Не посмях да я погледна в очите.

— Но аз не зная къде е — изрекох накрая.

— Не ставай идиот. Той е в котелното. По цял ден кисне там.

— Преди малко проверих. Лампите там не светеха.

С крайчеца на окото си улових някакво движение и се присвих. Очаквах да ме удари, но тя в последния миг реши да се въздържа.

— Иди пак — нареди ми тя, но този път с по-мек тон, като се наведе по-близо към мен. — Ще ти отнеме само една минута. Ако отидеш, ще ти дам пет цента от рестото, което ми остана от млекаря.

Само че аз изплашено се отдръпнах от нея към ръба на стола.

— Ти си виновна, че той ни е толкова сърдит — отвърнах ѝ аз. — Не биваше да тършуваш из чекмеджетата му.

— Я го виж ти какъв умник се извъди...

Вдигна ръка, но преди да ме удари, аз скочих от стола и хукнах към банята.

— Негодник! — изкрещя тя и се втурна след мен. Успях да затръшна вратата под носа ѝ. В тъмното успях да напипам ключа и го завъртях в ключалката. Джелсомина започна да тропа отвън по вратата.

— Веднага отключи вратата, иначе ще я строша!

Изплашен, че тя ще изпълни закана си, аз опрях гръб о вратата, но единствената „полза“ беше, че сега долавях ударите ѝ много по-осезаемо.

— Искаш ли бебето да умре? Това ли искаш? Ти си само едно мамино синче, да, това си ти. Но твоята майка е мъртва, забрави ли го? Мъртва е!

Бебето, което досега спеше, сега ревна с цяло гърло. Чух как Джелсомина се отдалечи от вратата на банята, чух още как се затръшна задната врата. После стъпките ѝ се чуваха някъде под прозореца на банята. Въпреки мрака аз се качих на тоалетната чиния и успях да зърна нейния силует да се движи по алеята за автомобили сред вечерния здрач. За миг се спря пред вратата на котелното, сякаш бе решила да изчака някой да отговори на почукването ѝ, след което се премести към високия прозорец, вкопчи пръсти в рамката му и се надигна, за да надникне вътре. Но накрая се обърна и отново пое към алеята. Аз се притаих. Не смеех да дишам дори.

— Не мисли, че не те виждам къде си, идиот такъв.

Чух стъпките ѝ в къщата, после и шума в кухнята. Когато тишината за няколко минути надвисна над къщата, аз протегнах ръка към шкафа край ваната, където събирахме мръсните дрехи за прането. Извадих дрехите и ги струпах накуп сред банята, после ги издърпах край ваната, за да има върху какво да легна. За няколко минути ми се струваше, че тъна в блаженство сред мрака в банята, неуязвим и защитен, забравен от целия свят, когато илюзията изведнъж секна — Джелсомина отново се озова отвън пред вратата.

— Виторио, сега вече трябва да излезеш.

Но аз останах напълно неподвижен, като си въобразявах, че ако не помръдвам, няма да предизвикам подозрението ѝ и тя накрая ще си отиде.

— Не ставай глупак, не може да останеш там цяла нощ. Няма да те удрям.

Отново последва мълчалива пауза, после проехтя силно тракане на метал в метал. Изведнъж си спомних, че всичките ключове в къщата бяха еднакви. Ключалката подаде и вратата се разтвори широко. Джелсомина изникна в рамката на вратата като някакво плашещо привидение на фона на светлината от кухнята.

— Виж се само на какво приличаш — присмя ми се тя. — Приличаш на някоя бездомна котка. — И се наведе над мен, за да ме вдигне от импровизираната ми постеля. Прегърна ме с такава сила, че аз се облях в сълзи. — Скъпи, какво има сега? Нали си мъж, макар и още толкова малък? — Но сега и тя се разплака заедно с мен.

— Той ще се разгневи, загдето сме гледали снимките му — изрекох аз през сълзи.

— Не се дръж като глупак. Той е сърдит заради твоята майка, което не е наша вина. Защото се е занасяла с друг мъж. Но ти си прекалено малък, за да ги разбираш тези работи.

На сутринта не заварихме бутилката с мляко на задните стъпала. Намерихме само кутията за сандвичите на баща ми, която Джелсомина — както обикновено — беше оставила там предишната вечер. Когато отворихме кутията, ние открихме, че сандвичите от предишния ден си стоят там недокоснати. Не ни се искаше да ги похабяваме и ги изядохме на закуска, макар че хлябът беше мухлясал, а месото беше придобило някакъв крайно неприятен метален вкус. След това Джелсомина ми рече, че въобще не бивало да ядем месо, защото било петък. Но за мен всички дни бяха еднакви, така че нямаше никакво значение дали днес е петък, или не.

Джелсомина се зае да приготвя последното мляко, за да нахрани бебето.

— Май ще трябва да се обадя на баща си — рече тя.

Няколко пъти пренабираше телефонния номер най-старателно, ала всеки път от другия край на линията долиташе някакъв непознат глас и тя веднага прекъсваше връзката.

— По дяволите! Не знае ли, че все трябва да ядем нещо? Само бог знае с какво се занимава там. Може би чисти бълхите на котките.

Доста преди пладне бебето отново ревна. От първото му храняване с мляко бяха останали само няколко пръста мляко в бутилката. Джелсомина смеси този остатък с няколко чаши стоплена и подсладена вода. Без да се оплаква, бебето засмука мътната течност. Джелсомина седеше с мрачно лице, като държеше здраво бебето в ръцете си, сякаш вършеше нещо много опасно.

Тя събра малкото храна, която бе останала в килера и в кухненските шкафови. Имаше подправки за соса, но нямаше спагети; за обяд тя стотви една доста постна супа, в която натопихме остатъците от мухлясалия хляб на баща ми. После Джелсомина се върна в спалнята, за да прибере дрехите за пране. Аз я последвах, за да ѝ подавам щипките, когато тя излезе навън да простре изпраните дрехи. Те бяха подредени в редица като в някаква странна картина, всяка от тях накъдрена от вятъра в причудлива форма. Отзад, след въжето с чаршафите, висяха в дълга редица белите пелени на бебето —

идеално изрязани квадрати от бял плат, развявани или набръчквани от силния вятър сякаш реещи се във въздуха птици.

През остатъка от следобед Джелсомина успя да опази бебето спокойно благодарение на подсладената вода, но щом се свечери, малката ми сестричка отново стана неспокойна и непослушна. Като че ли подсладената вода преминаваше много бързо през коремчето ѝ, защото почти веднага се напикаваше. До полунощ се насъбраха няколко смени на пелените, като накрая Джелсомина започна да ги подменя с онези, които още не бяха съвсем изсъхнали след прането. От постоянното навлажняване крачетата на бебето се зачервиха, а дупето ѝ се подсече, затова късно вечерта приплакването ѝ прерасна в непрекъснат рев. Джелсомина я остави да реве в спалнята, докато ние седнахме да вечеряме с малкото храна, която беше останала в къщата — хляба и месото, които обикновено отиваха за сандвичите на баща ми. Най-лошото беше, че бебето вече въобще не искаше да смуче подсладената вода от бутилката.

— Престани, за бога! — Но бебето само ревна още по-силно. Едно от размахващите ѝ се юмручета улучи бутилката и тя се претърколи от ръката на Джелсомина в леглото.

— О! Стига!

Тя вдигна ръка и здравата зашлеви бебето по бузата.

В следващия миг воят на бебето стана толкова силен, че много скоро силиците му се изчерпиха и то само продължи да надува гърдите си, без да успее да ги напълни с въздух.

— Боже мой, какво сторих? — изплаши се Джелсомина и също се разплака. Сграбчи бебето в прегръдката си и зарида над рамото му, като тялото ѝ внезапно се преви и смали. Къде се дянаха досегашната ѝ твърдост, увереност и непоклатимо хладнокръвие? За пръв път ми се случваше да я видя да не може да се справи с грижите около нас двамата. Личеше си, че сега съвсем не знае какво да предприеме.

— Е, нищо, няма нищо — заговори отново тя, напевно и провлечено. — Няма нищо, бедничката ми. Нищо лошо няма да те сполети...

На сутринта ни събуди звънът на телефона. Обаждаше се бащата на Джелсомина. Тя се постара да го увери, че при нас всичко е наред.

— Само гдето чичо Марио не е в къщата — завърши тя. — Мисля, че се е приютил в котелното.

От другия край на линията долетя краткия недоволен възглас на баща ѝ.

— Той вече въобще не ходи във фабриката — добави Джелсомина след кратка пауза. После отново заговори баща ѝ, чийто глас отекваше много по-силно от нейния. Джелсомина настръхна и заговори с оправдателен тон:

— Ами че как бих могла да зная? Може би има прекалено много работа във фермата. Винаги стои само там, в котелното.

Не след дълго пикапът на чичо Алфредо спря на алеята за коли пред нашата къща. Той се запъти първо към котелното, но само след няколко минути излезе от там и обиколи задния двор. Прибра се в къщата със зачервено от гняв лице.

— Къде е той?

— Не е ли в котелното? — учуди се Джелсомина.

Чичо Алфредо я удари силно отзад по темето.

— Глупачка си ти! Не го ли видя кога се е измъкнал с пикапа си?

Чичо Алфредо ни накара да се качим в неговия пикап. За беля през цялата сутрин бебето не спря да плаче. Чичо Алфредо сбърчи чело в недоволна гримаса, докато обръщаше пикапа си, за да излезе на пътя.

— Не можеш ли да го укротиш?

Чичо Алфредо живееше в покрайнините на градчето, точно в подножието на хълма, така че цялото пътуване беше само няколко километра — по задните улички и малко по магистралата, преди да стигнем до внезапно появилия се наклон. Изкачихме се по стръмнината и щом стигнахме най-високата точка, в далечината — като чудодееен, приказен мираж — се откри горната част на езерото. Добрахме се до неговата къща — тясна, износена, висока, покрита със същата имитация на тухли, както и нашето котелно. Но котелното край къщата на Чичо Алфредо беше от бетон, а неговата оранжерия имаше метални рамки. Джелсомина веднага ме вкара вътре и аз се заковах на прага, очарован от буйната растителност, изпълваща пространството като гъста гора. Навред се виждаха жълти цветя, редом с краставици и други зеленчуци, а въздухът трептеше от бръмченето на пчелите и от мириса на земята.

Леля Мария ни чакаше край задната врата. Направи ми впечатление, че лехите край оранжерията бяха засети след последното

ми посещение тук. Зелените редици, идеално очертани, се простираха далеч нататък, чак до ниските дръвчета в дъното.

— А къде е Марио? — попита ни леля Мария.

— Ах, да, пак за Марио заговорихме. Тази идиотка, дъщеря ти...

Джино, синът на чичо Алфредо, се появи иззад майка си и се приведе над нея. Може би, за да се покаже колко е загрижен за нея и колко вече е възмъжал. Лицето му още беше подпухнало от спането. Косата му, силно разрошена, се сипеше на неравни кичури над челото. Чичо Алфредо го повика в пикапа си, откъдето Джелсомина и аз вече бяхме излезли, за да потегли заедно с него към магистралата.

Леля Мария пое бебето от ръцете на Джелсомина.

— Защо плаче малката? Да не би да е гладна?

Прибрахме се в кухнята, която се оказва по-неподредена дори и от кухнята на баща ми. На места керамичните плочки бяха износени и се виждаше дървото под тях, а стените бяха осеяни с мръсни жълти петна. В един от ъглите имаше мивка, натъпкана с мръсни дрехи, а на печката беше оставен буркан със сос за спагети, чиято тежка миризма изпълваше цялата кухня.

Леля Мария върна бебето на Джелсомина и се зае да приготви бутилка с мляко.

— Защо баща ти е толкова сърдит? — запитва тя. — Какво се е случило с чичо ти?

Двете сестри на Джелсомина се скупчиха около нея край масата, като мълчаливо ме оглеждаха, сякаш бях някаква крайно интересна личност.

— От къде да зная какво се е случило с него? — отвърна Джелсомина със сърдит тон. — Няма го в къщата. Това е всичко, което зная.

— Възможно ли е толкова да не забележиш, че нещо не е наред? Защо не ни повика по-рано? Половината град знае, че той е изгубил работата си във фабриката, но никой от тези глупаци не се досети да ни предупреди. Ние двамата с баща ти работим през нощните смени във фабриката, за да можем да се справим и със сеитбата, пък и в оранжерията има много работа...

Все пак не усетих гневна нотка в тона ѝ. Тя като че ли винаги се различаваше в мислите и в чувствата си от другите, сякаш светът не я впечатляваше толкова дълбоко, колкото останалите. Долавях нещо

много успокояващо в нейния забързан говор, толкова уравновесен и лишен от внезапен спад или подем, което превръщаше всички събития в най-обикновени случки, без нито една да изглежда по-важна от останалите.

Когато бутилката беше готова, леля Мария пое бебето от Джелсомина, за да го нахрани.

— Пък и това бебе — промърмори леля Мария. — Ако майка му не беше го родила, животът на всички ни щеше да бъде по-лесен.

— Ама, мамо... — заговори Джелсомина.

— Какво? — Леля Мария се обърна към мен. — Той не разбира за какво си говорим, нали така, Виторио? Когато пораснеш, ще разбереш защо баща ти е толкова недоволен.

По-късно сутринта, когато чичо Алфредо се върна, Джино не беше с него. Но каросерията на пикапа му беше пълна с разсад. Листата образуваха плътен зелен килим, полюшван от полъха на вятъра и блестящ на слънчевите лъчи заради капчиците вода по листата. Чичо Алфредо ни накара всички да се наблъскаме в кабината на пикапа — отзад щеше да пътува само леля Мария с бебето в скута си. Поехме направо по неравния черен път през ливадите и нивите зад къщите, така че само след няколко минути стигнахме до фермата на баща ми. На моравата между хамбара и водоема видяхме паркирани няколко коли, а по-нататък в полето забелязах да работят една дузина мъже и жени. Мъжете разтоварваха коритата с разсада от едно ремарке, което Джино бавно преместваше напред с трактора на баща ми. Останалите — повече жени — го следваха, коленичейки, за да набучат разсада в лехите, вече изкопани от плуга зад трактора. Но баща ми никъде не се виждаше.

— Отиде ни неделната почивка — промърмори чичо Алфредо. — Сега ще трябва да ни помогнеш, така че ще порботиш здравата с нас.

Той ми показа как да засаждам разсада. Приклепна ниско над земята, сграбчи шепя пръст от браздата и постави стръка в дупката. Отгоре около всеки стрък забулваше клечки, които да поддържат крехкото стъбло на разсада и които после трябваше да бъдат изскубнати.

— Ето така — рече чичо Алфредо и допря от двете страни на посадения стрък пръсти, след което чевръсто го притисна. Тръбичката,

в която стръкът беше закрепен, изскочи нагоре от натиска, но влажната пръст остана прилепнала около корена.

— Точно така трябва да изглежда, когато свършиш засаждането. Ако оставиш много пръст над корена, растението много скоро ще се задуши.

С бързо кръгово движение на ръцете си той подравни ръбовете на браздата, така че посаденият разсад остана здраво закрепен в почвата.

— Не го оставяй прекалено надълбоко в браздата. Трябва да е само малко по-ниско, както аз го направих, а после да не забравяш да запълваш празното място около всеки стрък. Разбра ли?

— Да.

Той повтори тази поредица от действия още няколко пъти, като използваше една къса пръчка, за да отмерва разстоянието между всеки две съседни гнезда. Ръцете му шареха учудващо бързо по лехата, като всеки стрък си намираще мястото със същата възхитителна точност. Все още на колене, той се зае да ме следи със зорък поглед, щом аз започнах да имитирам движенията му. Джелсомина и сестрите й, вече работещи по съседните лехи, също спряха саденето, за да ме гледат. Но аз все не успях да подреждам гнездата така спретнато и равномерно като чичо Алфредо. След всяка моя грешка той се протягаше нетърпеливо, за да довърши сам работата, като се мръщеше заради моята несръчност.

— Ето така. Никой ли не те е учил на това преди, когато още си бил във Вале дел Соле, а?

Но щом разбра, че няма да мога да се справя, той ме изпрати в хамбара да донеса една кошница, а после ми поръча да вървя след жените, за да събирам дървените клечки, които те изскубваха от вече засадените лехи.

— Ох, Вито! Виж се само как влачиш кошницата. Да не си решил да събереш вътре всичките грехове на този свят?

— Никога не си виждал в Италия такова равно и голямо поле, нали? Можеш цяла сутрин да го ореш с плуга, а после цял следобед да засяваш лехите. Тук не е като в Италия.

— Какво ли въобще знае той? Кога дечурлигата в Италия са ги водили да помагат на полето, както се прави тук? Може би само по жътва и това е всичко. А пък тук всички излизат да се трудят — мъже,

жени, деца. Всички. На полето не е като в оранжерииите, както и в оранжерииите не е като във фабриката.

На мен поне работата през този ден ми се стори безкрайна. Пикапът на чичо Алфредо на няколко пъти идваше и заминаваше, за да носи нови и нови разсади. Аз оставях купчините от клечките през равни разстояния по протежението на ивиците с трева, ограждащи парцела с лехите, като се стараех да отмервам тези междини с еднакъв брой мои крачки. Но по едно време чичо Алфредо забеляза какво върших.

— Не бива да ги струпваш на толкова много и тъй дребни купчини, разбра ли?

Обядвахме в края на парцела. Слънцето се беше издигнало високо в небето и вече се беше стоплило, ала въздухът си оставаше така свеж, както беше напролет и във Вале дел Соле. Чичо Алфредо донесе отнякъде вода и вино, както и малко месо, заедно с някакво сирене. Жените налякоха направо по тревата или върху преобърнатите дървени корита за разнасяне на разсада. Мъжете се подредиха покрай пикапа на чичо Алфредо, а някои насядаха в ремаркетото. Джелсомина седна далеч от мен, заедно с жените, може би защото не искаше да я причисляват към децата. Един от мъжете извади сгъваемото си джобно ножче и отрязва резени от сиренето и месото, като ги подаваше на всеки от нас, набодени на върха на почернялото острие.

— Ами Марио? — обърна се един от мъжете към чичо Алфредо.

— Нищо не знам за него.

— Хм, може би пък да е решил да попътува малко — предположи една от жените. — За да си избистри главата, де.

— Да, бе, пътуване, как ли не! — обади се някой друг. — А нивата му е незасята до края на май.

— Поне знаем, че е бил принуден, рано или късно, да напусне фабриката. След като го чака работата във фермата и няма кой да го отмени...

— Ако е искал да стане така, трябвало е по-рано да напусне фабриката — отсъди чичо Алфредо, със зачервено от яд лице. — Онези проклети надзиратели там, дето вечно дебнат, могат да бъдат снизходителни към някой от техните, но щом работата опре до някой от нашите, са готови да го изхвърлят за най-малкия пропуск.

По-късно, когато отново се заловихме за работа, аз неволно подслушах малко от разговора на жените.

— Някой ми каза, че го уволнили, защото заспал по време на смяната си.

— Аха, така значи, заспал бил. Само че това никак не ми се вярва да се е случило с мъж като Марио. Съвсем друго би било, ако ми речеш, че се е разгневил и е счупил главата на някой от онези...

Чичо Алфредо продължаваше да докарва коритата с разсада. Към средата на следобеда един от мъжете подреди изпразнените корита под дърветата, чиято редица бележеше края на парцела. После мъжете се върнаха с трактора и ремаркетото, за да съберат останалите зад жените празни корита, захвърлени сред лехите. Трябваше да ги върнат в хамбара. Потегляха натам с трактора винаги, когато ремаркетото се напълваше. Чичо Алфредо отново бе заминал със своя пикап и още не се бе върнал на полето, когато събирачите на коритата стигнаха до нас.

— Ами сега? — попита единият от мъжете. — Какво ще правим, като го няма шефът?

Произнесе натъртено последната дума, сякаш казваше някаква много смешна шега.

— Хм, когато шефът ти го няма — обади се друг, — какво друго ти остава, освен да се изпълнеш под някоя дебела сянка, за да подремнеш.

Този път, когато след разтоварването се върна от хамбара, тракторът теглеше след себе си едно тясно ремарке, което и преди бях виждал забутано сред бурените край водоема. Сега то беше наблъскано догоре с дълги сребристи тръби, които мъжете започнаха да поставят на редици по цялото протежение на парцела. Всяка тръба завършваше с интересен накрайник — висок, Т-образен, напомнящ на главата и шията на някаква странна птица. Докато те довършваха работата си, чичо Алфредо се върна в пикапа си и престана да им помага. Преди да се стъмни, мъжете вече стигнаха дотам, докдето жените бяха приключили с разсада.

Вече застудя. Мъжете коленичиха сред лехите, за да помогнат на жените по-скоро да засадят разсада. Така броят на лехите, в които бяха започнали да разсаждат, се удвои. Тъкмо тогава чичо Алфредо и сина му, се върнаха през моравата с трактора, който Джино управляваше. След няколко минути откъм хамбара загърмя някакъв мотор, ала скоро

се задави и замлъкна. После отново заработи, но този път скоро забръмча равномерно. По едно време внезапно повиши тон подобно двигателя на автобус, напъващ се да изкачи някаква голяма стръмнина. Едновременно с това Т-образните накрайници на тръбите започнаха да се надигат, завъртяха се и накрая от всеки бликна силна струя вода. Приличаха на фонтани и изглеждаха много живописни на фона на гаснещата светлина.

Когато спряхме работа, вече беше станало съвсем тъмно. Чичо Алфредо и Джино се прибраха с мокри дрехи, защото бяха обиколили накрайниците (тогава още не знаех, че ги наричат хидранти), за да проверят дали работят. За утре оставаше да се засади около една трета от парцела.

— И така, Алфредо — рече единият от мъжете, — какво ще правим утре сутринта? На църква ли ще ходим или пак на полето? На мен ми е все едно, защото и в двата случая трябва да съм на колене.

— Можем и сами да довършим работата.

Двамата с Джелсомина се покатерихме отзад на пикапа, шофиран от Джино, за да се приберем да нощуваме в къщата на баща й. Той като че ли хич не обръщаше внимание на засилените пориви на вятъра, защото най-безгрижно беше приседнал върху една от макарите. Черната му коса беше мокра от водата, също и дрехите му, които сякаш бяха преминали през пералнята. Аз побързах да се скрия от студа в кабината, защото чувствах мускулите си сковани като от треска. След миг главата ми клюмна от умора и си представих, че още съм на борда на кораба, който ме доведе в Канада. Припомних си страховитото клатене на палубата и воя на бурята. После ме събуди едно рязко подскачане на пикапа. Надигнах глава и първото, което видях, беше ухиленото лице на Джино.

— Умори ли се? — силно извика той, за да мога да го чуя въпреки силния вятър, но в гласа му не се долавяше симпатия.

Когато се прибрахме в къщата на чичо Алфредо, чух как бебето плаче в някоя от стаите на горния етаж.

— През целия ден тя рева като дявол — обади се леля Мария. — Поговорих с Летиция, която живее по-надолу по улицата и тя ми рече, че всичко се дължало на млякото. Не ставало за бебето. Трябвало да се добавя някакво специално мляко на прах или нещо подобно. Че от къде да знам всичко това?

Събрахме се доста хора край трапезата за вечеря, но макар че през целия ден чувствах глад, още първите няколко хапки успяха да ме заситят. След това направо се затътрихме всеки към своята постеля. Джино заспа почти веднага, но аз за дълго останах буден, разтревожен и нащрек, още повече че лежах притиснат между широкия гол гръб на Джино и стената. От леглото успях да чуя част от разговора между чичо Алфредо и леля Мария в кухнята.

— Може би трябва да се обадиш на полицията — рече леля Мария.

— Я стига с тези глупости! Какво общо има полицията с това?

— Ами кой знае къде се е запилял? Сигурен ли си, че сега не лежи проснат в някоя канавка с разцепена глава?

— Много хубаво, няма що — изсумтя чичо Алфредо. — И какво да кажа на полицаите, ако ме попитат къде се е дянал?

— Кажим им истината, кажим им какво се случи.

— Да, бе! Остава само да го отпечатаме в местния вестник, та всички да разберат.

— Че то и без това всички вече го знаят.

— Не ставай идиотка! Ти знаеш какви са те — при най-дребното нарушение ще скалъпят някаква история и ще ни я пришият. Ние сами трябва да уреждаме затрудненията си.

По-късно чух как пикапът на чичо Алфредо потегли нанякъде. Унесох се, но скоро след това ме събуди силният глас на чичо Алфредо, долитащ откъм кухнята.

— Стига си ме дразнила с глупавите си въпроси! Поне за минута не можеш ли да си държиш устата затворена?

— Добре де, само че какво ще правим сега, а? Ако беше направил това, което първо ти рекох...

— Ама че си твърдоглава, жено...

Нещо се удари с трясък в стената.

— Да не си полудял?

Гласът на леля Мария сега се извиси както никога досега, издаваше паниката ѝ и беше толкова напрегнат, че побързах да скоча от леглото и с трескаво движение да затворя вратата. Навън се затръшна някаква друга врата, а сетне цялата къща изведнъж загадъчно притихна, като се изключи подрънкването на счупено стъкло. Внезапно забелязах, че и Джино се бе събудил и бе вперил оцъклените

си очи в тавана, но накрая се обърна и присви широките си рамене, без дума да отрони.

Зазоряваше се, когато чичо Алфредо поведе децата си и мен към фермата на баща ми, за да довършим работата от вчерашния усилен ден. Слънцето, още оранжево, едва се показваше на хоризонта, а въздухът беше мразовит. Но някой вече ни беше изпреварил — пикапът на баща ми беше паркиран край границата на парцела. Познах го отдалече — той беше нагазил сред една от лехите и се очертаваше като малко тъмно петно на фона на сивеещата редица дървета зад себе си. Когато го доближихме, чичо Алфредо скочи от кабината на пикапа.

— Къде, за бога, се беше дянал?

Чичо Алфредо пристъпи към него, като премина разстоянието само с няколко едри крачки.

— Марио, в името на Господа, ще ми кажеш ли какво се върти в главата ти?

Ние, останалите, се скупчихме в края на лехата, за да изчакаме първо чичо Алфредо да поговори с него. Но баща ми остана приведен над лехата.

— Хей, Марио, кажи най-сетне какво става с теб? — Гласът му прозвуча странно отчетливо сред утринната прохлада. — Това твоето на нищо не прилича.

Оказа се, че баща ми плаче. Чичо Алфредо приклепна край него и отпусна ръка на рамото му.

— По-добре да си мъртъв, отколкото да живееш така — промълви баща ми. Гласът му трепереше като на малко дете.

— Стига, какви ги говориш. Няма нищо, Марио, нищо, нищо страшно не се е случило.

ТРЕТА ГЛАВА

През следващите няколко седмици баща ми и аз останахме сами във фермата. Джелсомина идваше само в неделните дни, за да прибира дрехите за пране, както и за да ни сготви супата и соса за спагетите за следващата седмица. Бебето беше в къщата на чичо Алфредо. Но макар че сега по-често оставах заедно с баща си, присъствието му продължаваше да помрачава настроението ми. Цялото ми тяло се напрягаше като един голям, вкоравен мускул дори само когато долавях миризмата му, преди още тъмният му силует да се появи на прага.

От една седмица той ме бе задължил да чистя стария кокошарник, сврян в един от ъглите на хамбара. По цял ден оставах сред замъглената светлина в хамбара, която все ми се струваше някак загадъчна. Проникващите през процепите в стените подобно на ярки остриета слънчеви лъчи изваждаха на показ безчет пращинки. От сенките по гредите високо над пода и малко под покрива, постоянно се чуваше гукане и пляскане на крила. Най-горе в кокошарника, до една от подпорните греди, имаше гнездо от някакво твърдо слепнало светлосиво вещество, подобно на глина. Всяка сутрин, щом влизах в хамбара, от там излиташе лястовица, която описваше забързано някакъв йероглиф във въздуха. Сякаш, преди да изчезне далеч сред клоните на черниците отвъд моравата, даваше таен сигнал на останалите лястовички.

Кокошарникът беше претърпан с най-различни ненужни вещи, изоставени от години там — счупени щайги, макара с дебела тел, овехтели земеделски сечива, напукана от времето конска сбруя, рула от телена мрежа, с каквото бе ограден и кокошарникът. В началото баща ми обясни накратко какво искаше да свърша, след което ме остави там до обяд. Скоро, след като той излезе на двора, аз вече не можех да си спомня ясно какви точно бяха указанията му. Като се върна, за да ме провери, той веднага се зае да изтъква грешките ми:

— Нали ти казах да струпаш тези щайги до отсрещната стена, където няма да пречат на минаването. — След четвърт час забързано и

напрегнато преместване той пренареди щайгите, с които се занимавах през цялата сутрин.

След почистването на хамбара ми възложи да събирам счупените стъкла от оранжерията, които бяха разпилени по алеите. Но отново допуснах точно тези грешки, за които той предварително ме беше предупредил, че непременно ще направя.

— Гледай да не препълваш количката — рече ми той, — за да не я разсипеш.

Ала аз направих тъкмо обратното: така препълних проклетата количка, че едва я повдигнах за дръжките. И докато я тиках с върховно усилие едва-едва, нагледно си представих — като някакво злоещо предчувствие — как ще изсипя съдържанието ѝ по непредпазливост. И сякаш нарочно в следващия миг количката силно се килна настрани и последва страхотен трясък — разхвърчаха се парчета стъкло чак до стената на една от клетките в оранжерията. След броени секунди баща ми дотърча при мен с лице, пламнало от гняв.

— Господи, Исусе Христе! — За пръв път го виждах толкова разгневен. За пръв път се случваше да ме наругае с толкова леден тон. — Не можеш ли да свършиш нещо така, както съм ти казал?

Инстинктивно се присвих в очакване на удара. Ала удар не последва, нито сега, нито по-късно, защото той веднага се наведе и се зае припряно да събира разпилените от мен парчета стъкло, сякаш той бе този, който бе жертва на някакво унижение.

Оттогава насетне не ме оставяше да върша нищо сам, а най-често ме викаше да му помагам. Понякога, докато работеше, ми правеше забележки или просто изругаваше, щом се натъкнеше на някакво затруднение, при което ми се струваше странно близък и пряк, сякаш в залисията беше забравил, че още съм само едно неопитно дете. Но обикновено оставаше смълчан, изцяло погълнат от работата, съсредоточен до предела на възможностите си. Това привидно би трябвало да ми помага да се чувствам по-малко притеснен, макар че тъкмо тогава аз най-осезаемо усещах присъствието му, загледан в загорялата му кожа и в мускулите по ръцете и врата му, в петната от потта по ризата му, в зачервеното му и напрегнато лице, в което можех да надзъртам като в огледало.

По пладне той обикновено ме натириаше да се прибирам в къщата по-рано от него, за да стопля супата за обяда или да сгрея водата за

спагетите. Ако бяхме свършили храната, приготвена ни от Джелсомина, баща ми набърже приготвяше яйца на очи с лук към тях, като с все същата типична за него припряност изстъргваше загорените яйца от тигана в зле измитите метални чинии, макар на мен да ми се искаше да слагаме на масата от много по-гладките порцеланови чинии, използвани от Джелсомина. Докато се хранехме, той слушаше радио — отначало някаква странна музика, а после гласа на говорителя, невидим, но един и същ всеки ден. Баща ми винаги усилваше звука, когато този непознат мъж заговореше.

— Хм — повтаряше той след това, — може би все пак ще има слънчеви дни, ако вярваме на всички глупости, които приказват по радиото.

Един ден — помня, че беше, когато баща ми окопаваше боба в предната нива — при нас се появи един посивял мъж в кариран костюм и черни очила. Малко преди това го бях видял да паркира голямата си синя кола в предния двор. Сега пристъпи към нас, широко усмихнат, с протегната ръка.

— Марио — започна той, — как си, Марио? Как си, земляк?

След размяната на поздрави започнаха да приказват с баща ми на езика, който сигурно трябваше да е английски. Дълго разговаряха и на мен все ми се струваше, че баща ми, който сега се смееше, докато бърбеше на този неразбираем за мен чужд език, се проявява като съвсем различна личност. В този миг ми изглеждаше много по-спокоен и в добро настроение. Но щом непознатият си тръгна, баща ми отново се намръщи.

— Купих фермата от този тип — сподели той. — Тези германци не знаят друго, освен „земляк, това и това, земляк това и онова“. Всички имигранти от Европа са земляци за тях. Но това дърто копеле всъщност искаше просто да се увери, че не съм забравил, че му дължа пари.

Въпреки това той отново се усмихна. Изглежда, че посещението на този възрастен мъж кой знае защо, го беше разведрило.

Същата вечер той ме заведе в градчето, в някаква кръчма, която представляваше дълго и зле осветено помещение, с тезгях в единия край и с редица от плетени маси — в другия. Заварихме там неколцина мъже да бърбят около една от по-задните маси. Част от тях носеха униформи на сиви и бели райета, каквито носеше и баща ми, докато

работеше във фабриката. Баща ми отвърна с приятелско кимване на техните поздрави, но доброто му настроение тутакси се изпари. Поръча сладолед и кафе на мъжа зад тезгяха, но никой друг не си поръча нищо.

— Хей, Марио, хайде, ела да поиграем. Трябва ни четвърти, а тези тук са прекалено страхливи, за да зложат малко пари на масата.

Баща ми впери поглед в кафето си.

— Може би не са чак толкова глупави — изрече накрая той. — Никой не дава нищо даром.

— Какви ги говориш? Играем по на петдесет цента, а за тях дори не можеш да си купиш някоя от курвите в Детройт.

Другите мъже около масата дружно се разсмяха.

— Да, петдесет цента — замислено процеди баща ми, все още загледан в кафето си, макар че сега цялото му внимание беше посветено на мъжете около масата в дъното на кръчмата. — Когато дойдох тук, трябваше да работя половин ден, за да изкарам петдесет цента.

— Уф, все едно и също повтаряш! Хайде, седни при нас. Нали скоро ще забогатееш, като започнат да пристигат чековете от фермата.

— Тази ферма ще поглъща още много усилия, преди да мога да сложа нещо в джоба си. Сега работя само за банката. Пък и този проклет германец, който още се тревожи за четирите цента, които му дължа...

— Какво може да ти стори той? Няма ли да си получи парите от земеделския кредит?

Баща ми се обърна с лице към тях. Щом стана дума за германеца, доброто му настроение се възвърна.

— Работата е там, че няма много печалба в тази работа, понеже той беше занемарил фермата много. Веднага ми стана ясно защо ме посети днес, с нов костюм и с нова кола — защото още не е забравил за онези жалки центове. Нищо, че в договора е записано, че до октомври не му се полага нито цент дори...

— Брей, какъв негодник е той! А ти какво му каза?

— Не си мислете, че той е толкова глупав, та да заговори открито за парите. Нали ги знаете какви са? Все са ухилени, все те наричат „приятел“, „земляк“. Но през цялото време се озърташе наоколо, подпитваше за реколтата и за изкупните цени. Аз само се усмихвах и

накрая му рекох, че ако иска да види каква ще е реколтата, да се отбие пак през юли, когато ще мога да му подаря една крина боб.

Другите мъже се разсмяха.

— Ще видиш, че ще дойде да си прибере боба — увери го един от тях.

Баща ми се надигна от стола и се присъедини към тях, за да поиграе на карти.

— Ти ще бъдеш моят банкер — каза ми той и издърпа един стол до неговия за мен.

— Това означава, че всеки път, когато той спечели — обади се един от играчите, — ти ще прибиращ по пет цента.

— Ако пък загуби, ще ти отстъпи фермата.

Играха до късно, като отначало разговорът бе доста лаконичен, но постепенно се увеличаха все повече и повече в играта. Накрая баща ми реши да ми остави малко дребни монети от спечеленото тази вечер.

— Какви ги вършиш, Марио? — пошегува се един от мъжете. — Да не искаш да го разглезиш? Та това е надница за половин ден!

След няколко дни, на връщане от полето, ние заварихме пикапа на чичо Алфредо, паркиран в предния двор. Самият той ни очакваше край кухненската маса, докато леля Мария приготвяше вечерята.

— Е, успя ли да се отървеш от неприятностите? — Неговото весело настроение ми се стори престорено сякаш ни носеше лоши вести.

Откъм банята се чуваше шум и след малко Джелсомина се появи оттам, понесла бебето в ръцете си. Усетих как ме заля вълна от гняв — не ми се струваше правилно бебето отново да се върне в къщата. Казах си, че някой — чичо Алфредо или баща ми — трябва да забрани на Джелсомина да го води в кухнята, само че щом тя влезе вътре, наоколо се възцари напрегната тишина.

— През целия ден беше кротка като ангелче — заговори Джелсомина.

Чичо Алфредо извърна към нея червендалестото си лице.

— Така ли се влиза в стая? Не мислиш ли, глупачке, първо да поздравяш чичо си Марио?

Чичо Алфредо и леля Мария си тръгнаха след вечерята, но Джелсомина и бебето останаха. За кратко, след като чичо Алфредо си тръгна, ние тримата останахме спокойни, докато накрая баща ми не се

надигна мълчаливо, за да се оттегли в стаята си. След това Джелсомина се зае да приготвя храната за утрешния ден, като не спря да мърмори под носа си, докато шеташе в кухнята. Ала нейната веселост беше измамна и престорена, защото така и не успя да прикрие до болка познатото ми мрачно униние, тъй често тегнещо в нашия дом.

Тази нощ в леглото Джелсомина беше неочаквано дистанцирана, разсъдлива и въобще се държеше като съвсем зряла:

— Не е редно да спя в едно легло с теб — заяви тя. — Все пак не съм ти майка.

По време на отсъствието си от дома ни тя бе станала някак по-мрачна и непредвидима. В присъствието на баща ми ме заговаряше само ако се налагаше да ме порицае за нещо. Стремеше се да изтъкне колко е пораснала и съзряла и дори си позволяваше да се държи най-безцеремонно с мен сякаш за да ми даде да разбере къде ми е мястото. Освен това Джелсомина често подпитваше баща ми за работите във фермата и то, придавайки си вид на много осведомена стопанка. Държеше се доста фамилиарно и докато поднасяше чиниите, се задържаше край стола му повече, отколкото бе нужно. После, след поредното оттегляне на баща ми в котелното, тя се прокрадваше в стаята му, за да вземе неговото тесте карти и да поиграе с мен — просто защото нямаше с кого друго. Сядаше на пода във всекидневната, кръстосала нозе и затъкнала ръба на роклята между бедрата си. При всяка успешна за нея ръка тя надаваше радостен момичешки крясък. Случваше се в резултат на този шум бебето да ревне с цяло гърло. Тогава тя се надигаше от пода, без дори да си дава труд да прикрие безкрайното си отегчение от досадното задължение да го вземе на ръце.

— Всички говорят, че баща ти трябва да намери друго семейство, което да иска бебето — заговори тя. — Така правят тук, не е като в Италия. Тези ингелези непрекъснато вършат това и хич не се грижат за децата си, както е прието сред италианците. Но майка ми все повтаря, че ако каже на баща ти да стори нещо, той ще направи точно обратното. Сам си е виновен, че е станал за смях на хората.

Джелсомина почти не полагаше усилия да държи бебето настрана от баща ми. Понякога използваше завръщането си в нашата къща като своеобразно разрешително да го храни в кухнята, докато и

ние с баща ми седяхме там. Примасничеше само и само за да накара малката да се разсмее, сякаш се докарваше пред баща ми, че го гледа както всяко нормално дете. Имаше нещо предизвикателно в поведението ѝ, но баща ми продължаваше да не допуска грижите за бебето до съзнанието си и почти не поглеждаше малката ми сестричка, сякаш за него тя бе само някакво нежелано недоразумение.

Вече навлязохме в разгара на лятото и работата на полето се увеличи — трябваше да се прибира бобът, а доматиите трябваше да се прекопаят. Дните се сливаха един с друг без никаква разлика между тях. Все се надявах, че тази усилна полска работа не може да продължава все така, без никакво спиране, ала всяка сутрин Джелсомина ме будеше още на разсъмване и всичко продължаваше както преди. Рано сутрин, през първите часове, навън беше по-поносимо. Подухваше лек утринен ветрец и въздухът изглеждаше зареден с неясно, но обнадеждаващо обещание, пък и растителността беше още съвсем свежа заради утринната роса. Обаче по пладне полето вече се мерзелееше в мараня. Жегата беше влажна и потискаща и сякаш целият свят около теб, докъдето ти виждат очите, застиваше неестествено замрял и скован.

Баща ми вече почти не ме взимаше да му помагам, а усамотен се занимаваше само със своите загадъчни проекти. Когато започна брането на боба, Джелсомина понякога излизаше следобед на полето, като оставяше бебето да спи в най-близката щайга — използваше я вместо бебешка люлка. Тогава часовете се нижеха малко по-бързо, макар че Джелсомина все мърмореше на баща ми, че не работя достатъчно, но поне ми помагаше да издържа до свечеряване. Понякога го лъжеше, че съм напълнил повече щайги, отколкото всъщност бях успял да сколасам, като ми приписваше по някоя и друга щайга от своите. Обикновено аз работех с хората, които баща ми довеждаше всяка сутрин на полето със своя пикап — едри жени с черни очи, облечени предимно в черно, с орлови носове и със скрити под забрадките си коси с необичайно твърд косъм. Те винаги се скупчваха на групи и неспирно бърбеха помежду си на своя дразнещо рязък и гърлен език. Но поне работеха чевръсто, защото съумяваха да оберат по три, дори по четири реда, докато аз се тутках с довършването на първия си ред за деня. Те често ми предлагаха плодове от вързоците, в които носеха обяда си, а понякога добавяха и

къс бяло, но силно солено сирене, опитвайки се да се шегуват с мен на своя странен език. Често се случваше баща ми да се впуска в спор с тях, като се връщаше назад по техните редове, за да им покаже къде са стъпкали растенията или са набрали в щайгите си негоден за продажба боб.

— Оглеждай се и преброявай всички щайги, които си набрал — казваше ми той. — Тези проклетни ливанки ще те ограбят, ако не си отваряш очите.

Аз престанах да взимам от тяхната храна и ги следях зорко, докато те се трудеха, с надеждата да заловя някоя от тях в опит за измама. Само че когато веднъж се оплаках на татко, че май липсва една от моите щайги, той реагира с необяснимо за мен безгрижие:

— Ти наистина ли видя да ти задигат щайгата? — запита ме той.

— Не.

— Тогава сигурно не си ги преброил добре.

След беритбата на боба трябваше да се заемем със засаждането на лехите в оранжерията или „стъклената къща“, както я наричах в мислите си. После отново трябваше да се върнем при доматиите, после следваше още садене и най-накрая дойде ред на първата беритба. Редовете бяха толкова дълги, че за цял един ден не можех да свърша дори един. През целия ден работех, стремейки се, колкото се може повече да оставам на сянка. Отмервах часовете според бавното издигане и спускане на слънцето спрямо хоризонта. Имах почивка по средата на сутринта — тогава Джелсомина обикновено ми носеше стомна с вода, после в средата на следобед ми се полагаше още една почивка. Най-тежко ми беше именно в следобедните часове, когато другите работници бяха напреднали доста пред мен и аз оставах самичък сред палещата, притихнала жега. Над мен се синееше бездънното небе, ослепително синьо, толкова светло, че чак очите ме заболяваха, когато се вирах в него. Не можех да понеса мисълта за това още колко много работа имах да свърша. Ако се случеше наоколо да няма никого, аз просто се изпъвах по гръб на земята, притварях очи и си позволявах за кратко да подремна. На свечеряване малко се окопитвах, защото вече се виждаше краят на тягостно дългия работен ден. Гледката на безкрайната редица от напълнени догоре, подредени надалеч зад гърба ми и огрявани от залязващото слънце торби, радваше окото ми. По-късно вечерта ме налягаше смъртна умора и

едва се довлечах сред напрегната тишина до къщата само за да се просна в леглото и да заспя непробудно в очакване на следващото съмване, когато всичко отново щеше да се повтори.

Така се стигна до онзи ден в края на лятото, когато Джелсомина ми каза, че скоро щяла да се върне на работа във фабриката.

— Ами бебето ще се махне ли? — попитах я аз.

— Не говори глупости. Къде ще се дене тя?

— Че кой тогава ще се грижи за нея?

— От къде да знам? — сви рамене тя. — Може би баща ти ще я продаде на циганите.

— Или май аз ще трябва да се нагърбя с грижите за нея.

— Ти? — възкликна тя недоумяващо. — Та тогава тя няма и една седмица да преживее. Пък и нали трябва да ходиш на училище.

Същото се повтаряше и през следващите дни. Джелсомина неуморно ми даваше своите тайни указания, без да прикрива стремежа си да прехвърли цялата работа на мен, когато баща ми не е в къщата.

— Не бива да се страхуваш за нея. Все едно да стиснеш с устни карфиците, за да ти останат ръцете свободни.

Тя ме заставяше да повтарям всичко отново и отново, докато не се научех да го върша, както трябва. Окото ѝ не трепваше дори когато бебето се съдираще да реве, а на мен малко ми оставаше и аз да се облея в сълзи. Но понякога се случваше, при това най-неочаквано, и тя да изгуби търпение:

— Виж какво, идиот такъв, ти явно никога няма да се научиш как се прави това. Некадърници сте и ти, и баща ти, щом той си въобразява, че може да те оставя да наглеждаш бебето.

След няколко дни, на вечеря, тя успя да събере кураж, за да се опълчи открито срещу баща ми:

— Кой ще гледа бебето, когато аз си замина от тук?

Очите на баща ми блеснаха от възмущение, но в тях се четеше и нещо друго: някакъв внезапно пламнал интерес. Като че ли едва сега той забеляза Джелсомина, защото досега я възприемаше като част от мебелировката.

— Ама че си и ти една... — изрече той с радостен тон, което беше напълно неочаквано за мен. — Скоро ще можеш отново да разполагаш изцяло с времето си, така че за нищо не бива да се тревожиш.

Тази вечер Джелсомина повече не посмя да повиши тон. А после, в спалнята, тя се държа още по-странно: вместо да отиде, както обикновено, в банята за преобличането си, тя започна да се съблича пред мен. Опитах се да не я гледам, но тя май искаше точно обратното. За миг се изправи напълно гола до прозореца, обляна от лунната светлина като статуя, но доста кокалеста и недоразвита. Гърдите ѝ, малки, уязвими и бели, бяха увенчани с тъмни кръгчета, с размер колкото италианските монети по петстотин лирети.

— Мислиш ли, че съм красива? — напрегнато прошепна тя. Аз, разбира се, не посмях да ѝ противореча, защото и без това бях толкова засрамен, че тя се разголи пред мен.

През прозореца проблеснаха фаровете на пикапа на баща ми, който се връщаше с някакъв товар от фабриката. Джелсомина моментално се отдръпна в ъгъла, скръстила ръце пред голите си гърди.

— Ако кажеш на някого за това — заплаши ме тя, — ще ти клъцна пишката.

След три дни Джелсомина си замина и нейното място зае леля Тереза. Въобще не знаех, че ще пристигне, докато не я видях една вечер в задния двор да слиза от пикапа на баща ми. Появи се просто така, без никакво предупреждение, с куфар в ръка. Въпреки високите си токчета тя веднага закрачи из неравния заден двор. За миг, преди да я позная, аз си представих, че по някакъв вълшебен начин съм успял да я повикам тук. В следващия миг в паметта ми изплуваха някакви смътни спомени за нея.

— Здравей, Виторио! Я виж какъв малък мъж си станал! Очакваше ли ме? Какво има, не ме ли помниш? Марио, — обърна се тя към баща ми, — защо не си казал на Виторио, че ще дойда? Виж го как гледа, като че ли е видял призрак!

За последен път видях леля Тереза по време на погребалната служба на дядо ми в Кастилучи, когато тя бе само една от роднините ни по бащина линия, пристигнали да се видят с майка ми и с мен. Понякога се случваше мама и аз да посещаваме родителите на баща ми. В такива случаи леля Тереза неизменно ме завеждаше на селския площад, където подхвърляше по няколко лирети на младия мъж зад бара, за да ми купи сладкиши. Или ме разхождаше из ливадите около

селото, като ме държеше за ръка и се шегуваше, че приличаме на двама влюбени. Тогава тя ми изглеждаше по-различна от всички останали, може би защото беше най-малкото момиче в семейството на баща ми, най-глезената, единствената дъщеря, на която бе позволено да посещава училище. Освен това заради бледата си кожа и черните си очи минаваше за красавица, макар да бе кокалеста. Помня как кокетираше, как се държеше предизвикателно, изживяваше се като награда за мъжете, но никой от тях не беше сигурен, че ще я спечели.

Но сега цялата ѝ енергия се насочи само към поддържането на нашето домакинство. За броени минути тя успя да обходи цялата къща. Накрая се спря в моята спалня с бебето в ръце.

— Каква е хубавица! Лежеше тук напълно будна, притихнала като мишка. Как се казва?

Но никой още не се беше замислил за името ѝ.

— Марио, само не ми казвай, че дъщеря ти още си няма име! Не можеш да я третираш като животно.

Смутих се, явно тя още не беше наясно с много неща около детето и очакваше от баща ми някакъв знак, че той ще брани правата на бебето. Но той запази мълчание, както често се случваше в присъствие на бебето.

— Тогава ще я наречем Маргарита — реши накрая леля Тереза. Притисна бебето към гърдите си и произнесе името бавно, сякаш ѝ го подаряваше. — Мар-га-ри-та. Това е светицата, на която се молят всички жени, когато приближава да станат майки. Така ще те наричат: Маргарита. Ето виж, тя се усмихна. Видя ли как веднага ме разбра?

С пристигането на леля ми нашето ежедневие започна да се променя. Промени се дори и атмосферата в къщата, включително и толкова крехкият като черупка на яйце ред, който дотогава се беше утвърдил. Все си мислех, че нашето домакинство няма да понесе нейната неуморно бликаща енергия, че накрая всичко ще се сгромоляса, ала вместо това всичко тук започна да се променя така, че да се приспособи към нея. Тя се отнасяше към бебето като към моя сестра, което естествено внасяше много интимност в отношенията ни. Това доскоро беше немислимо, въпреки че ние досега нееднократно се бяхме опитвали да твърдим точно обратното. Странно бе да има в къщата ни нов човек, който отказва да капитулира пред царящата досега мрачна атмосфера, който толкова открито успява да извоюва

място за себе си. След няколко дни тя ме премести от спалнята и сега вече спях на дивана във всекидневната. След още една седмица поиска креватче за бебето.

— Не мисля, че ще мога да издържа още една нощ в едно и също легло с нея — сподели с нас леля Тереза. — Това ме принуждава да си мисля какво вършат свинете с техните малки прасенца, как се случва понякога едрата свиня да затисне някоя от рожбите си с тежкото си тяло и да я премаже. Затова стопаните отделят прасенцата от майките им.

— Че то нашето легло стига за трима — възрази й баща ми. — А сега какво се оказва? Че е тясно дори за един човек.

— Слушай, едно бебешко креватче няма да ти коства много пари. Пък и може да стане въобще без пари. Жената на Мауро има креватче, което не се използва. Говорих вече с нея по телефона.

Баща ми почервения от ярост.

— Ще ти строша главата с телефона, за да престанеш да бърбориш по него и да занимаваш хората с твоите глупости.

— Тогава я прибери да спи при теб — най-невъзмутимо му отвърна леля ми. — Но след тази въздишка, дето се отрони от устните ти, ми стана ясно, че никога през живота си не си държал бебе в ръцете си.

Очаквах баща ми в гнева си да запрати нещо по нея, толкова много се ядоса. Но той само се присви, съвсем обезсърчен.

— Да, да, добре, ти всичко обръщаш на шега. Но накрая ще видим дали всичко е шега в този живот.

Той вече изглеждаше примирен и готов на отстъпки. След няколко дни, когато се събрахме за обяд, видяхме един непознат пикап в двора, а в спалнята на леля Тереза някакъв рус мъж в работен комбинезон сглобяваше малко детско креватче с високи решетки като прегради от двете му страни.

— Ето, всичко е готово — съобщи ни той, щом приключи със сглобяването.

Не знаех как да се държа с леля Тереза, не можех да проумея как тя гледаше на живота ни, как така тя не се плашеше от проблемите и от тяхната сериозност. След появата й тук баща ми някак си се сниши, вечно мрачното му настроение все повече се превръщаше в негов личен проблем, при това все по-незначителен, за който дори не си

заслужаваше да се говори. Когато беше около леля Тереза, баща ми като че ли се стараеше да сдържа гнева си, изправяйки го като свой страж срещу нея, а изречените приглушено неясни заплахи звучаха като плах опит да се защитава. Може би заради това леля Тереза го наричаше на шега Джовани Батиста^[1].

— И ти като него заради всяка дреболия предричаш края на света.

Тя прекарваше дните само вътре в къщата, изцяло посветила се на грижите за бебето, но всичко вършеше лениво, подобно на градските жени. Двамата с баща ми по цял ден не се прибирахме от полето. Бяхме заети с работата около домати, на която едвам насмогвахме. Леля Тереза обаче нито веднъж не излезе да ни помогне. Случваше се да се приберем по мръкнало и да я заварим на телефона, без да си е мръднала пръста да приготви вечерята. Баща ми, разбира се, се ядосваше и трябваше да мине доста време, преди да се успокои.

— Трябва по-малко време да работиш с устата си и повече с ръцете си.

Ала леля Тереза винаги и за всичко имаше готов отговор:

— Не мисля, че това е правилно, след като тук има хора, които не съм виждала по пет-шест години, а сега не мога да им кажа и едно „Здрасти“.

Но това, което най-силно безпокоеше баща ми, беше не толкова липсата на старание от нейна страна, колкото ленивата атмосфера, която тя насаждаше в къщата. Леля ми винаги намираще време както за своите телефонни разговори, така и за другите си увлечения. Например тя много обичаше да слуша радио, като записваше дълги списъци с думите, които научаваше от него, за да ги повтаря десетки пъти, сякаш това декламиране можеше да ѝ помогне да схване смисъла им. Като я чуеше да повтаря зазубрените думи, баща ми много се дразнеше и лицето му помръкваше.

— Това ли те научиха през всичките години в училище? Да си губиш времето с глупости.

Най-после привършихме работата по домати и баща ми си позволи едnodневна почивка. Но на следващия ден, когато пристигнаха чичо Алфредо и синът му Джино, за да ни помогнат да натоварим събраната реколта, се оказа, че дъждът през нощта беше повредил значителна част от добива. Трябваше да сортираме всички домати,

торба по торба, за да отделим развалените. Вече се стъмни, а още не се виждаше краят на тази изнурителна работа в задния двор.

— Защо Тереза не излезе да ни помогне? — попита накрая чичо Алфредо.

Баща ми ме изпрати да я повикам.

— Трябваше по-рано да ми кажеш — рече тя, като се изправи на задната врата по престилка и чехли. — Сега трябва да се заема с вечерята.

— Забрави за вечерята — разпореди се чичо Алфредо. — Ако не свършим това тук, повече никой няма да има какво да яде. Тези домати трябва да бъдат прегледани до десет вечерта.

— Не може ли да останат за утре?

— Да бе, как ли не, за утре. Ако тази вечер Марио пропусне реда си, ще трябва да чака още цели три дни, преди да му позволят да се присъедини към следващата доставка. А след три дни тези домати ще стават само за храна на свинете.

— Ако ме изчакаш, до няколко минути ще съм готова.

Но когато тя слезе при нас, вече бяхме почти приключили, а баща ми дори бе потеглил с пикапа, за да върне работниците по домовете им.

— Ето, видяхте ли, че въобще не ви бях нужна. Пък и какво разбирам аз от тази работа?

— Ами ще се научиш! — троснато я прекъсна чичо Алфредо. — Ако беше моя сестра, вече щеше да си научила как се върши.

— Значи е вярно, че си по-лош от Марио. Сега си спомням какъв беше като по-млад.

Когато баща ми се прибра у дома, той трябваше отново да потегли, за да откара домати в консервната фабрика. Върнал се е късно, когато ние с леля сме спели в леглата си. На сутринта той ме събуди, за да отидем на работа на полето. Веднага усетих колко силно беше ядосан заради случилото се снощи. Вече бе слязъл по стъпалата пред задната врата, когато леля Тереза, с подпухнало от съня лице, влезе в кухнята. Без да отрони и дума, той застана зад нея и щом тя се наведе да вземе нещо от долапа, здравата я халоса по тила.

— Вижте я нашата сеньорина, принцесата!

— Ох! — Леля Тереза светкавично се извърна, внезапно и окончателно пробудена, надигнала тигана пред корема си като оръжие

за защита. — Да не си полудял?

— Не те ли научиха на работа в Италия, а? Тогава аз ще те науча, бога ми, как се работи, дори да се налага всеки ден да те налагам с камшика!

Но леля ми продължаваше да държи на своето.

— Само посмей пак да вдигнеш ръка срещу мен! Главата ще ти счупя, кълна се в това!

— Е, хайде, я се опитай! Ще видим дали всичко ще става все по твоему. Не и в тази къща, в името на Христа, освен ако не искаш да живееш под моя покрив!

— А, така ли било? Много ти благодаря! Да не мислиш, че толкова съм искала да дойда тук, в проклетата Америка? За да ти пера като прислужница, мръсните дрехи? Да ти гледам бебето, което ти искаше да се дене в гроба, заедно с майка си? Там си имах свой живот, не помисли ли за това, когато ме повика? А какъв живот имам сега, кажи ми де! Какъв живот ми осигури?

След тази разпра в течение на много дни те не си проговориха. В къщата отново се настани познатата тягостна тишина. Този път дори и леля Тереза не успя да ни спаси от тази напаст, защото макар да се считаше за победителка в схватката с баща ми, сега не ѝ оставаше нищо друго, освен да крачи раздразнено напред-назад из къщата сякаш смазана от тежестта на победата си.

Започна да става все по-нетърпелива с малката, често беше нехайна, дори несръчна. Може би винаги е била такава, ала просто е прикривала неумението си зад очарованието на неизменно доброто си настроение. Ала сега внезапно започна да ми се струва, че всичко, което вършеше за бебето, беше някак си недодялано. Когато го хранеше с млякото на прах, което вече използвахме, нейните дози ми се струваха по-неточно отмервани от дозите на Джелсомина. Като подаваше бутилката с биберона на бебето, често я издърпваше от устата му, преди още бебето да се е нахранило докрай. Когато го друсаше на ръце, сякаш едва се сдържаше да не се отърве от това неприятно задължение. Тези признаци на пренебрежение към работата ѝ силно ме смущаваха и ме подтикваха да търся някакви недостатъци в нейния характер, някакъв важен и опасен инстинкт, като този при свинете, които могат да се претърколят върху своите новородени и да ги премажат с тежестта си.

Така се стигна до деня, в който ѝ помагах да смени пелените на бебето. По износената пелена видях дребни следи от кръв.

— Счупи се главичката на една карфица, та сигурно се е забила в кожата ѝ — рече леля ми. Обаче побърза да прибере карфицата в джоба на престилката си.

След този случай започнах да я следя по-отблизо.

— Виж го ти какъв любопитен се извъди, — рече леля Тереза. — Сякаш никога досега не си виждал бебе.

Но тя май подразбра, че между нас се е породило някакво необявено състезание. И за да ми припомни къде ми е мястото, тя започна да ми донася бебето за вечерното хранене, като се държеше насмешливо и предизвикателно с мен. Но все пак ми се струваше, че остана безмълвно впечатлена от моята загриженост и от уверените ми действия.

— И си научил всичко това само като си ме наблюдавал?

— Джелсомина ме научи.

— Не е зле — кимна тя, но май не ѝ беше присърце тази похвала. — Свършила е добра работа.

Изведнъж тя реши да започне да излиза на полето с нас, отначало колебливо, като все се свираше сред лозите, сякаш не искаше да си цапа ръцете. Но скоро започна да придобива опит, пък и в нея се проявяваше някаква нова решителност. През първите дни оставяше бебето върху чувалите, струпани на камара в края на нейния ред, като често ме изпращаше да го наглеждам. Но постепенно започна да прехвърля все повече от своите грижи на мой гръб, докато накрая се стигна дотам аз да оставам сам в къщата за цял следобед, докато леля Тереза работеше вън на полето. Баща ми мълчаливо посрещна тези промени, без да ги одобри изрично, но и без да им се противопоставя. Трябваше да викам леля си за храненето и смяната на пелените на бебето, без да съм сигурен какво точно ми е позволено и докъде можех да се разпростирам. Но леля Тереза скоро се убеди, че се справям задоволително, пък и беше в неин интерес от ден на ден да намаляват ангажиментите ѝ към бебето.

— Хм, знаеш ли, не е нужно да идваш при мен за всяка дреболия, щом можеш и сам да се справиш.

Това, което никога не споделих с леля си, беше притеснението, което неизменно ме спохождаше през тези самотни следобеди. Точно

тогава се забеляза някаква необяснима промяна с бебето — нарасна неговото значение. Явно никога нямаше да мога да се отърва от миризмата му и от всичко свързано с него, просто се превърнах в мислеща добавка към неговите животински нужди. Понякога бебето плачеше неудържимо и това ме караше да го намразя, дори да пожелая смъртта му — светът като че ли се свеждаше само до неговия рев и до невъобразимия хаос, който предизвикваше нестихващият му плач. Но когато бебето заспиваше, сгушено в детското креватче, аз се заглеждах в него, чувствах се отговорен за това малко създание. Защото сега невръстната ми сестричка донякъде беше и моя, оставаше ми само да се чудя на странностите ѝ, на нежната ѝ още съвсем мека главица, уязвима като пъпеш, на тъй малките пръстчета на ръчичките и крачетата ѝ.

В нашето домакинство отново настъпи промяна. Пак се заплете сложната плетеница от одобрявания и изблици на страсти. Напрежението между татко и леля тихомълком се превърна в причина за разбирателство. Сега те не се прекъсваха, макар леля ми да говореше с авторитет и все още войнствено, а баща ми — с повече снизходителност. Той продължаваше да създава впечатление на човек, способен да се изолира сякаш херметически от всичко, като упорито се стремеше да ме държи настрана от спречкванията си с леля. Аз пък усещах повече близост не към тях двамата, а към бебето, което като че ли не принадлежеше към нашата къща, тъй като беше все още съвсем безпомощно и непохватно, досущ като малките агнета, които фермерите във Вале дел Соле оставяха при овцете, ако бяха купени, преди да бъдат отбити.

Работата с домати приключи след падането на първите слани, през октомври, когато трябваше да тръгна на училище. Леля Тереза ми приготви дрехите за училище, опакова сандвичи в кутията на баща ми и ме изпрати до края на улицата, където трябваше да чакам училищния автобус. Беше започнал листопадът. Цялата околност сякаш се подготвяше за тягостната зима. Докато чаках автобуса в студения октомврийски ден, имаше мигове, когато ми се струваше, че не принадлежа на света, който ме обкръжава. Мислех си само, че животът в къщата продължава и че сега леля Тереза шета из стаите в домашни дрехи, докато бебето още спи. Докато стоях самотен край пътя, целият свят ми изглеждаше странен, смален и разфокусиран, гледан сякаш

през обратния край на телескоп. Във въздуха се носеше някакво ухание, от огрените планински хребети се спускаше свеж полъх, който сякаш събуждаше у мен нещо дълбоко вкоренено и добре познато, но отдавна забравено. Цялото ми тяло изтръпна от този спомен; за миг усетих как миналото ми е част от мен самия, която може внезапно да се пробуди дори и на другия край на света. Приличаше на сянка тук, край този провинциален път, край тази ферма, край тази къща.

---

[1] Йоан Кръстител (итал.) — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В училището „Сейнт Майкъл“ учениците бяха разделени в мъжки и девически паралелки. То, както и църквата до него, се намираше край магистрала номер 3, на източния край на града, точно срещу старческия дом. Училището представляваше правоъгълна двуетажна сграда със стени, измазани с бял хоросан. Прозорците с метална дограма бяха подредени в дълги редици подобно на прозорците на консервната фабрика в Сън Парлор. Коридорите, свързващи училището със страничните стъпала към храма, също бяха остъклени от едната страна. Църквата беше измазана с бял хоросан, имаше прозорци с дъговидни сводове и беше увенчана със солидна камбанария. Покривът на църквата беше покрит с плочи, а единственият орнамент в целия комплекс — малък кръг от цветно стъкло под най-високата част на фронтона — украсяваше фасадата ѝ. Насред моравата пред къщата на пастора, върху каменен пиедестал с три стъпала пред него, се извисяваше статуята на архангел Михаил^[1]. Снагата му бе обвита в къса, богато надиплена туника на римски воин. В ръцете си стискаше метален жезъл, с кръст на върха, като онези, които носят архиепископите. Острието му, подобно на копие, бе забито в някаква гърчеща се в нозете му странна крилата змия или може би змей.

От задния двор на фермата ни отчасти се виждаха белите стени на църквата и на училището, които бяха отдалечени само на около миля по пряк въздушен път или направо през пустеещото поле, разделящо фермата ни от магистралата номер 3. Автобусът обаче ме отвеждаше в най-различни посоки, преди да стигна дотам. Почти цял час обикаляхме адресите на другите ученици. Така всяка сутрин и всеки следобед се движехме по един сложно виещ се маршрут, който преминаваше покрай безкрайната поредица от магазини и кафенета. Тази рязко насечена, зигзагообразна траектория се простираше чак до Голдсмит на север и до порт Томас на изток. През зимата слънцето едва се надигаше над хоризонта и училищният автобус потегляше на

дългата си ежедневна утринна обиколка. На връщане пак същият автобус ме оставяше пред дома чак по залез-слънце. В облачните дни все ми се струваше, че целият свят, който упорито преброждаше нашият училищен автобус, прилича на странна и загадъчна чужда вселена, в която слънцето никога не прониква, където дърветата с оголени сивеещи клони завинаги са превити под напора на вятъра и където полетата никога няма да се освободят от тежестта на снега. Автобусът прекосяваше унилия пейзаж подобно на морски катер, носен от ветровете по вълните на утринната мъгла, а под нея оставаха скрити ливадите и пътищата, затрупани от мръсен сняг. Вътре, на топло, ми беше приятно, защото се чувствах на сигурно място. Нагревателят под седалката ми разпръскваше вълни от топъл въздух дори когато навън се лееше леденостуден дъжд или почвата бе скована от скреж.

Хващах автобуса рано сутрин, а той продължаваше своя път по страничната улица покрай най-близките кръчми с номера 12 и 13, а след това правеше рязък завой назад до номер 4 на Консешън стрийт. От там излизаше отново на магистрала номер 3, за да продължи направо по дълъг участък, където спираше по-начесто, за да прибере учениците от тамошните къщи с жълтеещи се тухлени фасади. Накрая автобусът се връщаше назад към квартала с магазините и се губеше сред него като в лабиринт. Щом попаднем там, сякаш се бяхме озовали в друг свят, с напълно непознати за нас обичаи и поданици. Земята се простираше плоска и чиста, а на хоризонта тук-там се мяркаха тъмни островчета от борове или канадски клен, разположени доста изненадващо точно в средата на полето. Виждаха се още извивките на силозите, боядисани в червено или сребристо, както и високите стъпаловидни фронтони по дървените къщи на местните фермери, отдалечени от съседните подобно на самотни стражи, а от тесните им прозорци можеше да се наблюдава безкрайното поле наоколо. Към порт Томас ландшафтът отново се променяше. Излизахме на друга магистрала и продължавахме по нея, докато не свърнем пак в градчето, по-малко и по-скромно от Мърси. Там можеха да се видят само няколко склада, а къщите изглеждаха паянтови и очукани. Накрая стигаме до пристанището. Край кея бяха закотвени няколко дузини рибарски лодки, една част — малки, бели и още нови, а други — с олющена боя и със странни имена като „Сребърния

долар“, „Мейфлауър“ или „Синята Бети“, които бяха изписани с червено или черно по корпусите им. От порт Томас следвахме извивките по брега на езерото надолу към чернозема около Пойнт Чипеуа, където къщите бяха още по-паянтови, а край изоставените хамбари и край плетовите стърчаха останки от отдавна захвърлени селскостопански машини сякаш скелети на измрели животни.

Нашият шофьор се казваше Шулц — як германец със сиви очи и груби мазолести ръце на селянин, с едро червендалесто лице, в което имаше нещо детско. В огледалото, насочено назад, което му помагаше да следи какво се случва отзад по седалките, ние можехме да наблюдаваме неговите гримаси, докато шофираше: лицето му се сгърчваше всеки път, когато трябваше да превключи рязко на по-висока скорост, а пък езикът му изпълваше ъгъла на устата му, щом се наложеше да вземе някой много остър завой или да заобиколи ъгъла на поредната улица. По-големите момчета го имитираха много успешно. Понякога, по даден от тартора на групата знак, шестима или дори седмина започваха едновременно да превключват в пълен синхрон въображаеми лостове за скорости, като виеха досущ, както виеше мощният двигател на автобуса. При този непоносим шум Шулц вдигаше поглед към огледалото и лицето му помръкваше.

— Хей, момчета, май пак прекалихте — обаждаше се той с плътния си, бавен и леко монотонен глас.

После някой от осмокласниците неизменно се провикваше:

— Съжаляваме за това, Шулц.

Иначе Шулц обикновено не правеше забележки за това, което се случваше зад гърба му в автобуса. Понякога, когато някое момиче изпищяваше или когато някой изхвърлеше нещо през прозореца, той внезапно отбиваше автобуса в страничната лента и натискаше рязко ръчната спирачка, след което само кръстосваше ръце и се облягаше на волана с недоволна физиономия. За миг в автобуса всички притичваха, а момчетата от най-задните седалки започваха да го умоляват да забрави случилото се:

— Ние нищо не искахме да кажем с това, Шулц.

— Шулц, нека да го забравим, де, нали става? Обещаваме повече да не го правим.

И така, накрая той само свиваше устни и бавно поклащаше глава, а ние отново се укротяхме.

Когато за пръв път се качих на училищния автобус, допуснах фаталната грешка да седна на най-задната седалка, без да подозирам, че тя е запазена само за по-големите батковци. При поредната спирка от маршрута, при тухлените къщи отгатък магистралата, до мен се настани едно високо, мършаво чернокосо момче и ме удостои със странна, прекалено фамилиарна усмивка. С явно отработен маниер завъртя глава, за да отметне падналия на челото му дълъг кичур коса, който затуляше очите му. Когато се нагласи удобно на седалката, измърмори някаква забележка по мой адрес, която аз не успях да схвана, но се надявах все пак да е нещо като поздрав. Тъй като не отвърнах, дангалакът присви лице, може би в гримаса, а може би просто от яд, че не го разбрах.

— Дойчман? — запита ме той. — Ауф видерзеен? Недерландер? Италиано?^[2]

— Италиано — кимнах аз, зарадван, че най-накрая можах да чуя една позната дума.

— Аха, италиано! — Удари с ръка по гърдите си. — Ме спийк италиано мучо, мучо. Ме пейзано.^[3]

Когато и другите осмокласници се качиха в автобуса — разбира се, всичките до един, се скупчиха на най-задните седалки — всеки ме удостояваше с широка, щедра усмивка и разтърсваше десницата ми. Те се опитваха да поговорят с мен, като си помагаха с ръкомахания и също се кълняха, че са ми земляци, след което ме заливаха със словоизлияния на своя полуразбираем диалект. По едно време, за беля, вниманието на един от тях бе привлечено от голямата сребърна кутия за сандвичи, в която леля Тереза ми бе сложила обяда.

— Мучо, мучо — повтори дангалакът и широко разтвори ръце пред гърдите си. После посочи към мен и притисна плътно ръцете си една към друга. — Ноу мучо, мучо. — Останалите хлапаци прихнаха от смях.

Чернокосият дангалак грабна кутията със сандвичите от ръцете ми и я задържа за кратко пред себе си, сякаш ѝ се възхищаваше. Накрая я отвори и разви хартията около горния сандвич; поднесе го към носа си и го помириса. Веднага сбърчи нос.

— Му-чо, му-чо — изрече той и подметна сандвича в ръцете на едно от другите момчета и отново сбърчи нос от отвращение.

Така моят сандвич започна да се предава от ръка на ръка. Другите момчета също сбърчиха носове, закашляха се престорено, сякаш се задушават от непоносима воня, дори се преструваха, че ей сега ще припаднат на пътеката между седалките. Накрая един от тях бързо погледна към предната част на автобуса, преди да метне сандвича през отворения прозорец. Още помня как той литна настрани и подскочи от първия удар, после пак подхвъркна леко, преди окончателно да се плюсне на асфалта.

Сега те започнаха да си предават от ръка на ръка втория сандвич. Опитвах се да се намеся и да си го взема обратно, но чернокосият дангалак изведнъж замахна с ръка и ме прикова на седалката, а после юмрукът му на три пъти забързано се заби в главата ми отстрани. Политнах и треснах главата си в прозореца на автобуса.

— Но, но пейзано. Не, не, повече не съм земляк с теб.

Оттогава упорито се стараех да избягвам тези досадници, но продължавах да нося в себе си болката като незараснала рана. Необходимостта да бъда вечно нащрек всъщност ме мъчеше повече от унижението. Като че ли наистина бях белязан и това даваше право на хлапаците от автобуса да ми погаждат подобни гадни номера. Все си мислех, че би трябвало да има начин, по който да ги принудя да престанат да се задяват с мен отново и отново. Но всеки път се повтаряше все едно и също и аз се изпълвах със същата злоба и омраза. Всяко поредно унижение не ми изглеждаше като нещо, което те ми причиняваха, а като нещо, което аз винаги съм носел вътре в себе си. Момчетата, които ме разиграваха, инстинктивно бяха налучкали правилното поведение — те бяха напълно непредубедени, дори безразлични към мен и се гавреха не защото ме мразеха или защото ми бяха ядосани, а просто защото надушваха, че тая унижението в себе си. За тях бях съвсем прозрачен, като от стъкло, защото ако бях по-различен, те щяха да ме оставят на мира или дори щяха да се държат приятелски с мен.

След часовете момчетата си запазваха места в автобуса и подбираха кой точно да седне там, така че на мен често ми се налагаше да делея седалките — които бяха за двама — с някое от момчетата или с Джордж. Този Джордж живееше край Голдсмит, в една разнебитена и овехтяла фермерска къща, където през есента и пролетта можеше да се види как кокошките, а понякога и прасетата, щъкаха из предната

морава и страничните пътеки, вдигайки толкова шум, че човек можеше да си помисли, че те владеят тази ферма. Самият Джордж често гледаше неспокойно и кривеше дивашки очите си като побъркан. Устата му в такива моменти зееше и това го правеше да изглежда отблъскващ. Косата му беше късо, но небрежно остригана. Тук-там се виждаха съвсем до голо остригани участъци, а някои кичури бяха по-дълги от други. Като го наблюдавах отблизо, забелязах, че той беше доста едър и як за годините си. Ръцете му бяха като на зрял мъж, а набъбналите му мускули ясно изпъкваха под ръкавите му. Но Джордж толкова се присвиваше на седалката си, че създаваше впечатление за прегърбен и деформиран. Когато сутрин се качваше в училищния автобус, веднага се втурваше като побеснял по пътеката навътре, за да се тръшне със замах на една от седалките в средата. Ухилваше се самодоволно, след което се притискаше странично до прозореца. През цялото пътуване зяпаше навън, сякаш за пръв път виждаше този пейзаж, като понякога от умора отпускате глава надолу, провесвайки я чак до яката на сакото си.

— Здравей, Джорджи — заговаряха го момчетата от по-горните класове. — Я ни разкажи как огънят ти опърлил физиономията и баща ти те набил с мотовилката.

Понякога той се озърташе крадешком към задните седалки. Лицето му се кривеше в някакво подобие на усмивка, може би срамежливо се ласкаеше, че все пак момчетата му обръщат внимание. Друг път въобще не схващаше подмятанията им, но се обръщаше веднага щом чуеше името си. Подиграваха му се дори момичетата и по-малките момчета, като кръстосваха пръсти и бързаха да се отдръпнат от пътеката, сякаш щеше да ги зарази с нещо опасно, когато връхлиташе вътре. Обикновено Джордж не забелязваше реакцията им, но веднъж едно момиче закъсня да се дръпне и в бързината той връхлетя върху нея и смръщи вежди. Май се възгордя от стореното, защото се отпусна на седалката с безкрайно самодоволен вид.

Моите чувства към Джордж се ограничаваха просто до това, че не исках да приличам на него, не желаех другите да мислят, че съм като него. Ала когато бях заставян от обстоятелствата да сядам до него, усещах как в мен се надига гняв заради това, че е толкова глупав и че е такъв невъзможен особняк. Ако пък на другите хлапета се налагаше да седнат до него, те привличаха всеобщото внимание към себе си, като

му се подиграваха или докосваха с пръсти околните, уж за да разнасят от неговата зараза. Но аз не можех да върша това, нямах право да се чувствам като тях, пък и си знаех, че моите неуспехи подтикваха съучениците ми да ме оприличават с Джордж, дори в известен смисъл да гледат на мен като на по-презрян дори и от него.

Джордж беше донякъде защитен благодарение на това, че беше изключително странен. Те не допускаха, че има нещо, което да не е способен да извърши. Аз кръстосвах краката си под седалката в автобуса така, както другите кръстосваха пръсти против уроки, като наивно си въобразявах, че дори и Джордж няма представа, че вършех това. Тези безполезни напъни ме караха да се чувствам още по-зле, отколкото ако нищо не бях сторил. Освен това ме подтикваха да мисля, че всичко се дължи на опасенията ми да не стана за присмех като Джордж. Не биваше да забравям, че Джордж беше много по-силен физически от мен — достатъчно бе да го види човек с какъв устрем сутрин нахълтва в автобуса. Това не бе проява на гняв или на огорчение, а по-скоро на безгрижност и веселие. Начинът, по който той тихомълком се свиваше, като се притискаше до прозореца, ме караше да мисля, че пази някакво тайно местенце в себе си, в което той винаги оставаше сам и където нямаше достъп за никой друг.

Щом пристигнехме в училището, първо ни повеждаха към църквата „Сейнт Майкъл“ — контрастът между разпуснатата атмосфера в автобуса и просторните мащаби на това свято място беше внезапен. Този свят, който беше изолиран от всичко наоколо зад виещата се като верига ограда, се отличаваше с белите си сгради, струпани нагъсто една до друга. Тук царуваха други правила, властваше друга логика. Сестра Джаксън, първа помощничка на пастора, ни посрещаше сутрин долу, край стъпалата пред църквата. От двете страни на централната пътека ни очакваха други две сестри. Момчетата сядаха на скамейките отляво, а ние, момчетата — отдясно. Подреждаха ни по класове, най-малките най-отпред, така че главите ни се извисяваха в постепенно нарастващ наклон от олтара към външната порта на църквата. По време на службата дежурните монахини като зорки стражи бдяха край напречните пътеки. Някои от тях, особено по-възрастните, дори носеха със себе си дървени пръчки, с които много бързо успяваха да те шляпнат по врата, ако не се подаваш на изискването за тишина или ако неусетно си задрямал на скамейката.

Църквата се извисяваше с високия си дъговиден покрив, който създаваше впечатление за празнота, която сякаш не може да бъде запълнена. В църквата във Вале дел Соле скамейките бяха разположени толкова близо до олтара, че дори можеха да се видят капчиците пот по горната устна на падре Николо, които приличаха на наниз от маниста. Но тук олтарът беше издигнат над нефа с няколко стъпала и беше отделен с нисък мраморен парапет, пред който богомолците коленичеха за светото причастие или заставаха там в случаите, когато напречният неф бе пълен с хора. Олтарът, от зеленикав и кафеникав мрамор, беше украсен от двете страни с висока до тавана мозайка, изобразяваща ангели с блестящи мечове в ръце. Ангелът отляво беше с пурпурна тога, а другият отдясно — със синя. Именно те ни посрещаха всяка сутрин като каменни часовои. Аз все си мислех, че този, който беше загърнат в пурпур, а в нозете му се гърчи змия, свита на кълбо, не е архангел Михаил, а самият Луцифер — толкова суров, неумолим и дързък изглеждаше той, че нямаше никакво съмнение — именно той бе предизвикал архангел Михаил за върховната битка на ангелското войнство в небесата.

В службите се редуваха монсиньор Фелан и отец Маккинън — директорът на училището, припрян, чевръст и много енергичен. Когато пред олтара проповядваше монсиньорът, на нас, учениците, ни се струваше, че службата в този ден ще се проточи безкрайно дълго — толкова бавно и монотонно каканижеше той, пък и начесто си позволяваше дълги паузи между частите на службата, докато пръстът му обхождаше редовете на обемистия католически требник с червена подвързия. Накрая, щом ни благословеше с кръстния знак, изписан във въздуха от треперещата му ръка, цялото паство забръмчаваше заради натрупаната и толкова дълго потискана енергия. Но аз няхах нищо против тези утринни служби, когато гласът на монсиньора отекваше сред пукота на високоговорителите под високия свод на църквата, защото тогава светата обител ми изглеждаше като убежище, в което моят майчин език не се издигаше като пречка срещу мен и подобните на мен имигранти от романски произход.

Дори можех да си позволя да се отпусна сред познатите звуци на думите с латински корени, странно напомнящи ми за бавно разтварящи се юмруци. Понякога, когато се полагаше ние да запеем или да рецитираме в хор, ме обсебваше фантазията, че се отърсвам от

себе си като един от многото пеещи ученици, че започвам да се рея във въздуха над скамейките, пречистен и безтегловен като въздуха. А после, мислено озовал се в приятната самота, обкръжаваща ме от всички страни, започвах да си въобразявам, че всичко тук, в тази църква, съществува само за мен — например високите многоцветни витражи, през които лъчите на слънцето с цвят на карамел проникваха едва-едва. Тези лъчи обагряха скамейките в толкова разнообразни цветни оттенъци. Или барелефите със сцени от разпятието на Христос и от свалянето му от кръста, които се издигаха високо над мен по околните стени на нефа. Както и стъклените вази в дъното на всеки напречен неф, оставени там, за да крепят начесто примигващите свещи, в памет на мъртвите, с отблясъци в червено и синьо според цвета на стъклото. В църквата винаги можеха да се видят горящи свещи, дори това бе първото, което забелязвахме още с влизането си за утринните служби. Може би сестрите ги палеха, макар че бе странно да се мисли, че те също имат свои близки покойници, които почитат.

След службата се изнизвахме в колона по един към класните стаи. Минавахме покрай витрината на голямата зала, в която се пазеха сребърни скъпоценности. Край входа, водещ към директорския кабинет, бяха окачени портрети на кралица Елизабет и на папа Йоан, подобно на доброжелателни родители. Следваше голямото табло за съобщенията, което сестрите монахини и учениците от по-горните класове всеки месец старателно запълваха с дребни репродукции на прочути картини и с фотографии на други творби, предимно на религиозни теми, разбира се. Имаше и материали с по-общ характер, посветени на постиженията на Швейцария или на плаванията на Христофор Колумб. Тази обстановка, колкото и странно да звучи, винаги стопляше сърцето ми, защото сред нея се чувствах по някакъв начин защитен. Приятно бе да виждаш как безупречно излъсканият под или лакираните повърхности на чиновете в нашата класна стая блестят ослепително, отразявайки слънчевите лъчи. Приятно бе да гледаш идеално почистената черна дъска, с поставка, току-що заредена с бели и цветни тебешери. Струваше ми се, че има някаква мистерия във всичко това, някакво сънливо утринно обещание, красиво и крехко като тишината, надвисваща над училището след първия звънец. Макар този миг бързо да отминаваше, споменът за него сгриваше душата ми

за цял ден подобно на някаква приятна миризма, която помним, въпреки че отдавна е изчезнала.

Върнаха ме назад с цели две години, в първо отделение. Всяка сутрин нашата учителка сестра Бъртрам, се изправяше пред нас, докато пеехме „Боже, пази кралицата“. Висока, с гръб изпънат като на ангелите по стенописите в църквата, тя пляскаше два пъти с ръце щом стигаме най-последно до края на химна — знак, че вече ни се позволява да седнем. После разтягаше възтънките си устни в някакво подобие на усмивка, в която обаче не се долавяше и грам топлина. През първата седмица се налагаше да прекарвам началото от поредния учебен ден заврян в ъгъла, наказан след утринната проверка за чистотата на ръцете и ушите, защото дланите ми все още бяха силно напукани и замърсени от полската работа. Същевременно се оказах и първият ученик, който системно се изпречва пред сестра Бъртрам толкова неизряден, че тя винаги да ме дава като пример за непослушание на останалите. Наистина си позволявах да идвам недобре измит на училище, бях разсеян и дори се случваше понякога да заспя от умора върху чина. И точно тогава, най-внезапно и безкрайно стряскащо, мощният глас на сестра Бъртрам отекваше зад гърба ми, при това извиквайки странното име, което тя ми бе лепнала:

— Вик-тур!

И нейният гняв подобно на лъч светлина като че ли се фокусираше изцяло върху мен, сякаш тя подканваше останалите деца да видят колко по-различни са те от мен.

Ако можех да бъда по-интелигентен, ако умеех повече да държа на себе си, сестра Бъртрам може би щеше да бъде по-внимателна. Но всичко у мен сякаш подчертаваше колко съм незначителен — като се започне от мръсните ми длани и от изпомачканите ми дрехи и се стигне до все по-упоритата ми подозрителност към всички останали деца в класа. Щом заговорех, не можех да заставя дори най-простите звуци да излизат правилно от устата ми, защото усещах езика си подут и залепнал към небцето. Когато ни възлагаха домашни, именно моята тетрадка се оказваше пълна с най-много грешки, при това все безнадеждни. Тъй като сестра Бъртрам ми го повтаряше по десетина пъти, накрая се налагаше да грабне линията и да разкъса страниците на тетрадката с няколко ожесточени удара. Освен това явно не бях достатъчно внимателен в часовете, макар да знаех, че сестра Бъртрам

рано или късно ще ме залови в поредното прегрешение. Така и не се научих, че ако не внимавам достатъчно по време на уроците, ако продължавам да се рея в бляновете си и мислите ми да блуждаят някъде надалеч, сестра Бъртрам ще ме изобличи пред класа, че се опитвам да се изплъзна от контрола ѝ, че се поддавам на това увлечение още в първия миг на слабост. Само че аз така и не успях да се насиля и да държа на фокус света около мен, не исках и да се опитам да вникна в значението на поученията на сестра Бъртрам. Вместо това просто зяпах през прозореца към дома на едни старци, който се намираше отсреща, през улицата. Бях привлечен от това, че там всичко бе по-различно от заобикалящото ме в училището и вехнешният бръшлян, и тъй пъстроцветните в късната есен листа на дърветата, и високата заострена кула над къщата като в детска приказка, и старците на пейките в беседката... Понякога зад някой от прозорците се мяркаше нечие лице, полузакрито от шумолящите завеси. Представях си сцени от живота вътре, представях си този друг, непознат за мене, свят, на стари жени и мъже, които изпъват уморени крайници в леглата си.

По-късно, през пролетта, сестра Бъртрам се разболя и беше сменена от нова учителка — сестра Мери. За наша изненада се оказа, че сестра Мери не е по-висока от някой осмокласник, беше с бледо закръглено лице, което ни изглеждаше като луната, както беше обкръжено от забрадката ѝ. Ала независимо от ръста си, тя създаваше впечатление, че е по-значима от сестра Бъртрам, понеже умееше да изпълва класната стая с бликащата си енергия. Още през първия ден ни научи да пеем „Той завладя целия свят“^[4], като обикаляше всички чинове и свеждаше глава над всеки от нас, за да чуе дали сме запомнили думите. Когато стигна до моя чин, аз си помислих, че тя просто ще поклати отчаяно глава заради моя лош английски и ще отmine нататък. Но вместо това сестра Мери с усмивка се спря до мен и дори приседна на чина, като изглеждаше приятелски настроена и добронамерена. Аз така се смутих, че се изчервих до уши.

— E, di-fficile, no, parlare in-glese.^[5]

Помислих, че тя или се опитва да ме изиграе и по някакъв начин да ми се подиграе, или че просто не знаеше, че не бива да говори на италиански в класната стая, защото беше без преподавателски опит. Но класът запази мълчание.

— Si. Да. — смотолевих аз, като все още очаквах наоколо да избухне взрив от смях, но това не се случи. В надвисналата тишина — и това се случваше за пръв път — не се долавяше никакво озлобение към мен.

Започнах да оставам през обедните почивки в стаята заедно със сестра Мери, за да уча английски. С помощта на нейните уроци и обяснения английският започна да се разкрива пред мен като нова земя, като постепенно придобиваше все по-ясни очертания. Сякаш аз лека-полека започвах да се възвръщам към съществуването си от мрака, в който бях изпаднал. Осъзнавах, че ако продължавам да си служа с толкова малко думи от езика, който се говореше в тази земя, нищо няма да постигна. По-късно, когато видях, че все още допускам грешки, че езикът ми отказва да изговаря правилно някои звуци, а мозъкът ми се съпротивлява на опитите да осмисли думите и понятията, които се крият зад тях, все едно, че въобще не бях учил английски или че никога нямаше да мога да се справя с това, аз за сетен път се почувствах безнадеждно изгубен така, както се чувствах и сред безкрайното поле около Мърси. Но първоначалното въодушевление от първите ми успехи в усвояването на този труден чужд език ми подежда ободряващо, понеже, макар и интуитивно, аз за пръв път усетих, че е възможно да изляза извън тесния свят на нашата ферма.

Като четиво за упражнение сестра Мери ми даде една книга, наречена „Пътеводна светлина“, преразказваща Библията, но с много илюстрации и пояснения към тях. Щом се прибрах у дома, първата ми работа бе да седна край масата в кухнята и да се заема бавно да изчета на глас тези пояснения. Техният английски сега се оказва по-лесно достъпен за мен в сравнение с доста сложния текст на италиански от „Житията на светците“, която си бях донесъл от Италия. А освен това разказаното в книгата на сестра Мери ми се струваше по-важно, защото беше извлечено от Библията и то на английски език. Из цялата книга бяха разпръснати цветни илюстрации по картини на прочути художници. Те бяха мрачни и дори жестоки, но колкото и да бе странно, до една бяха пропити от идеята, че трябва да се отдава почит към мъчениците на вярата. Дори изброяването им е достатъчно красноречиво: обезглавяването на Йоан Кръстител, ослепяването на Самсон, осъждането на грешницата. Само че аз не можех да проумея

чудесата, свързани с тези сюжети, така че неизменно предпочитях по-простите картинки, които съпровождаха разказите. Усещането за света, което ми даваха илюстрациите, бе за мен магическо и приятно. Многократно се връщах назад в книгата на сестра Мери, за да си препрочитам легендата за Сътворението на света, към която имаше разкошна илюстрация на Рая върху цели две страници, както и историята на Йона или на младия Христос в Храма. Освен това извличах неизказано дълбока, макар и потайна наслада, като си съчинявах собствени истории, легенди и притчи — за мен това занимание бе равностойно на навлизането в някакъв таен, само мой свят.

Отначало удоволствието от тези занимания като че ли се ограничаваше само до обедните часове, които прекарвах заедно със сестра Мери. То беше подсилено от притихналата и уютна атмосфера в празната класна стая; от топлината, разливаща се по рамото ми, когато тя отпускате ръка върху него; от начина, по който тъй интимно шумоляха нейните дрехи, когато се настаняваше на чина ми съвсем близо до мен, сякаш се канеше да ми прошепне някаква тайна за себе си. Но след няколко седмици другите мои съученици, а дори и момчетата от по-горните класове, започнаха да се присъединяват към нас в тези допълнителни уроци през обедната почивка — например едно момиче с жълта коса, от Белгия, с което всички се закачаха, защото то беше невероятно мълчаливо и затворено; едно момче, повтарящо трети клас и веднъж изключвано от училището за пушене; още едно момче от осми клас — казваше се Тони Лемьо — което беше по-високо от сестра Мери и беше дошло тук от превъзпитателното училище. Накрая се събрахме цяла дузина ученици, дори и Джордж, с когото се познавах от училищния автобус, се присъедини. Сега сестра Мери не стоеше на моя чин, а се разхождаше между нас, без да удостоява някого с по-специално внимание, като ни възлагаше различни задачи. А аз започнах да се чувствам засегнат, че тя не се занимава само с мен, както бе доскоро. Дори се дразнех, че отделя време на такива като Джордж или онова белгийско момиче, че остава сляпа за това колко силно се мразим помежду си. Не можех да понасям това, че нашите странности изпъкват, щом се съберем заедно и че рефлектират обратно върху всеки от нас. Дори и Тони Лемьо, който беше висок и широкоплещест, а носът му бе толкова притиснат

навътре в лицето му, че ноздрите му приличаха на втори чифт очи, изглеждаше някак си смален и уплашен щом се озоваваше сред нас. Всеки ден той се появяваше с една и съща походка, излъчваща безнадеждност сякаш това, че се е озовал сред нас, помагаше да изпъкват в съзнанието ни позорящите го събития от миналото му. Аз не разбирах защо другите учители имаха толкова лошо мнение за него или защо е бил изпратен в превъзпитателното училище, след като не изглеждаше достатъчно силен, за да съперничи на осмокласниците, които вършеха лудории в училищния автобус. По-скоро имаше вид на инвалид или на човек, чието място не е тук, както впрочем бе с повечето от нас. Тъй като бе доста едър, за да се смести на чиновете на първокласниците, когато трябваше да напише нещо, сестра Мери му отстъпваше своя стол зад катедрата. Понякога му позволяваше да ѝ помага, когато поставяше съобщенията си на голямото табло — нали беше висок, та с лекота стигаше до най-горе. А тя стоеше до него, докато той се трудеше да изпълни поръчката ѝ, като му подаваше листовете един по един с някаква неизказана интимност и доверие. Забелязах още, че винаги щом сестра Мери се озоваваше близо до Тони, той започваше изплашено да усуква раменете си като животно, опитващо се да се отърве от ярема. Отстрани се създаваше впечатлението сякаш сестра Мери въобще не разбираше какво изпитва Тони, не разбираше как със своето прекомерно внимание всъщност го унижава. Това ме подтикваше да се замисля за леля Тереза — нейната енергия като че ли ѝ помагаше да добие усещане за сигурност в стесненото си жизнено пространство, което би притиснало всички други хора като каменна стена. Или пък се замислях за отец Маккинън, директора на училището. Той посещаваше занятията на първокласниците веднъж седмично, за да ни поговори и да ни задава въпроси, като се усмихваше всеки път, когато ние отговаряхме грешно. Пригладената посивяла коса и сините очи му придаваха вид на безкрайно състрадателен и мъдър човек. Но веднъж се случи да го видя в училищния двор как се смее и се шегува със същите момчета, които се гавреха с мен в автобуса. Неговата любезност вече ми изглеждаше като някаква глупава проява, като нещо, което му пречи да прозре най-важното за своите ученици.

Може би аз бях единственият, който не беше способен да проумее нещо важно — например простичката доброта на отец

Маккинън или на сестра Мери, да схване нещата такива, каквито бяха в действителност, а не според моите изкривени представи за тях. Като че ли съществуваше някакъв приказен свят, който другите хора приемаха за даденост, ала аз все не успявах да проникна в него, който се криеше дори зад общоприетия в училището ред, дори зад таблото със съобщенията, под лакираните повърхности на чиновете в класната ни стая или в игрите, на които децата се посвещаваха през междучасията. С една дума: съвсем нормалният начин на живот, простодушен и съществуващ тук в чист вид без никакви затруднения, си оставаше за мен чужд и непознат, дори недостъпен, като първите глухи звуци, които дочух в английския на сестра Бъртрам. Вината да не успея да се внедря в тази среда си беше изцяло моя. Може би това някак си бе свързано и с обидните подмятания, които понякога дочухах в училищния двор, или пък с поредното рязко и неочаквано ръгване с лакът под ребрата сред суматохата в училищния автобус. И въобще с онзи страх, който винаги и навсякъде ме следваше и който ме караше да съзирам опасност от ново унижение дори зад най-невинния жест. Но все още оставаше да мъждука същата крехка, но стопляща надежда, която ме окуражаваше: че всичко може магически да се промени, да бъде различно, че всичките тези неща, които ме сковават, накрая ще разкрият за мен своята съкровена същност, ще разбулят някакви тайни за себе си, които ще ми спестят повече унижения и пристъпи на омраза; надежда, че ще ме приемат в своето стоплящо и вдъхващо сигурност обкръжение, така както Исус е лекувал прокажените в разказите от „Пътеводна светлина“, така както е върнал Лазар от царството на мъртвите.

---

[1] От там и името на училището „Сейнт Майкъл“. — Б.пр. ↑

[2] Немец ли си? Довиждане? Или холандец? Или италианец (изопачен немски). — Б.пр. ↑

[3] Аз говори италиански много, много добре. Аз твой земляк (тук в смисъл на европеец, имитация на италиански). — Б.пр. ↑

[4] Спиричуъл, написан от Оби Филпот; най-популярна е версията на Лори Лъндън от 1958 г., изпълнявана от Махалия Джаксън. — Б.пр. ↑

[5] Е, трудно е да се говори на английски (итал.). — Б.пр. ↑

ПЕТА ГЛАВА

През октомври, на втората година след преместването ми в Канада, от Италия дойдоха да живеят при нас чичо Умберто и семейството му. Къщата ни се сдоби с някаква по-различна миризма, след като толкова много хора се скупчиха в нея — миризма на застоялост и сънливост. Аз спях с братовчедите си Роко и Доменико на леглото в ъгъла на всекидневната; другите: баща ми и леля Тереза, чичо Умберто и жена му, леля Таормина, както и тригодишната им дъщеря Фиорина — за известно време си поделяха двете спални. Накрая се видяхме принудени да преградим верандата, за да се оформи там още една спалня, където се преместиха чичо Умберто и леля Таормина.

В Италия семейството на чичо ми живееше в околностите на Беладона, откъдето беше леля Таормина. Това беше малко селце, далеч от шосето, което се виеше в долината, отвъд Кастилучи. Според мен голямата отдалеченост от града ги бе белязала като с физически недъг. Винаги съм гледал на тях като на назадничави, дебелоглави и невъзприемчиви хора, затова приех преместването им при нас едва ли не с отвращение. Най-неприятна ми беше леля Таормина, със своето странно и овехтяло наречие. За мен тя приличаше на загадка или поточно на празна страница, без форма и без съдържание. Нейните действия ми се струваха само имитация на това, което вършат реалните хора, заради което тя сякаш не можеше да въздейства върху околните в реалния свят. Все пак не мога да отрека, че се държеше любезно с мен, ала въпреки отзивчивостта ѝ аз нито веднъж не се почувствах добре в нейно присъствие — така например тя ме почерпи със сладкишите, които измъкна от голямата бохча, която беше помъкнала със себе си чак от Италия, ала те се оказаха прекалено лепкави и пожълтели след дългото презокеанско пътуване, а на всичкото отгоре вътре имаше някакъв неприятен сладникав сироп. В къщата ни тя бързо се превърна в нещо като слугиня, годна единствено за черната къщна работа, която никой друг не желаше да подхваща.

Чичо Умберто я заговаряше само когато искаше да я обиди или да я засегне. Дори леля Тереза, макар да бе много по-млада от леля Таормина, още от началото възприе спрямо нея линията на едно доста безочливо и унижаващо я поведение. След първите няколко седмици леля Тереза ловко успя да прехвърли почти цялата грижа за домакинството върху плещите на леля Таормина, като заяви, че след като новата спалня на верандата стане годна за обитаване, леля Таормина трябва да се премести там заедно с бебето, понеже за нея било по-лесно да се грижи за две деца, отколкото само за едно. Но леля Таормина с нищо не показа, че се е засегнала от тези подмятания, а просто продължи да бъде все в добро настроение, сякаш не осъзнаваше, че я унижават. Всъщност именно тази слепота изглеждаше най-непростима и най-дразнеща у нея, независимо от спокойното ѝ отношение към бебето, както и от начина, по който се грижеше за него със същото изнурително старание и майчинска грижовност, както за своята малка Фиорина, сякаш за нея въобще нямаше разлика между двете деца. Може би в нея просто бе заговорил слепият майчин инстинкт. Аз продължавах да я следя с намерението да я уловя в някакъв пропуск или недоглеждане, макар да се оказа, че единствено тя — леля Таормина — проявява загриженост към малката ми сестричка и не се държи така, сякаш сестричката ми не съществува на този свят.

Чичо Умберто, доста по-едър и по-плещест от баща ми, с широко червендалесто лице, което му придаваше добродушен вид, всъщност използваше безогледно жена си, за да подчертае собствената си значимост. Обаче и в него не долавях непоколебима увереност и дълго време не бях сигурен кога се държи искрено с нас и кога — не. Отначало той много се стараеше да ни се хареса и да ни угоди, като за целта бе готов да демонстрира дори презрение към собствените си жена и синове, само и само да извлече някаква полза за себе си. Сякаш искаше да ни убеди, че е един от нас, по-близък с нас дори, отколкото със семейството си. С настъпването на зимата чичо Умберто ставаше все по-раздразнителен, беше вечно потиснат и като че ли изгуби интерес към нас. Пазеше доброто си настроение единствено за гостите. Започна да демонстрира към нас същото неуважение, каквото и към членовете на собственото си семейство. През пролетта, когато изостави работата си във фабриката, за да ни помага във фермата,

зачестиха и споровете — отначало по-прикрити, с кратки изблици на гняв, насочен срещу леля Тереза. При тези кавги жена му, леля Таормина, също често си патеше. Но тъй като леля Тереза не му мълчеше, а винаги му отвърщаше подобаващо — пак така грубо и нападателно, както се държеше и с баща ми — това въздействаше върху чичо Умберто подобно на камък, запратен в някой спокоен вир. Не бе чудно, че към лятото споровете станаха още по-яростни и доста по-продължителни. Случваше се да се карат и да се дърлят по цели дни, та дори и по цели седмици, от което ние нямахме миг покой. Най-после всичко се уреди, когато — това стана две години след пристигането му от Италия — чичо Умберто, заедно със семейството си, се премести в друга къща.

Един от първите, с които чичо Умберто започна да се заяжда, беше португалец — името му беше Вито. Той беше нает от баща ми за цялото лято още преди беритбата на боба.

Вито беше ни помагал миналата година, преди да пристигне тук чичо Умберто и явно тогава е свършил много добра работа. Всяка сутрин той пристигаше във фермата със стария си велосипед. Още помня как краката му неуморно като бутала на машина, въртяха педалите. По цял ден работеше така всеотдайно, че вдъхновяваше за усилена работа всички около себе си. Една вечер, когато се бяхме събрали край трапезата, баща ми разказа как този Вито убил кучето на съседа — видял нещо да се движи в мрака през полето и веднага вдигнал пушката си, която била оставена зад седалката в пикапа на баща ми.

— Бум! — изгърмя пушката, преди някой да успее да го спре. Сигурно е уцелил горкото животно право в главата, защото ни обеща, че ще стотви вкусна вечеря. Кой знае какво си е мислил, че е прострелял. Но после, като видя, че е убил кучето на съседа си, два дни не можа да дойде на себе си и разбира се, не се яви на работа. Накрая аз му занесох към два килограма от месото, но той въобще не го хапна, защото ме упрекна, че съм го взел от кучето.

На тази история заедно с всички нас чичо Умберто се смя до прехласване, пушейки цигара в своя ъгъл край масата със самодоволна, отпусната физиономия, каквато често придобиваше след обилна вечеря.

— Хм, ние ще трябва да го задържим, докато не привършим с реколтата от боб — рече той накрая, като с това просто постави логичния край на тази история, — ама след това ще трябва да потърсим някой друг.

— Какво искаш да кажеш с това? — попита го баща ми. — Никога няма да намерим толкова добър работник като него.

— Хайде, не виждаш ли какъв е той всъщност. Навсякъде е пълно с италианци, които търсят работа, така че не виждам защо трябва да наемаме чужденци.

— О, забрави ли, че италианците са най-лошите. Всичкото, което ще намериш, се ограничава до остарели жени, на които е отказана работа във фабриката. Те непрекъснато бръщолевят глупости, а пък ако се опиташ да ги смършиш за нещо, цял ден ще те одумват.

Обаче стана ясно, че чичо Умберто няма намерение да го изслуша. Той като че ли стигаше до изводите си броещи мигове, преди да ги сподели с нас, но после ги бранеше с невероятното упорство на воин, оттеглил се в непревзимаема крепост. Нищо не бе в състояние да разклати позицията му — нито чувство за вина, нито някакво съмнение — сякаш упоритостта му беше достатъчно оправдание. Често се случваше още към края на всеки ожесточен спор, той да размахва пред нас доводите си като някакъв трофей.

— Не е правилно — отсече той и в тона му прозвуча непоколебима увереност в правотата на думите му, сякаш единствената му цел бе да ни докаже, че си е намерил мястото, което заслужаваше и сега бе готов да го бетонира завинаги. — Нямам намерение да давам повод да ме упрекват, че даваме работа на чужденци, преди да сме потърсили работници сред нашите съотечественици.

Обвиненията на чичо Умберто задушаваша баща ми като животно в кафез и го принуждаваха да губи контрол върху нервите си. А това даваше още по-голямо предимство на чичо ми в споровете, понеже добавяше и силата на възмущението към невероятното му упорито твърдоглавие. Най-много ме изненадваше тъкмо гневът му, който продължаваше да изригва сякаш нямаше край, с театралност, която се запазваше в него дълги дни след края на поредния спор. Жена му и синовете му бяха длъжни да понасят много страдания в течение на доста време след всяка подобна караница — дълго след като баща ми бе престанал да спори с чичо Умберто, за да се вгълби в себе си, както

му беше навикът, макар всичко това в крайна сметка да се обръщаше срещу самия него. Накрая се оказа, че баща ми трябва да поеме цялата отговорност. След като бобът бе прибран, Вито трябваше да си тръгне, макар че през есента чичо Умберто вече и дума не спомена да наемем италианци за работници във фермата. Вместо тях ние с Роко и Доменико помагахме във фермата и се наложи да пропуснем първия месец от новата учебна година.

За мен бе много неприятно толкова късно да тръгна на училище. Още помня онези ужасни моменти, когато се качвах в училищния автобус, още повече че сега бях обременен с отговорността да надзиравам Роко и Доменико. Трябваше да ги заведа при учителите и да съобщя, че двамата ми братовчеди са дошли от Италия през октомври. Заварих в учителската стая сестра Бъртрам, бледа и изтощена след болестта си, да разговаря с отец Маккинън.

— Не виждам как можем да очакваме тези ученици някога да научат нещо от уроците, щом ги задържат да работят във фермата половината от учебната година.

Двамата ми братовчеди — Роко и Доменико — също бяха върнати с по два класа назад. Така Роко се озова в пети клас, а Доменико — в трети. През първите месеци в училището аз преживях немалко горчиви моменти, защото ми идеше да потъна в земята заради тях. Не понасях задължението да седя до тях на седалката в автобуса, затова винаги се стараех да влизам вътре след тях, за да мога да си избира някое по-отдалечено място. Дразнеха ме гласовете им и външността им, техните панталони от рипсено кадифе с прекалено широки крачоли и копчета за ръкавели с формата на пеперуди или пък това, че майка им ги подстригваше като овчарчета. На мен поне двамата ми братовчеди ми изглеждаха странно непропорционални — Роко беше мускулест и широкоплещест, но за нещастие бе наследил от майка си малката като на невестулка глава. За разлика от него Доменико имаше широко лице, същото като на баща си, но тялото му беше вретеновидно като на някой герой от кинокомедиите. Идеше ми да потъна в земята от срам, като улавях присмехулните погледи на съучениците си, с които ги посрещаха и изпращаха. Помня и смущението, изписано по лицата на италианските ми роднини, но те не се досещаха, че сами са си виновни, заради невероятното си твърдоглавие, заради флегматичността си и нежеланието да се отърсят

от странностите си, сякаш никак не се досещаха какво впечатление създават.

През първите седмици Роко на няколко пъти изскачаше от училищния автобус, за да повръща в крайпътната канавка. Неговото повръщано беше гъсто като вкиснат качамак и вонеше адски непоносимо. Веднъж той не успя да изскочи от автобуса и оплиска пътеката между седалките. Повърнатото от него започна да се стича под седалките, та се наложи шофьорът Шулц да спре автобуса и да почисти изцапаното.

Но Роко като че ли не се притесняваше кой знае колко от това, че му прилошаваше. Често го възприемаше едва ли не като шега, започваше да отговаря на италиански на другите момчета, когато те го обиждаха, а накрая се засмиваше гърлено. Като че ли за него всичко беше повод за шега — продължаваше да си прави сандвичи от нашия домашен хляб, онзи с дебелия кора, вместо да пазарува хляб от хлебарницата, както аз правех по заръка на леля Тереза. Казваше, че домашният хляб му бил по-вкусен. В училищния автобус продължаваше да сяда, където му хрумне, без да се съобразява с неписаната йерархия и с обидните подмятания на учениците от погорните класове. Когато семейство Масакис се премести на номер 12 и 13 на Сайдборд стрийт и децата им започнаха да пътуват с нашия автобус, аз се стремях и тях да избягвам, като оставях моята кутия със сандвичи на съседната седалка, за да не седне някой досадник до мен. Но Роко много бързо се сприятели с тях, като им говореше на своя невъзможен диалект въпреки подигравките на по-големите момчета. Той, заедно с брат си Доменико, просто престана да им обръща внимание, след което те постепенно започнаха да общуват с него, отначало просто от любопитство, а после почти приятелски.

— Знаеш ли какво означавало думата „уоп“^[1]? — попита ме Роко, когато започна да поназнайва по малко английски. — Означавало готино италианско момче.

Оттогава нататък тази дума се превърна в нещо като дежурен повод за шеги между него и другите момчета; едно от тях, нещо като водач на групата, започна да нарича Роко свой най-добър приятел, като премяташе месестата си ръка през рамото му като негов предан защитник. Но Роко явно беше много доволен от новите си приятели, което само доказваше колко глупави бяха те.

В тази атмосфера аз останах без нищо, без никаква награда за това, че се опитвах да следвам линията на предпазливото и логично поведение. През първия месец в училище, след като Роко и Доменико започнаха да ме дразнят, страдах много. Всеки път ставаше така през междучасията, когато заварвах Доменико да ме чака до задната врата, смълчан, начумерен, смутен и изпълнен с неясни очаквания. Дотолкова не можех да го понасям, че просто го изтиквах насила до стената на училището, за да не ми се пречка по пътя, след което бързо го отминавах. За миг ми се приискваше да размахам ръце от радост, защото усещах как нещо дълго сдържано в мен подобно на животно в клетка, най-после се бе освободило. Преди той да се блъсне в стената на коридора, ми стигаше да хвърля само един поглед към болезнената гримаса, отпечатана като беззвучен крясък върху лицето му, която бе признак не толкова на болка, колкото на внезапно осъзнатата истина за нашите отношения. Чувствах се донякъде предаден, както в този миг, така и след това, защото другите хлапета заставаха на неговата страна, щом се появише дежурният учител. Смятах се за изигран, защото досега в мислите ми той беше само едно нищо. Вярвах, че мога да излея на воля омразата си върху него, при това без никакви вредни за мен последствия. По-късно, когато той си намери други приятели и започна да ме избягва, всеки негов успех дори и най-скромният, възприемах като обвинение срещу моята неприязън към него. През пролетта Доменико придоби известност като майстор в играта на топчета, дори се зае да организира по-сложни игри с кутии за обувки и кутии за бира от бяло тенеке. Събираше всякакви видове топчета, за да ги разменя срещу шоколад или чипс, които носеше у дома за сестра си и за себе си. Веднъж дори спечели една малка препарирана птичка и после я показа на сестра си, за да ѝ докаже колко умело се справя с всичко.

У дома ние работехме заедно в оранжерията след учебните часове, като събирахме марулите през есента и доматиите през зимата; но после, през лятото, аз пак бях оставен у дома да наглеждам Фиорина и бебето, докато другите се трудеха на полето. Когато оставахме само ние тримата, къщата сякаш се вцепеняваше, като че ли времето беше спряло хода си. Всеки час ми се струваше безкрайно дълъг. Мислех си, че няма как да преценя кое е нормално и кое — не, защото вечно ще се люшкам между отегчителното си детство, като

едновременно с това ще съжалявам за отминалите години, недоволен, че ми възлагаха да стоя в къщата и да върша момичешка работа, опасявайки се, че ще се случи някаква беля. Понякога бебето ме объркваше с необяснимата си безучастност и смълчаност, сякаш бе усетило безразличието, с което другите се отнасяха към него. Сега вече сестричката ми не беше съвсем малко и безпомощно бебе, понеже можеше да пълзи и да изговаря няколко думи, но продължаваха да не я зачитат, както си беше още от нейното раждане. Ако се опитах да я заговоря, тя имитираше думите, които аз упорито ѝ повтарях, като ги разместваше, сякаш водеше съвсем друг разговор със съвсем друг човек. Започнах да я наричам Рита — единствените две срички от името ѝ, които тя можеше да произнася. Шепнех ѝ ги напевно, за да ги запомни по-лесно. Но тя често изпадаше в някакво необяснимо лениво и отпуснато състояние подобно на транс. Отдаваше се единствено на своите непонятни за мен игри с играчките, куклата и възглавницата, която леля Таормина избродира с маниста за нея. Всичките ми опити да привлека вниманието ѝ се оказваха обречени на пълен провал.

Докато с Фиорина бе съвсем друго: Рита бе много по-сговорчива пред нея, може би защото за нея Фиорина играеше ролята на майка, като я люлееше на ръце, сресваше ѝ косата, играеше някакви игри, които понякога предизвикваха разцъфтяването на усмивка върху лицето на Рита. И все пак във всичко това имаше нещо престорено от страна на Фиорина, нещо неискрено и претенциозно. Веднъж успях да издебна Фиорина как зашлеви сестричката ми, не толкова от силен гняв, а по-скоро заради опасението, че малката никога няма да се научи да ѝ се подчинява напълно. Може би Фиорина се изживяваше като непоколебимо уверена в правотата си да раздава присъди, сякаш бе овластена да определя наказания. И макар че на мен самия неведнъж ми бе идвало до гуша и също ми се искаше да ударя Рита, та да млъкне най-сетне, сега се почувствах остро засегнат и разгневен — все пак всичко това касаеше не за кого да е, а единствената ми сестра, нали? Забелязах как с течение на времето Фиорина ставаше все по-самоуверена и коварна, сякаш вече бе напълно осъзнала разликата между Рита и себе си. Ала Рита продължаваше да реагира на поведението на Фиорина така, както никога не се държеше с мен, което създаваше едно странно и трудно за поддържане равновесие. Аз вече не можех да контролирам двете момичета — когато се заиграваха, те

сякаш забравяха за моето съществуване. Тогава поне в къщата се възцаряваше спокойствие, както беше, когато всички спяха. Но после у Фиорина се надигаше внезапен пристъп на сприхавост, от което това крехко равновесие отиваше по дяволите и всичко свършваше с това, че Рита се заливаше от плач, толкова неутешим, че чак ме плашеше.

От онези така тягостни за мене дни успях да се отърва, като избрах изолацията. Отдръпвах се в беззвучния мрак, смущаван понякога само от завръщането на другите от полето — те внасяха със себе си в къщата всички типични за своя свят, обичайни звуци. Ден след ден отчуждението между тях двете и мен се задълбочаваше, защото те явно споделяха общи предпочитания, които ми бяха съвършено чужди. Те ме отделяха от останалите така категорично, както ако произлизахме от различни държави или говорехме на различни езици. Те ме подтикваха да си спомням как в Италия бях възприемал хората от Кастилучи като безкрайно назадничави, като особняци, дори чертите им сякаш носеха отпечатъка на тяхната странност, че даже и походката им беше една такава... никаква, искам да кажа: тровава и нескопосна, лицата им бяха — твърде блудкави и съвсем безинтересни, а приглушените звуци, които издаваха, подтикваха хората да си мислят, че гърлата им са задръстени от прекалено много слуз. Не бях сигурен в избора си — дали да се разгранича още по-категорично от тях, дали действително желяех да се дистанцирам или просто беше най-добре да се отдам на течението на инерцията. Така се заредиха много вечери, в които не разменях нито дума дори с някой от тях. И колкото повече продължаваше моето мълчание, толкова по-невъзможно ставаше да променя нещо, да направя най-простичкия жест или поне да си позволя някой съвсем обичаен звук като въздишка например, без да усетя празнотата около себе си. Искаше ми се да се окопая зад своето различие от околните и да го превърна в убежище, което да ме защитава. Жадувах да ги накарам да изживеят някакво наказание заради начина, по който показваха колко са противни, да осъзнаят най-после какво окаяно семейство е нашето. Понякога те самите се показваха по-различни, живеещи в разбирателство със себе си, небрежни и разпуснати заради ежедневната си умора, но все пак добродушни, солидни и здраво стъпили на земята, и то така, както аз никога нямаше да бъда. Всеки от тях умееше инстинктивно да си намира мястото дори и при най-

неочаквани промени в обстановката или по време на разговорите и. Аз очевидно никога нямаше да мога да противопоставя нещо, с което да покажа, че съм по-добър от тях, че нещо вътре в мен е истинско — дори стаената омраза, която вътрешно таях към всички тях.

---

[1] Вор — имигрант от южна Европа, особено италианец, с презрителен смисъл (сленг). — Б.пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Италианските заселници понякога организираха празненства, нещо като махленски вечеринки, в Рейнския Дунавски клуб. Като че ли всички внезапно се пръквахме от обширните канадски поля, където тънехме в анонимност, за да се натъпчем в залата на този клуб, приличаща повече на хамбар. Странно беше да се видят всички тези хора, за които смътно си спомнях от Вале дел Соле, събрани заедно като на някаква стара фотография. Тези люде все още пазеха своето селско безгрижие, макар че изглеждаха някак не на място сред синеоките келнерки, с впити в снагите им елечета и рокли с десен на пъстри цветя, които се движеха сред масите с колосани белоснежни покривки. Имаше внимателно подбрани картички с имената на поканените, за които бе запазена съответната маса и стола към нея. Понякога се случваше да привлече вниманието ми някое момче, което познавах от Италия, защото по лицето му се четеше отчаяние, колкото и да се стараше да го прикрива. Каквото и разделение да бе съществувало между нас в миналото, сега то ни изглеждаше заличено и незначително в тази нова за всички ни страна, където бяхме толкова невзрачни и самотни. Пък и нищо не можеше да се очаква от опитите за възобновяване на старите познанства, особено като се има предвид срама, който майка ми бе навлякла на нашия род. Да не говорим за това, че и аз самият не желяех да ми припомнят какъв бях в досегашния си живот.

Леля Тереза разцъфваше от радост на тези вечеринки. Веднага щом музиката засвиреше, тя започваше да сменя партньорите си за всеки следващ танц и така продължаваше до края на празненството. Често гръмкият ѝ смях отекваше стряскащо в паузите между мелодиите и тогава сякаш цялата зала се вторачваше в нея. Тя беше нашият посланик. Искам да кажа, че нейното съвсем нормално, толкова весело и сърдечно поведение тушираше неприятния ефект от отшелничеството на баща ми или от застрашителната склонност на чичо Умберто към сприятеляване с всеки изпречил се пред очите му,

когато попрекали с пиенето. Понякога следях леля Тереза съсредоточено от някой от ъгъл на залата, където се свирах заедно с другите момчета на моята възраст. Повечето от тях бяха от училището „Света Богородица“, намиращо се на противоположния край на града спрямо нашето „Сейнт Майкъл“. Лошото беше, че те всички се делеяха на банди и групи, а аз се чувствах все така самотен. Случваше се понякога леля Тереза да забележи колко неловко стърчах между насядалите по столовете край стените възрастни лелки, та идваше при мен, хващаше ме за ръката и ме повеждаше към центъра на дансинга, за да се завъртим под звуците на валса, при това със същото девическо въодушевление, с което я бях запомнил още от Италия.

Накрая се намери и за нея един партньор, с когото можеше да танцува през цялата вечеринка. Висок и младолик, макар и мършав, с руса къдрава коса, която той след края на всеки танц пооправяше с пръстите си, за да вдигне падналите над очите си кичури. Макар че не го бях виждал дотогава, той вече успя да създаде атмосфера на непринудена фамилиарност в отношенията си с леля Тереза, като че ли се познаваха от много години. Изглежда, че и чичо Умберто го познаваше добре, защото веднъж отиде при него и отпусна ръка върху рамото му, преди да заговори с глас, преливащ от пианска сърдечност:

— Коли, синко, ти си този, който ни навлече всичките тези главоболия с онази работа, дето ни я намери.

По всичко личеше, че той и леля Тереза трябва да са се запознали във фирмата на Лонго — онзи Умберто Лонго, дето много преди нас бе дошъл тук от Кастилучи — където те двамата са работили през зимата. Точно тогава започна да ми прави впечатление как леля всяка сутрин дълго се гласеше пред огледалото с червилото и гребена, преди да отиде на работа.

Следващото празненство беше сватбата на Джелсомина — тя се омъжи за един доста по-стар от нея мъж, току-що пристигнал също от Кастилучи. Тя едва ме забеляза в редицата от поздравяващите я, защото бе прекалено погълната от разговора с леля Тереза тъкмо когато дойде моят ред. Аз си мислех само колко добре изглежда, беше се сдобила с нова самоувереност, здраво стискайки съпруга си под ръка като новопридобитата собственост.

Към края на сватбения обяд Коли внезапно се появи на входа на ресторанта и веднага се насочи към нашата маса. Протегна ръка на

баща ми, но сдържано и хладно, след което се представи като Еркол, макар че това име, произнесеното от него на италиански, прозвуча някак чуждо; все пак от него се излъчваше топлина и непринуденост, което превръщаше сдържаността му в нещо като проява на невинност.

— Ела. Вземи един стол и се присъедини към нас — каза чичо Умберто, като дори се надигна леко от своя стол, за да му го предложи.

— Не, не, ще си взема само една кока-кола от бара. Дойдох тук единствено, за да потанцувам малко със сестра ти. Не искам да създавам впечатление, че съм дошъл заради безплатното ядене.

След като той се отдалечи, чичо Умберто го изгледа одобрително.

— Трябва да видиш колко яко работи този момък във фирмата на Лонго. На ден прави по двеста щайги, ама всеки ден, ти казвам. Като машина е.

След това леля Тереза ме взе със себе си и ме настани на масата до самия дансинг.

— В доброто старо време, когато се вдигаше сватба, се канеха всички италианци — припомни си Коли, — *ciociari, abruzzesi, parenti, forestieri*^[1], с една дума — всякакви, без значение кой откъде е. Но сега вече прекалено много станахме, за да се поберем на едно място.

— В доброто старо време... — повтори леля ми като ехо на неговите думи. — Така прозвуча, сякаш си присъствал на Сътворението на света.

— Ти просто ми завиждаш, че съм се родил тук.

— Ти си този, който завижда. Като те слуша човек как говориш италиански, ще си каже, че измъкваш думите си с ченгел от устата.

— Тогава да попитаме Виктор. Къде е по-добре? Тук или в Италия?

Но аз не знаех какво да му отговоря.

Започна танцът на младоженците. Засипвани с дъжд от конфети и дребни монети, Джелсомина и нейният съпруг бавно си проправяха път сред навалищата, докато най-последно се добраха до средата на дансинга.

— Тази малка глупачка — кисело промърмори леля Тереза. — Нищо чудно да се окаже, че той се е оженил за нея само за да остане в Канада.

— Не зная. На мен поне ми изглеждат хубава двойка — рече Коли.

Когато танцът на младоженците най-после приключи, аз си помислих, че те ще се присъединят към другите двойки на дансинга, обаче леля Тереза и Коли останаха да разговарят край масата. Той спомена, че леля ми трябвало да се върне в училище и да се заеме сериозно с изучаването на английския, щом се готви да става учителка. Обаче леля Тереза му възрази, че вече била много стара.

— Много стара! — удиви се Коли. — Кой сега се оказва роден при Сътворението на света? Моят дядо се върна да си довърши училището, когато навърши четиридесетте.

— Хайде бе, майтапиш се! — подкачи го леля Тереза.

— Можеш да питаш, когото искаш.

Когато леля ми го притисна по-яко, накрая той си призна, че дядо му всъщност бил арестуван по време на войната, когато полицията открила в дома му някаква стара фотография, донесена от Италия, на която синовете му били с униформи на *balilla*^[2].

Те си помислили, че той бил фашист, защото не знаели, че тогава у нас, в Италия, всяко хлапе е било задължено да навлича тази униформа. И затова го тикнали в затвора за една година. Винаги след това ни повтаряше, че това било времето, през което правителството го изпратило в колеж.

Но той ни разказа тази история тъй небрежно, сякаш бе някакъв виц. Явно бе, че вече се чувства безвъзвратно разделен с миналото, пък и говореше за Канада толкова различно от всичките останали италиански емигранти, че от неговите разкази винаги оставахме дълбоко впечатлени.

Една неделя — помня, че беше скоро след сватбата на Джелсомина — Коли пак се появи в предния ни двор, в своя дълъг син шевролет, модел „Бискейн“. Случи се топъл пролетен ден. Чичо Алфредо и още неколцина мъже от нашите бяха излезли на страничната морава, за да поиграят на *воссе*.^[3] Коли приседна до тях край масата, за да изпие една бира. И тогава им разказа вица за един италианец, който току-що бил слязъл от борда на презокеанския кораб:

— И така, първото, което видял той на кея, била една десетдоларова банкнота. Но я прекрачил съвсем небрежно. А когато приятелят му го попитал защо не се е навел да я вземе, той му отвърнал: „Не ми се иска толкова отрано да започвам да работя.“

Мъжете прихнаха от смях.

— Да, бе, де да беше така в живота — промърмори чичо Умберто. — Ти си извадил късмет, че дядо ти се е заселил в тази страна преди четиридесет години. А пък на нас, останалите, се налага да работим, за да има от какво да живеем.

Когато мъжете започнаха да играят, Коли остана отстрани, увлечен в разговора си с леля Тереза. След няколко минути леля Таормина излезе навън, заедно с Рита и Фиормина. Рита веднага пушна ръката ѝ и закрачи през двора към Коли.

— Хей, какво си имаме ние тук? — весело се провикна Коли, като я вдигна на ръце. — На кого е това хубаво момиченце?

Обаче толкова невинният на пръв поглед въпрос неприятно сепна леля Тереза.

— То е мое! — рязко изрече тя, а Коли веднага се разсмя. — Знаеш ли, по-добре ще е да се поразходим малко по пътя, след като не умееш да играеш на босе.

След това той започна да ни посещава всяка събота за вечеря. Нито веднъж повече не попита за Рита. Аз пък си казах, че леля Тереза сигурно му е обяснила нещо повече за нея, понеже той започна да я възприема като член на семейството ни.

— Толкова е кротка — повтаряше той, когато виждаше Рита. — И толкова сериозна.

— Всички в нашата фамилия сме сериозни — добавяше леля Тереза.

Но Коли посрещаше със смях нейните думи.

— Трябва да вечеряш поне веднъж с тези канадци, за да видиш на какво се казва сериозни хора. Вечерите с тях приличат повече на гощавки след погребение. Не можеш да се отърсиш от чувството, че трябва с ченгел да им вадиш думите от устата. По нищо не приличат на италианците.

В течение на няколко седмици продължиха неговите посещения за вечеря. Всички започнахме да възприемаме Коли и леля Тереза като влюбена двойка. Все пак беше истинско чудо, че нещата при тях напредваха така лесно. Възприемахме като нещо неизбежно края на тази история да е огласен от венчалните камбани. Ние бяхме неспособни да повярваме докрай на толкова големия си късмет и затова при всяко негово следващо гостуване не можехме да се отърсим

от усещането, че изграденият от него образ, излъчващ невинност, накрая ще се разруши.

После леля Тереза постепенно започна да му открива все нови и нови недостатъци, като мърмореше ту за дрехите му, ту за косата му. Отначало това бяха типичните за нея добродушни закачки. Обаче заядливата нотка, прокрадваща се едва-едва сред тях, все повече се засилваше и го принуждаваше вечно да се оправдава. Коли сякаш не обръщаше внимание на тази промяна и продължаваше да посреща със смях намеците ѝ. Ала по време на разговорите някак неусетно той пренасочваше вниманието си от нея към баща ми и чичо Умберто, подобно на растение, което плавно се извърта към светлината. Явно възприемаше задачата да им се хареса като не по-малко важна от основната си роля — да ухажва леля Тереза. От своя страна, чичо Умберто, който винаги се стараше да се държи възможно най-добре с Коли дори и при последвалите семейни свади, продължаваше да проявява гостоприемството си при всяко посещение на Коли. Аз се опасявах, че Коли не възприема добронамереността на чичо Умберто като проява на истински и неподправени чувства, но все пак си личеше, че му е благодарен дори само заради това, че чичо Умберто зарежда цялата къща с атмосфера на сърдечно гостоприемство. Баща ми, за съжаление, не притежаваше същото умение за общуване. И най-вече не притежаваше дарбата му да прикрива мислите си. Когато се случеше да бъде в добро настроение, баща ми успяваше да се държи приветливо и дори шумно, досущ като моя чичо, да се смее с цяло гърло и да повтаря най-впечатляващото, най-пиперливото от вицовете, разказвани от Коли, за да изглежда по този начин по-лекомишен дори и от чичо ми. Той влагаше цялата си енергия в нещо като пиянско въодушевление, обаче дори и с това не успяваше да ни впечатли. Когато баща ми изпаднеше в традиционното си вкиснато настроение, Коли веднага прибягваше до помощта на непогрешимия си инстинкт, благодарение на който той постепенно започна да се отдалечава от леля Тереза. Понякога баща ми изговаряше грешно по-трудните думи в английския, като се стараше да спазва формалните правила на езика, сякаш това би му помогнало да прикрие истинските си мисли. В такива случаи чичо Умберто трябваше да се напруга, за да го разбере и неговото замислено мълчание като че ли изсмукваше въздуха от цялото помещение.

Напрежението, което съпътстваше напоследък посещенията на Коли, ставаше все по-осезаемо. Часовете, та дори и дните преди поредната му поява бяха натезжали с мрачно очакване. Чудно ли бе тогава, че тези негови визити ставаха все по-неловки и тягостни? Сякаш бяхме загубили спонтанността си, сякаш се чувствахме неспособни повече да отделяме място за него сред нас. Дори сарказмът на леля ми позатихна, докато тя напразно се стараеше да се придържа към избраната от нея роля. Предчувствах ожесточената кавга, която ще изригне от спотаеното напрежение и ще разкрие всичко, което се крие под повърхността. Но ние просто продължавахме да живеем с напрежението, както си знаехме, усещахме го като нещо досадно, без видим източник, но нещо, на което никой не можеше да се противопостави. Сякаш самата къща отхвърляше Коли, бавно, ала невъзвратно му обръщаше гръб просто защото той не принадлежеше към нея.

— Опасявам се, че за известно време няма да мога да идвам тук — заяви той една вечер в средата на лятото. — Ще започне разнасянето на разсада от оранжерии и ние ще бъдем много заети.

— Ние също ще сме претоварени с работа, — отвърна леля Тереза. — Скоро ще се заемем с доматиите на полето.

— Да, разбира се.

Коли сякаш искаше още нещо от нея, сякаш очакваше някакъв неин знак като намек може би, ала тя остана непреклонна.

— Е, тогава, значи, като свърша, ще ти се обадя или нещо такова — смотолеви Коли накрая.

Стана така, като че ли той никога не е бил един от нас дори и преди да изтекат седмиците, през които нямахме и вест от него. В къщата се възцари досадно потискащо настроение като след смъртта на някой близък. И макар че никой не споменаваше името му, тишината като че ли още повече задържаше в съзнанието ни неговия лик, сякаш да ни предпази съвсем да не затънем в дребните си лични грижи. Получихме покани да присъстваме на празненството през уикенда в чест на Деня на труда. Предвиждаше се шумно и тържествено осветяване на новия клуб, който тукашните италиански емигранти бяха построили на брега на езерото. Но помпозността на събитието не разсея напрегнатото ни очакване да видим една личност, която така и не се появи там. Накрая леля Тереза се видя принудена да

се прости с надеждата да потанцува и се оттегли към по-задните маси, сред по-възрастните от нея жени, които бяха до една омъжени. Ние, останалите от семейството, не искахме да си признаем колко тъжно бе да сме свидетели на самота ѝ тази вечер.

Следващите седмици сякаш се разкайвахме за това, което се бе случило, между баща ми и чичо ми припламваха спорове дори по най-незначителни поводи. Леля Тереза изглеждаше почти забравена, изолирана в своето интимно страдание сякаш изведнъж се бе оттеглила от семейството ни. Споровете, разбира се, следваха общоизвестния шаблон: винаги се започваше с провокативните подмятания на чичо ми, следваше гневната реакция на баща ми; после всичко се обръщаше тъй сякаш чичо ми бе този, който бе пострадал от цялото спречкване и сега имаше право да търси обезщетение, стараяйки се да докаже, че именно баща ми е източникът на всичките ни беди. Ала тези свади всъщност не носеха утеха на чичо Умберто, а просто го оставяха още по-раздразнен и мрачен, сякаш попадеше в хватката на някаква емоция, която не бе способен да превърне в свое предимство. Накрая отново се отпускахме в прегръдките на обичайното за нас привидно спокойствие, но то бе съпътствано от смущаващо пулсиране, което напомняше за провалените надежди. После не оставаше нищо друго, освен тишината.

Една вечер, малко след като бяхме отпразнували настъпването на Новата година, един търговски пътник пристигна в нашата къща, за да говори за изграждането на нова оранжерия. Баща ми, чичо Умберто и леля Тереза насядаха около масата в кухнята, за да го изслушат. Отново изглеждахме като сплотено семейство, чертаещо контурите на бъдещето си.

— Дори начинът, по който говори, те кара да си мислиш, че този тук никога не е прекрачвал прага на офиса си — промърмори баща ми, след като посетителят си замина. — Готов съм да се обзаложа, че кракът му никога не е стъпвал в оранжерия. Видяхте ли само с какъв костюм се беше издокарал? Сигурно спи с него.

Чичо Умберто, намръщен и замислен, продължаваше да се взира в числата, надраскани върху листа от търговския пътник.

— Не виждам от къде другаде ще можем да изкараме толкова много пари — рече накрая той.

— Хм, ако става дума за това — отново заговори баща ми, — можеш да вземеш пари от банката като фермерски кредит. Така можеш дори ферма да си купиш. Колкото и да им поискаш, ще ти дадат два пъти повече. Всяко хлапе с петдесет цента в джоба може да получи пари от тях, така че няма причина да ти откажат.

Чичо Умберто кимна важно. За миг изглеждаше изпълнен с усещането за собственото си значение. Като че ли въпросът бе уреден и през следващата седмица в къщата зацарува приятното, макар и неясно предусещане за промяна. Но накрая се оказа, че чичо ми всъщност е печелел време: отново както винаги, когато той се заемаше да изтъква недалновидността на баща ми, надвисна атмосферата на тревога и зареден с бури въздух.

— Онзи там инглезе, от брега на езерото де, се опитва да продаде оранжерията си — започна той една вечер, но просто така, небрежно, колкото да има за какво да си бърбим, без с нищо да подсказе, че има нещо повече на ум. — На всичкото отгоре почти нищо не иска за нея, иска единствено да се отърве от този имот, за да може после да продаде и къщата си.

— Щом като почти нищо не иска — заговори на свой ред баща ми, — значи тази оранжерия нищо не струва. Виждал съм я и зная, че всичко там вече е наполовина прогнило. Така или иначе след година, две най-много, той ще бъде принуден да я събори. Съмнявам се дали някой ще склони да го отърве от тази съборетина, дори и ако му я подарят. И ти нищо няма да спечелиш, даже ако решиш цялата да я разглобиш и после наново да я сглобиш.

— Брей, че ти никога нищо не харесваш! — ядосано възкликна чичо Умберто. — Не чу ли какво ти казах? Продават я почти без пари — авторитетно заяви той, макар че всъщност само повтаряше това, което бе чул във фирмата на Лонго. — За някой, който започва от нищото, това съвсем не е зле като начало.

— Не бих я взел. Все едно да купиш боклука на някой съсед.

— Да, де — пак замърмори, ала вече доста по-раздразнено той. — Винаги и за всичко все ти си правият.

— Ама ти, какво, сериозно ли мислиш да я купим?

— Че защо не?

— Не се дръж като кръгъл глупак. Никой вече не строи оранжерии с дървени рамки и стени.

— Да, винаги аз се оказвам глупакът в тази къща — изсумтя с горчивина чичо ми. — Но ще ти кажа, че наистина съм глупак, след като още от самото начало не се досетих, че се опитваш да ме завлечеш с великите си идеи само за да си получиш парите от банката.

— Ама как може да си чак такъв кретен! Възможно ли е някой да е чак толкова дебелоглав? Да не би да си въобразяваш, че са ми притрябвали парите ти? Че ти си по-лош от баща си, който беше пълен идиот и през целия си живот се бяхти като роб с онези няколко акра, дето нямаше нищо по тях, освен камънаци. И ти ще си умреш беден и скапан като него, след като стискаш толкова упорито жалки грошове в шепата си като някой ученик от отделенията!

— А, да, много ти благодаря, сега вече проумях как гледаш ти на нещата! — кресна чичо Умберто и насочи целия си гняв върху баща ми. — Винаги си се имал за голяма работа, нали? Тузарят, който се ожени за кметската щерка. Голямата клечка, пристигнала в Америка. А сега си въобразяваш, че можеш да използваш зет си, за да му измъкнеш паричките и с тях отново да станеш важна птица, не е ли така? Но аз нищо няма да ти дам, дори ако, кълна се в името Христово, ще трябва да си троша кокалите във фабриката до края на дните си.

След това люто скарване баща ми и чичо ми не си проговориха до края на зимата. В продължение на месеци ние живеехме сред гнетящата тишина в сянката на техния потискан гняв. Като че ли къщата и цялото домакинство се раздели: от една страна беше семейството на чичо ми, който беше склонен да прибегне дори до насилие като реакция срещу непоносимите — според него — упреци от страна на баща ми, който беше от другата страна. На нас, останалите, бе отредена ролята на предпазлив балансьор между двамата противници. Внимателно разиграваната пантомима се изразяваше най-вече в безкрайни, но безмълвни сръдни, хранене в отделни помещения, излизане поотделно навън, разделяне и в работата. Дори и Рита се оказа въввлечена в тази промяна, защото трябваше да бъде причислена към един от двата враждуващи лагера. В миналото Рита винаги бе оставяна у дома под надзора на един от нас, независимо от коя група бе той или тя. На Фиорина също ѝ се налагаше често да бъде оставяна у дома, макар че ние старателно криехме истинската причина, поради която Рита не бе извеждана много навън. Но по време на тазгодишния карнавал семейството на

чичо Умберто остана в къщата. За да подчертаем недвусмислено към кое семейство принадлежи Рита, ние — баща ми, леля Тереза и аз — я облякохме с детското палто и шапчица, за да я вземем с нас навън. Тя изглеждаше толкова притеснена в новата си рокличка, която леля ми ѝ беше купила, че през цялата вечер не посмя да се отлепи от мен, докато зяпаше смаяно огромния шумен свят, който за пръв път се разкриваше пред очите ѝ. Баща ми пък почти с никого не се заговори и се вкисваше от всеки поглед, отправен към него. Веднага след вечерята се премести на масата за игра на карти. Тишината, когато се прибирахме вечерта у дома, не предвещаваше нищо тревожно. Тя беше знак за солидарността в нашето семейство. Бяхме странно лоялни един към друг, а сплотеността ни произтичаше от притесненията и от усещането ни, че другите ни ощетяват.

Този път обаче баща ми не пожела да отстъпи от своето. През април, когато земята се размекна — след като толкова дълго бе скована от зимните студове — дойде булдозер, за да подравни един парцел около оранжерията, а след още няколко дни се появи камион, натоварен с метални рамки, колове и подпокривни греди. Чичо ми не можеше нищо да направи, изправен срещу този грамаден куп от метал, нахвърлян отстрани на оранжерията. Но един ден, за наша искрена изненада, видяхме как той, следван от семейството си, потегли от къщата, заедно с няколко куфара и един дървен сандък — това бе багажът, с който бяха дошли тук от Италия. Това, че всичко стана толкова набързо, ме накара да мисля, че той е взел решението си преди броени часове. Като се прибрах от училище, заварих и леля Тереза да рови из багажа, струпан в дървения ѝ сандък. Изплаших се, че е решила да се върне в Италия. Но се оказа, че се премества съвсем наблизо, в малката лятна къщурка до оранжерията, където в съседство се простираше един неголям парцел — всичко на всичко само няколко акра — където баща ми обикновено садеше домати.

Странно, но тяхното заминаване не донесе в къщата дългоочакваното облекчение. Налегна ни необяснима и странна летаргия, бяхме обзети от плътна вцепененост подобна на дълбок сън. Новите метални рамки и подпори за оранжерията останаха да лежат там, където бяха стоварени на куп от доставчика, сякаш баща ми напълно бе загубил интереса си към тях. Накрая пристигна чичо Алфредо и го предупреди, че е крайно време да се заловят за работа,

още повече че тъкмо сега той бил свободен, пък и е подходящо за работа навън. По същото време трябваше да се започне и пролетното разсаждане на разсадите по полето, така че в крайна сметка рамките и подпорите си останаха недокоснати.

Един ден, се появи и Роко, с молба към баща ми да му даде за малко назаем трактора и редосеялката.

— Ще видим дали ще може сам да се справи — промърмори недоверчиво баща ми.

След още няколко дни ни посети самият чичо Умберто, любезен и с крайно самодоволен вид. Въобще не се поинтересува дали баща ми е спечелил, като се е придържал към своето мнение в спора, станал причина да се скарат и да охладят отношенията си. Държеше се така сякаш въобще не се бяха карали.

— Кой знае какви гозби е варил онзи дърт украинец там, но цялата му къща вони на зеле.

От там насетне той започна все по-често да ни посещава — за да вземе на заем някое земеделско сечиво или да използва нещо друго от нашите машини. Баща ми мърмореше, че трябва да внимаваме какво му даваме и какво ни връща, за да не ни задигне нещо ценно. Когато най-накрая започна работата по новата оранжерия, чичо Умберто дойде да ни помага за градежа, при вдигането и сглобяването на подпорите и подпокривните греди. Държеше се приветливо и сговорчиво, оставаше само да започне и да претендира, че е бил сред тези, които са одобрявали този проект. Баща ми, естествено, реагира на тази промяна както на всичко останало: продължаваше да мълчи и нищо да не споделя. Някой отстрани би могъл да остане с погрешното впечатление, че е спечелил по-малко от победата си в спора, отколкото чичо Умберто от своето поражение.

Оказа се само въпрос на време, преди да започнем отново да се сближаваме и да заприличаме поне отчасти на семейство, което се отличава със странната си привързаност, сякаш всички сме се заразили от шарка. Това ни даваше увереност, че повече няма да има нито кавги, нито нови радикални решения. Леля Тереза понякога се облягаше на кухненския прозорец. Лицето и бе толкова безизразно, че чак страх ме хващаше да вдигна поглед към нея. То беше ясно очертано на фона на нахлуващата отвън светлина. Сякаш се бе озовала пред някакъв праг, който не смееше да прекрачи. По-късно, разбира се, тя се прибираше

вътре, за да избърше масата или да подреди столовете. Ала дори и тогава ми изглеждаше някак си защитена, и то благодарение на нас. Може би все пак бяхме налучкали средството, което ѝ помагаше да се освободи от напрежението, което упражняваше върху нея — както и върху всички нас, впрочем — безмилостният външен свят.

---

[1] Ciociari — жители на Чиочиария (временно название на областта Кампаня, измислено от фашистите), с приблизително значение като „цървуланите“; abruzzesi — хората от региона Аbruцо; parenti — земляци (може и роднини); forestieri — чужденци, тук: като пришълци. — Б.пр. ↑

[2] Младежка организация на фашистката партия на Мусолини, подобна на Хитлерюгенд в Германия. — Б.пр. ↑

[3] Игра с хвърляне на тежка топка върху пясък; от bocca — топка (итал.); в южна Америка — bochas. — Б.пр. ↑

СЕДМА ГЛАВА

След като семейството на чичо ми се премести в самостоятелна квартира, в нашето домакинство отново се възстанови старата унила атмосфера. Тази промяна беше внезапна и твърде лесно доловима. Липсваха ни зрелищните сцени, които имаше навик да ни устройва чичо Умберто. Те, освен всичко друго ни помагаша да не се замисляме за присъствието на други познати от местната италианска общност. Сега всеки от нас се оттегли в отделна стая, тъй като след заминаването на чичо ми се освободи едно от най-просторните помещения. Присъствието ни в останалите части от къщата ни създаваше неудобство, не я усещахме като наша собственост, нито се чувствахме комфортно в нея. Просто неловко се разминавахме по коридорите. Всекидневната постепенно придобиваше все по-запуснат вид, особено след като изнесохме оттам временно вкараното легло, и вътре останаха само плетените столове и диванът. По цели дни завесите бяха спуснати, защото никой не си правеше труда да ги дръпне. Вместо да бъде център на семейния живот, всекидневната беше най-глухото и уединено място в къщата.

Работата в оранжерията също не вървеше на добре. Първо, мъжете, които трябваше да монтират подпорите, не успяха да нагласят последните три, та трябваше да ги свалят и поставят наново. След това два от металните стълбове се оказаха по-ниски от останалите и не поемаха достатъчно тежестта на напречните греди. Дори само тези две грешки в началото на монтажа създадоха у баща ми убеждението, че целият проект накрая ще се провали.

— През следващите четиридесет години тези две криви греди ще ми бъдат като трън в очите. А онези копелета просто си прибраха парите и офейкаха. Такива идиоти! Дори едно дете можеше да забележи, че са сложени накриво!

— Сигурно са бързали да се приберат и да се почерпят с твоите пари — обади се чичо Алфредо.

Баща ми се оплака и на леля Тереза, като се постара да го направи по-умело, така че хем да не изглежда унижен, хем да успее да я трогне. Явно му се искаше да провокира съпричастност към проблеми си.

Леля ми, както винаги, троснато отвърна, че всичко е прекалено сложно за нея и че той само я дразни.

— Трябваше да оставиш Роси да го направи — каза му тя по повод на изкривените подпори. — Той поне е италианец.

— Какво можеше да стори Роси, като е такъв глупак, пък и няма необходимите инструменти.

Направи ми впечатление, че след като Коли престана да ни посещава, тя започна да наддава на тегло и изглеждаше някак преждевременно състарена. Под нежната кожа на бедрата ѝ започнаха да прозират тънките тъмносинкави очертания на вените ѝ. Леля Тереза имаше вид на човек, който не иска да бъде занимаван с грижите около оранжерията и фермерската работа. Дори в къщата тя чистеше небрежно и по подовете все оставаха следи от мръсотията. Неприятна следа от сапунена пяна лъщеше по ваната. След като работи през цялата зима във фирмата на Лонго, тя си купи малък транзистор, с който никога не се разделяше. Слушаше го непрекъснато, въпреки че често звукът беше много лош заради бръмченето от статичното електричество. Особено любима и беше една радиoproграма, която излъчваха късно следобед от Детройт — беше нещо като радиошоу, но с новини, с доста коментари за най-вълнуващите събития като например расовите вълнения в Лос Анжелис или пък войната във Виетнам. Макар че в тона на водещия често се долавяше странна напрегнатост, той звучеше уверено и убедително. У дома започнаха да пристигат списания, пълни със статии за Бога и Библията. С присъщата си мудност Леля Тереза ги изчиташе от кора до кора. Ако предпочетеше нещо по-конкретно от програмите на радиото или от страниците на списанията, то бе само за да се увери, че дори най-дребните и маловажни проблеми са доказателство, че целият свят е неизлечимо болен.

Грижите около Рита пак се стовариха върху моите плещи. С нея споделях леглото на верандата, която беше преустроена в спалня, за да спят там чичо Умберто и жена му.

Там все духаше и нощем ставаше дяволски студено. Под купчината с одеяла, с които леля Тереза я завиваше, нощем Рита приличаше на едва забележима купчинка. Будех я всяка сутрин, преди да тръгна за училище, а тя оставаше сама да се разпорежда със себе си през целия остатък от деня. Вероятно бе започнала да си изгражда свой малък, спокоен живот, според своята детинска логика и порядък, като се грижеше старателно за дрешките си и за миенето, след което идваше ред на самотните ѝ игри, на които посвещаваше много часове. Имаше нещо смущаващо в самоувереността ѝ и в начина, по който се затваряше за света, все едно че единствено реални в него бяха нейните дребни грижи. Понякога, като се заиграеше, редуваше дълги-предълги откъслечи от фрази, на смесен англо-италиански, търкаляйки гласните, както се изкачва и спуска пътникът по хълмист терен. Понякога речта ѝ се завързваше и се превръщаше в неразбираемо бърборене подобно на речитатив, за да се промени отново в удивително ясно разчленени думички, редуващи се с неясни, като че ли кодирани фрази, поне привидно напълно лишени от смисъл. Накрая можеше да завърши с някое и друго детинско умозаключение или с простичък въпрос, с което внезапно се завръщаше в света на нормалните хора и се превръщаше в малко, неособено забележимо създание.

Рита сега вече беше на четири години и от бебешката ѝ пухкавина нямаше и следа. Останала бе само слабата ѝ ъглеста фигурка, заради която изглеждаше болнава. От друга страна, тя беше някак си естествена за нея, заради тънките ѝ ръчички, способни да се кършат в най-невероятни извивки, заради костеливите ѝ крачета, заради бледия овал на лицето ѝ, тъй като всичко това в крайна сметка се подчиняваше на една чудесна пропорционалност. Можеше да се каже, че беше хубава със своите по детски изящни ръце и със своите бистри яркосини очи като небето на разсъмване. Ала около нея витаеше усещане за немарливост — например косата ѝ винаги изглеждаше леко омазнена и разпиляна, макар че всяка сутрин я решеше бавно и тържествено. Дрехите ѝ, повечето останали за доизносване от Фиорина, винаги бяха размъкнати, понеже нито една не ѝ беше по мярка. Фиорина се беше показвала и фукала с тях пред всичките си съученички. За мен не остана незабелязан скрития копнеж на Рита, тя беше осъзнала, че има много неща, които тя няма никога да притежава. Огорчението ѝ от това откритие проличаваше в енергичния

й решителен отказ да нахлузи някоя от дрехите, които й подавах за сутрешното обличане.

— Тази не я ща.

— Но сега тук друга няма, така че тази трябва да облечеш.

Аз пък реших да се заяждам за всяка дреболия, понеже исках да докажа на леля Тереза колко неоснователни са оплакванията на Рита.

— Защо я принуждаваш да се мъкне все с тези вехти дрипи? — запита тя накрая. — Тя трябва да има по-хубави дрешки.

— Да, наистина се нуждае от нещо ново — съгласих се аз, — но нямаме излишни пари, за да ги пръскаме за дрехи. Затова тя износва нещата, които са останали от Фиорина.

Реших лично да се заема с това. Един ден, след часовете се спуснах към центъра на града — там, на Ери стрийт, се намираше магазинът на Шварц. В джоба си имах само няколко смачкани банкноти, които бях измъкнал от портмонето на леля Тереза. Тукашните италианци все при този Шварц пазаруваха, понеже с него човек можеше да се пазари, да го упрекне, че не бива да се проявява като свидлив евреин. Понятието „евреин“ за мен бе изпълнено с противоречив смисъл, защото знаех, макар и доста бегло, че евреите са страдали много през войната, но от друга страна, нали именно те бяха изпратили Христос на кръста, макар да е бил техен цар.

— Ти си синът на Марио, нали? — посрещна ме Шварц още на прага на дюкяна си, с тъжен вид и с бавни движения, сякаш се стараяше да запечата образа ми в паметта си като фотография. — Живееш край магистрала номер 3, нали?

За мен бе смущаващо как толкова лесно бях разпознат. Въобще не допусках, че съм забележим за околните. Но когато му съобщих от какво се нуждая, той ми кимна затворнически, сякаш за миг бе преценил всички обстоятелства, които ме бяха довели тук и сега бе готов да действа в моя закрила. В неговия магазин цареше пълен хаос. Покрай всички стени бяха струпани камари от прашни, наполовина отворени кашони. Дори и зле осветените пътеки бяха задръстени с рафтове и окачалки, с накачени по тях шапки и ризи в целофанени опаковки, но имаше и щанд за вратовръзки, както и за панталони и плисирани поли. Беше невероятно колко ловко този Шварц умее да се провира сред камарата от стока, без да се бави нито за миг. Накрая се спря пред рафта в най-далечния ъгъл, грабна оттам някаква дрешка и

се върна назад, за да ми я покаже, праметнал я върху сбръчканата кожа на ръката си.

— Може би нещо като това? — но като видя как погледът ми се стрелна към етикета с цената, веднага отдръпна дрехата и само ми кимна разбиращо.

— Да, май имаш право — продължи той. Имаше странен напевен акцент, отделяйки сричките, сякаш се боеше да не ги предъква неразбираемо. — Си-гур-но ти трябва нещо по-спе-ци-ал-но за момиче на ней-на-та въз-раст.

Накрая успя да намери това, което търсеше, в боядисания в синьо коридор, водещ към склада в задната стая.

— Май това тук повече отговаря на изискванията ти.

Той се върна до тезгяха и докато ми подаваше пакета, ми намигна с доброжелателна усмивка и за миг престана да бъде за мен само евреинът Шварц, който продава дрехи. Превърна се просто в човек, който може би също има свой таен живот, и след като спусне кепенците на магазина си, се затъртя бавно надолу по Ери стрийт към къщичката си на другия край на града. Може би е очакван там от жената и дечурлигата си, за да седнат край кухненската маса и да се навечерят, след което най-вероятно ще послушат радио. Прииска ми се, просто така, внезапно, да го попитам дали има деца, обаче ми се стори прекалено странно и не на място, още повече че трябваше да се придържам към своята роля на дете.

Върнах се у дома по магистралата и после поех по пътя, отвеждащ до нашата къща. Стъпките ми отекваха странно по паважа сред хладния късен следобед. Баща ми ме удостои само с мрачен поглед, когато се появих в оранжерията, където той още работеше.

— Къде беше досега?

— Трябваше да остана в училище за един допълнителен урок.

— Bravo — рече той, понеже веднага предположи, че съм извършил някакво нарушение и съм бил наказан, въпреки че учителите само ме хвалеха. — Ако не искаш да помагаш тук, тогава по-добре въобще не се появявай в оранжерията.

До неделя държах скрита дрехата, която бях купил за Рита, защото исках изненадата да бъде пълна, пък и очаквах тя много да се зарадва. И когато я облече за пръв път, леля Тереза веднага я забеляза:

— Това пък откъде се взе?

Въобщо не се бях замислял за това, понеже цялото ми внимание беше посветено само на Рита.

— Ами... взех дрехата от леля Таормина — смотолевих аз.

— Ама на какво прилича това! Тя да не би да е решила да изхвърли всичките дрехи, които е накупила? Та тази тук изглежда почти нова.

Баща ми в това време бе седнал на масата за закуска. За миг той погледна Рита под вежди, а тя така се сви под втренчения му поглед, сякаш изведнъж бе уличена в някакво нарушение. Аз не открих в очите му нито следи от гняв, нито разбиране, а само празно любопитство, все едно че за пръв път я вижда.

— Какво лошо има в тази дреха? Изглежда добре — заключи той накрая.

За момент се възцари мълчание, пауза, която трая един миг и скоро въпросът вече изглеждаше забравен. После дойдоха на гости за обяд чичо ми и леля Таормина, която — крайно нетактична, както винаги — не пропусна да похвали Рита, че изглеждала много добре.

— Мила моя, от къде взе това, а? Сигурно някой ти е направил малък подарък.

Само че Рита сега придоби толкова смутен вид и се сви още повече, без да посмее да гъкне.

— Хайде, Таорми — веднага се намеси леля Тереза, като си даде вид, че въобщо не я интересува какво приказва леля Таормина, както често се държах с нея всички наоколо. — Я по-добре ми подай чиниите за миене.

След това леля Тереза ми даде знак да изляза заедно с нея от кухнята.

— Каж ми истината, Виторио? Ти си я купил за нея, нали? И то с парите, които си задигнал от портмонето ми? Стига де, стига си треперил като лист! Успокой се. Няма да кажа на баща ти.

Обаче всичко вече им се струваше така безнадеждно провалено, че не можах да се сдържа и се облях в сълзи.

— Що за лудост? Да не си въобразяваш, че ще я оставим да ходи гола? — сопна ми се тя и ме прегърна. От толкова много години не беше го правила. Аз не проумях на какво се дължи този неин всеопрощаващ изблик, струваше ми се някак си необоснован. Дори се чувствах ограбен, защото така се объркаха представите ми за добро и

зло, за истинско и фалшиво, след като беше отречено всичко, към което досега се бях придържал.

Оттогава леля Тереза започна да обръща повече внимание на Рита: всяка сутрин идваше да я наглежда, а когато трябваше да излезе някъде навън, не забравяше да я вземе със себе си. Не такова беше моето желание, защото не исках да приема мисълта, че не бихме могли да се справим без нея. Тя ми нареждаше да взимам детски книжки от училищната библиотека. След вечеря присядаше заедно с Рита край кухненската маса и ѝ четеше приказки въпреки недодялания си, зле звучащ английски. Рита кротуваше в скута ѝ като старателна и прилежна ученичка и зяпаше с удивление картинките, неподвижна и смълчана. Само понякога потрепваше с устни, докато се мъчеше да повтаря думите на леля ми, без да отмества очи от мърдащите устни на леля ми. Заподозрях, че зад прекомерното усърдие на малката Рита се крие някаква хитрина — дотолкова вгълбено слушаше, така попиваше думите, като че ли действително разбираше, че леля ми извършва някакво свещенодействие, за което тя, Рита, трябваше да ѝ бъде благодарна. Допадаше ми това желание у Рита, макар още съвсем слабо, да се съпротивлява на всяка прекалено силна намеса в живота ѝ.

Радвах се и когато виждах как леля Тереза, когато беше уморена, бързаше да съкрати уроците, които даваше на Рита. Ала по-късно между тях постепенно се създаде някаква инстинктивна връзка. Случваше се понякога да вляза в оранжерията, след като се върнех от училище, и да ги заваря заедно: леля Тереза се трудеше мълчаливо, а Рита си играеше някъде там, в края на лехата. Забавно ми беше да гледам как всяка от тях е вгълбена в собствените си мисли, обаче по силата на някакъв животински инстинкт усещаше присъствието на другата. Чувствах се изигран от Рита, защото сам не бях проумял колко лесно леля Тереза може да стане мила и отзивчива към човека до себе си. Колко малко рискуваше Рита, като бе започнала да търси закрила от леля ми. Тя пък от своя страна се опасяваше, че ако охлаби контрола си върху малката ми сестра или ако се държи прекалено сурово с нея, ще стъпче крехкото доверие, започнало да покълва у Рита. Мразех се заради коварството си, но с непреодолимата упоритост и убеденост на малките деца продължавах да вярвам, че Рита е единственото създание в този свят, което действително ми принадлежи.

Накрая леля ми започна да се дразни и не беше вече толкова внимателна. Просто се опитваше да се държи с Рита така, както се държат хората с всяко нормално дете. Това, разбира се, още не означаваше, че аз можех да спечеля нещо от тази промяна. Продължих да следя как самочувствието на Рита започна да спада, когато за първи път ѝ отказваха нещо или когато я смъряха за някаква постъпка. Случваше се Леля Тереза просто понякога да забрави за някое свое задължение, но Рита, която не беше свикнала нито с това да я хокат, нито с това някой край нея да забравя за нещо, възприемаше всичките тези дребни недоразумения едва ли не като катастрофа. На всичкото отгоре, когато се опитвах да привлека вниманието ѝ, оставаше неутешима, като ме отблъскваше упорито и мълчаливо. Явно дори оскъдната и крехка обич и привързаност на леля Тереза бяха за нея много по-ценни от цялата моя любов.

ОСМА ГЛАВА

През зимата новата оранжерия беше най-сетне завършена и вътре посадиха първите растения. Едва тогава баща ми като че ли показва признаци на удовлетворение, успокоен, че заплахата от провала на начинанието му беше отминала.

— Сега стана голяма клечка — похвали го чичо Алфредо.

— Да, голяма клечка, но банката вече притежава дори отвертките, с които монтирахме проклетите метални рамки и подпори.

От погледа ми обаче не убягна как татко оглеждаше новата си оранжерия с вид на доволен солиден собственик, готов да спори с всеки по въпроса. Още по-убедителен бе той, когато изпробваше вентилите и електрическите ключове, за да се убеди, че всичко бе монтирано безупречно.

Като част от наскоро обзелата го вълна на ентузиазъм той си позволи да купи телевизор, благодарение на който най-после прекрачихме в съвременния свят. Моделът, производство на „Дженерал Илектрик“, бе тантурест и с доста високи крачета. Поставихме го в един от ъглите на всекидневната. Още щом това чудо на техниката влезе в къщата ни, сякаш веднага се превърна в център на тежестта и обсеби в семейния ни бит. Телевизорът винаги беше там, пълен с новини, идеи, картинки, звуци, танци и какво ли още не. Неговият мъничък екран предлагаше повече живот, отколкото можеха да поберат всичките ни празни стаи. Само след броени седмици вече бе трудно да си представим какво бихме правили без него, как щяхме да запълваме часовете между вечерята и лягането. Като нов прозорец към света той ни го поднасяше, сякаш бе само на една ръка разстояние. Освен това внасяше интимност в дома ни, понеже ни събираше около себе си подобно огъня в семейното огнище. Сякаш всекидневната ни беше запечатана и нищо от съществуващото вън не беше реално.

Баща ми наложи неочаквано сурова цензура върху това, което — според него, — трябва да гледаме и слушаме. Той прибягваше до услугите на телевизора само в качеството му на приспивателно след

напрегнатия работен делник и проявяваше доста неразбираема, за мен поне, умереност при подбора на телевизионните програми. Някаква неясна логика направляваше избора му — поне се разбираше, че той не проявява интерес към така наречените „шоута“, може би заради техния тон или пък заради начина, по който представяха събитията. Впечатляваха го полицейските истории с тяхната мрачна сериозност. Случваше се да се загледа и в някой уестърн, който разказваше за един далечен, лишен от удобства свят, а героите бяха крайно лаконични, но затова пък безупречни стрелци. Често баща ми задрямваше или съвсем заспиваше наред някое оживено и шумно ТВ шоу, което дотогава беше зяпал като поредица от движещи се образи подобно на котка, която следи всичко мърдащо около нея. През следващата седмица той отново ме караше да превключва програмата с предаване, което му бе познато и вече му бе станало любимо, и настояваше да гледаме само това. Така неусетно, вечер след вечер, седмица след седмица той ни натрапваше своите предпочитания, които след няколко месеца се оказаха толкова непохватни и точно регулирани, както биенето на училищния звънец в „Сейнт Майкъл“.

А колкото до Рита, опитите на баща ми да налага строг родителски контрол се натъкнаха на отчаян и упорит детински отпор. Тя много бързо разви у себе си собственическо отношение към телевизора, като се настаняваше пред екрана му още на закуска. Пак там я заварвах късно следобед, когато се прибирах от училище. Тя въобще не ме удостояваше с вниманието си, сякаш за да ми докаже, че сега телевизорът бе нейно владение. По-късно, преди вечеря, пък и след това, тя непрекъснато влизаше и излизаше от всекидневната и това беше знак на твърдоглавия протест срещу временното окупиране на телевизора от баща ми.

В неделните следобеди обаче Рита и аз притежавахме телевизора само за себе си, понеже леля ми и баща ми обикновено излизаха и в къщата оставахме само Рита и аз. И след като бяхме тормозени през цялата седмица от забраните на баща ми да гледаме това или онова, тези следобеди се очертаваха за нас като чудесна неделна почивка. За мен поне нямаше нищо по-приятно през цялата седмица. Напрежението между двама ни бързо се стопи, тъй като телевизията парадоксално ни сближаваше именно защото се чувствахме освободени един от друг. За разлика от мен Рита не се вживяваше

толкова дълбоко. Гледахме най-вече следобедните предавания по канал 4. Това бяха сърцераздирателни мелодрами, изпълнени с типичните за жанра спиращи дъха сцени на раздели и събирания. Не липсваха, разбира се, нито нещастните случаи, нито сватбите, нито дори погребенията. Рита безмълвно ги попиваше с широко отворени очи, но в същото време оставаше някак дистанцирана и любопитна, дори в миговете, когато гърлото ми пресъхваше от трудно преглъщаните сълзи. Тя винаги изглеждаше неподвластна на емоциите, сякаш проумяваше по-добре от мен, че всичко това, което гледаме на екрана, не е реално.

Тези филми ни подготвяха и за първите телевизионни сериали, които обикновено прожектираха в неделните вечери — като „Кучето Ласи“ и „Светът на Уолт Дисни“. Винаги над нас тегнеше напрежение, тъй като предстоеше неминуемото завръщане на баща ми от клуба. Трябваше много да внимаваме, та да чуем шума от паркирането на пикапа наред алята. Или поне да не пропуснем силното затръшване на задната врата, тежките му стъпки по стъпалата или шумотевецата в кухнята, докато леля Тереза приготвя вечерята, а той се мотае наоколо. В такива моменти баща ми, в зависимост от настроението си, можеше да се държи грубо или пък добронамерено да ни смъмри. Тъй като в подобни моменти леля Тереза просто бе свикнала много-много да не му обръща внимание или се случваше да го скастри рязко за нещо, накрая той се запътваше към всекидневната, а там настроението му веднага се вгорчаваше. Още щом влезеше във всекидневната, първата му грижа естествено бе да превключи телевизионния канал, с което на практика ни подканваше моментално да се изметем.

Рита беше способна да се съпротивлява мълчаливо на всичко това и си позволяваше да възроптае само когато баща ми ѝ се развикаше. Веднъж той ѝ се разkreщя необичайно строго и тя се оттегли в стаята си, в която се чувстваше като в крепост. През цялата вечер бях на тръни заради нейната начумереност и отчужденост. Възприемах сръдната ѝ като негласен укор срещу себе си, тъй като не успях да се противопоставя на бащината тирания. Тя май наистина беше права, тъй като аз възприемах баща си като човек, срещу когото никой няма право да се опълчва. Той беше способен да прекърши всеки от моите плахи опити за надигане на глава. Може би моята съпротива просто е била нищожна. Причината беше мрачното

настроение, което винаги го обземаше, колчем виждаше Рита да се приближава. Затова не бе чудно, че аз все се опитвах да предотвратя възможностите баща ми и Рита да бъдат заедно в едно помещение.

Накрая все пак се оказа, че Рита бе тази, която надделя. В една неделна вечер просто затули с тялото си копчетата на телевизора, когато баща ми заповяда да се смени канала. Аз веднага разбрах, че трябва моментално да я дръпна оттам или да я направя невидима — ако можех, де — понеже нейното присъствие вече ставаше прекалено натрапчиво.

— Какво й става? — запита баща ми.

Той като че ли я възприемаше озадачаващо безпристрастно. Може би му изглеждаше като някакъв необясним неодушевен предмет, който по случайност е запречил екрана на телевизора.

— Ами тя иска да гледа филмчето за Ласи — смотолевих аз, като се постарях да звуча равнодушно. — Това е история за едно куче.

— Хайде, сега, смени канала, нали тя и без това по цял ден само телевизията зяпа.

Ала Рита бе твърдо решена да не се предава. Притисна рамо към ключовете за настройката и остана така, с гръб към нас, непоколебима в упорството си да ни пречи да гледаме това, което искаме. Изглеждаше толкова уязвима в своето детинско желание да се наложи над двама мъже, че не посмях да ѝ се противопоставя. За миг ние всички изглеждахме като застинали във времето и никой не можеше да предскаже какъв ще бъде изходът от ситуацията.

— Хм, да, кажи ѝ тогава да се махне от там, защото не можем само гърба ѝ да гледаме.

В крайна сметка ние тримата трябваше да изгледаме поредния епизод от филма за Ласи, но по всичко личеше, че баща ми е изчерпил възможностите да ѝ отстъпва. Засега поне заплахата да се стигне до много по-яръстна свада, отмина.

— Каква глупост — промърмори той, след като изгледа филма. — Не е за вярване, че едно куче може да върши всичко това.

Рита постигна своето: той бе принуден да гледа нейното любимо предаване, да реагира на него и въпреки това светът не се срути.

— Винаги все това проклето псе по телевизията — започна да повтаря той при пускането на телевизора. После се настаняваше и оставаше да гледа с нас до края на епизода и дори ми се струваше, че у

него излиза наяве нещо детинско въпреки привидно скептичното изражение на лицето му.

— Ти си по-зле дори от хлапетата, щом така си се лепнал за тази проклетия — коментираше леля ми всеки път, щом влезеше при нас. — А после все се оплакваш, че вечерята била изстинала.

— А ти защо поне веднъж не се опиташ да я приготвиш по-рано, след като знаеш, че така или иначе ще гледаме филма. Другите хора вечерят в шест часа, така че няма защо ние да вечеряме в неделята посред нощ.

— Кои са тези другите? Опасявам се, че тази телевизия ти е промила мозъка.

Тя продължаваше да мърмори все в същия дух, но спазваше нареждането му, като дори отиваше да го вика от клуба, ако не се бе прибрал у дома преди шест часа. За нас това бе необичайно ранен час за вечеря, защото, когато сядахме да се храним, слънцето още не бе залязло. След толкова години сякаш целият ни житейски ритъм бе нарушен. Всичко това ни се струваше много по-различно от досегашните ни навици, дори някак си по-луксозно, може би защото ни създаваше илюзията, че така обръщаме гръб на някои от привичките, останали от най-ранните и бедни емигрантски години.

За няколко месеца успяхме да свикнем с новия дневен режим и така продължихме през есента и зимата. В нашето семейство се възцари период на незапомнена стабилност, проявявахме повече доверие и внимание един към друг, след като толкова години се бяхме държали като хора, които се бранят упорито, макар неясно от кого. Привидно обаче нищо не се промени — ние пак се придържахме към затвърдените навици, към внимателното балансиране, като избягахме прекалено честото общуване и обвързването; все така разговаряхме оскъдно и с доста недомлъвки. И все пак с нещо се бяхме разделили, може би с неясното усещане за заплахата. Този полъх на спокойствие достигаше своя максимум в края на неделния ден, по време на нашите ранни вечери, когато всички очаквахме да се изтегнем на фотьойлите и дивана пред телевизора. Дори имах чувството, че всичко с нас ще бъде наред, че ще можем да живеем като нормални хора, като едно семейство от телезрители. Вече не беше необходимо да се обръща толкова внимание на Рита, която обаче продължаваше с опитите да ни тормози. Сега нейните капризи ни се струваха по-поносими, така че не

се изискваше специалното ни внимание. Оставаше ѝ единствено да се задоволява с мълчаливия си протест, ако не уважавахме желанията ѝ.

През пролетта Рита навърши шест години. Беше донякъде стряскащо, че тя расте, че ще трябва да ходи на училище, че както на всяко нормално дете ще са ѝ нужни неща, които не са свързани с нас.

Един ден, беше малко след рождения ѝ ден, на връщане от училището я заварих да си играе с една шотландска овчарка на предната морава. Това коли удивително приличаше на Ласи от филмите, сякаш бе подарък, донесен от някоя вълшебна фея от приказките.

— От къде го взе?

— Един мъж го донесе с пикапа си.

— Какъв мъж?

— Ами... някакъв мъж с очила. Каза ми, че мога да го задържа.

Цялата тази история ми звучеше доста скалъпено. Реших, че Рита си я измисля, кучето просто се изгубило и е дошло от някоя съседна ферми.

Баща ми предположи, че някой сигурно е решил да се отърве от псето, както се изрази той. Това бил, добави, обичайният начин да се отървеш от някое куче, като го отведеш много далеч, оставиш го до страничен черен път и там го зарежеш.

— О, Ла-си! — провикна се той, още щом го видя. После си направи труда да провери дали е мъжко, защото не искаше кучка в дома си заради затрудненията, които един ден щяха да се появят заедно с кученцата ѝ.

— Ха, ще видим колко дълго ще изтрае тук.

Ласи обаче не даваше никакви признаци, че се готви да ни напусне. През първите дни след появата си кучето спеше край задната врата. Сякаш се боеше, че ние ще се опитаме да избягаме през тази врата в някой късен среднощен час. Сутрин то чакаше някой от нас да се покаже навън. Изглеждаше зажадняло за внимание след дългите часове в изолация, бурно изразяваше радостта си. Постепенно стана ясно, че няма никакво намерение да се разделя с нас, затова баща ми се видя принуден просто да скове за него колиба от парчета изоставен в задния двор шперплат. Дори си направи труда да боядиса кучешката

колиба и да покрие покрива ѝ с намерените в хамбара дървени шинди^[1], от онези, които се използват вместо керемиди. Постави колибата в задния двор, до пещта. С белите си стени и покрива с шиндите, къщичката сякаш бе миниатюрен модел на нашия дом.

Всички очаквахме да се случи нещо, което да ни обясни защо Ласи е бил изоставен от стопаните си. Ала кучето продължи да си живее в нашата ферма, сякаш бе родено тук, като на всичкото отгоре доста бързо започна да проумява кое му е позволено и кое — не. Така че не създаваше грижи нито на кокошките и пиленцата им, нито на котките, а освен това не се втурваше след всеки камион или кола, профучаващи по шосето. Не се щураше из полето наоколо, нито ни се пречкаше в краката, докато работехме навън. Въобще неговата внезапна поява ни се стори като някакво чудо, сякаш кучето бе слязло от телевизионния екран в живота. Само Рита не виждаше нищо странно в неговото пристигане, прие го с детинско добродушие, без много да му мисли, сякаш бе напълно нормално това, което се случи.

— Запомни ли мъжа, който го донесе? Какво ти каза той?

— Не го запомних.

Бяха изминали само няколко седмици, откакто Ласи се присъедини към нашето семейство, когато един камион го блъсна. От котелното чух силното изсвирване на клаксона на камиона, после скърцането на спирачките и сетне видях как Рита хукна като пощуряла през предната морава към пътя, за да се закове над Ласи, проснат върху тревата до паважа. Камионът бе изхвърлил кучето отстрани, в канавката, и сега то лежеше там, без да помръдне, с глава, неестествено извита на една страна. За миг ни се стори, че времето е спряло и никой не можеше да помръдне: Рита на моравата, аз до вратата на котелното, камионът, спрял под остър ъгъл наскрел паважа. Накрая от кабината слезе шофьорът — много едър мъж, с дебел слой тлъстини около кръста. Приблужи се до Ласи и бавно поклати глава. Сетне избърса потта от челото си, бръкна в джоба си, оттам измъкна мръсна носна кърпа и попи потта от врата си.

— Изскочи... просто така — промърмори той, гърлено и монотонно. Но аз не разбрах за кого говореше — за Ласи или за Рита.

Тогава към нас се приближи баща ми. Застана над Ласи и изсумтя опечалено, сякаш винаги бе очаквал подобен лош край.

Изплаших се, че като види какво е станало, веднага ще обвини Рита, но междувременно тя бе изчезнала нейде.

— Тези проклети кучета — изрече той. — Всяко от тях е по-глупаво от предишното. — Баща ми използваше онзи специален тон, към който прибягваше само когато говореше с местните хора, които не бяха италиански емигранти. Но в случая ми прозвуча доста неподходящ за този едър като планина дебелак, чийто глас беше много по-плътен.

— Хубаво куче е било — рече шофьорът на камиона. — Много жалко.

Баща ми и аз отнесохме Ласи в овощната градина. Тялото му още бе топло, но отпуснато като чувал.

— Изкопай една дупка за него — заръча ми татко. — Иначе ще усмърди всичко тук наоколо.

Когато се върнах с лопатата, Рита отново се появи отнякъде, приседна направо в прахта до Ласи, за да го погали за последен път, след което запя тихичко първите думи от една песен, на която я бе научила леля Таормина.

— Мъртво е, глупачке — рекох й аз. — Не го ли виждаш, че е умряло? И за това си виновна само ти.

Но Рита продължи да му пее. Аз започнах да копая с лопатата и изведнъж се изпълних с гняв, без да мога да обясня защо и срещу какво. По едно време, с крайчеца на околото си, съзрях как задният крак на Ласи трепна. Помислих си, че може да е някакъв спазъм след настъпването на смъртта — бях слушал, че така реагирали животните в кланиците. Ала кракът на кучето продължаваше бавно да се надига нагоре, както става, когато някое живо същество контролира движенията си. И скоро след това, съвсем спокойно, сякаш се събуждаше от дълбок сън, Ласи надигна глава, примигна и се изправи на крака, макар и олюлявайки се. Проскимтя веднъж-дваж и сведе глава към мен със скръбен вид.

— Можеш ли да повярваш на това чудо? — Баща ми веднага се доближи до овощната градина. — Никога преди не бях виждал нещо подобно.

Доста трудно се оказа да се отърсим от първоначалното смайване, като видяхме как Ласи чевръсто се отръска. Дори баща ми онемя от учудване.

— Разминало му се е само с удара по главата — каза леля Тереза.

— Да, бе, как ли не! Да те видим теб ще се изправиш ли на крака след удар като този?

За Рита възкръсването на Ласи си остана неоспоримо и съвсем естествено явление, също както и ненадейната му поява в нашата ферма. Нима не разбираше, че смъртта е онова последно, абсолютно неподвластно на никакви промени състояние, от което няма нито връщане, нито спасение?

Лятото започна с мъчителна жегата. По пладне въздухът се натежаваше дотолкова сякаш времето спираше своя ход. От този непоносим зной цялото ми тяло се обливаше с пот и се превръщаше в мъртвешки застинала натежала маса, сякаш се чувствах обременен с нещо потискащо и непознато дотогава. Оставаше ми единствено да чакам да се разхлади, докато оставах замрял като какавида. Понякога нощем се премествах в леглото към Рита и лепкавата топлина от нашата близост ме подтикваше да сънувам как задушаваният ме пашкул бавно се разширява, заплашвайки да ме погълне в гънките на набъбващата си плът.

Тежкото време ни правеше раздразнителни. Заради горещините се налагаше да ставаме още по тъмно, в пет сутринта, за да привършим с работата си за деня в оранжерията, преди още жегата да е станала непоносима. Ала освен това оставаше да се събира бобът, да се окопават доматиите, така че дните се точеха до безкрайност. Не бе чудно, че веднага след вечеря потъвахме в мъртвешки сън.

Рита продължаваше да прекарва дните си само в компанията на Ласи, бродейки из цялата ферма и припичайки се на слънце на моравата. Сега двамата бяха неразделни, като кучето сляпо я следваше навсякъде. Може би си въобразяваше посвоему, по животински, че Рита го е върнала от царството на мъртвите.

— Вижте я нашата принцеса! — така леля Тереза одумваше Рита. — Крайно време е да разбереш, че вече не си бебе и че трябва да излизаш да работиш навън като Фиорина.

Всички сякаш негласно се бяхме обединили около разбирането, че Рита е имунизирана срещу работата, че тя има по-специална роля в нашия живот, свързана с признанието, че е част от семейството ни.

Заради горещината започнахме да си даваме дълги почивки след обяд, като се излягахме под дебелите сенки на кленовете в края на моравата. Баща ми понякога се заиграваше лениво с Ласи и се боричкаше с него, едновременно агресивно и добродушно. В такива моменти Рита сядаше настрана, усамотена в недоволно мълчание заради това, че баща ми ѝ налагаше волята си. По време на една от тези игри татко май че прекрачи някакъв неписан праг и Ласи внезапно впи зъби в ръката му. Баща ми се вбеси и с другата си ръка цапардоса кучето по главата, после още веднъж, след което Ласи само излая сърдито, преди да се затича към своята колиба.

— Проклет дяволски звяр! — В сгъвката на палеца на баща ми се появи капка кръв. — Следващият път ще ти счупя черепа!

В продължение на много дни Ласи не се отдалечаваше от своята колиба, като дръзваше да се приближи до баща ми само за да му покаже разкаянието си. Баща ми отново се заиграваше с кучето, явно загърбил гнева си. Но сега внимаваше да не го насъска. Имах чувството, че се бе нарушило някакво крехко равновесие, че Ласи сякаш бе заразен от случилото се и това го беше лишило от значителна част от неговото очарование. Още по-скоро изгуби търпение леля Тереза, която и без това не обичаше много животните и вечно подритваше котките, когато се завираха в краката ѝ или отказваше да помага на баща ми за неговите пилета.

— Ах, ти, измамник такъв! — И махаше с ръка да го отблъсне, както се маха срещу мухите.

Все повече се налагаше усещането, че Ласи не е толкова куче на цялото семейство, а принадлежи само на Рита — заради това, че тя прекалено много го глезеше. Самата Рита яростно бранеше правото си само тя да се грижи за Ласи. След избухването на баща ми тя започна да страни от нас и да храни кучето тайно, като често бързаше първа да стане от трапезата и да изтича на двора при Ласи.

— Как може тя с нищо да не помага в къщната работа?

Но на самата Рита той нищо не каза.

Тогава на татко му направи впечатление, че в отсъствието на Ласи котките започнаха да наобикалят остатъците от нашата трапеза, които леля Тереза му оставяше в задния двор, обикновено след като ние привършим с обяда или вечерята.

— Ще видим тая работа, ще разберем дали тя не му измъква храна от вкъщи. Да не си мисли, че никой няма да я усети.

Останах изненадан от това, че баща ми я бе следил толкова изкъсо, та бе успял да долови така незначителните ѝ на пръв поглед своеволия. Не очаквах това да означава толкова много за него. Ала и сега нищо не сподели с нея, не я нахока, а само потъна в характерното си мълчание, което го отделяше сякаш със стена от нас.

— Да знаеш само, че баща ми ти е много сърдит — казах на Рита, като се постарях думите ми да я жегнат по-надълбоко. Но съдейки по страха, който се изписа в очите ѝ, се досетих, че тя не осъзнава цялото влияние, което имаше върху нас. Казах си, че тя все пак е още дете и мозъкът ѝ се подчинява само на детински колебливата ѝ логика.

— Всичко е заради котките — обясних аз на Рита, като очаквах тези мои думи да прозвучат така убедително, че да се врежат в мозъка ѝ. Но тя май разбра само, че по някаква причина котките са в основата на бащиния ми гняв. Затова поде мълчалива война срещу тях, постоянно бдеше край паничката с дажбата на Ласи, за да не им позволява да припарват наблизко. От своя страна котките, които отдавна се бяха научили да потискат подозренията си спрямо Ласи и реагираха на неговите опити за сближаване с вяло безгрижие, сега отново бяха нащрек. По онова време в нашата ферма имаше около дузина котки. Всъщност те бяха част от котешката династия, която ни бе оставена като наследство при покупката на фермата — оттогава баща ми ги отглеждаше досуц като домашни животни, за да прогонват от хамбара плъховете и полските мишки. За целта издирваше новородените котенца и отделяше по едно или две настрани за разплод, преди да издави останалите от котилото. Ето защо нашите котки, които доскоро бяха вездесъщи, сега можеха да се видят само когато прекосяваха забързано край ъглите на сградите или се спотайваха в мрачните си убежища в котелното или в хамбара, откъдето наблюдаваха недружелюбно наоколо.

Всичко се промени, след като Рита замисли някакъв конспиративен план срещу котките. Първата умряла котка открихме в един ъгъл на хамбара. Трупът ѝ се оказа дотолкова вдървен, със сплъстена козина, че вероятно бе лежал там от седмици или дори от месеци. После — по-точно само след няколко дни — се натъкнахме на

втората мъртва котка край открития водоем за напояване, където тя беше наскоро загинала. Казвам загинала, понеже по врата ѝ ясно личаха белези от нечии едри и остри зъби.

— Сигурно е някоя проклета лисица или нещо подобно — рече баща ми, след което се зае да укрепва оградата около курника, намиращ се зад хамбара.

Но същевременно той започна да следи зорко Ласи, тъй като му бе направила впечатление широката дъга, която котките описваха около кучето при всяка ненадейна среща с него. А когато открихме третата мъртва котка в котелното, баща ми веднага я замъкна при Ласи и я тръшна на земята пред него. Ласи се спря, предпазливо подуши котката, после изсумтя, отстъпи назад, излая и още веднъж изсумтя.

— Винаги се преструваш на невинен — промърмори баща ми. — Ще я видим ние тая твоя невинност.

Нашият най-близък съсед г-н Олсън, ни каза, че от петнадесет години не помни да е нахълтвала лисица в тукашните ферми. Другият ни съсед, г-н Дик, от отсрещната страна на пътя, пък призна, че през последните седмици някъде наблизо се мярнала една миешца се мечка, но баща ми веднага възрази, че не му било известно тези животни да избиват котки. Из фермите покрай шосето имаше и други кучета, от които най-опасна беше свирепата немска овчарка на г-н Кол, както и още няколко, но повечето живееха тук от години, без да се доближават до нашата ферма.

— Този звяр ще да е доста хитър — отбеляза чичо Умберто. — Сигурно само те разиграва. Ще видиш, че така ще се окаже.

Изминаха още две седмици без повече инциденти. Увлечени в полската работа, толкова напрегната в края на лятото, ние постепенно забравихме за тази загадка. Но една сутрин баща ми, целият почервенял от гняв, се върна в къщата от обиколката из курника. Всяка сутрин отиваше там, за да прибира яйцата на кокошките. Показа се, че някой през нощта е счупил клетката на кокошките. Част от тях се измъкнали през дупката, изкопана под оградата и се пръснали из овощната градина, а няколко стигнали чак до буницето зад хамбара или се изпокрили сред храсталака до открития водоем за напояване.

— Ами може би това е дело на миешката се мечка на г-н Дик — рекох аз.

— Да, бе, как ли не! Кога една миешца се мечка ще захване да копае дупка като тази?

Когато отидохме да приберем кокошките, в храстите край резервоара открихме една от кокошките мъртва, с прекършена шия.

— Проклет звяр, и теб, и нея ще ви пратя по дяволите! Нея и нейното глупаво куче!

Вечерта, докато гневът му още не беше се уталожил, баща ми отведе Ласи с пикапа си. Рита не се отказа от бдението си край прозореца към задния двор чак до завръщането на баща ми, след около един час. Тогава тя, без нито дума да отрони, веднага се заключи в стаята си. Когато влязох при нея, очаквах да я намеря потънала в сълзи, но в стаята цареше мъртвешка тишина.

— Как си? Добре ли си?

Но тя не ми отговори, а просто остана да лежи там, загледана в мрака, потънала в гробно мълчание.

През следващите няколко дни тя не прекрачи прага на къщата ни. Никому не проговори, а само седеше неподвижна на дивана, вперила безжизнен поглед в телевизора, с вид на отсъстваща.

— Цялата тази комедия е заради кучето — промърмори леля Тереза, но не на Рита, разбира се, а на мен, като се опитваше да измисли някакво нормално обяснение за странния траур, обзел Рита. — Крайно време е малката госпожица да се научи, че не може винаги да става все нейното.

Но ние вече бяхме направили пълен обратен завой — това, което току-що се бе случило, беше ни върнало към обичайното напрежение, царуващо в къщата ни, а баща ми отново се прибра в своята черупка.

В неделята преди Деня на труда^[2] заведох Рита на едно матине в града, за да се опитам да я утеша след тежката загуба. Тя обаче през цялото време не наруши своето зловещо мълчание. Беше изцяло погълната от своя личен свят — дотолкова бе лишена от любопитство и от желание за нещо, че можеше да се разпадне, ако я бутнеш с пръст. На връщане за по-напряко прекосихме царевичната нива, стигаща до синорите на нашата ферма, като се щурахме на зигзаг из дългите тънещи в полумрак редове, отделени от околния пейзаж чрез масивна стена от стъбла и листа. За миг ме обзе едно особено чувство: че съм съвсем сам сред тази стародавна и успокояваща тишина, но сетне изведнъж забелязах Рита, по-точно дочух стъпките ѝ зад гърба си. Тя

пристъпваше плахо сякаш бе моята оживяла сянка, внезапно придобита форма на нещо вещественно, но непознато за мен.

---

[1] Шинда, шиндел — дъсчица, използвана вместо керемидата — Б.р. ↑

[2] Празник в Канада и САЩ; чества се на първия понеделник от септември. — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

Като че ли някакво проклятие тегнеше над нас през следващите седмици, защото рано падналата слана попари последните домати, а сетне двамина от берачите трябваше да бъдат изгонени, защото се разбра, че много зле са се справяли със сортирането на земеделската продукция. Типичното за баща ми мрачно настроение още повече се задълбочи и ние трябваше да се пригодим. Все едно че съвсем друг човек се бе настанил да живее в нашата къща. На всичкото отгоре го замъчиха стомашни болки и той започна да се храни с разни специални храни на млечна основа, както и с готовата супа на Камбъл^[1], а празните кутии от бяло тенеке, в които я продаваха, се изхвърляха на сметището и лъщяха на слънцето като някаква странна декорация. Аз пък си представях нагледно болката му като слаб огън, който тлее неуморно във вътрешностите му, сякаш все преглъщаният му гняв бе започнал да се храни със собствената му плът.

Рита и аз постепенно се отърсихме от тази мрачна атмосфера едва когато започнаха занятията в училище. Всяка сутрин се измъквахме от къщата като бегълци и заставахме край пътя, сковани от студа като каменни статуи, в очакване на училищния автобус. Износените ни, отдавна демодирани дрехи ни открояваха, така че отдалеч си личеше, че бяхме брат и сестра. През първата седмица Рита оставаше прилепена до мен като подплашено животно, хванато от гората — толкова я стряскаше огромният външен свят, толкова нов беше за нея с невероятните си размери. Бе я обзела паника сякаш е прогледнала след дълъг период, преживян в слепота. Във външния свят обичайните поръчки в нашия дом, които ние възприемахме като нещо напълно нормално, не бяха валидни. По-скоро изглеждаха глупави и уродливи подобно на някое бледо, недорасло растение, което вехне заради оскъдната светлина. И причината може би беше в странния, херметично затворен живот на сянка, който ние осигурявахме на Рита. Фиорина — или Флора, както сега се наричаше — я отбягваше, защото си имаше свои приятелки, свой миниатюрен свят. За мен не остана

незабелязано, че Рита още не разбира всичко това и се чувствах виновен, че преди години се бях отнасял с презрение към братята на Флора.

Но Рита скоро започна да завързва приятелства. Имаше едно момиче, името му беше Елена, което съвсем доброволно се грижеше за Рита. През междучасията я отвеждаше в предния край на училищния двор, където обикновено си играеха момичетата от началните класове. Тя беше напълно различна от Рита — висока, хубава, винаги добре облечена, с руса коса, падаща на едри къдри върху раменете ѝ. Очаквах двете да се скарат, ако тази съученичка се опита да се държи със сестра ми надменно, както често се случва при градските момичета, обаче Елена си остана приятелски и покровителствено настроена към Рита. В поведението ѝ нямаше никакво лукавство, без много шум тя използва влиянието си върху другите момичета, за да приемат Рита да се включи в техните игри. Няколко пъти ги наблюдавах как се разхождаха из училищния двор и изглеждаха учудващо близки и зрели. Ръката на Елена беше приятелски сплетена с ръката на Рита и това неволно ми напомни за младите жени, които през задушните летни вечери излизаха да се поразтъпчат из уличките на Вале дел Соле, като внимаваха да не разберат за това роднините им.

По време на една от тези разходки Рита и Елена се озоваха до игрището за хоккей на трева, където аз играех заедно с неколцина осмокласници. Елена пристъпи към мен при една от паузите и ми кимна учтиво.

— Майка ми ме помоли да те попитам може ли Рита да гостува у дома за този уикенд, с преспиване.

Отново ме обзе познатия прилив на срам и усещането, че ще се нарушат неписаните правила на общуване, с които ние, емигрантите, още не бяхме привикнали. Страхувах се, че ще бъдат извадени на показ недостатъците на семейството, от което Рита и аз произлизаме.

— Не зная какво да кажа. Трябва да попитам у дома.

Въпросът ми бе поставен толкова официално, че се почувствах задължен да докладвам на леля Тереза. Очаквах тя да възрази, водена от закостенелия възглед на емигрантите за това кое е приемливо. Но като че ли и тя също като мен се опасяваше, че не е наясно какво точно е прието тук и се притесни, че ако не позволи на Рита да отиде на гости у съученичката си, ще проличи колко малко се грижим за нея.

— Кое е това момиче?

— Не го познавам много. Съученичка някаква. Знам само, че се казва Елена.

— А какво е фамилното ѝ име?

— Амхърст или нещо подобно.

За миг тя се поколеба.

— Трябва да се погрижим Рита да си вземе дрехи, щом ще замине с нея.

И така в петък следобед Рита и Елена излязоха хванати за ръка през вратата на училищния двор и поеха в посоката, водеща към къщата на Елена в града. В другата си ръка Рита държеше найлонова торба с дрехи и ми заприлича на скитница, която Елена е подбрала от улицата.

Никой обаче не си направи труда да съобщи на баща ми за тази уговорка за уикенда. Аз лекомислено се надявах отсъствието на Рита да остане незабелязано и да ни се размине. Но когато седнахме да се храним в петък вечерта, празният ѝ стол ни изобличаваше като дупка, пробита в пода.

— Къде е момичето? — веднага попита баща ми.

— Тя в дома на една своя приятелка.

— Каква приятелка? — усещах как в него се надига гневът, който добре познавах. — Кой ѝ е позволил да отиде там? От това ли се нуждаем сега? Да обикаля хорските къщи като някоя циганка?

— Винаги все едно и също повтаряш! — разсърди се на свой ред леля ми. — Какво си въобразяваш? Че можем да я държим заключена тук през целия ѝ живот като животно?

И действително успя да го укроти, издигайки вината му като предпазна стена пред гнева му.

Лошият късмет продължи да ни преследва и след рано падналата слана. Една сутрин, беше някъде към средата на октомври, аз внезапно се събудих от вой на сирена. Оказа се, че нашето котелно се е подпалило. Сред утринния мрак се виждаше голямо огнено кълбо от едната му страна. За миг ми се стори, че още сънувам, че не може да е истина, че след малко този бушуващ огън ще изчезне от прозореца като образ от телевизионния екран. Но точно тогава пристигнаха десетина пожарникари. Каските им блестяха в ослепително червено на фона на заревото от пожара. Самата им поява ме накара да изпадна в

неудържима паника. Сякаш едва сега, благодарение на тяхното присъствие, окончателно повярвах, че навън наистина бушува пожар. Те се разпръснаха в неравна верига и се заеха с помпите, маркучите и струйниците си. Странно, но отстрани цялата тази невъобразима суматоха изглеждаше много живописно, с яркожълтите униформи на огнеборците, с лъснатите им до блясък машинарии и инструменти, с мощните струи вода, които изхвърляха маркучите. Някои от пожарникарите останаха на алеята за автомобили, където бяха вкарани техните коли, като се бяха облегли преспокойно на тях, сякаш нямаха друга работа, освен да изчакат гасенето на пожара да приключи.

Леля Тереза бе излязла по пенъоар на предната морава със скръстени пред гърдите си ръце, косата ѝ бе разпусната на кичури, вече измокрени от ситно ръмязия дъждец. Баща ми никъде не се виждаше. Отворих прозореца и вътре нахлу сгорещен въздух, примесен с капки вода. Леля Тереза ме изгледа безмълвно. Дватамата с нея за дълго останахме мълчаливо загледи в огъня, забравили за присъствието на другите. Като че ли нищо не можеше да се направи, освен да се гледа с ням ужас какви щети нанася огнената стихия. Струваше ми се, че нашият свят се срутва, че ходът на времето е спрял, че ще останем завинаги така като запечатани на фотография. И до днес си спомням кошмарната картина до най-дребните подробности — бъркотията в двора, плетеницата от тръби и маркучи, овъглените греди, искрите и въглените, огромния силует на котела. От страхотната горещина трите стари оранжерии се бяха сгърчили, а стъклените им покриви грееха в оранжеви отблясъци от виещите се нагоре пламъци.

От другата страна на пътя г-н Дик и жена му разговаряха напрегнато с чичо Умберто, скрили се от разнасяните се от вятъра въглени под един чадър. Лицата им бяха обагрени в червено от фаровете на пожарникарските коли. Приглушените им гласове достигаха до мен странно резониращи въпреки шума от леещата се вода и глухия тътен на огъня.

— Мисля, че той се опитва да влезе там, но ти с нищо не можеш да му помогнеш.

Рита се събуди. Застана до мен, онемяла и загледи като хипнотизирана в бушуващия огън.

— Защо не го спрат? — Тя като че ли още се опитваше да обхване мащаба на бедствието. А може би се питаше дали няма да се окаже виновницата за него.

— Глупачке, какво си мислиш, че се опитват да направят?

Огънят започна да затихва, но точно тогава вътре отекна силна експлозия и езиците на пламъците отново лумнаха нагоре. Пожарникарите се отдръпнаха. Един от тях се приближи до леля Тереза.

— Госпожо, защо не влезете вътре — каза той. — Освен това можете да попитате съпруга си дали има още нещо, което може лесно да се подпали.

Лека-полека огънят започна да гасне. Светът като че ли постепенно придоби обичайната си форма. В далечината отекна гръмотевица и за миг сред гаснещите пламъци освети сцената на опустошението. Искаше ми се тези мъже с толкова впечатляващи униформи да не си тръгват скоро. Ала пожарникарите вече започнаха да навиват маркучите и да събират оборудването си. Накрая бавно изтеглиха камиона на заден ход по алеята, слязоха на паважа и обърнаха в посока към града.

Едва сега дъждът спря. Далеч на хоризонта се очерта светла ивица, обагрена в оранжево. Слънчевите лъчи започнаха да пробиват пелената от облаци. В котелното от развалините от съсипаните машинарии се надигаше пара и се чуваше съскането на догарящите овъглени парчета дърво. Голяма част от останалото оборудване беше посипана със сива пепел и изглеждаше някак си нереално на фона на утринния светлик. Сред този хаос грамадата на котела, опасан отвсякъде с гъста плетеница тръби, се извисяваше като някакво токущо излюпило се чудовище. Само в далечния край на сградата, където се помещаваше кабинетът на баща ми, огънят бе нанесъл по-малки поражения, понеже междинната стена се бе изправила като щит срещу езиците на пламъците. Но гредите до една бяха опушени и почернели. През счупените прозорци нахлуваше свеж въздух.

Един от пожарникарите тръгна от алеята откъм задната врата и след малко се появи. Обърна се и отново изгледа изгорялото котелно.

— Не зная защо плаче. Нали застраховката ще му покрие всичките щети — каза той на един от колегите си. — И без това повечето от това тук е било за смяна.

Когато си заминаха, аз отидох в кухнята. Край масата заварих леля Тереза. Косата ѝ още беше мокра.

— Трябва ли да ходя на училище? — попитах я аз.

— А тук какво ще правиш?

Когато Рита и аз се приготвихме да тръгваме, намерихме баща ми седнал на стъпалата, към мазето, захлупил лице в шепите си. Имаше вид на герой от филм на Джеймс Дийн или Марлон Брандо, който в някакъв безименен американски град е седнал на аварийната стълба. Но той хлипаше, почти безшумно, само леко изсумтяваше, когато трябваше да си поеме дъх. Помислих си, че скоро ще дойде училищният автобус. Помислих си, че хората ще преценяват щетите в котелното като знак за нашето унижение. Помислих си за леля ми, която седеше с празен поглед в кухнята, и за баща ми, плачещ на стъпалата към мазето.

През следващите няколко дни чичо Умберто и неговото семейство ни помагаша в работата. Оранжерии нямаше как да се отопляват, затова всичките растения трябваше да бъдат ликвидирани. Спасихме само тези, които можеха да бъдат спасени. Изскубвахме с корените още недоразвитите стръкчета, след което бързо ги пренасяхме до много по-малката оранжерия на чичо Умберто, за да ги засадим набързо с надеждата да пораснат. Новата ни оранжерия почти не беше пострадала и с растенията в нея всичко беше наред. Беше повреден само коридорът, свързващ я с котелното. Имаше и много счупени стъкла. Лозите, които баща ми беше посадил там, бяха почернели от саждите. Обаче другите оранжерии бяха поели в пълна степен въздействието на огнената стихия. От силната горещина всичко там се беше стопило. Дори парчетата стъкло, пръснати около котелното, бяха изкривени.

Ние никога не заговорихме за пожара. Възприемахме го не толкова като трагедия, колкото като проява на неблагодарното отношение на съдбата към нас. Няколко дни част от котките продължаваха да се лутат сред развалините, сякаш умът им не побираше жестоката истина — как бе възможно нещо толкова голямо и солидно като котелното да изчезне просто така. Споменът за предишната гледка нямаше нищо общо със сегашните обгорели отломки. Котките постепенно се преместваха в хамбара и леля Тереза

им оставяше храната в захвърлената паница, която още се търкаляше пред кучешката колиба.

Сега, когато нямаше толкова много работа в оранжерииите, след като изскубахме десетки растения, и нашият живот изглеждаше като прекършено стъбло, лишен от ежедневния си ритъм, лишен от цел. Леля Тереза отново започна работа във фирмата на Лонго, но баща ми не знаеше с какво да се залови. Пилееше дните си в безполезни занимания, най-вече в хамбара, като се опитваше да скалпи нещо от това, което му беше останало. Той възприемаше пожара едва ли не като лично предизвикателство и затова реагираше бурно, ако някой зачекваше пред него тази крайно болезнена тема, както се случи преди две седмици в бръснарницата.

— Ние само се питахме как можа да се случи това — заговори го бръснарят на английски. Той всъщност произлизаше от Вале дел Соле и като всички бръснари беше много общителен и разговорлив. Но не това ме смущаваше в него, а най-вече дебелиите му ръце и ужасно едрите гривни от тлъстина около врата му. Миришеше силно като типичен селянин от нашия край. — Нали застраховката ще изплати загубите, така че не ти остава друго, освен да разчистиш останките през близките дни.

— Може би някои хора така виждат нещата, но не са прави — възрази баща ми.

Върна се въпреки още по-мрачен от обичайното, защото възприемаше хорското любопитство като последен удар върху своето достойнство.

А след това, досущ като във филмите, настъпи още един съвсем неочакван обрат. Колкото и да бе невероятно, Ласи изведнъж се появи във фермата. Стана просто така: една съботна сутрин го видяхме в задния двор. Отначало си казахме, че сигурно ни се привижда, но тази мисъл се разсея, когато Ласи без никакво колебание се запъти към паницата с храна пред старата си кучешка колиба.

— Господи, това проклето куче! Ето го, пак се появи...

За мен беше облекчение да видя, че гневът на баща ми най-после си намери отдушник.

— Ако си решил да го изпъдиш — посъветва го леля Тереза, — поне го направи, преди Рита да го е видяла. Нека не се стига пак до глупави сцени.

Баща ми изтича към гаража и след минута се появи оттам с револвера си. Аз и леля Тереза наблюдавахме от прозореца на кухнята. Имаше толкова страховит вид, че не се съмнявахме нито за миг, че е готов веднага да застреля Ласи. Вече бе завъртял барабана и заредил куршума в цевта. Точно тогава Ласи се втурна към него, но някак си нерешително. Едва след като баща ми насочи револвера към него, кучето май започна да проумява какво го очаква и се завтече в обратната посока, към ъгъла на пещта. Баща ми стреля и револверът подскочи в ръката му. Изглежда, че бе улучил задницата на Ласи, защото кучето се просна до страничната стена на пещта.

Шумът от изстрела привлече вниманието на Рита и тя изтича до прозореца. Преди да успеем да я спрем, тя вече търчеше с всички сили като обезумяла през двора. Стигна до Ласи, преди баща ми да е готов за следващия изстрел. Той беше само на четири-пет метра от Рита и Ласи, с оръжието в ръка. Извика нещо на Рита, което в залисията не успях да чуя, но Рита не помръдна от мястото си, прегърнала Ласи през врата.

Леля Тереза отвори прозореца.

— Марио, за бога, остави ги!

Баща ми здравата зашлеви Рита с обратната страна на дланта си. Един от нас трябваше да изскочи навън, за да направи нещо, но ние само гледахме като парализирани. И тогава всичко се разигра много бързо. Започна някакво безумно боричкане. Ласи изведнъж рипна и с оголени зъби се нахвърли срещу баща ми, макар Рита още да бе вкопчена във врата му. Револверът на баща ми отхвърча настрана или може би той сам го хвърли, за да измъкне колана от панталона си. Удари първо Ласи, после и Рита, като всичко — поне за мен — се разигра в някаква беззвучна драматична сцена. Дочувах само ниското злобно ръмжене на Ласи и стенанията на Рита след плясъка на колана.

С пламнало лице леля Тереза се наведе още повече през прозореца и изкрещя с цяло гърло:

— Марио, спри, за бога! Ще я убиеш!

Истеричната нотка в гласа ѝ съвсем ме стресна и за миг повярвах, че той наистина ще го стори. Коремът ми се сви на топка. Сякаш цялата къща се килна на една страна като кораб по време на силна морска буря.

Леля Тереза беше навън. Рита лежеше на земята и леля Тереза приклепна до нея, прегърна я и я задърпа назад, докато баща ми още се разправяше с Ласи. Най-после го удари толкова силно в ребрата, че кучето подви опашка и се завтече по ливадата към полето зад фермата.

Леля Тереза влезе в къщата, влачейки Рита със себе си. Сестра ми приличаше на деформирана кукла, с която си е играло някое жестоко дете. Дрехите ѝ бяха целите в прах и мръсотия, тук-там имаше и петна от кръв. Едната ѝ буза беше силно зачервена и доста подута, от което застиналата на лицето ѝ глуповата усмивка изглеждаше още по-уродлива.

Плачеше или по-скоро стенеше като ранено животно. Това бяха единствените звуци, които чухме от нея.

— Това куче ни донесе проклятието, което ни сполетя — каза леля Тереза.

Зае се да облекчи страданията на Рита, като почисти с йод раните по гърба ѝ, докато аз притисках една кърпа, накисната в студена вода, към отока на лицето ѝ. Раменете на Рита потръпваха при всяко налагане с йод по гърба ѝ.

Баща ми изчезна някъде. През прозореца го видях с револвера си в ръка да се отправя към полето зад фермата. Сутринта се изпълни с напрегнато очакване. Накрая проехтя изстрел, който беше последван от постепенно затихващ дълъг животински стон. После се чу още един изстрел, а след като заглъхна и неговото ехо, остана само плътната тишина.

---

[1] Много евтина, готова за консумация доматиена супа, популярна през петдесетте години; увековечена в консервната кутия от Анди Урхол, защото била любимата на майка му. — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

На следващата сутрин баща ми замина нанякъде с пикапа си и до края на следващия ден не се прибра у дома. Леля Тереза позвъни по телефона на чичо Алфредо, после и на чичо Умберто. Свика спешно заседание с тях двамата в кухнята, до което аз, разбира се, не бях допуснат. Знам само, че продължи до късно през нощта. Баща ми все още не се бе завърнал. Чичо Алфредо, като видя колко зле изглеждаше Рита, много се разстрои.

— Надявам се, че няма да я пуснеш да отиде на училище в това състояние — каза той на леля Тереза, като в тона му се долавяше осъдителна нотка, сякаш обвиняваше нея за случилото се.

В сряда, баща ми още не се бе завърнал. Когато се прибрах от училище, заварих в двора една паркирана полицейска кола. Двама полицаи разговаряха с леля Тереза, а единият от тях държеше в ръка револвера на баща ми.

— Казах на майка ти, че граничарите са взели този револвер от баща ти, когато преминал границата на път за Детройт — обясни ми той с израз на облекчение. Може би очакваше, че ще се разбере полесно с мен, отколкото с леля ми. — Предполагам, че няма да се върне тук, ако се опасява, че може да му създадем проблеми.

Леля Тереза беше странно напрегната и предпазлива, препречила вратата с тялото си, за да не позволи никой да нахълта вътре.

— Той има приятел в Детройт — каза му тя. Нейният измъчен английски я правеше да изглежда безнадеждно назадничава и закостеняла. — Очаквам го да се върне от там след два дни.

Полицаят махна с ръка.

— Мисля, че вече е време да тръгваме — рече той накрая, като подаде татковия револвер на леля ми. — Съжаляваме за безпокойството.

Веднага, след като двамата полицаи си тръгнаха, леля Тереза позвъни на чичо Алфредо.

— Заминал е за Детройт. Вероятно е отседнал там при онзи негов приятел от Рока Сека... как му беше името... а, да, Марковекио. Онзи, с когото са служили заедно в казармата.

Вечерта ни посетиха чичо Умберто и чичо Алфредо. От нашия телефон чичо Алфредо позвъни на Марковекио. Да, оказа се, че баща ми бил там, при него. Пристигнал в събота вечерта и помолил Марковекио да му намери някаква работа.

— И този глупак Марковекио му уйдисал на акъла — промърмори леля Тереза. — Можеше поне веднъж да ни позвъни от там.

— Хм, кой знае какво му е минало през ума, когато Марио се е появил на прага му, просто така — заговори чичо Алфредо. — Кой знае дали не си е рекъл, че Марио сигурно е убил някого, за да бяга при него през границата. Та ти казвам, че този Марковекио би трябвало да е наясно с всичко това, след като е станал голяма клечка в тамошния профсъюз. Кой знае пък той самият в какво се е набъркал.

— Това е лош бизнес, в който е по-добре хич да не се замесваш — потвърди чичо Умберто. — Някой може би трябва да отиде там и да поговори с него...

— И какво да му каже? — веднага го обори чичо Алфредо. — Да се мъчи да го убеждава да се върне тук, в този ад, в който живееше до сега? Там той ще е по-добре, но само при условие, че този Марковекио му намери някаква сваятна работа. Иначе как ще изкара зимата тук? Да се хване на работа в някоя друга оранжерия, като някой от онези несретници, току-що слезли от кораба на американския бряг ли?

Все пак накрая чичо Алфредо бе този, който се нагърби с бремето да отиде до Детройт, за да говори с баща ми. Той потегли на следващия ден, но преди да тръгне пак се отби до нас, само че този път без придружител.

— Дай ми някакви негови дрехи и вещи, ако са приготвени за изпращане. Сигурен съм, че ще си дойде за уикенда и ще ги върне. А Рита изпрати да постои някъде за ден-два.

Когато чичо Алфредо си замина, телефонът иззвъня. Обаждаше се майката на Елена. Отначало си помислих, че отсреща са сбъркали номера, защото гласът ми се струваше съвсем чужд, макар да звучеше доста фамилиарно.

— Ти сигурно си Виктор — заговори някак си хладно и на висок тон жената, макар че интонацията ѝ беше някак принудено приятелска. Това не го разбирах — Обаждам се, само защото Елена се безпокои за Рита. Надява се сестра ти отново да ни гостува през този уикенд.

— Но тя напоследък не беше добре — казах аз.

— Надявам се да не е нещо сериозно.

— Не. Мисля, че вече е почти оздравяла.

— Е, тогава се надявам да ни посети.

Това обаждане ми прозвуча така непривично за нашето ежедневие, толкова несъвместимо с нашите порядки, че просто не знаех какво да реша.

— Каква работа има тя там? — недоволно промърмори леля Тереза, когато ѝ съобщих за разговора. И тя като мен изпитваше неудобство както при последната подобна покана. Сякаш не можеше да открие ясна, разбираема логика, която да ѝ позволи да наложи забрана върху тези гостувания на Рита, както би било редно, ако искахме да се придържаме към обичайната ни домашна тирания.

Рита още имаше драскотини по гърба си и малка, за щастие вече избледняваща тъмносиня дъга като полумесец под окото си.

— Вземи я утре със себе си на училище. Може да тръгне направо от там — каза ми леля Тереза. — И без това ще се почувства по-добре за няколко дни, особено ако баща ти реши да се върне тук.

Това беше ясен сигнал за нашия провал във възпитанието на сестра ми и знак, че не храним кой знае колко големи надежди по отношение на нея.

Странно, но Рита изглеждаше най-малко обезверена от всички нас след това, което се бе случило. Бяха изтекли само два дни от деня, в който баща ми я бе ударил, а след това бе убил любимото ѝ куче. Съвзе се удивително бързо, като превъзможна и унижението, и болките. Неприятно беше снизходителното ѝ отношение към леля ми и мен, макар че то беше лекомислено по детски, може би защото долавяше срама в крадешком отпращаните ни погледи. На следващия ден редом с мен тя чакаше училищния автобус. Видът ѝ бе самодоволен, защото бе убедена, че си е спечелила почивката през предстоящия уикенд благодарение на преживяната болка.

— Не трябва да позволяваш на майката на Елена да те гледа, когато се преобличаш.

— Но нали ти ме видя.

— Това е различно. Аз съм ти брат.

И така тя замина за дома на Елена още същия следобед, като двете момичета потеглиха направо от училищния двор. Потеглиха към онзи свят на богати и щастливи хора като от филмите по телевизията, какъвто си представях, че е светът на Елена и нейната майка, онази с извисяващия се глас по телефона, който се опитва да звучи приятелски.

Късно вечерта на същия ден баща ми се завърна у дома. Леля Тереза и аз го посрещнахме мълчаливи, притеснени от това, което евентуално щеше да последва.

— Ако попита къде е сестра ти — рече ми леля Тереза, — кажи му само, че е при чичо ти.

Ала той въобще не попита за Рита. Гневът, който се бе насъбрал у него, изглежда се бе стопил. Цялото му тяло ми се видя смалено, присвито, изсушено. През следващия ден поработих с него около новата оранжерия. Трябваше да се подсушават тръбопроводите и паропроводите, за да не замръзнат от предстоящите студове.

— Прибери се у дома — рече ми той по едно време. — Мога и сам да довърша.

Но ме задържа още за миг сред тишината, натегнала от неувереност, докато ръцете му действаха като независими от останалото му тяло, с бавни, но прецизни движения.

— Как е сестра ти? — въпросът бе изречен с толкова явно неудобство, че вместо него аз се изчервих от притеснение. Не можех да се отърся от чувството, че му струваше доста усилия, за да събере кураж да заговори за нея.

— С нея всичко е наред — лаконично му отвърнах аз.

Той и този път замина на път, преди тя да се върне от гостуването си при Елена.

Баща ми прекара остатъка от есента, а после и цялата зима в Детройт като работник в един от тамошните автомобилни заводи. Неговият приятел Марковекио го бе приютил в квартирата си. Идваше си у дома на всеки втори уикенд, за да донесе бельото си за пране, заедно с работните комбинезони и връхните дрехи. Освен това той

носеше на леля Тереза зеленчуци от оранжерииите на чичо Алфредо. Така неусетно и постепенно се изгради нов житейски ред, неизказан, но утвърдил се някак си от само себе си: все по-продължителните престои на Рита в дома на Елена съвпадаха с посещенията на баща ми. На няколко пъти успях да подслушам телефонните разговори на леля Тереза, водени на нейния развален английски. Улесняваше ме фактът, че за да разберат от отсрещната страна нейния труден изговор, тя неволно повишаваше тон. Винаги така говореше с хората, които нямаха италиански произход. И така, в поредната петъчна сутрин тя отново бе приготвила чантата с дрехите на Рита за посещението ѝ в дома на Елена през предстоящия уикенд. Баща ми очевидно се досещаше каква е причината за отсъствията на Рита, но нищо не рече. Изглеждаше примирен в мълчанието си, защото може би смяташе, че няма право да възразява.

Дойдоха коледните празници. Позволиха на Рита да прекара по-голямата част от коледната ваканция заедно с Елена. Като че ли бяхме покорни пленници на илюзията, че сме истинско семейство, на което Рита е член. Когато баща ми се прибра у дома по празниците за цяла седмица, не забелязах да е ядосан от това, че не завари Рита в къщата. Не го възприе и като причина да се срамуваме. Неговият престой и мисълта, че сме разрешили на Рита да отсъства на Коледа и че дори се опитваме да я забравим, създаваха тягостна атмосфера в къщата.

Рита се прибра у дома след празниците, като донесе коледните си подаръци, които бе получила от семейство Амхърст: една кукла, една евтина, но лъскава гривна, една бяла блузка и една плисирана пола. Леля Тереза ги огледа със смръщени вежди, но не посмя да накара Рита да ти върне на родителите на Елена.

— Повече не бива да приемаш никакви подаръци от тези хора. Не е редно.

Докато казваше това, в тона на леля Тереза се прокрадваше добре премерена предпазливост. Създаваше се впечатление, че Рита вече се ползва с някакви специални права, по-скоро като на гост в дома ни, отколкото като на член от семейството. Изглежда, че Рита схвана тази промяна, защото ми описа впечатленията си от престоя си в дома на семейство Амхърст за Коледа с типично детинско самодоволство:

— Те имаха коледна елха, на която всички окачихме подаръците. После отидохме на празничната служба в църквата, която не е като

нашата, а по-различна, понеже те не са католици. Само Елена е католичка, защото е осиновена.

Явно повтаряше нещо заучено, казано ѝ от някой друг, като в същото време се опитваше да ме респектира или поне да ми направи силно впечатление.

— А какво е станало с истинските ѝ родители?

— Не зная. Известно ми е само, че тя повече не се среща с тях.

Оттогава започнах да гледам на Елена по по-различен начин. Струваше ми се по-опасна, намирах, че двете с Рита си приличат и дори си въобразявах, че между тях съществува някаква тайна конспирация, която се разгръща бавно и полека още от първата им среща. Те имаха свои общи приятелки в училище, с които май добре се погаждаха, бяха си сформирали дори малобройна момичешка групичка, чиито лидери бяха те двете. И все пак за мен в цялата тяхна история имаше нещо не съвсем редно... да кажем откритостта, с която демонстрираха пред останалите, че просто се преструват на нормални. Рита се държеше едва ли не хулигански със своите приятелки, поведението ѝ пред тях бе съвсем различно от държането ѝ у дома. Разиграваше сценки на необмислена агресивност, което обясняваше защо толкова често се прибира цялата в белези и драскотини. Случваше се Рита и Елена да тръгнат на поредната си дълга разходка сами, обяснявайки, че са много уморени от компанията на останалите момичета. Така че не беше никак лесно на някоя от приятелките им да се присламчи към тях.

Понякога те се оттегляха в дъното на училищния двор, където вилнееше бандата на Джони Елиас. Най-често се събираха там, прикрити зад навеса до работилницата, за да пушат цигари. През годините, в които учех в „Сейнт Майкъл“, бях преглътнал стотици унижения от Джони и неговата тайфа. Веднъж дори с Джони се съдърпахме, но той ме победи за броени секунди, връхлитайки върху мен с цялата тежест на едрата си снага. Нанесе ми само един, но напълно изненадващ удар, премерен със завидна точност в лицето ми. Рита и Елена обаче изглеждаха силно привлечени от неговата подранила мъжественост, често се прилепваха към неговата група, сякаш се опитваха да докажат, че той не представлява заплаха за тях.

— Хей, момичета — провикваше се Джони, очевидно зарадван от близостта им. — Как е хавата?

Виждах как понякога двете оставаха при него през цялата обедна почивка, която траеше половин час. Уж все се канеха да си тръгнат още в следващия миг, ала не помръдваха оттам, заплениени от предизвикателните му задявки. Усещаха, че позволяват на Джони да упражнява прекалено силно влиянието си върху тях. Силно се дразнех от благосклонността, с която го удостояваха дори в случаите, когато той се опитваше да ме уязви.

— Вик-торе, синко, да не си се домъкнал чак до тук, за да надзираваш сестра си? Тя наистина заслужава да бъде под надзор.

Рита и Елена продължаваха да гравитират около дъното на двора, търсейки начин да избягат от училищната скука. Забавляваха се с игрите на момчетата и дори споделяха с тях всичко, което ги вълнуваше.

През февруари ме привикаха в кабинета на директора. Там заварих Рита и Елена. Рита седеше на стола до стената с необичайно за нея скромно изражение. Елена се бе изправила до нея сякаш й беше придружителка. Директорът, г-н Пиърсън, ми протегна ръка като на възрастен посетител.

— Заповядай, седни.

Г-н Пиърсън беше директор на училището от три години, поемайки поста след преместването на отец Маккинън. Със своите присвити очи и остри черти и най-вече с извитата си брадичка, той изглеждаше като пълна противоположност на отец Маккинън, така както преди около една година в коридора смениха портрета на папа Павел с този на папа Йоан. Но независимо от неприветливата си външност той постигна много в училището: имаше повече търпимост, сестрите монахини все по-често биваха заменяни с дипломирани учители и учителки, беше махната оградата в двора, която отделяше зоната за момичетата от зоната за момчетата.

Върху бюрото на г-н Пиърсън бе оставен един пакет цигари, „Ротманс“, същите като тези, които пушеше баща ми.

— Изглежда, че сестра ти и нейната приятелка са били заловени в училищния двор с това тук — започна г-н Пиърсън. Изви глава към Рита и Елена и се намръщи. — Това е сериозно нарушение, при това много сериозно. Обичайно е при такива случаи да се наложи като наказание поне едноседмично отстраняване от занятия.

Прекалено драматичната нотка в тона му всъщност изясни на всички присъстващи, че Рита и Елена на практика не бяха заплашени от нещо действително сериозно. Те продължаваха да си дават вид, че осъзнават тежестта на своето нарушение, като мълчаха с напрегнат вид на местата си, внимателно заслушани в думите на директора.

— Разбирате ли, момичета, какво сериозно нарушение на правилника сте извършили?

— Да, сър — отвърна Елена.

— Рита?

— Да, сър.

Той ги наказва със задържане след часовете за една седмица, както и да сервират храната по време на обедите в училищния стол. Но поне нямаше заплахи да бъдат викани родителите в училище или пък да се изпратят предупредителни писма до тях. След като ги освободи да си вървят, г-н Пиърсън ми даде знак да остана в кабинета.

— Бих искал да поговоря с теб.

След като двете момичета излязоха сякаш нивото на неговата енергия спадна. Бързо прекоси кабинета и се спря да погледне през прозореца. Изглеждаше някак си окаян, изправен пред опустелия училищен двор.

— Знаеш ли, Виктор, — заговори той след дългата пауза, — че не за пръв път викам сестра ти тук, в този кабинет? Тя се държи много предизвикателно в часовете. Мисля, че трябва да си поговорим за това.

Опитах се да отгатна какво би могъл да поиска от мен, в какво може да съм се провинил.

— Тя не се държи така у дома, сър.

— Разбирам.

Директорът отново седна зад бюрото и за малко смъкна очилата си, за да потърка носа си. И тогава очите му, внезапно светнали със своята синева, ми подсказаха, че той се готви по някакъв начин да ме спечели на своя страна.

— Виктор, ще бъда напълно откровен с теб. Родителите на Елена разговаряха с мен. Те мислят, че е възможно Рита да има някакви проблеми вкъщи. Искам да кажа, че баща ти не се държи добре с нея и това може да се окаже причина за тревога. Е, да, може би неговото поведение към теб е съвсем различно. Какво ще кажеш?

Сега, докато изчакваше моя отговор, изглеждаше наистина затруднен. Като че ли въздухът в кабинета изведнъж се сгъсти.

— Работата е там, че родителите на Елена допускат, че баща ти, може би, хм, се държи зле с нея в известно отношение.

Гласът му сега се напрегна и стигна почти до шепот. Приличаше ми на протягане на ръка, с която иска да ме докосне. Опасен, настоятелен жест.

— Виктор, разбираш ли за какво те питам?

— Баща ми вече не е у дома. Той работи в Детройт.

— Да, разбирам.

Директорът бавно се облегна на стола, като че ли преди малко, в най-напрегнатия миг на болезнена интимност, той се беше отлепил от него.

— Виктор, баща ти възразява ли, когато Рита остава да спи в дома на Елена?

— Не, сър. — Въпросът му ми донесе облекчение, сякаш някак си заличаваше предишния. — Той няма нищо против това.

— А как ще се почувстваш ти, ако Рита, примерно казано, отсега нататък остане за постоянно в дома на семейство Амхърст? Искам да кажа, ако тя остане там завинаги, ако повече не се завърне вкъщи?

Вперих поглед в пода. Умът ми се изпразни, бях смазан от тежестта на отговора, който се очакваше от мен.

— Не зная, сър — изрекох с мъка аз.

Между нас се проточи дълга пауза. Той се надигна и отново отиде до прозореца.

— Ти си много добър ученик — рече накрая. — Трябва да те преместим в по-горен клас, при децата на твоята възраст.

Очаквах да ми поговори още малко, както възрастните обикновено правят, редувайки съчувствие и съвети. Но той само се сбогува многословно, но повърхностно и това ми показа колко малко може да ми помогне.

Взе пакета с цигарите от бюрото.

— Мисля, че ще е по-добре да ги върнеш там, откъдето Рита ги е взела.

Престоите на Рита в дома на Елена се удължаваха. Нищо не казах на леля Тереза, но тя навярно беше наясно защо дължината на тези периоди се увеличава. Просто бе капитулирала, това се беше

оказало извън контрола ѝ. Вкъщи Рита се появяваше просто като посетител, а ние за кратко пренастройвахме ежедневието си, за да я приемем сред нас. Дрехите ѝ, които бяха останали тук, все едно, че стояха на склад. В отношенията ни се възцари напрежение, сякаш беше чужденец, с когото насила сме заставени да живеем. Сутрин мълчаливо се подготвахме за училище. Мълчаливо си споделяхме леглото.

В къщата властваше атмосфера на изчакване, витаеше предчувствие за нещо, което ще се случи или на което ще бъде сложен край. Когато нямаше какво да се върши из фермата, аз прекарвах следобедите в гледане на телевизия. Зяпах безкрайните ситкоми, разиграващи се на гара Уиндзор в Монреал. Следобедът неусетно се сливаше с вечерта. Май само това занимание ми даряваше усещане за домашен уют. Дългите, предълги часове пред телевизора запълваха времето ми там, сред моята малка, интимна празнота, която всеки ден се оформяше все по-отчетливо, преди да последва облекчението от вината, която изпитвах сред полумрака във всекидневната. Висях там понякога чак до края на последния филм, като крадах цигари от пакетите, които баща ми пазеше в своята стая и си отпивах по малко вино, разрежено с вода. В тези филми винаги имаше добре облечени жени, някои порочни и зли, други — добри и невинни. Те разкриваха на екрана своите интимни преживявания и пробуждаха у мен страстни, горещи и трескави копнежи. Ако в някоя вечер се случеше Рита да си е у дома, аз съзнателно отлагах лягането си, докато не се уверях, че тя вече е заспала. Стараех се да не обръщам внимание на излъчващото ѝ топлина слабо тяло, и на бледата ѝ кожа. Между нас от само себе си се наложи неписан протокол за обличането и събличането — старателно избягвахме да се засичаме; виждахме се прекалено рядко, за да придобием чувството, че е нещо нормално да сме заедно в едно помещение.

Не мога да посоча конкретния момент, който беляза отделянето на Рита от нас. Зная само, че мълчанието на леля Тереза все повече се задълбочаваше заради все по-удължаващите се визити на сестра ми в дома на семейство Амхърст. Така и не си изясних какво се криеше зад мълчанието на леля — подкрепа за действията на Рита или неволно примирение. Накрая се стигна дотам, че едно от отсъствията на сестра ми се проточи цяла седмица, следващото — две, докато накрая в

цялата къща останаха само мимолетни следи от нея — миризмата по възглавницата ѝ, няколкото все още неприбрани дрехи, които по-скоро имаха вид на захвърлени там, без повече да напомнят за нейното предстоящо завръщане.

ЕДИНАЙСЕТА ГЛАВА

За щастие в началото на март баща ми се върна от Детройт. Още на следващия ден леля ми се обади на чичо Алфредо, за да го покани у дома — целта ѝ беше вместо тя, чичо Алфредо да разкаже на баща ми какво се е случило. Това задължение като че ли му беше досадно, тъй като все него го викаха, когато имаше проблеми в нашето семейство.

— Те искат да я задържат — каза чичо Алфредо. Той имаше предвид Рита, която винаги наричаше „онова момиче“, но никога по име. — Не зная, може би това е най-доброто решение.

Леля Тереза нищо не рече. Баща ми показва уважение към чичо Алфредо, с което никога не бе удостоявал нито леля Тереза, нито чичо Умберто. Навярно виждаше у него най-близкия си приятел.

— Щеше ми се Господ да я беше прибрал заедно с майка ѝ, преди да умре. Да беше изгнила в утробата ѝ.

Внезапно от болезнения спомен придоби безкрайно уморен и измъчен вид.

Заредиха се мрачни дни. Баща ми подхващаше по някоя работа във фермата по-скоро като наемен работник, от онези, приходящите, сезонните. Може би бе станал по-неуверен от това внезапно появило се решение на проблемите ни. Очаквах от него да се почувства предаден или да избухне гневно. Сякаш вече не възприемаше така детински света, след като се бе отърсил, макар и привидно, от мъчителната необходимост да сипе обвинения и контраобвинения. Нямах да се учудя, ако всичко, което баща ми желаше, бе да налучка правилната линия и да се придържа към нея. Често това се оказваше най-невъзможната задача за него, тъй като никога не можеше да реши как да разчисти последиците от действията си.

Съдбата на Рита си оставаше все така неясна. Нито баща ми, нито някой от нас, можеше да предложи решение, защото просто се бяхме оставили на течението. Това беше нашата орис и никога не посмяхме, затънали в имигрантската си безпомощност, да си зададем въпроса какви правила ще трябва да следваме отсега нататък.

Раздялата ни с Рита създаде празнота, която все някак трябваше да запълним, подобно на водата, която запълва всяка кухня. Единственото, което остана след нея, бе нашето виновно мълчание и дребните свидетелства за досегашното ѝ присъствие в къщата: разхвърляните тук-там нейни вещи — дрехите ѝ в моя гардероб, четката ѝ за зъби, чифт износени обувки, събиращ прах на една от лавиците в мазето. В училище тя ми изглеждаше като непозната. Някакво момиче, с което нямах нищо общо. Понякога открито ме игнорираше. Вършеше всичко това по детински, без да се замисли. Очевидно беше още наранена, защото щом ме зърнеше, като че ли нарочно се обръщаше по-шумно към приятелките си. Достатъчно бе да забележи, че минавам покрай нея или че съм се загледал в нея. С една дума, държеше се така, сякаш не съществувах. Когато се налагаше да разменим по няколко думи, те се изтръгваха и от двамата ни трудно, неловко, а след тях неудобството, което се настаняваше помежду ни, беше още по-голямо. Накрая не оставаше нищо друго, освен тишината.

Наближаваше краят на учебната година и нашите осмокласници се заеха с подготовката за първото причастие. През последните седмици сякаш от очите ми се свлече воал, който досега бе забулвал зрението ми. Всичко, което дотогава бях възприемал за неоспорима даденост, сега внезапно започна да ми се струва съмнително. Може би заради това по време на причастията аз се запънах още на втората фраза, без да мога да продължа. Отвсякъде ме обгърна гореща, лепкава, неудобна тишина.

— Знаеш ли, синко — рече ми свещеникът, след като доста дълго ме бе изчакал да се покопитя, — че е смъртен грях да приемаш причастията, ако си нечист.

Аз така и не намерих сили, за да пророня поне думица. Защото не открих в себе си верните слова. Не можех да проумея как така светът изведнъж бе загубил своята сериозност и смисленост. Не бях в състояние да си обясня къде бях сгрешил.

— Може би после, като останеш сам, ще успееш да се изповядаш пред себе си — примирено изрече свещеникът.

Скоро след това учебната година приключи. Това бе последната ми година в „Сейнт Майкълс“. Хората се тълпяха около главния вход, докато ние си проправяхме път навън, към двора, за да се разпръснем на малки групи, всеки сред своите хора. Видях Рита и Елена да излизат

заедно, за да се шмугнат тайно за няколко минути сред гълпата от свои приятели. Смехът на Рита изведнъж се откри сред фалшиво детинските, превъзбудени гласове.

— Ти си куко, истинско куко! — отсече тя. — Ти си куко, така да знаеш!

Щом погледите ни се кръстосваха, нейната възбуда изведнъж стихна. Между нас прелетя неизказаното послание, в което се криеше инстинктивно потискания ни срам, а след това пътищата ни се разминаха.

Всички притеснения, наслоили се в нашата къща след заминаването на Рита, постепенно бяха отмити от нов прилив на активност, свързан с действително голямото и мащабно преобразуване на фермата. Развалините на изгорялото котелно бяха разчистени, а старите оранжерии бяха ремонтирани и удължени чак до оградата към шосето. Започна строежът на новото котелно помещение — избраха му място зад гаража. Работниците се заеха и с изграждането на две нови оранжерии, простиращи се от шосето почти до потока зад фермата. В известен смисъл просто възстановихме стария порядък. Чичо Умберто отново прие да бъде партньор на баща ми, все едно че последните няколко години не са били нищо друго, освен някакво необяснимо и досадно отклонение от общоприетите норми за общуване. Така лека-полека, макар и твърде бавно, отстранихме грешките, които ни пречеха да бъдем сплотено семейство.

За работата в новото котелно баща ми нае един мъж, Тони Белли, който беше родом от Кастилучи. Той, заедно с помощниците си, се превърна за нас в нещо като второ семейство, шумно, оживено, непрекъснато присъстващо в нашата ферма. Понякога, през почивките, ние се присъединявахме към тяхната компания, като леля Тереза донасяше кафе и сладки, а мъжете изваждаха от вързопите си сирене и месо, после разместваха по пода сандъците и преобръщаха ръчните колички с колелата нагоре, за да има къде да насядат и къде да поставят храната.

— О, Виторио, как са гаджетата, а?

Баща ми и сега не намираше покой, а си оставаше мрачен и навъсен. Знаех си, че гневът в гърдите му тепърва щеше да набира

сила, преди да се разрази накрая с пълна сила. Чакаше само удобен повод. Не след дълго действително му се отдаде възможност да се възползва от един пропуск на работниците: кой знае защо един от зидарите беше забравил да остави място за прозорец в една от стените. Баща ми начаса кипна от възмущение.

— Как може да не забележиш нещо толкова просто? Дори едно хлапе щеше да се досети!

Но Тони Белли изглеждаше смутен не толкова от гафа, колкото от бурната реакция на баща ми.

— Хайде, Марио, това е нищо работа, ще изрежем прозореца в стената за има-няма пет минути — забързано му отвърна той, след което се извърна и веднага нареди изпълнението на тази спешна поръчка на най-близкия от своите помощници, но не на италиански, а на своя насечен, шлифован от дългогодишна практика английски.

— Никак не се е променил — чух по-късно да мърмори един от работниците. — Още помня разприте между него и баща му. Чуваха се из цялата долина.

Порази ме най-вече това, че според тези хора яростта бе най-характерното качество на баща ми, най-важната отлика в неговия характер. Срамът му също. Той бе най-вероятната причина през следващите няколко дни татко да заобикаля мястото на строежа и да разговаря с Тони Белли неловко, отронвайки с много усилия по някоя дума.

Но с напредването на строителството като че ли някакъв товар се смъкна от плещите му. Всичко това се случваше бавно, като в забавен каданс. Първо се усети невероятното облекчение от избягването на наказанието; след това баща ми осъзна, че всъщност нищо лошо не се е случило. Той бе инициаторът за промяната и имаше право да изпитва наслада от тази оживена, съзидателна дейност. Забелязах също промененото и по-почтително отношение на работниците към него. На пръв поглед неуловимо, то беше признание за неговата предприемчивост. Направи ми впечатление и начинът, по който баща ми реагираше на това отношение с едва ли не физически доловима топлина, сякаш тялото му бе олекнало, както става след първата отпускаща нервите глътка алкохол. Може би някаква нужда от доброта се бе спотайвала дълго под повърхността му, за да дочака най-последния мигът на проявлението си. Но в същото време още нещо се криеше в

душата му, някаква, да кажем, отнесеност. Не можех да се отърся от мисълта, че той бе престанал да възприема ясно света, че вижда единствено своята роля в него. Това личеше по гласа му, който се извисяваше прекалено гърмко, както и по принудения му силен и звучен смях, както понякога се смеят слепите. Нима се превръщаше в заслепен и самодоволен човек като чичо Умберто? Изненадах се как може другите да го възприемат тъй лекомислено, да не обръщат внимание на фалша му, така лесно да забравят какъв беше — нещо, което аз самият не исках да му простя.

Когато основната сграда на новото котелно бе на привършване, доста по-малобройни групи заеха мястото на многолюдните работнически бригади. Те бяха от по двама-трима души, дърводелци, водопроводчици, електротехници, повикани за довършителните работи и за инсталациите. След този внезапен спад на активност нашият свят като че ли се смали и обезлюди. Всички проекти отново се свеждаха само до прости, частни дела. Аз тайно се радвах, че напрежението между татко и чичо пак започна да нараства. Двамата все по-ожесточено се обвиняваха в стиснатост. Може би бяха тласкани от безсмислената си амбиция да търсят виновник за всичко станало не по тяхному, да си противоречат, изпитвайки изгарящо желание час по-скоро да се отърват един от друг като от някоя неприятна личност, да се държат сурово един към друг, сякаш са застрашени от надвиснала обида или заплаха. Макар че беше следствие от дългогодишните им навици, напрежението от желанието им да разчистят сметките си, ни притискаше и деформираше. Но аз не възразявах срещу тази промяна, защото тайно бях разяждан от чудовищния копнеж да видя семейството си съсипано, да наблюдавам как бушоните на задръжките постепенно, но невъзвратимо прегарят, последица от което бе чистото, окончателно насилие.

Отново наехме Вито португалеца, който преди няколко години бе работил за нас, за да помага в работата около оранжерииите. Другите се отнасяха снизходително към него, възприемаха го такъв, какъвто си беше всъщност, след толкова години все още ерген, който върши каква да е сезонна работа и който продължава забързано да бърбори на своята неразбираема смесица от английски, италиански и португалски. Ала в него имаше нещо повече. Достатъчно бе човек да обърне внимание на това как той винаги се стремеше да остава на заден план,

как се труди, без да вдига ненужен шум, при това на фона на нашите тъй променливи настроения и бурни крамоли. Той сподели с баща ми за трудностите, които срещнал, тъй като искал да доведе от Португалия някаква Мария, за да се ожени за нея. Разказа и за една ферма с оранжерия край магистрала номер 4, която искал да купи. И макар да си разменяха с баща ми доста шеги и по двете теми, сякаш самият Вито възприемаше несериозно собствените си планове. Когато работеше с мен, не спираше да бърби за бъдещето си и имаше такива пламенни, момчешки надежди, че аз накрая проумях: Вито беше изградил в ума си ясна представа за това, което му се искаше да постигне и въпреки всичките си клоунски номера и въпреки невероятните лъкатушения на мисълта си, той притежаваше непоколебим стремеж да постигне тези две цели.

Той караше нисък „Шевролет Импала“ с много приятна аеродинамична форма. Колата бе прилегнала на задните си полуоси досущ като голям гуцер, излегнат на припек. Понякога след работа Вито ме взимаше в колата си. Не виждаше нищо нередно в това да ме учи да въртя волана. Искаше да ме изпробва, за да провери какво мога. Понякога се облягаше самодоволно на предната седалка, за да изпуши с наслада една цигара или да разведри настроението ми с някой и друг виц. Сякаш бе напълно забравил, че се е заел да ме учи да шофирам, както и че все пак съм доста малък, за да застана зад волана. Дватама се носехме по шосето като пътешественици сред обезлюдения пейзаж, който изглеждаше по-особено на фона на припадащия здрач. Възприемах като магия рязкото потегляне с висока скорост, пришпорването на двигателя, веднага щом притиснех крака си върху педала за газта, както и постепенното олекване на колата, когато набере достатъчно ускорение, за да полети с лекота по асфалта. Това ме караше да се чувствам като в безтегловност.

Един ден, докато ние сядяхме до матите в задния двор, Вито откри това, което вероятно бяха останките от трупа на Ласи. Той случайно се натъкна на дупка, затулена сред най-гъстата коприва край пътеката. Така се прави с нещо, което никой не искаш да намери. Вито сгърчи лицето си в мрачна гримаса, както правим всички, когато се сблъскаме със свидетелство за нечие злощастие.

— Мисля, че това е кучето, което баща ми застреля — обадох се аз. — Защото започна да души пилетата.

Вито не мислеше, че е редно този труп да гние там, сред плевелите. Затова ме изпрати да взема от хамбара една лопата. Изкопа една яма като гроб и погребва трупа. Накрая ме накара да надраскам името Ласи върху купчината пръст.

— Но дъждът много скоро ще го отмие — отбелязах аз.

— Няма значение — махна с ръка той и изписа във въздуха един от своите загадъчни ритуални знаци. — Пръстта ще го запомни.

Тъкмо се бяхме прибрали с баща ми у дома след неделната служба, когато заварихме в двора непознат автомобил. Край масата в кухнята ни очакваше един мъж на средна възраст, който имаше изморен вид и смътно позната отнякъде физиономия. Когато го видя още от прага татко му кимна мрачно и отново излезе навън. Вратата с мрежата против комари хлопна зад гърба му.

Леля Тереза сипа на госта чаша кафе и мълчаливо се облегна на кухненския плот.

— Здравей, Виторио — рече мъжът. Заговори сериозно, но сякаш без да отдава значение на годините, през които сме били разделени от толкова много километри. Напрегнах паметта си, за да се опитам да си спомня какъв ми се падаше. Беше единият от близнаците Вирджинио или Пасторе, братовчеди на майка ми, но сега не бях сигурен кой точно от тях двамата. Не го бях виждал в Канада, дори не знаех, че е пристигнал тук.

Аз останах от другата страна на масата, чудех се дали не е редно да го целуна за добре дошъл.

— Смъртта рано или късно застига всички ни.

Дядо ми. Опитах се да си възкреса образа му, да осмисля вестта за смъртта му, но си спомних единствено за неговата тясна стая, за бледите му сбръчкани крайници. Неговата смърт ми се струваше като нещо закономерно, но ненужно отлагано, понеже отдавна бях свикнал с отсъствието му. Сведох глава, като се опитах да се престоря на наскърбен, но се страхувах от това да не издам, че всъщност не съм опечален.

Братовчедът отново се обърна към леля Тереза:

— Казаха ми, че е завещал на внука си Виторио някакъв имот...

Спомних си за медалите, които дядо ми беше дал. Преди години ги бях скрил някъде в къщата, може би беше в дрешника на леля Тереза, но толкова отдавна не ги бях поглеждал, че не бях сигурен дали още са там.

— Ти нали не очакваш той да се върне там заради няколко декара лозя — изрече леля ми с неочаквано категоричен тон. — И без това ще мислим по-нататък за имота. Сега не му е времето.

Повече никой не заговори за смъртта на дядо. Само мълчанието на близките ми стана още по-потискащо. За известно време у дома цареше атмосфера на прекалена строгост. Тя именно предизвика обичайното за мен изключване от околния свят. Мисълта за смъртта на дядо остана като запечатана задълго в мен, беше като буца, мъчително заседнала в гърлото ми. Торможех се, защото се чувствах омърсен заради всички злочестия, укорявах се, че не реагирам, както подобава. Спомних си за погребенията във Вале дел Соле, за процесиите от оплаквачки, които изпращаха покойника до гроба му, за самотата на опечалените. Накрая изтръпнах от мисълта, че животът там продължава без мен.

Лятото клонеше към края си. Вече се очертаваше скелетът на новата оранжерия. Носещите колони бяха издигнати от Роко, Доменико и Вито португалеца, като им помогнах малко и аз. После закрепихме рафтовете. Опорите и лавиците между тях бяха поставени така нагъсто, че трябваше да се движим сред тях много предпазливо, за да не се блъснем някъде. Приличахме на дивите животни в джунглата, които си проправят път сред гъстата растителност, сред преплетени клони и гирлянди от лиани. Новото котелно беше почти довършено. Изглеждаше грамадно и извънредно внушително, с идеално правите си линии от бетон и стомана. В средата му се издигаше големият котел, доставен от компанията „Клийвър Бруукс“. Представляваше масивен цилиндър, боядисан в онова тъмносиво, което военните винаги използват за оръдията си. Извисяваше се важно-важно подобно статуя на някакъв бог, направена само че от метал, а не от мрамор. Но най-странно за мен бе това, че когато работата по монтажа привърши, нищо там не ми изглеждаше вече толкова впечатляващо. Може би защото останаха купища боклуци, които трябваше да бъдат почистени. Предстоеше да се постави покривът на оранжерията, да се прокарат паропроводите, а после идваше ред на „тънката“ работа — на

довършителния монтаж, на проверките и настройките, трябваше да се отстранят всички недостатъци, което означаваше, че предстои огромна работа. И така щеше да продължава година след година, до края на живота. Чичо Умберто вече бе взел решение, единият от двамата му синове — Роко — наесен нямаше да се върне в училище. Той беше следващата жертва вкарана във водовъртежа, следващата жертва на нашата стъклена къща.

Понякога в неделните следобеди се мотаех безцелно из фермата. Случваше се да ровя из боклука, който беше останал там още старото котелно и беше струпан надолу близо до водоема. Там се натъкнах на отломките от изгорялото бюро на баща ми, които бяха затиснати сред остатъците от обгорената стена и откъртените бетонни плочи на пода. Едната страна на бюрото беше овъглена и почерняла, смазана от натиска на рухналата стена. Горната му повърхност бе изкорубена, а цветът ѝ беше избелял, но все още личаха части от познатите ми драскотини и петна. Чекмеджетата бяха поочукани, но като цяло си бяха по местата. Най-горното се отвори най-лесно, макар вътре да изглеждаше като преживяло опустошителен ураган. Сред хаоса от моливи, писалки и изгорели бушони, издути пликове и пощенски марки с назъбени краища, най-вътре се спотайваше куп с фотографии, на които се виждахме Джелсомина и аз. Спомних, разбира се, че съм гледал тези снимки, но сега, след толкова години, те бяха много повредени и деформирани.

Най-долното чекмедже, двойно по-голямо от останалите, беше заключено или просто заяждаше, защото отказваше да се отвори. Започнах да го блъскам с едно бетонно парче, но после се досетих, че трябва само да го повдигна, за да го извадя. Вътре попаднах на около дузина прилежно навързани снопове хартия. Навик на баща ми бе всичко да овързва с канап. Те също се бяха деформирали от горещината при пожара като фотографиите, дори още повече. Бяха се слепили в плътна маса, натежала и плесенясала от влагата при гасенето на огъня. Заех се да ги сортирам, като започнах от най-долния пакет. Той представляваше по-малък сноп от нещо приличащо на писма. Като се разрових сред най-силно засегнатите слоеве отгоре, видях стара италианска пощенска марка, повредена в единия си край. Почеркът, с който бе надписан пликът, ми беше познат, макар в първия миг да не се досетих. И тогава споменът ме връхлетя, подобно на

сепване от някоя позната миризма: това бе почеркът на мама, с нейните дълги като ченгели извивки по краищата на буквите. В момента, в който разпознах кой ги е писал, значението на всичките тези подробности избледня за мен, за да останат само тези трудни за разчитане, наполовина повредени от водата драскотини от избледняло мастило върху загнилата хартия.

Отнесох писмата у дома. Бяха прекалено влажни, за да се опитам да отделя пликовете, без да ги повредя, та затова ги оставих първо да произсъхнат. Но не на открито, както бе най-разумно. Скътах ги в една стара кутия за обувки, която скрих в дъното на скрина. В продължение на няколко дни мисълта за тези писма блуждаеше в периферията на съзнанието ми подобно на някое отлагано задължение. Приличаха ми на богатство, скрито на тайно място, което още не знаех как да похарча. Когато най-после реших да се заема с тях, кой знае защо съзнанието ми се изпразни. Липсваше радостното очакване, може би защото писмата още бяха слепнали от влагата. Само поразгледах надписите на пликовете — на всички се четеше името на баща ми и неговият стар адрес, а най-отдолу се мъдреха внимателно изписани главни печатни букви: КАНАДА. Не успях да свържа писмата нито с някоя конкретна личност, нито с ръката, която ги е писала, нито със стаята или с момента, където и когато може би са били измислени редовете, подредени в тези писма.

Отново ги прибрах в скривалището си. Замислих се дали ще успея да ги подсуша поне малко, когато баща ми и леля ми няма да са в къщата. По-късно през същата седмица забелязах, че останалите дрехи на Рита са били извадени от скрина, така че кутията, в която криех писмата, също е била взета с тях.

— Там имаше само някакви дрипи — отвърна ми леля Тереза, когато я попитах за тях. — Та затова ги преместих в сандъка в мазето.

Намерих кутията за обувки изпразнена и захвърлена край сандъка. Трескаво зарових ръце в сандъка, но не намерих нищо.

— Там имаше една кутия, пълна с хартии — казах ѝ аз.

— О, това ли търсиш? — рече леля ми, внезапно изпълнена с подозрение. — Ами че аз я изхвърлих, защото си помислих, че е някакъв боклук.

Каза ми още, че не може да си спомни къде точно я е изхвърлила. Веднага се разтърсих, първо на бунището между ябълките най-отзад в

двора, после край площадката до него, където изнасяхме сметта за изгаряне, а накрая обиколих навсякъде около водоема. Но напразно. Имаше и още нещо — липсваше ми хъс. По-скоро изпитвах вина, може би дори тайничко се радвах, че съм се отървал от тях като от неясно бреме. Отново можех да си остана с усещането, че нещо важно е изчезнало от моя свят. Това бе нормална човешка реакция, така реагирах аз на нещата и това оставяше само пустота в душата ми.

Понякога сънувах Рита. Изплуваше в сънищата ми все с неясни очертания, бледа и неподвижна, като под вода или като зад някакво стъкло. Приличаше на икона, само дето нямаше ореол над главата ѝ. Веднъж я сънувах сред полето, просто я съзерцавах нямо от голямо разстояние. В това време аз берях някакви плодове, жълтеникаво оранжеви, месести и много крехки. Под една дива лоза намерих гнездо на червеношийки и задигнах от него пастелно сините яйца. Още бяха топли. Сънувах я и на морския бряг. Там тя изведнъж се преобрази в най-обикновено дете като всички други, та затова се извърнах от нея, докато си представях как брегът се изостря в тясна ивица земя, която се проточваше далече, навътре в морето и чийто край просто не се виждаше. Когато се пробудих и се отърсих от натрапчивите сънища, ме обзе непреодолимото усещане за недовършеност, за някаква изоставена задача, за неизпълнен дълг. Ярката дневна светлина ме отрезвяваше и чувствах само празнота щом ме споходеше споменът за Рита. Това беше смътно чувство, в което се прокрадваше типичната за нашата фамилия незаинтересованост. А под слоя от дразнещи мисли за вината ни пред нея прозираше мисълта, че раздялата ни бе за мен просто това, за което отдавна скрито съм копнял.

ДВАНАЙСЕТА ГЛАВА

Постъпих в гимназията с тягостното чувство, че влизам в затвор. Не свикнах така бързо, както се надявах. Не напуснах мрака, в който се бях озовал. Лишен от цел и надежда за нещо по-добро, все пак скрито очаквах промяна, макар че ми се струваше, че няма да я дочакам. Училището приличаше на цитадела от розовеещи тухли, която се издигаше сред остарелите каменни къщи и дървени бараки в Талбът Уест. В сравнение със старото ми училище „Сейнт Майкъл“ новото ми се стори като лабиринт, с огромните си крила и пристройки, със смайващата си симетрия, с непознатия свят, царуващ тук, и най-вече с хилядите безименни физиономии, чиито притежатели щъкаха безсмислено из десетките зали и аудитории, етажи и коридори. Не можех да се отърся от усещането, че съм съвсем изгубен тук, че съм закъснял за някакъв ужасно важен изпит и че чак като се промъкна вътре в залата, с трепет ще установя, че той се провежда на непознат за мен език, който не мога да дешифрирам, защото се състои само от лишени от смисъл йероглифи и драсканици.

Приятелствата, които бях завързал в „Сейнт Майкъл“, бързо се разпаднаха. Това да не бъде сега със старите си приятели, а с някакви напълно непознати хора, с които просто нямах какво да си кажа, се оказа непоносимо изпитание и източник на недоволство. Дори ми бе трудно да открия най-простите думи, които да не звучат фалшиво и които да не крият някаква косвена заплаха. В училището, разбира се, имаше и други деца от италиански произход, които живееха в един отделен, сенчест свят: Доменико и неговите приятели от „Сейнт Майкъл“, бивши ученици от „Света Богородица“, които се мотаеха на групи сред мрачните коридори с високи тавани — отличителен белег на крилото за техническите паралелки. Общуването с тях не носеше разнообразие. На различни сбирки на италианските емигранти през годините отношенията ни се ограничаваха само с по някое хладно кимване, когато се разминавахме. Съставях си заобиколни маршрути, само и само за да избягвам групите, които през междучасията

обикновено се скупчваха край вратите на класните стаи. Дори по време на хранене в училищната трапезария неизменно се стремях да оставам сам. В минутите, когато седях прегърбен и смълчан над таблата с обяда, с болезнена яснота възприемах всеки звук и образ — трополенето на чиниите, някоя ярка рокля или блуза, приглушените и мъчително монотонни разговори. Следваше доста продължителен мъртъв интервал от време, което трябваше да убия преди началото на следващите занятия. Започнах да се затварям в някоя от клетките в тоалетната, докато чаках да удари звънецът, нямам загледан в изподрасканите с неприлични надписи бели стени. Опитвах да успокоя мислите си, по-точно за нищо да не мисля, защото не желаех да си спомням за времето, прекарано тук, да се срамувам заради него и то да се превърне в тягостен откъс от спомените ми. Но за съжаление винаги се случваше отвън да мине някоя група от момчета, които се шегуваха шумно и размахваха ръце, сякаш се бореха. Под вратата се виждаха краищата на крачолите им.

— Това хлапе трябва да е от редовните паралелки — отбеляза веднъж един от тях, като неочаквано се наведе, сякаш се канеше да занича изпод вратата на кабината, в която аз тъй старателно се спотайвах.

Две момчета от моя випуск започнаха да се държат по-приятелски. Сядаха при мен по време на обяда. Кой знае, може би искаха да ме приобщят към себе си, може би си бяха поставили задача, с чието изпълнение бяха решили да се нагърбят и която искаха да доведат до успешен край. Но аз все бързах да се скрия в самотата си. Първата ми реакция обикновено беше да се съпротивлявам срещу тяхната настойчивост, макар че от друга страна се стремях да изградя някаква по-приемлива за околните версия за себе си.

— Сигурно се чувстваш адски самотен, като си седиш тук всеки ден, без никаква компания.

— И аз така мисля.

Струваха ми се някак смалени и нищожни, щом се занимавах с мен и то точно когато моето унижение бе толкова неоспоримо. И тяхната настойчивост да се срещат с мен, да ме търсят сред класовете, ежедневно да се отбиват на обяд до моята маса, като че ли ги правеше още по-незначителни и още по-жалки. В тяхното поведение все пак се долавяше някаква невинност, което пък ме караше да се чувствам

донякъде защитен от посегателствата им. С всички сили се стремях да прикривам истината за това кой съм и какво си мисля за тях особено що се отнася до единия от двамата, Тери. Впечатляваше ме прекалената му настойчивост, която бе съчетана с привидно добродушие и с примитивно чувство за хумор като в семейните комедии по телевизията. Пък и тялото му не беше пропорционално, имаше момичешки бедра, което му придаваше леко смехотворен вид. Другият — Марк му беше името — имаше стилно оформени дълги коси, беше слаб и висок, а на всичкото отгоре беше много по-лукав и по-хитър, което прикриваше с мазната си любезност. Иначе все се правеше на света вода ненапита. Не можеше да се отрече, че намира общ език с всякакви събеседници. Имаше излъчване на напълно нормален човек, който предпочита да се държи тихо и ненатрапчиво. В известен смисъл се чувствах като негов последовател, разбира се не толкова съвършен, ала все пак способен на известни промени, и невдъхващ подозрения.

Тери и Марк се бяха записали в кръжок, наречен с трудно обяснимото име „Еднопосочното предизвикателство“. Престраших се да отида веднъж с тях на една от сбирките им. От обясненията им останах с впечатление, че членуват по-скоро в светски клуб, от някаква не много ясна разновидност. Наложих си доста да се вглеждам, за да си обясня какво ги свързва, не разбирах съвсем и техните понякога изненадващи, едва ли не интимни откровения, които съвсем неочаквано се позоваваха на религията и на Христос. Насядали в кръг, поред взимаха думата четирима или петима от кръга. Всичко това ставаше доброволно, а в думите им необяснимо се съчетаваха боязън и увереност. Например едно момиче сподели своите преживявания около смъртта на баща си. След нея едно момче разказа за двугодишните си перипетии във възпитателното училище. Последният младеж, който взе думата, беше по-голям от другите. Имаше червени точки и петна по врата сякаш някой го бе яко нахапал. Неговият разказ беше посветен на някаква друга група, към която той принадлежал, когато живеел на север.

— Там бяхме свикнали да си пийнем или да се надрусаме, а след това да насядаме в кръг, вперили погледи в свещта в средата на кръга. Забравяхме за всичко, освен за пламъка на свещта; само тя оставаше в съзнанието ни. Чувството, което ни обземаше, беше толкова силно, че

не можехме да откъснем очи от свещта, дори и да искахме. Мисля, че това доказва колко е могъщ Сатаната, когато е успял да те обсеби.

При всяка сбирка разказите на духовно съпричастните младежи бяха споделяни с равнодушен и сух, едва ли не делови тон, а групата бе съдържана и трезва в реакциите си. Казвах си, че навярно не съм способен да вникна в дълбочината на тяхното учение. Не притежавах тяхното умение лесно да намирам обяснения за това, което ми се струваше загадъчно. Но въпреки усилията си да го представят нагледно, все не успяваха да го обяснят със слово, така че да бъде възприето като нещо естествено.

В продължение на няколко седмици редовно посещавах техните събирания. Така и не си обясних с какво точно ме привличаха. Може би се дължеше на несигурните илюзии, зародили се в мен след първите разкази, които чух там. Или се надявах да прекрача в тяхната странна и все пак донякъде позната територия. Но май че решаващата причина бяха опасенията ми да не изгубя близостта си с Тери и Марк. Страхувах се отново около мен да не остане нищо друго, освен празното пространство, което досега толкова често бе запълвало живота ми. Дори когато протичането на тези срещи бе лесно предсказуемо, дори когато започнах лека-полека да се усъмнявам в проповедите или в неизбежните изводи след тях за приемането на Христа, дори когато започнах да се бунтувам срещу непоклатимата увереност в правотата им, нещо все още продължаваше да ме тегли към тях. Поразяваше ме упоритата и трудно извоювана религиозна всеотдайност, за която се говореше на тези сбирки, поразяваше ме колко по-различна бе тяхната вяра в сравнение с официалната религия. И всичко това не беше просто даденост като толкова много други неща в досегашния ми живот, даденост, която е всепроникваща и неоспорима като дишането за всяко живо същество. Затова не е чудно, че започнах да усещам нещо истинско в тяхното предизвикателно поведение. Нашата група изведнъж ми заприлича на ранните християни, които са се криели за своите проповеди и молитви из катакомбите.

Извън тези сбирки Тери и Марк рядко заговаряха за тях, като никога не ги хвалеха прекомерно, нито пък ги отричаха. Не се държаха с околните по-различно, отколкото на събиранията на групата. Изглеждаха напълно уравновесени и спокойни, макар да носеха в себе

си тази тайна, на която явно никога нямаше да изменят. Нищо не ги отличаваше от останалите ученици — нито външността им, нито дрехите им, нито поведението им. На мен ми се искаше тяхната вяра да ги бележи, да ги откроява по някакъв начин, да им придава повече обаяние или поне да ги направи по-видими, ако ще и за целта да се наложи да бъдат подложени на изпитания. Не можех да се помирят с тази тяхна светска ординарност и накрая започнах да ги подозирам, че когато са сред другите, обикновените, те неусетно се променят. Чудно ми бе как умеят да живеят с това противоречие, без да се терзаят. Сякаш просто се преструваха на нормални хора, а в същото време бяха способни да се откъсват от света, след като бавно и тихомълком са проникнали в него. Дори и Марк, който по-често от останалите посветени общуваше с някои от най-търсените момчета в гимназията, можеше да се нагажда към буйния им нрав, да разговаря ту с един, ту с друг, а после с трети, запазвайки безупречно хладнокръвие независимо от сложните и неподходящи за споделяне идеи и теми, които се обсъждаха на тайните сбирки. Той умееше да пази мълчание, но също и да добавя внезапно коментари или пък да споделя своите, а понякога и чуждите преживелици, да изразява своите съмнения, а когато трябваше — и своите одобрения. Това именно му позволяваше така добре да се разбира с другите.

„Не ми се искаше да отивам там, но нещо в мен ми заповядва, така че съм длъжен да го сторя. И това бе денят, в който приех Христос. Оттогава нататък не мога за нищо друго да мисля, освен че Светият дух е този, който ме тласка да отивам там.“

Колкото до самия мен... аз никога и никому дума не отроних за тези срещи, но място не можех да си намеря, откакто се заех да обмислям дали да се обявя за един от тях, дали да стана съпричастен към преживяното страдание по време на духовните им изпитания, за които толкова често споделях. Бях твърде далеч от тези душевни борби и терзания. Или точно обратното — твърде близо. Никога не бях вярвал достатъчно, но и никога не съм бил напълно освободен от вярата, за да ме възпламени сега тя със своята новост. Но продължавах да упорствам, задоволявайки се единствено с мълчаливото си съгласие с тях, без да чувствам, че имам право да отхвърля избавлението, което те ми предлагаша. В крайна сметка това, което Тери и Марк виждаха в

мен, се свеждаше може би само до желанието ми да не оставам все тъй самотен по време на обедните почивки.

Започнах да посещавам часовете за изучаване на Свещеното писание, организирани от Църквата на Новия завет. Тери и Марк идваха да ме взимат в неделните вечери с автомобила на един техен по-голям приятел — помня дори, че беше „Додж Полара“. Църквата се намираше на по-малко от два километра оттатък предишното ми училище „Сейнт Майкъл“, в посока към магистрала номер 3. Сградата ѝ беше свръхмодерна и по оскъдното си обзавеждане повече приличаше на университетска аудитория, отколкото на Божи храм. Вътре имаше дървени скамейки с лек наклон, така че се добиваше впечатление за амфитеатралност, като в центъра се намираше подиумът, на който имаше само един съвсем семпъл аналой. Край църквата бе долепена зала с тесни прозорци, където се провеждаха нашите занятия. Тя беше обзаведена в същия спартански стил, с ниски дивани и кресла, подредени в кръг около масичка за сервиране на кафе, от онези, които имаше във всекидневните на всяка тукашна къща. Стените бяха напълно лишени от каквато и да било украса, което пораждаше чувството, че това е помещение, в което няма място за нищо нечисто, помещение, където не може да вирее нищо ексцентрично или суетно.

Занятията водеше мъж, когото всички наричаха просто Том — може би беше прехвърлил тридесетте. Носеше най-обикновени сини джинси, никога не закопчаваше копчетата на ризата си, ала въпреки това изглеждаше безупречно спретнат, пък и притежаваше дарбата да наелектризира атмосферата подобно на някой умел телевизионен водещ. Всяка седмица ние изучвахме по няколко пасажа от Библията, като Том ни предлагаше учудващо компетентни тълкувания на текстовете, помагайки ни да вникнем в закодираните им послания. Веднъж ни прочете една вестникарска статия за някакъв беглец от Съветския съюз и затова колко трудно му било да повярва в Бог, след като през целия му досегашен живот му набивали в мозъка, че някакъв Господ не съществува. Аз обаче останах най-силно поразен от плашещата свобода, в която е живял този беглец — да съществуващ без никаква вяра, без да подхранваш съмнения в правотата си, без да се терзаеш, без да се страхуваш от греха, без нито за миг дори да

допускаш, че може да грешиш, да не се доверяваш само на заученото, да не разчиташ на ленивите си умствени навици.

И тогава — много добре помня, че беше в началото на март — в нашата църква пристигна проповедническият поход начело с Били Греъм^[1]. Тери и Марк заедно с техният приятел дойдоха да ме вземат. Когато стигнахме до църквата, тя беше претъпкана с народ почти до предела си. Във въздуха витаеше същото напрегнато очакване, както преди да вдигнат завесата на някое театрално представление. Службата започна с кратко музикално встъпление, после изпяха един химн и накрая някой от църковните настоятели обяви, че тази вечер ще говори самият Били Греъм. Пред нас се появи дребен мъж в черен костюм и бяла риза, видът му бе донякъде невзрачен, а цялото му тяло се поклащаше чак до върха на черната му коса.

— Добре беше да се чуят тези вдъхновени гласове. — Той действително имаше вид на много доволен от нас. — Искам само да ви известя, че тази вечер ще се забавляваме много добре.

След това започна своята проповед. Гласът му ни покори с внушителния си резонанс. Успя да прекоси през редица теми, навързвайки ги в една логическа верига невероятно ловко и без капчица догматизъм, да ни отведе от първите повърхностни впечатления за ролята на случайностите в живота на всеки от нас към това, което наистина беше неизбежно и трябваше неотклонно да се следва. Едва след това се насочи почти неуловимо към религията и Христос. Накрая хорът запя „Исус — жертвения агнец“. Неколцина мъже се покачиха на подиума и застанаха от двете страни на проповедника, за да го приветстват. Всички присъстващи станаха от скамейките, за да последват примера им. Това изглеждаше толкова подредено, толкова репетирано, че в първия миг не успях да проумея какво става, как така всички тези хора се преобразиха и покаяха. Усещах, че нещо липсва — някакъв критичен момент в иначе тъй приятната вечер, прекарана в пълна трезвеност и послужила като подтик за внезапно приобщаване към вярата.

Проповедникът говореше нещо за музиката, като приканваше хората да се покаят след задушевната му прочувствена проповед.

— Не бъдете срамежливи, има достатъчно място за всички вас.

Приятелят на Тери и Марк, който ни доведе на службата с колата си, внезапно излезе напред и се подреди на опашката. Знаех, че Тери и

Марк са зад мен, запазват ненатрапващото си спокойствие, но са изпълнени с очаквания. Това бе моментът, който те бяха подбрали за мен, към който предишните месеци бяха само прелюдия. Аз усетих как познатото раздвояване се надига у мен. Усещах с отчайваща сила, че пак съм се провалил, защото исках да прегърна онова, което би ме направило по-различен от това, което обединяваше хората, подредени на опашка пред проповедника. После някак си неочаквано се озовах сред тях. Сигурно съм пристъпил напред, без да се замислям и против волята си, така че се видях застанал сред другите, сякаш тялото ми бе задвижено от някаква външна сила. Един разпоредител ме насочи към някакъв пълен мъж с посивяла коса, с черен костюм и със сериозно изражение на лицето. С изненадващо монотонен глас той ме запитва приемам ли Христос за свой личен спасител.

От мен се искаше само да изрека думите, за да бъде проверено дали изговарянето им ще ги превърне в истина.

— Приемам.

Ала не последва разтваряне на небесата. Нито внезапно блясване на ослепителна светлина.

Почувствах се кух заради лъжата си. Имах чувството, че вече нищо сигурно не е останало в живота ми. Още няколко седмици продължавах да присъствам на срещите на групата и да ходя на занятията за изучаване на Библията. Постепенно обаче започнах да си измислям извинения и така се стигна до мига, в който ме споходи първият прилив на облекчение, първата необяснима наслада от това, което Тери и Марк ми бяха разкрили — че не моята лъжа ме прави скован от чувство за неудобство, а онова, с което се бях заел. Това все пак не ни попречи да си останем добри приятели. Може би още от самото начало те са ми предлагали само приятелство и то е било всичко, за което съм копнял, но най-трудното за мене е било именно да се отърся от дребнавостта и неувереността.

За известно време Тери все пак продължаваше да ме кани на различни църковни служби, на разходки с файтони и на вечеринки, на които всички припяваха. Ако в някоя събота не се организираше барбекю, то за неделята беше насрочен пикник. И аз отивах, дори и след края на учебната година в разгара на лятото, макар че все още се съпротивлявах и неохотно склонявах да се отзова на поканата, като едновременно тайно се надявах да се впиша сред общността им. Това,

което винаги ме поразяваше на тези сбирки, бе тяхната нормалност, поразяваше ме сложната и в същото време най-обикновена човечност, която се разпростираше подобно на паяжина над привидно бляскавата повърхност. Между момчетата и момичетата безспирно се разменяха закачки, като разговорите най-често бяха посветени на училището, на спорта или на автомобилите, и бяха съпроводени с много шеги и дори с по-грубовати намеци. Като че ли това, което истински ги обединяваше, не беше тяхната религиозна вяра, а нещо по-различно, в някои отношения по-дълбоко, но в други — доста по-повърхностно, като особено поразителна бе непосредствеността им, свободата им да се държат толкова непринудено. Накрая започнах да се опасявам, че не религията с нейните празненства и молитви, с общоизвестните й ритуали, им помага да поддържат илюзията си за единодушие, а по-скоро паузите между ритуалите и молитвите, в които единствено аз от всички присъстващи не успях да се отпусна. Не успях да се освободя от напрежението, докато чаках смълчано на опашката, за да си взема хотдог от грила, нито докато се тълпях заедно с подрастващите. После се оттеглях и оставах сам сред полуздрача на залеза. На моравата на някой непознат за мен домакин, с картонен поднос в скута си, внимавах най-вече да не изкапе сосът на лакомството ми. Тъкмо тези най-обикновени неща ми изглеждаха най-далечни — барбекютата и разговорите на тези хора сред задните дворове на къщите им, които те с лекота възприемаха за нещо напълно естествено. Най-силно си пожелавах не толкова да достигна до съвършенството на вярата, колкото просто да се почувствам като у дома си сред тези хора с тъй странни и в същото време съвсем простишки обичаи.

---

[1] Прочут проповедник, много влиятелен общественик, миротворец и духовен съветник на президенти на САЩ; р. 1918 г.; евангелист, от Южната баптистка църква. С изключително могъщо медийно присъствие — общият брой на слушателите по радиостанциите и зрителите по ТВ каналите се оценява общо над два милиарда души. — Б.пр. ↑

ТРИНАЙСЕТА ГЛАВА

След като завършихме новите оранжерии и засяхме лехите в тях, нашият живот окончателно възвърна обичайния си ритъм, толкова объркан след опустошението от пожара. Настъпи ранната пролет, изпълнена с нови обещания, земята ухаеше много приятно, а топлината започваше да прониква навред. Раззеленилите се лехи се простираха по цялата площ на тази огромна стъклена къща, прелестни в своята свежест, макар земята навън да бе скована още от студовете и да бе засипана със сняг. Идваше ред на неспирната работа, на безкрайното шумолене на човешките ръце сред тишината, стелеща се наоколо. С помощта на семейството на чичо ми като че ли най-сетне бе постигнато необходимото равновесие между работата в новите оранжерии и останалата дейност във фермата. Времето ни бе докрай запълнено с труд на открито, както беше и преди пожара. Имаше значение и това, че се бяхтехме без излишно размотаване и без никакви паузи. В продължение на много седмици, бях ангажиран с едни и същи спомагателни задачи, усвоих до съвършенство поредицата от монотонни движения, при които от цялото тяло ми се включваха най-активно изранените ми, целите в драскотини ръце, както и коленете ми, които също бяха доста изподраскани.

Работехме независимо един от друг, изгубени сред разсадите. Дългите лехи постепенно оформяха ниски прегради от зеленина, затрудняващи видимостта по-надалеч. Звуците в притихналата стъклена къща достигаха до ушите ни като в някоя джунгла. Долавяше се звукът от пукота и съскането на паропроводите и слабият, далечен музикален фон от тонколониите в колата на Роко, които той бе свързал към радиото в котелното. Леля Тереза и леля Таормина плевяха ненужните кълнове. Стараеха се да се движат заедно, сякаш присъствието на едната вдъхваше увереност на другата. През повечето време мълчаха — проговаряха само от дъжд на вятър, разменяйки си съвсем кратки, най-обикновени фрази. Гласът на леля Таормина звучеше колебливо и неутрално, докато този на леля Тереза — рязко и

решително. Доменико и аз разстилахме сламата, после подрязвахме листата. Понякога към нас се присъединяваха Роко и чичо Умберто, който ни беше нещо като бригадир. Откъслечните разговори с двамата му сина достигаха до мен през редовете сякаш дочувах диалог между някакви непознати — до такава степен разговорът беше несвързан и неразбираем и все едно че нямаше нищо общо с мен.

Чичо Умберто изглеждаше доста угрижен заради новите си отговорности във фермата. Ние се вслушвахме внимателно в нарежданията му. Той на свой ред се консултираше с баща ми, като често се впускаше в ненужно многословни обяснения и разсъждения. Татко бързо внасяше своите поправки — или направо отричаше казаното от чичо Умберто, или просто се съгласяваше с него само с едно безразлично свиване на раменете. Но от друга страна чичо Умберто изглеждаше по-доволен и от себе си, и от всичко наоколо. Ако мога да кажа така, повече приличаше на себе си. Беше пак онзи енергичен мъж, който, заобиколен от всички нас, просто си върши работата, без да се стреми да налага волята си. Забелязваше се известна разлика, почти осезаема физически, в отношението му към двамата му сина, особено към Роко. Все още се усещаше спотаеното у него недоволство. Синовете му, бидейки верни на същността си, се стремяха да не предизвикват непростимата суровост, с която бе белязано миналото им. Те бяха компетентни, самоуверени, преживели бащиния гняв и обръгнали на него през всичките тези години, независимо че той и сега упорстваше, че са израснали и че вече могат да се справят и без неговия надзор.

Неговото променено, по-почтително отношение към околните се разпростираше и върху мен, ала си оставаше по-различно, някак си порезервирано. Може би понеже се основаваше именно върху това, което ме отличаваше от синовете му — моята дистанцираност от живота във фермата. Донякъде това бе така, тъй като всички бяха решили, че могат да възлагат на мен някакви други надежди, съзираха в мен други възможности. Аз разбирах това разграничаване, но не и неговата причина: дали бе свързано с това, което предизвикваше моята изолираност или бе просто някакъв симптом, съдейки по държанието им към мене, макар толкова малко да разкривах от себе си. Все пак аз не бях напълно непроницаем, но и не си позволявах да ги допускам прекалено близо до себе си, защото просто не бях способен да се

прекърша. В крайна сметка, на останалите просто не им остана друг изход, освен да ми възлагат най-простата и най-незначителна работа, само колкото да свиквам с нея. Едновременно се успокоявах, че няма да си блъскам излишно главата, но в същото време негодувах, колебаейки се дали животът не може да бъде запълван с нещо повече. И какво се получаваше? За мен училището и домът ми се превърнаха в два затвора, между които бях длъжен непрестанно да циркулирам, като във всеки с нетърпение очаквах края на пребиваването си там, копнеейки за отварянето си към някакъв друг, истински живот.

Баща ми продължаваше да работи отделно, потънал в своите собствени, неясни на нас занимания, като особено се съсредоточаваше върху подготвителните периоди за всяка от тези дейности. Лошото бе, че хич не обичаше да споделя плановете си. Вместо това можеше да прекара по цяла седмица, изграждайки някакви ниши в някоя от стените в котелното и да ги надписва със своите загадъчни съкращения. После се зае да подреди старателно инструментите на един плот, монтиран вертикално зад тезгяха. Имаше нещо своеобразно и едновременно с това мащабно в неговите замисли. Те бяха плод на несъвършеното му възприемане на нещата, странна смесица от желание за приобщаване към северноамериканската модерност и стремеж към съвършенство, но в крайна сметка разкриваха само заместител на всичко това, плод на незрялостта на един типичен емигрант. Първата му работа бе да обзаведе кабинета си с лъскаво бюро от неръждаема стомана и с масивен шкаф и — разбира се — с въртящо се кресло. Професионализъм лъхаше дори от металната табелка на вратата. Но после покри красивото кресло с едно поизносено одеяло, зациментира болтове в най-близката стена и монтира към тях ръчно изработени добре заострени телени куки, на които окачваше сметките и бележките с предстоящите задачи. Не след дълго стаята се лиши от първоначалното си излъчване на стегната деловитост и свежест, придобивайки все по-ясно доловимото усещане за безредие и за примитивна импровизация. За това особено допринасяха нишите за съхранение на какво ли не, с неграмотни, макар и грижливо залепени, надписи. Скоро кабинетът се превърна в място, където хаотично бяха нахвърляни сечива, части и въобще всичко, което можеше да потрябва за нещо. Дори и плотът, след като за кратко бе грабвал окото на посетителя с подредеността и чистота си,

сега тънеше в безредие. Носачите и куките за закрепване на инструментите служеха само да напомнят, че отначало баща ми е имал похвалното намерение да въведе — и, най-важното, да поддържа — някакъв идеално строг ред.

Баща ми, заедно с Роко, се грижеше за снабдяването на оранжерии с вода и за поливането на посевите. Често пътуваше, най-вече за да отнесе нашата продукция до фирмата на Лонго. Още по-често обаче трябваше да се занимава с ремонтите по инсталациите. Когато се счупи една от помпите, Роко я разглоби до последния детайл, което си беше истинско чудо не само защото пустата му помпа взе, че пак проработи, ами и не дрънчеше така противно. Невероятна смелост бе да се оправи сред толкова хаотично разпилени наоколо дребни машинни детайли. Но баща ми приемаше, че Роко е кадърен едва ли не по рождение, та заради това толкова му се доверяваше. Съществуваше някакво невидимо равновесие в техните отношения, някаква безпристрастност, а това още повече усложняваше и обременяваше моето общуване с баща ми. Той като че ли очакваше от мен да работя хем повече, хем по-малко от другите. Способен бе за най-дребното да ме нахока или да прояви раздражителност и нетърпение. Ала когато правех много по-сериозни нарушения — прекършвах стъблото на някое растение или погрешно затварях вентила към някой паропровод, той изведнъж проявяваше към мен странна, направо необяснима снизходителност, като потискаше надигналия се в гърдите му гняв, без нищо да ми рече. Между нас постоянно имаше напрежение, а след всяко скарване и двамата, и без това доста неразговорливи, упорито се стараехме да избягваме срещите си. Дори не се стигаше до спорове и разправии, защото цареше все това тягостно напрежение, без начало и без край. В мое присъствие баща ми инстинктивно ставаше още по-мрачен.

Винаги когато посещавах занятията по изучаването на Библията, чичо Умберто ми позволяваше да спра работа още в средата на следобеда, та да мога по-рано да си тръгна. Кимваше ми с такава сериозност, че не оставаше място за съмнения, че одобрява избора ми. Баща ми обаче, макар и безмълвно, още от самото начало даде да се разбере, че не одобрява моето увлечение. Наистина нито веднъж не посмя напълно открито да се противопостави, ала си остана изпълнен с подозрения.

— Къде ходиш? Все на тези занимания ли? — любопитства той накрая.

— Посещавам една църковна група.

Помислих си, че ще остане доволен, но останах изненадан от гневната му реакция.

— Каква църковна група? Какво означава това?

— Това е библейска паралелка. Изучаваме Библията.

— Да, пак ти и твоята леля и целият този боклук, който чете, а сега е решила да промие и твоя мозък...

Макар това да го подразни, гневният му изблик започна да заглъхва, понеже отдавна подозираше, че съществува заговор между мен и леля ми, с нейните списания и телевизионни програми. За баща ми това представляваше сложно, трудноразбираемо предизвикателство към житейския ред. Когато тръгнах за занятията за изучаване на библейските текстове, често долавях възмущението, което кипи в него, макар и добре прикривано. По лицето му личеше, че се дразни от подобно предизвикателство, ала не смееше да ме обвинява повече. Знаеше, че колкото по-малко му е известно за моите занимания, толкова по-лесно бих могъл да изпрося от него разрешение да ги посещавам. Двамата с него бихме могли да продължаваме все така в продължение на много седмици — той със своя недоизказан гняв, аз — неохотно незачитащ волята му. Сякаш единственият начин да общуваме, бе, като оставяме да тлее този смъртоносен конфликт между нас без цел и без източник, които да го подклаждат.

Когато всяка неделя го придружавах за службата в църквата, не можех да се отърся от притеснението, че той присъства до мен като сянка. Понякога дори имах чувството, че ни разделят не толкова гневът или омразата, колкото мълчанието. Лично аз не можех да се насиля да произнеса дори няколко най-прости фрази или да подема най-елементарен разговор с него. Това май бе и основната причина, заради която не съумявах да доловя и незначителните промени в отношението му към мен. Но все пак поне бях наясно, че в него тлее някаква страст, за която аз не преставах да мисля, още повече че не можех да понасям напрежението на неделните разходки до църквата и обратно, обкръжен само от безутешна тишина. Ако можех да открия някакъв начин да променя всичко това, ние вероятно щяхме да успеем да изясним отношенията си, да станем като всички други бащи и синове и да се

вживеем в естествените си роли. Ала вместо това се получаваше тъй сякаш той беше детето, а аз — родителят, който трябваше да ограничава капризите му, за да продължи той да се занимава с дребните си дейности във фермата. Трябваше да внимавам, за да не се разделя с доброто си настроение — както веднъж се случи на едно сватбено празненство — тогава той се прегърна с няколко мъже на бара и подхвана една песен с тях и те извисиха баритоните си в полупразната зала, поклащайки се като пияни войници.

ЧЕТИРИНАЙСЕТА ГЛАВА

В една от следващите недели, беше малко след като бях преминал в десети клас, на излизане от неделната служба в църквата „Сейнт Майкъл“ заварих Елена да ме чака в подножието на стъпалата. Погледът ѝ улови моя, но веднага се отмести, за да не се кръстоса с този на баща ми, който беше до мен.

— Мама заръча да ти предам, че ако желаеш, можеш да дойдеш у нас на обяд.

Край отсрещния тротоар ни чакаше един автомобил. На мястото на шофьора седеше възрастен мъж с очила, а до него — жена с шапка. На задната седалка забелязах силуета на Рита. Баща ми веднага се настани в своята кола, след като видя, че Елена ме заговори и разбра кой я бе изпратил.

— Какво ти каза тя? — попита ме, но на италиански. Той, естествено, бе разбрал какво иска Елена от мен, но използва майчиния ни език може би, за да потърси по-добър контакт с мен.

— Те искат да им гостувам за обяд.

— Ами, тръгвай тогава — какво чакаш?

И веднага потъна в мрачното си уединение, сякаш спусна завеса помежду ни.

Повече от година не бях виждал Рита. Само понякога тя се мяркаше в сънищата ми, затова сега — като отворих вратата на автомобила, за да вляза вътре — тя ми заприлича на образ от поредния ми сън. Косата ѝ беше грижливо вчесана и пригладена, също като косата на Елена, и се спускаше надолу на нежни къдрици, които обрамчваха лицето ѝ в овал също като рамката на онези малки картини, които наричат медальони. Но аз я познах истински едва след като се настаних в автомобила и в нейно присъствие загубих дар слово. Подчинявах се инстинктивно на волята ѝ и това пролича в несръчното ми представяне пред г-жа Амхърст.

— Радваме се най-после да се запознаем с теб — заговори г-жа Амхърст, като ме огледа на задната седалка с взискателен поглед,

сякаш беше придружителка на някоя млада дама. В говора ѝ се долавяха следи от английски акцент. Изисканите черти на лицето ѝ му придаваха неизказано достойнство. — Казахме си, че не е редно въобще да не се виждате със сестра си.

В купето на автомобила витаеше усещане за строгост и формалност, така характерни за неделните ритуали на англосаксонците. Нагледно си представях как те, свежи и прилично издокарани, излизат от другата църква, онази на фамилията Амхърст. Рита и Елена с три четвъртите си чорапи и с неделните си дрехи, г-жа Амхърст — със своята шапка.

— Майко, можем ли да покажем на Виктор нашите велосипеди? — попита Рита.

Усетих как нещо ме бодна, когато тя се обърна към г-жа Амхърст като към своя майка.

— Ще видим, скъпа, може би след обяда.

Умът ми бе изцяло обсебен от непознатата обстановка. Сякаш бях попаднал в друг свят. Но в паметта ми подобно на хаотични отблясъци се запечатаха най-вече откъслечни впечатления: лъщенето на идеално полираната маса, блясъкът на сребърните прибори и играта на светлината по безукорно чистите порцеланови съдове и чинии. Завидната енергия на г-жа Амхърст озаряваше кухнята като зарево. Наблюдавах я и когато беше близо до Рита, и когато беше до Елена и съдейки по неодобрителните ѝ понякога реакции, си мислех, че за нея те си оставаха деца на други родители.

— А сега, момичета, направете място за Виктор. Днес той е наш гост.

Седнал до съпругата си, г-н Амхърст изглеждаше някак си не на място. Беше скован, неугледен и незначителен, държеше се с нея с подчертано преклонение, сякаш тук само тя притежава положителни качества.

— Майката е тази, която върти цялата къща, грижи се за момичетата и за всичко останало. Не можеш да очакваш от мен, човек с навици на дърт ерген, да се занимавам с такива неща.

Той неизменно наричаше Рита и Елена „момичетата“, а г-жа Амхърст — „майката“. Сякаш упорито подчертаваше, че няма никакво право на собственост върху тях. Истинско чудо бе да се обърне

директно към момичетата. В поведението му прозираше утехата, която тяхното присъствие му носеше.

След обяда последвах Рита в гаража, за да ми покаже велосипеда си. Това беше повод за мила сценка на роднинска привързаност.

— Не ни позволяват да караме по улиците, а само по алеята за автомобили. И до паркинга край училището, когато татко ни взима.

Отзад имаха малък басейн, достигащ чак до стената на къщата. Беше облицован с някакъв изкуствен материал. Имаха електрическа косачка, както и солидно изглеждащи градинарски инструменти. Това бяха все дребни наглед, но характерни признаци за добре подредения непознат на мен живот, който водеха.

— Много е хубаво при вас — отбелязах аз.

Г-жа Амхърст ме закара въщи. В тишината, докато седеше зад волана бледа, внушителна и непоклатима като статуя, тя като че ли отново възвърна странната си безчувственост. Сякаш цялата ѝ енергия бе скрита под черупката ѝ, за да се запази непокътната. По едно време в нея се задейства някакъв невидим превключвател и тя отново показа признаци на живот.

— Добре ще бъде за сестра ти, ако всяка неделя ни посещаваш. — Спря колата на улицата пред нашата алея за автомобили, но не зави, за да влезе вътре. Вероятно защото го намираше за проява на прекалена близост, твърде голяма за строгите ѝ разбирания. — Вече знаеш пътя, така че не чакай специална покана, а просто се отбий, когато желаяш, на излизане от неделната служба в църквата.

У дома никой и дума не отрони за моята неделна визита при Амхърстови. Баща ми изглеждаше донякъде смутен, възприемайки тази история като посегателство върху целостта на своя свят. Сякаш безмълвно признаваше моите фамилни права върху този въпрос. Следващата неделя, след църковната служба, аз, обзет от смущение, крадешком се озърнах по протежение на улицата.

— Поканиха ме всяка неделя на обяд да се отбивам при тях. — В следващия миг обаче съжалих за думите си, защото си представих как баща ми ще си тръгне, самотен и потиснат.

— Ако те искаха да ходиш там, щяха да дойдат да те вземат от тук.

— Ами... казаха още, че мога да отида и пеша. Не е толкова далеч.

Така се разбрахме всяка неделя да посещавам Амхърстови след църковната служба. Баща ми нито веднъж не предложи да ме откара дотам с колата си. Сякаш с излизането от църковните двери снемаше от плещите си всякакви отговорности за мен. Аз прекосявах няколкото пресечки до дома на семейство Амхърст с неприятното усещане, че се спускам в пропаст, прекрачвайки от моя в техния свят. Дори като завивах по тяхната улица, все ми се струваше, че прекосявам границата на чужда страна, озовавайки се ненадейно сред задължителните крайпътни дървета и морави пред фасадата на всяка от идеално подредените къщи, сред ярките слънчеви петна. Тук, край домовете, някак си интимно сгъсени един до друг с остъклени веранди и автомобилни алеи със ситен чакъл, атмосферата излъчваше завидно спокойствие. Сред тях къщата на семейство Амхърст не се отличаваше с нищо — беше солидна, двуетажна, квадратна, украсена с дребни орнаменти, имаше дървени капаци по прозорците, имитиращи есенни листа, и немигащото око от неръждаема стомана на шпионката на масивната външна дървена врата.

Къщата се отличаваше с приятен, слънчев, подканващ те да влезеш интериор, може би защото всичко бе направено от идеално полирано светло дърво. Обзавеждането, подбрано с вкус, беше строго, стилно и семпло. Отзад имаше чудесно осветена стая за слънчеви бани, щедро аранжирана с декоративни растения, която веднага ми напомни за нашата оранжерия. Имаше и всекидневна до кухнята, която блестеше с лакираните си повърхности и с кристалните си чаши, както и отделна стая за гледане на телевизия. Целият този лукс обещаваше приятен фон на нашите неделни обеда. Беше така мистериозен, че ми приличаше на внезапно надзъртане в чужда къща през открит прозорец, подсказвайки за живота, който кипи вътре или за капризната игра на светлината. Веднъж, когато се качих на горния етаж, успях да хвърля мимоходом два-три погледа в спалнята на г-жа и г-н Амхърст. В нея имаше извит гардероб, същият като в стаята на Рита и Елена, две тесни легла, с розови одеяла и ухание на спящи тела. Но оставаше още една врата, която обикновено беше здраво залостена. Най-накрая успях да издебна момент, в който я заварих леко откритата. Шмугнах се вътре и се озовах в стая, претърпкана със старинни играчки. Имаше кутии с изскачащи човечета, оловни войници и кукли от всички възможни видове.

— Виждам, че си успял да откриеш моето малко убежище.

Г-н Амхърст се беше приближил безшумно зад мен. Притежаваше способността, въпреки поразителната си несръчност и скованост, да се промъква незабелязано и учудващо тихо навсякъде, без нито веднъж да се блъсне или да се препъне някъде.

— Това са само някои от вещите, които моето семейство е събирало от години. Държа ги тук, настрани. Мама предпочита да са далеч от погледа ѝ. Предполагам, че повечето играчки са още от времето на праядо ми, за когото това е било нещо като хоби.

За миг останахме неподвижни като двойка, споделяща обща тайна: г-н Амхърст — простодушно горд с колекцията си, и до него аз — застинал в неловко мълчание. Десетките играчки бяха старателно подредени сред царящия заради завесите в стаята полумрак и изглеждаха така, сякаш никога не са били предназначени за игра, а са били само за украса. Все пак техните поизбледнели багри и поочуканите им ъгли изглеждаха като последен отблясък на някакво обещание, останало така и изпълнено. Особено ме впечатли една кукла, отделена на собствен, специален рафт. Беше с ярки червени бузи и имаше бухнала старовремска бална рокля. Видях и чудесно влакче с поразително точно изработени прозорчета на вагоните, които бяха снабдени дори със седалки. В един малък остъклен шкаф се помещаваше цяло миниатюрно селце, в което имаше всичко: фигурките на селяните бяха само два-три сантиметра, а къщичките бяха покрити с дребнички червени керемиди. Имаше и църква, и конюшня, и съвсем мънички дръвчета (някои от тях със силно разклонени корони), но си личеше, че всеки крехък детайл беше изпипан. Целият мини пейзаж, изчистен първообраз на пасторална идилия, притежаваше трогателно ведър и обнадеждаващ вид. Представих си как г-н Амхърст е подреждал старателно всичките тези миниатюри по местата им, как се е радвал на своя малък кът за усамотение.

Нашите обеда бяха съпътствани от неуморната, но винаги строго контролирана шетня на г-жа Амхърст в излъсканото ѝ кухненско царство. Все имаше още нещо за вършене и рядко дочаквахме успокояващо затишие. Тя не преставаше да ме отрупва с въпроси за училището и за дома ми. Понякога задълбаваше опасно, но после изведнъж спираше — може би зад това се криеха някакви нейни

мотиви. В подобни ситуации тя бързаше да позаглади впечатлението ми, отново ставайки по светски учтива, макар че все забравяше имената на близките ми и съответните роднински връзки. Накрая бях принуден отново да отговарям на въпроси, на които вече бях дал отговори. И тъкмо когато вече ми се струваше, че единственото спасение е да престана да ѝ обяснявам любезно, тя отново изнамираше някакъв начин да привлече вниманието ни към г-н Амхърст, който изглежда притежаваше неизчерпаем запас от спомени и анекдоти.

— Знаеш ли, че Дейвид е бил в Италия през войната. Не беше ли в Сицилия, скъпи?

Сега беше ред на г-н Амхърст да се впусне в спомени. Макар и срамежлив, той беше склонен към бърбривост и редуваше разказите, изровени от лабиринта на далечните си преживяванията, с опитите си да се шегува несръчно.

— Според мен в крайна сметка всички ние сме емигранти, дошли отнякъде в тези земи. Винаги съм го твърдял. Ето например моят род: първият Амхърст въобще не се е наричал Амхърст. Името му било Амсел. Доколкото ми е известно, британците го взели от Германия, за да им помага тук в сраженията срещу американците^[1]. Винаги съм повтарял, че моите прадеди са проявили благоразумие поне в едно отношение, като са сменили фамилното си име. Така пред мен се откри възможност да спечеля сърцето на мама, защото тя си помисли, че имам почтено британско потекло.

— Сигурна съм, че Виктор въобще не иска да слуша това.

Понякога нещо в нея трепваше най-вече когато неговите разкази пряко я засягаха. В такива моменти тя разкриваше, че притежава неочаквано затрогваща мекота.

Те се срещнали в Англия в края на войната. Опитах се да си представя първите им дни, седмици, месеци. Как са изглеждали като млади: той — със своето войнишко очарование, въпреки че сигурно е бил малко недодялан; тя — със своята енергичност, така присъща за младите англичанки; представях си как са преодолявали различията помежду си. Какво ли е означавал за нея Мърси, този малък остров в графство Есекс. После последвала раздялата с Англия и преместването тук, в Канада.

— Отначало не ѝ допаднаха много нашите канадски обичаи. Сега не желае да си го признае, сигурен съм в това. Ако я попиташ

дори и сега ще го отрече, обаче е вярно. Ала накрая все пак тя успя да свикне. Дори стана президент на КЮЕ^[2] за три години. Мисля, че ако не беше нейната намеса, в града ни нямаше да бъде построена новата болница.

— Дейвид, много добре знаеш, че не е вярно.

По време на тези неделни обеди се случваше да се съберем в тесен интимен кръг около масата в кухнята, защото там беше най-топло, тъй като се готвеше. Тогава ми се струваше, че придобивам нова представа за семейния живот. Там се чувствах сигурен — приемаха ме едва ли не като почетен гост. Променяше се дори поведението на г-жа Амхърст, която се държеше майчински и всеотдайно, като че ли действително бе запазила място за мен в сърцето си.

— Толкова е хубаво да си имаме един млад мъж в къщата. По цял ден сме само двамата, вече поостарели, заедно с двете момичета.

Но накрая се оказваше, че нещо отново ни дърпа назад, разговорите замираха и пак се възцаряваше неловка атмосфера. Понякога дори храненето протичаше сред необяснима и обезсърчаваща тишина, нарушавана инцидентно от неразбираемите фрази, които си разменяха г-н и г-жа Амхърст. Репликите им приличаха по-скоро на кодирани послания, след които отново надвисваше тишина. В такива моменти си мечтаех за някакво откровение, от което ще последват удивителни разкрития. За мен нямаше съмнение, че г-жа Амхърст ни сковала със своите изблици от пресилен ентузиазъм. Бях разколебан дали топлината, която усещах преди малко, е била реална или всичко, което се бе случило тук, е само някакъв вид изпит за приемане в обществото.

Постепенно моите посещения започнаха да стават по-дълги и включваха и следобедите. Дотогава, по време на нашите обеди, Рита и Елена имаха периферни роли и винаги бяха извън фокуса на вниманието, тъй като г-жа Амхърст се справяше с всички теми с удивителна, та чак потискаща ефективност. Сега с двете момичета можехме да оставаме сами на приземния етаж, в стаята за почивка. Г-жа Амхърст се бе заела със задачата да ни измисля забавления — гледане на телевизия, учене на уроци, четене на глас. Мисля, че дори когато се усамотявахме, не ни напускаше усещането, че се преструваме, защото не можехме да си признаем колко не на място се чувстваме в света на г-н и г-жа Амхърст. Рита и Елена продължаваха

да се придържат към отдавна възприетата и от двете линия на престорено скромно и крайно сдържано поведение. Те неуморно играеха ролята на послушни деца и виждаха в мен малко по-голям от тях младеж, с когото трябваше да внимават и когото не трябваше да дразнят. В техния изолиран свят нямаше място за мен, той си беше само техен. Охраняваха го чрез предупредителните погледи, каквито начесто си разменяха. Понякога се отдръпваха и си шепнеха заговорнически. Аз явно си оставах аутсайдер, който вечно трябваше да бъде инструктиран.

— Позволено ни е да гледаме телевизия само час, а после трябва да ни помогнеш за задачите по математика.

Там винаги и за всичко имаше правила, които Рита спазваше абсолютно стриктно, без право на обсъждане. Всичко беше толкова различно от духа, който цареше у дома. Вкъщи правилата бяха функция на променящата се атмосфера — често зависеха от какви ли не случайности и невинаги бяха лесни за отгатване. Рита не само се придържаше към правилата в новия си дом, но се стараше да ме задължи и аз да ги съблюдавам. За целта беше измислила някаква сложна игра, която издаваше нейното презрение към мен, тъй като бях единствената ѝ връзка със семейството. Все пак не се лишавах напълно от здравия си разум и не замъглявах преценките си, когато бях с нея в дома на семейство Амхърст. Не можеха да ме заблудят нито неписаните ѝ дребни правила, нито къдриците ѝ, с които приличаше на илюстрирана картичка, нито предпазливото дозираните емоции, нито непрестанния надзор на г-жа Амхърст, поднасян с усмивка и дискретност. Независимо от идеално изглеждащия свят на новите ѝ баща и майка, той приличаше на сцени от телевизионен филм.

— Кажи сега довиждане на брат си.

Когато приближаваше моментът да си тръгна, винаги ме обземаше разочарование — имах чувството, че ми е отказано някакво удоволствие или възнаграждение. После ме спохождаше неясното усещане, че трябва час по-скоро да се прибера у дома. Там, естествено, бях длъжен да понасям мълчаливото и намусено присъствие на баща ми. Причина за него бе досадното задължение той да се съобразява с посещенията ми у семейство Амхърст, на които нито се противопостави открито, нито изрази желание да подкрепи. Объркваше ме и пълната незаинтересованост на леля Тереза, както и

това, че тя не одобри идеята за моите неделни посещения в дома на Амхърстови. Може би проявяваше съчувствие към терзанията на баща ми, но в същото време остана доволна, че тези посещения не ми бяха забранени. Постепенно моите посещения започнаха да се превръщат в нещо като покаяние за нашето семейство, от което аз едновременно се измъчвах и се възползвах. Продължавах да плавам сред този водовъртеж от емоции, стремейки се да поддържах някакво крехко равновесие, но усещах, че нямам шанс да се отърва от чувството за вина. Нямах друг избор и се опасявах, че никога нямаше да дочакам края на тази бъркотия.

По Коледа у дома ненадейно пристигнаха двамата Амхърст. Изглеждаха много смутени от стъпката, която бяха предприели, още повече че изненадващата им поява предизвика доста голям смут в кухнята по време на недовършената коледна вечеря. Неканените гости не посмяха да помръднат, бяха застинали на прага в напрегнато очакване, зачервени и измръзнали от студа навън. Г-н Амхърст започна да се извинява и да мърмори притеснено. Г-жа Амхърст с неизтощима енергия не престана да ни отрупва с приветствия и коледни благопожелания. Междувременно разкопча копчетата на палтото си и ни показа атлазената си рокля на пъстри цветя сякаш ако я поискахме, веднага щеше да я съблече, за да ни я остави като коледен подарък.

— Надявам се, че няма да ви попречим да празнувате Коледа. Дойдохме само за да поднесем нашия подарък на Виктор.

Събуха си обувките в коридора до външната врата и пристъпиха само по чорапи през прага, по жълтия под на нашата кухня. Тази подробност ги направи да изглеждат в очите ни като внезапно преобразени скромни и уязвими човешки същества, напълно подвластни на капризите на съдбата.

— Донеси им столове да седнат — обърна се баща ми към мен, но на италиански.

Последва притеснително представяне, а после следваха неизменните ръкостискания. Веселото чуруликане на г-жа Амхърст донякъде успяваше да компенсира нашето мрачно настроение. За моя изненада чичо Умберто се представи като Берг — име, което не помня някога да бе използвал. Когато го съобщи на г-н и г-жа Амхърст, то прозвуча като някакво своеобразно извинение може би заради

теснотията в горещата кухня, заради мръсните чинии в мивката, заради безпорядъка и заради всичко свързано с нашия жалък емигрантски бит.

Г-жа Амхърст ми подаде малък пакет, опакован в лъскава хартия.

— Не е нищо особено. Просто искахме да знаеш, че много се радваме на твоите посещения у нас.

После настана тишина, както често се случва след нечия грешка. Всички останахме прави... Никой не понечи да седне. Г-н Амхърст от неудобство започна да мачка шапката си в ръце, вперил поглед в нея, сякаш я виждаше за пръв път; г-жа Амхърст се усмихваше насила, без да може да ни спечели с тази усмивка.

— Хайде, Виторио — изрече леля Тереза с безстрастен тон. — Отвори пакета, виж си подаръка.

Докато го разопаковах, последва още една мълчалива пауза. Вътре имаше елегантен часовник, който изглеждаше много скъп. Дори натежа в ръката ми.

— Благодаря — изрекох.

— Не съм сигурна дали ще ти стане добре на китката. Но ако каишката се окаже прекалено широка, г-жа Амхърст може да поиска от магазина...

Отново последва неловка тишина.

— Нека да сваря малко кафе — предложи леля Тереза.

— О, не, моля ви, не се безпокойте, ние всъщност не можем да останем.

След като си тръгнаха, аз още повече се засрамах.

След този случай напрежението, което пораждаха моите визити, още повече се засили. Настроението на баща ми съвсем се вкисна, а г-н и г-жа Амхърст започнаха да се държат по-различно или поне на мен така ми се струваше. Усетих промяна в начина, по който сега ме приемаха в дома си — атмосферата беше различна, макар че това трудно се забелязваше на пръв поглед. Все едно че бе преминал облак, който закриваше слънцето. Възприех тяхното внезапно охладняване като нещо естествено. Очаквах да бъда унижаван или обиждан от тях. В мое присъствие г-н Амхърст стана още по-несръчен и скован и винаги мърмореше нещо по мой адрес, което още повече ме объркваше. Съпругата му продължаваше да поддържа ведро

настроение и да бъде все тъй загрижена. Един ден, когато тя ме върна с колата си, внезапно се развълнува и на раздяла поде разговор с мен, продължил само няколко минути, след което между нас отново се възцари напрегната тишина.

— Виктор, мисля, че има нещо, което трябва да знаеш. Ще се опитаме да осиновим сестра ти, като спазим естествено всички законни процедури — изрече тя накрая. Постара се думите ѝ да прозвучат като заявление, но зад тях се криеше неизказан въпрос. Долавях смътно, че г-н и г-жа Амхърст смятаха, че имам много по-голямо влияние в нашето семейство, отколкото беше в действителност. — Според нас, така ще е най-добре за нея. Надяваме се, че ти, ще продължаваш да я посещаваш. Но не за това говорим сега, просто считаме, че е редно да го знаеш.

Тя нито очакваше да ѝ възразя, нито се съмняваше в това дали мога да имам мнение по този деликатен въпрос. В цялата бъркотия все пак долавях невидимата и тревожна линия, която поставяше дилемата дали да взема нейната страна, или не. Като резултат моите посещения в дома им станаха още по-тягостни. Много по-мъчително за мен бе усилието да се преструвам, че нищо не се е променило. Самата Рита ми изглеждаше сякаш още по-недостъпна, беше сдържана и хладна, сдържаност и хлад излъчваше и домът на г-н и г-жа Амхърст.

— Елена каза, че ти не си ми истински брат, а заварен брат — каза ми тя веднъж, а изреченото подсказваше на кого се чувства истински задължена.

След неочакваното посещение на г-н и г-жа Амхърст атмосферата у дома стана още по-тягостната, а здравето на баща ми започна да се влошава. Отначало той го използваше, за да ни занимава непрекъснато със своите оплаквания, да сгърчва лицето си в болезнени гримаси, внезапно и рязко да си поема дъх. Семейният лекар му предписа специална диета и цял куп хапчета. Състоянието на баща ми обаче все повече се влошаваше и той съвсем се обезкуражи сякаш наистина бе решил да се разболе. Накрая не издържа и една нощ ме накара да го отведе в спешното отделение на болницата. Доста начумерен, въпреки че обичайно беше все в добро настроение, докторът грабна зимното си палто и го придружи от дома ни до там.

— Марио, земляк, какъв ти е проблемът?

Той остана с баща ми в болницата, за да изчака резултатите от изследванията. Дойде неделята, но баща ми не беше изписан от болницата. Позвъних на г-жа Амхърст, за да ѝ кажа, че няма да мога да дойда за обяд, макар че вече си бях взел шофьорска книжка и можех сам да шофирам.

— Надявам се да не се окаже нещо сериозно — каза г-жа Амхърст.

Аз веднага съжалих, че им позволих за пореден път да се уверят колко сме уязвими.

Макар че резултатите от изследванията нищо не разкриха, баща ми изглеждаше доста зле. Лежеше съвсем отпуснат, без да помръдва, а когато го посещавахме, само дремеше. Леля Тереза му занесе домашна храна, но той почти не я докосна.

— Причината за всичко е в главата му — рече тя на чичо Алфредо. — Не му дава мира онова, което иска да стори г-жа Амхърст с момичето... нали знаеш колко болезнено реагира той на това.

Накрая лекарите решиха да го прехвърлят в болницата в Уиндзор^[3]. Там му направиха още изследвания, след което се решиха на операция. Леля Тереза остана през целия ден в болницата, а привечер го посетихме и ние тримата — чичо Умберто, чичо Алфредо и аз. Когато го видяхме, баща ми още се възстановяваше от упойката и едва ли успя да ни разпознае. Влезе една сестра, за да му смени системата, после се появи и един доктор, който се затвори при него, като дръпна завесите. Успях да надзърна през пролуката и видях как лекарят сваляше превръзките от корема на баща ми. Забелязах дори следата от шева на хирурга, като от ножица по някоя дреха.

— Изглежда, че лепилото държи — каза докторът на излизане от болничната стая кой знае защо с радостна усмивка. — Тъкмо навреме сме го оперирали, тъй като вече е бил наполовина загнил.

— Така казаха и преди, когато още нищо му нямаше — промърмори леля Тереза.

— Е, добре де, в такива случаи невинаги може да се постави точна диагноза, преди някой доктор да ти отвори корема и да се огледа вътре. Но при всяко положение само след няколко месеца ще се оправи и ще бъде като нов човек.

Баща ми като че ли не желаше да излезе от унеса след операцията. Много дни остана в същото полубудно състояние. От

време на време се завръщаше в света на будните, но после пак го напускаше, като бълнуваше несвързани фрази подобно на изпадналите в делириум или на измъчваните от силна треска. Леля Тереза се грижеше за него като за малко дете, но често губеше търпение и започваше да му крещи:

— Какво бе, Марио, какво има пак?

Той вяло се оплакваше от главоболие и от болки в стомаха. Дълго време, след му спряха системите, не искаше нищо да яде. Положихме много усилия, докато започне да се храни. Постепенно, докато беше в болницата, нашите посещения се разрешиха и ставаха все по-напрегнати. Сестрите влизаха в болничната стая само колкото да го проверят, да му донесат хапчетата и да надраскат набързо нещо на таблата, висеща на рамката на леглото откъм краката му. Престорените им усмивки нищо не ни говореха.

— Даваме нещо, което да му помогне да заспи.

— Все едно и също се повтаря — навъси се леля Тереза. — Докторът рече, че нищо тревожно няма, ама като не знаем в какво да вярваме...

Междувременно се сблъскахме и с ред проблеми около оранжерията. Някои от посевите пострадаха от маната. Пръв откри това бедствие чичо Алфредо при поредното си наминаване в новата оранжерия. Набитото му око веднага забеляза, че горните листа на около половин дузина растения са сгърчени и загрубели като кожата на гущер. Чичо Алфредо почервения от гняв.

— Възможно ли е никой от вас да не забележи какво става в оранжерията? Сигурно болестта вече е поразила половината реколта.

Всички се втурнахме да търсим поражения и много скоро открихме и други щети — тук-там се натъквахме на малки островчета от заболели стъбла, чиито върхове бяха клюмнали сякаш са попарени от слана. Трябваше да ги бележим, а после да се приберем у дома, за да обмислим най-неотложните мерки. Преди това се налагаше да се преоблечем и старателно да си измием ръцете. Тъй като проклетата болест засягаше само току-що развилите се листа и краищата на стъблата, трябваше да режем върховете на заразените растения, но да се постареем да спасим поне каквото бе възможно от узрялата реколта на долните, по-стари листа. За наш ужас обаче се оказа, че всеки ден изникваха нови случаи. Само за две седмици цялата ни оранжерия се

превърна в един хаотичен лабиринт от наскоро прорязани пътеки — това бяха зоните с отскубнатите заразени посеви, за да се отделят здравите от болните. Въпреки изнурителното прочистване все повече нарастваше усещането ни, че напразно се бъхтим: без нов растеж добивът щеше все повече да намалява. Наскоро заразените растения не след дълго клюмваха и придобиваха окаян вид, останалите по стъблата им плодове зрееха мъчно и бяха по-дребни, така че още преди средата на сезона продукцията ни се оказа сериозно застрашена.

Повече от месец след операцията баща ми най-сетне се прибра у дома. Видимо бе още зле, беше съсухрен и умърлушен като обвит в невидим пашкул. Първите няколко дни прекара в къщата, тътрейки се като в мъгла. Рядко напускаше стаята си, протягайки ръка, за да вземе многоцветните хапчетата, които леля Тереза му подаваше. След това отново се прибираше. В един съботен ден се реши да излезе навън.

— Какво се е случило с тези растения? — гласеше първият му въпрос към нас. Но си оставаше унесен, навъсен, с премрежени очи сякаш веднага след като се е пробудил, го е налегнала непреодолима умора.

— Ами болест ги нападна — обясни му леля Тереза. — Нали сам виждаш.

След това тя се зае да сортира доматиите, които той беше събрал, за да отдели най-зелените.

В неделя сутринта той стана по-рано и се приготви да отиде на църковната служба. Двамата с него си разменихме многозначителни погледи. Разбрах твърдото му намерение всичко да продължава постарому, както е било преди заболяването му: моите визити в дома на семейство Амхърст и неговото мъченичество. Ала той още не знаеше, че докато лежеше в болницата, аз нито веднъж не ги посетих. Затова усетих как в гърдите ми се надига съпротива срещу твърдоглавата му упоритост, която ме принуждаваше да се върна към стария ред.

Изчака ме в колата, докато аз още се преобличах горе в къщата. В мига, в който потеглихме, разбрах, че не биваше да шофира, тъй като не беше излязъл от вцепенението си. Но кой знае защо не успях да се насиля и да започна да го разубеждавам. Вместо това ме обзе необясним трепет при мисълта за опасността, на която ни подлага.

Така неусетно стигнахме до едно от най-оживените кръстовища в града, където той трябваше да спре на червен светофар.

— Татко! Кола! Идва кола...

Вече бяхме навлезли в пресечката. Изскърцаха зловещо автомобилни гуми, изсвири клаксон, пред прозореца на колата нещо едро се завъртя като вихър. По чудо баща ми успя да извърти волана, отби колата в пресечката и я изтегли, за да натисне спирачки, миг, преди да се качим на тротоара. Другата кола остана като закована наскрел кръстовището, точно в центъра му, леко килната от внезапното спиране. Шофьорът ѝ вече бе изскочил и се втурна към нас, почервенял от ярост. Но като забеляза как баща ми се е присвил немощно на седалката, гневът му малко постихна.

— Задник! — ревна той, после се обърна, върна се в колата си и потегли.

Цялата драма се разигра за броени секунди. Ако бяхме останали там, наскрел кръстовището, дори само една минута кой знае колко още коли щяха да ни връхлетят, защото в неделните сутрини много автомобили пътуваха из града. В мрачно надвисналата тишина, паркирали край тротоара, баща ми и аз не смеехме да помръднем. Сърцата ни бяха разтуптени сякаш току-що сме преминали през някакво ужасно дълго изпитание, макар че цяла бездна ни делеше от мига, в който смъртоносният сблъсък изглеждаше непредотвратим. Миг на ужаса и надеждата, че баща ми ще загине и не по-малко ужасният миг след това.

— Мисля, че ще е по-добре аз да карам — изрекох накрая.

Излязох, заобиколих колата и се настаних на мястото на шофьора, а баща ми се приплъзна по седалката, за да се сгуши до отсрещната врата. При това движение палтото му отзад се надигна, както се случва понякога при малките деца. После, докато си нагласявах седалката и огледалото за обратно виждане, той отново се намести по-близо до мен, като за момент лицето му болезнено се изпъна.

— Може би трябва да обърнеш и да се приберем — каза той. — А после можеш да се заемеш с твоите работи.

Оставаше само да поиска да спра колата за малко пред дома на семейство Амхърст, за да вляза вътре и да се видя с тях за кратко.

— Моите работи сега не са най-важното — промълвих аз.

За миг като че ли бе възможно да се разберем по-добре от всякога, да му призная, че докато беше болен, аз нито веднъж, нито една неделя не бях обядвал с тях. Да му поднеса това откровение като подарък, но вместо това само отбих колата по първата пряка, за да обиколя кръстовището, и да поема по обратния път към дома.

---

[1] Става дума за германските, предимно хесенски наемници в английски войски, воювали срещу американските бунтовници в края на XVIII век. — Б.пр. ↑

[2] Канадска женска благотворителна организация, основана през 1900 г. — Б.пр. ↑

[3] Град в канадската провинция Онтарио. Освен него в Канада има още три града с това име (в Квебек, Нюфаундленд и Нова Скотия), 4 в Англия, 3 в Австралия, 1 в Нова Зеландия и 29 в САЩ). — Б.пр. ↑

ПЕТНАЙСЕТА ГЛАВА

След като прекратих редовните си посещения у семейство Амхърст, двамата с баща ми достигнахме онази точка, след която мълчанието между нас окончателно се възцари. Някакъв праг бе прекрачен — както понякога се случва между двама непознати. Стига се до момента, след който опитите за установяване на някаква близост вече са безсмислени. И колкото по-дълго се стелеше мълчанието между нас, толкова по-непреодолимо ни се струваше. Дните бавно се нижеха, ден след ден, седмица след седмица, без да си разменим дори и дума. Сякаш езикът на човешкото общуване беше изцеден от нас до последната сричка и ни бяха останали единствено животинските усещания за възприятие и настроение.

В училище се сприятелих с един сицилианец, Винс Лазала. Той бе пристигнал в Канада почти едновременно с мен. И също като мен в училището го върнали с една година назад. Отначало той наблягаше на тези прилики между нас, но не толкова за да се сбlijим, колкото да подчертае различието между нас. Накрая станахме приятели именно защото той все пак имаше желание да общува с мен, така че всеки от нас постепенно успя да вникне в навиците и предпочитанията на другия. Когато нашите отношения се задълбочиха, тази прекалено изтъквана италианщина започна да му служи като маска, която той при всеки удобен случай охотно нахлузваше. Доста често си позволяваше шеги за мафията, изпъстрени със звучни сицилиански фрази, но след това се мусеше презрително, когато хората около него ги запомняха и ги повтаряха при всеки удобен случай. Случваше се на връщане от училище към къщи с някоя своя недодялана или странна постъпка, той да ми припомни, че действително е сицилианец, но когато за пръв път видях тяхната къща, останах удивен. Оказа се много приятна и уютно подредена. Беше ниска, тухлена, с модерен вид, със застлани с килими стаи и с вътрешен двор отзад, подобна на дузината къщи наоколо в това тихо и тънещо в зеленина предградие, където винаги цареше ленива атмосфера, понеже тук хората не обитаваха ферми. Понякога се

изтягах на дивана във всекидневната на Винс с чаша бира в ръка, ако бе станало прекалено късно да хванем училищния автобус, та трябваше да изчакаме бащата на Винс да се върне с колата си от рибния пазар. Не е чудно, че възприемах къщата на семейството на Винс като удобен комплект дрехи, особено като я сравнявах с нашата.

Уикендите прекарвахме заедно с приятеля на Винс — Тони Пералта. Очаквах в живота ми да настъпят някакви промени, нещо като внезапно, макар и позакъсняло начало на младостта ми; но нашите вечери много скоро станаха предсказуеми. Повтаряше се все едно и също: безкрайни обиколки из града, пушене на цигари, игри на флипер и вечеринки в италианския клуб. За пръв път Винс демонстрира някакво по-специално отношение към мен, което личеше от подчертаното уважение, с което ме представяше на приятелите си. В същото време все повече се налагаше впечатлението, че ние с Тони му служим просто като публика, предани свидетели на неговите дребни подвизи в игралната зала. Когато идваше неговият ред да играе, от нас двамата се искаше да се впечатляваме и да внушаваме увереност, като нито за миг не забравяме, че другите ни гледат. Винс очакваше също от мен и от Тони да си пием мълчаливо питиетата, докато той води своите дълги-предълги разговори с другите си приятели. Понякога се впускаше да танцува, макар и несръчно и сковано. Все пак се стараше да запази достойнство, използвайки например отработения жест да не избързва, а бавно да притисне ръката си към гърба на момичето и уж случайно да го притегли към себе си. Опряла глава о рамото му, партньорката му се усмихваше на забележката, която той й прошепваше, докато бяха плътно притиснати. Тони и аз стърчахме в края на дансинга като негови покорни спътници, без да продумаме. Не можех да се начудя на Тони: защо той понася безропотно капризите на Винс? И защо продължава да мълчи невъзмутимо дори когато двамата оставахме сами? В училище Тони понякога се разминаваше с мен в коридорите само с бегло кимване и с изкривена, половинчата усмивка, сякаш бяхме някакви заговорници. Това бе единственият знак от негова страна след всички пропиленни часове, които бяхме прекарвали заедно като приятели на Винс.

Започнах да мразя тези вечери, монотонното и безплодно очакване, пустотата, която ме обземаше, след като се приберях у дома и се усамотявах в леглото си. Бях изтощен от пиенето и пушенето, но

най-вече ме измъчваше предчувствието, че няма да намеря нищо през целия си живот, което да противопоставя на тази пустота. Когато не можехме да вземем колите на бащите си или просто в дните, в които Винс не ми се обаждаше, знаех, че в идния понеделник отново ще трябва да слушам за поредните подвизи, извършени от него, Тони и другите им приятели. Това още повече ме караше да мисля, че реалният живот ми се изплъзва.

— Мислех да ти се обадя, ама в последната минута пак изскочи нещо неотложно.

От неговите оправдания ми ставаше пределно ясно, че е бил готов да излезе и в същото време не го е желал. Нали неведнъж бях ставал свидетел на умението му така да преразказва вечерите, прекарани заедно, че те се превръщаха в нещо напълно непознато дори за мен, свидетеля на случката, тъй като той преувеличаваше и преиначаваше своето участие в събитията. Същевременно се дразнех, понеже се чувствах изолиран. Измъчваше ме и властта му над мен, защото бях вътрешно убеден, че го превъзхождам.

Обедните часове обикновено прекарвахме в игралната зала. По това време на деня тя бе почти празна. Освен нас двамата понякога се мяркаше и португалецът Джордж, за да позяпа как играем на машините, докато дъвчехме мазните хамбургери, изпечени от него на малкия грил, които заместваха обяда ни. Докато ги приготвяше, той крадешком поглеждаше към малкия телевизор, близо до касовия апарат.

— Вие, момчета, сте от добрите, защото никога не ми създавате главоболия.

Без други хора около себе си Винс изглеждаше някак си смален, както и всичките му приятели. Тъкмо тогава най-добре личеше колко скромни бяха възможностите му — демонстрирани пред мен и Тони. Нашето приятелство бих определил като споделена самота, която не обещаваше нищо повече от общи цигари, лаконични разговори и затъпяващи безкрайни игри на флипер. Все пак имаше някаква интимност в разходките ни през обедните почивки, когато крачехме мълчаливо по унилите странични улици, водещи към училището. Въздухът миришеше на нещо сладниково и неприятно, може би от димящите ни в студа цигари. Не можех да се отърся от натрапчивата мисъл, че сякаш сме попили от спарения въздух, който се стелеше в

игралната зала. Там, където ние всъщност се криехме от живота, нормално протичащ навън. Може би заради стремежа да докажем, че всеки един от нас превъзхожда останалите, нещо ни се губеше. Прегърбен, Джордж седеше пред своя малък телевизор в дъното на игралната зала и приличаше на наш мълчалив страж. Най-много се опасявах да не би случайно да разочаровам Винс. Не бях способен да проникна в неговия свят на непостижимо за мен душевно равновесие. Той винаги успяваше да намери ловък начин, да възкреси и преразкаже някоя отшумяла случка от съвместното ни пилеене на време, но така, че тъкмо той да се окаже в центъра на събитията. Успяваше да издигне себе си на пиедестал, представяйки случилото се леко изопачено. Кой знае, може би пък действително така възприемаше станалото, докато за мен то беше просто убиване на време.

През пролетта посещенията в игралната зала се удвояваха. Момчетата от гимназията притичваха тук на групи, за да поседнат на едно питие и да поведат лениви разговори за шумните си забавления. Отношенията ни с Винс поохладняха, защото той отново започна да се държи прекалено дистанцирано и да обръща по-голямо внимание на публиката си, използвайки своя подръчен арсенал от хватки, за да привлече всеобщото внимание към себе си. Очевидно се стараше във всеки момент да изгражда за себе си онази представа, за която жадуваше. Да го възприемат такъв, какъвто той искаше да изглежда в техните очи. Неговата самоувереност му служеше като оръжие, а за мен бе отредено да оставам настрана, в сянката на събитията. За това успешно му служеха разказите му, очевидно пропити с неговите претенции. Те му помагаша да печели хората на своя страна, а пък аз му завиждах не заради оскъдната доза на истината в тях, а заради уменията да поднася полуистините толкова ловко.

По едно време в игралната зала се появи Джони Елиас, моят отколешен душманин от училището „Сейнт Майкъл“. Той играеше с приятелите си бiliarд в дъното на залата. Залагаха по четири долара на игра. Джони винаги ходеше с едни и същи възтесни дънки и боти, с ужасно високи десетсантиметрови токове. Косата му беше много пораснала като на някой афроамериканец и увенчаваше кльощавото му дългнесто тяло като екзотичен храсталак.

— Вик-торе, синко, как е хавата днес?

Явно не възнамеряваше да хаби прекалено много енергия за моята скромна личност, а само ми демонстрира обичайното си нагло безразличие.

Той цъфна при нас, след като завърши играта. Двамата с Винс играехме флипер, но просто така, за да мине времето и да се поразсеем. Джони опря билиардната си щека до автомата и се зазяпа в играта ни.

— Вик-торе, синко, това топче трябва да го тласкаш с повече английски маниер. — Прозвуча ми почти приятелски. Едва ли не бащински. В същото време се зае, нехайно, разбира се, да клати автомата, и то тъкмо когато се опитвах отчаяно да накарам топчето да се изкатери до най-високата дупка върху наклонената дъска.

— Хайде, Вик, набутай го там.

Ала топчето се сурна право надолу и изпадна от играта.

— Е, добре де, приятел, не беше чак толкова зле — промърмори Винс.

Автоматът изчисти брояча и топчето отново се върна в играта. Джони отново се залови да друсва корпуса на автомата.

— Остави ме на мира — рекох му аз.

— Хайде, приятелче, тъкмо започна да става интересно.

За миг ми се стори, че трябва да продължа да играя спокойно, независимо какво ще се случи, стига да не бъда прекалено унижаван.

— Казах ти да ме оставиш на мира.

Трябваше да направя своя избор. Джони за последен път блъсна машината, но този път толкова силно, че тя се прекатури.

— Много зле, синко. Край на играта.

Винс още стоеше до мен. Очаквах някакъв знак от него обаче той изглеждаше съвсем неутрален, с непроницаема физиономия.

— Шибан задник! — извиках задъхан.

— Ей, приятелче? — Джони яко ме цапардоса през лицето с opakото на ръката си. — Каза ли нещо?

Сега ме хвана в капана си. Искаше ми се някак по-лесно да се измъкна от унижението. За няколко секунди трескаво се замислих как да се върна към нормалния живот, ала нямаше връщане назад.

— Я повтори какво рече, приятелче, че нещо не го чух добре.

— Задник — повторих аз.

Силно ме тласна към ъгъла на автомата. Гърбът ми яко се блъсна в металния ръб. Но тъкмо в този миг с крайчеца на окото си зърнах билиардната му щека. Рязко посегнах към нея и я улових здраво, с двете си ръце. В следващия миг коравата щека вече летеше със замах към главата му, за да се стовари с глух тътен върху косата му, която приличаше на разпердушинена възглавница. Той се опита да избегне удара, но аз усетих как в мен се надига невероятно мощен импулс, как гневът ми се разразява докрай, все едно че бях пиан до безсъзнание. Билиардната щека се стовари върху черепа му и в същия миг цялото ми желание да се бия се изпари, сякаш някой ми го бе задигнал. Ала най-изненадващото бе как Джони се надигна, след като политна назад, все още преливащ от желание да потърси разправа. Бях му дал удобен повод да се нахвърли върху мен. В следващия миг кракът му се впи силно в слабините ми. От сърцераздирателната болка направо останах без дъх. Бавното ѝ проникване в мозъка ми подейства като експлозия. Паднах, сигурно съм изкрещял, причерня ми пред очите, но това ми помогна да изтрезнея, за да стоваря следващия си удар в лицето му. И тогава чух яростното скарване между Винс и Джони, както и оглушителните викове на Джордж:

— Безделници! Махайте се от тук, всичките. Като животни сте!

Окопитих се чак в тесния клозет на игралната зала. Мозъкът ми още беше замаян от болката. Винс притискаше към носа ми една окървавена книжна кърпичка. Капещата от там топла кръв, незнайно защо, ми подейства успокояващо.

— Много ли те боли?

Нужен ми бе един миг, за да си възвърна способността да говоря.

— Разбира се, че ме боли.

— Мисля, че трябва да се махаме от тук.

Взех кърпичката от него и за кратко останахме, все така смълчани и нащрек, притиснати в тясната тоалетна.

— Шибан задник — изруга накрая Винс. — Но и ти добре го подреди с първия си удар.

В този ден пропуснахме следобедните занятия в училище, защото поскитахме из огрения от пролетното слънце град. Накрая се спуснахме по тънещите в зеленина малки улички, водещи надолу към езерото. Странно ми беше това, което се случи, както и ролята, която разиграх, още повече, че главата ми беше изпразнена като след

боледуване от треска. Исках само едно — да остана безчувствен, никой с нищо да не ме занимава, да не страдам повече нито от рани, нито от неправди, но се задоволявах и с мълчаливата, насърчителна загриженост на Винс.

— В Италия водата по това време на годината е достатъчно топла за къпане — рече той. За пръв път между нас се заговори за Италия, внезапно придобила физическо присъствие и форма във въображението ни. — Нашето място там е точно на брега на морето и затова на местните жители до гуша им е дошло от туристи. Моят старец досега да се е гътнал, ако бяхме останали там.

Аз си имах своя представа за неговото село в Сицилия, с рибарски лодки и с тесни улички, с каменни къщи, спускащи се чак до морето. Мислех си, че ако той бе останал там, сега щеше да е съвсем друга личност, едно от превъплъщенията на местните селяни, загорели от жаркото южно слънце.

— Тук е много по-различно — добави той за моя изненада. — Всеки всекиго познава. И вечно се делят на малки групички.

Закрачихме покрай брега, докато си бърбяхме за останките от потънали кораби тук, за тръстиките и за дървените отломки, влачени от вълните, за мъртвата риба. Макар и само за кратко, ние бяхме толкова единомислени, както може би никога нито преди, нито след този ден.

— Мисля, че ще е по-добре да се прибираме — каза ми Винс накрая.

Едва тогава започнах да съжалявам за сбиването край флипера и осъзнах колко ми костваше то. Замислих се за нашето приятелство — май не се оказа достатъчно устойчиво, за да заличи горчицината, която ще остане като утайка в нашите отношения дори след такива моменти на близост. Просто Винс беше самотен и уязвим също като мен и се опитваше да проправи своя път в живота.

Странно, но изживяхме заедно времето в измамно преследване на нашето възмъжаване. Беше ми приятно да отдъхвам в неговата къща след часовете или ако ме поканеха да вляза вътре, когато идвах, за да го изведа вечерта и трябваше да го изчакам да се облече. Беше ми приятно просто да седя с него, заобиколен от умиротелната задушност на тяхната всекидневна. Тогава още по-добре проличаваше дистанцията между нас, както и какви бяха нашите

задължения и какво уважение си дължахме един на друг. Чувствах се добре у тях, защото ме посрещаха като очакван гост. Неговите родители и братя бяха много внимателни към мен и сякаш цялата им къща ми предлагаше уют и убежище. Пред мен се разкри една друга личност, скрита досега във Винс. Приел присърце ролята си на първороден син, той имаше невероятен авторитет сред братята си — дори си беше извоювал право свободно да пуши в стаята си. Имаше прилика с възрастните джентълмени от филмите, които канят в домовете си хора, които са им симпатични, повтаряйки им на прага: „Влез, влез, тук всичко ще бъде на твое разположение“. Но това, което можеше да съсипе нашето приятелство, беше околният свят и нашата нужда да намерим мястото си в него. Защото още не бяхме съвсем наясно какво точно търсим и какво пропускаме в процеса на търсенето. Не бяхме наясно какви можем да бъдем един за друг, ако ни позволяваха да разкрием постепенно това, което външно изглежда като изчакване в тези изолирани и малобройни моменти на пълна откровеност, когато ни спохождаше невероятно спокойствие.

ШЕСТНАЙСЕТА ГЛАВА

През лятото вечерните ни забавления добиха нови мащаби: прескачахме до баровете в Уиндзор и Детройт, не пропускахме купоните, за които Винс пръв научаваше, нито среднощните разпивки с другите му приятели сред опустелите странични пътища покрай плажа Сийклиф. Понякога организирахме среднощни надбягвания с коли по околградското шосе. При тези безумни надпревари винаги ме обземаше страх, особено в първия миг, когато автомобилите като обезумели зверове се втурваха в гъстия мрак. Изобщо не изпадах във възторг от тези самоубийствени забавления, по-скоро сковаващата ме боязън пробуждаше у мен необясним подтик към насилие, който фокусираше цялото ми внимание в това внезапно устремяване в нощния мрак.

Към края на всяко от среднощните безумства чувствах едно и също отвращение, вцепеняване и недоволство от себе си; а на следващия ден ме очакваше сблъсък с неизказания гняв на баща ми заради прекалено късното ми прибиране. Ако доловеше признаци, че съм прекалил с пиенето, той още повече ме презираше. При един от редките си изблици на щедрост, която обикновено добре прикриваше — той купи нова кола, като остави старата на мен и на леля Тереза. Започнах да се възползвам дори и от най-малката възможност, за да се повозя — с колата отивах на училище. Пак с нея се отправях до някое уединено място, за да попуша на спокойствие. Усещах, че баща ми не е доволен както от това, че злоупотребявах с доверието му, така и от голямото количество бензин, което прахосвах. Но независимо от всичко аз не се подчинявах на изискванията му. Като че ли играех някаква тъпа игра, без цел и без край. Просто упорствах в опитите си във всичко да му се противопоставям. Винаги избирах най-спорната, най-оскърбителната за него позиция. А след това наказвах себе си, като се подлагах на мъчението да търпя безмълвния му гняв.

Понякога, към края на нощните ни скитания, спирахме при Даяна. Там работеше една келнерка, която ни посрещаше все по-

дружелюбно. Отначало просто се преструваше, че не ни познава от предишните ни посещения, но всеки път се задържаше все по-дълго край нашата маса, докато ни обслужваше.

— И така, момчета, какво ви води насам всяка вечер и то все към един през нощта?

— О, нали знаеш. Пиене, търсене на жени.

— Е, мисля, че май още не сте приключили с търсенето. — След кратка пауза тя се засмя, сякаш някой бе споделил някаква шега с нея.

Тя някак си бе разбрала, че сме италианци и това ѝ изглеждаше кой знае защо странно и дори екзотично.

— Точно така, красиви италиански момчета — каза Винс, докато я имитираше. — Ето, тези там са Виторио и Антонио, а пък аз съм Винченцо.

— Виторио? Звучи много мило — рече тя, като произнесе завалено името ми със своето носово английско произношение. — Помня, че съм те виждала в училище.

Но нейните закачки предизвикваха у мен необясним изблик на агресивност.

— Много смешно — рекох. — Защото аз пък не помня някога да съм те виждал.

Винс и Тони се засмяха.

— Ние се преместихме тук от Мичиган съвсем скоро, миналата пролет. — Всъщност тя говореше директно на мен. После, на тръгване от нашата маса, добави: — Името ми е Кристъл. Казвам го, макар никой да не ме попита.

— Здравей, Кристъл — провикна се Винс след нея. — Хубаво име.

— Само че е доста едра — скептично отбеляза Тони.

— Виктор, момчето ми — обърна се Винс към мен, — мисля, че тя си пада по теб.

— Да, прав си.

Случи се така, че цялата енергия, излъчвана от нея, ми подейства като код за задействане. Може би това, което тя успя да създаде у мен, да ми го внуши само за един миг, беше само лъжлив сигнал или грешно впечатление. Но при следващото ни посещение там щом ни видя да влизаме, лицето ѝ действително грейна. Дойде до нашата маса и ни заговори с откровена фамилиарност, без никакво притеснение:

— Тъкмо се питах, момчета, кога пак ще се появите тук.

— Значи ти липсвахме, така ли?

— Не и ти.

— Тогава може би Виктор.

— Виктор? Кой е този Виктор?

— Моят добър приятел Виторио. Не го ли помниш?

Тя се засмя.

— Виктор не ми харесва. Много по-добре звучи Виторио.

Останах силно изненадан от това как нейният смях ме проряза, колко ме развълнува възможността тя да ме хареса. Винс изглеждаше уверен, че наистина бе така.

— Тя е тази, която ти трябва, Виктор, слушай какво ти казвам.

— Та тя дори не ме познава.

— И какво от това? В тъмното всички изглеждаме еднакви.

Кристъл се върна с нашите поръчки.

— Сигурно ти е омръзнало да работиш тук — подметна Винс.

— Както и да си говоря с такива като вас.

— А какво ще кажеш за Виктор? Явно го харесваш. Какво ще кажеш да излезете някой път?

Тони прихна да се смее. Длъжен бях да му направя забележка или да кажа нещо смешно и дръзко, или да му отправя някакъв упрек, но вместо това просто седях там, изчервен и потънал в мълчание.

— Трябва да тръгвам — каза накрая Кристъл.

Когато ни донесе сметката, се оказа, че на гърба на листа е написала телефонния си номер.

— Утре вечер не съм на смяна — рече ми тя, преди да се отдалечи от масата ни.

Навън както Винс, така и Тони като че ли се заразиха от моето въодушевление.

— Всичко е уредено, Виктор! — извика Тони, странно възбуден, след което бръкна с два пръста в устата си и изсвири силно и продължително наред безлюдната улица.

На следващия ден ѝ позвъних по телефона от кабинета на баща ми. Сега всичко зависеше от мен, така че се поизплаших в началото, особено от това, че вечно ми се натякваше как за нищо не ме бива. Вече приближавах осемнадесет, но никога не бях излизал на среща с момиче, с никоя не се бях любил.

— Не очаквах да се обадиш — призна ми Кристъл, обезоръжаващо откровена.

— Е, ето че се обадих.

Уговорихме си среща, след което трябваше да отидем на автокиното в Уиндзор. Но вече усещах как нещо в мен се сковава дотолкова, че дори не можех да подхвана елементарен разговор.

— Предлагам да се видим към осем — предложих ѝ аз.

— Добре.

Тя живееше в покрайнините на града. Домът им бе част от дълга поредица къщи, разпръснати по двете страни на улицата покрай старото ни училище „Сейнт Майкъл“, преди да свърши градът и да започне полето. Къщата им имаше вид на стара фермерска постройка, която постепенно и с течение на годините се е вписала в обкръжаващата я градска среда. Беше си останала непроменена — тясна, но висока. Най-лошото бе, че изглеждаше твърде разнебитена, с разкъртени тухли по стените и с килната на една страна веранда. На покрива ѝ имаше ветропоказател с олющена боя, а край външната врата се виждаше картонена фигура на пожарникар, обърнат към автомобилната алея, чиято физиономия изглеждаше странно радостна и развеселена на фона на паянтовата къща.

Заварих Кристъл да ме очаква на верандата, седнала на посивял от годините стол. Скочи от него веднага щом ме видя да приближавам с колата по алеята. Затича се към мен с неподправен момичешки ентузиазъм. Беше облечена с къса рокля без ръкави, която ми се стори неподходяща за широките ѝ костеливи рамене и бедра, които сега се виждаха много по-ясно, отколкото в заведението, където работеше с униформа. Като сядаше в колата, ръката ѝ инстинктивно се спусна надолу, за да придърпа роклята към коленете ѝ.

— Здравей, Виктор.

— Мислех, че това име не ти харесва.

— О, това ли? Тогава просто се пошегувах.

Тя се засмя, но смехът ѝ ми прозвуча като предателство спрямо привидно нежната ѝ външност, като някакъв внезапно разтворен прозорец към душата ѝ. Звънкият ѝ смях ме накара да остана нащрек.

Докато минавахме през града, топлият вятър, нахлуващ през отворените прозорци, разроши косата на Кристъл. Във въздуха се носеше приятното ухание, което винаги се чувства, когато късното

лято малко по малко се стопява след началото на август. Това внезапно ме изпълни с усещане за нещо обещаващо. Приличаше ми на приятното замайване от първата чаша алкохол или на просъницата, преди да заспиш дълбоко. Пътувахме известно време мълчаливо и двамата в това настроение. По едно време Кристъл измърмори нещо за стиховете на песента, която Боб Дилън пееше по радиото.

— Харесваш ли Дилън? — попитах я аз.

— О, той ли пее сега?

След като излязохме от града и поехме по магистралата, вятърът дотолкова се усили, че се принудихме да затворим прозорците. Сега светът изведнъж се отдръпна от нас, като ни остави събрани в тясната кола.

— Какво те накара да се преместиш от Мичиган тук?

Имах чувството, че с тези думи ще пропусна някаква благоприятна възможност, че моментът, когато този тон би бил най-подходящ, е безвъзвратно отминал.

— Не зная. Там живеят сестрите на майка ми. Но сега се развеждат и така нататък.

— О, съжалявам.

— Всичко е наред. Разбира се, нямаш никаква вина за това.

Тя се засмя, но аз май не бях способен да схвана нейния хумор.

— На мен поне ми се струва, че е доста трудно да се преместиш...

— Не зная. Зная само, че сега всичко е наред.

Тогава в мен започна да се надига паника, усещах тежест, защото долових в гласа ѝ да се прокрадва скука.

Изминахме поне половината от пътя до Уиндзор, без никой да продума. Сред съгъстващия се вечерен мрак тишината между нас заприлича на кладенец, в който с всеки миг от пътуването пропадаме все по-дълбоко. Представих си дългата вечер, която тепърва ни очакваше, докато още бяхме скътани в колата сред отровената от тишината близост. Потеглих на тази среща с леко сърце, изпълнен със самоувереност и с добронамереност, мислех си как уж случайно ще докосна раменете на Кристъл, а после ще я разцелувам и така ще я покоря. Но дали всичко, което очаквах, нямаше да се окаже невъзможно.

Щом се добрахме до автокиното, аз я попитах иска ли да взема пуканки, само и само защото отчаяно жадувах най-сетне да сложа край на тази мъчителна тишина.

— Разбира се.

Когато се върнах от касата, тя се беше преместила към средата на седалката. Не разбрах какво става и в моите представи нашата първа среща вече се очертаваше като провал, та не можех да си обясня как тя можеше да продължава тази игра.

— Да не би да си сърдит или нещо такова?

Въпросът ме сепна.

— Не. Така ли изглеждам? — Но тя имаше право: нещо в мен се бе вкоравило от гняв, а челюстите ми оставаха плътно склучени от напрежение.

— Не зная какво да мисля — предпазливо продължи Кристъл. — Преди малко изглеждаше толкова спокоен и така нататък.

Нейната прямота като че ли разкъса някакъв воал, невидимо спуснат между нас. Внезапно осъзнах присъствието ѝ, осъзнах, че до мен седи реално човешко същество. Сякаш я виждах за пръв път.

— Само съм срамежлив. Това е всичко — опитах се да ѝ обясня, макар че след тези думи усещах в устата вкус като от жлъч. — Обикновено съм тих човек.

— Да, и аз мисля така — съгласи се Кристъл. — Ето защо те забелязах още когато влезе в нашата зала и тръгна към моите маси. Защото изглеждаш толкова различен от другите.

И макар че нейният комплимент подчертаваше тъкмо това, което не харесвах у себе си, все пак се зарадвах, защото знаех как да се опазя от онази представа, която тя си бе изградила за мен.

Филмът започна. Беше някакъв страховит филм на ужасите, но Кристъл изглеждаше привлечена от ставащото на екрана, дори се вживя — прекалено според мен, като се забавляваше през цялата прожекция. Във филма се подвизаваше някакъв детектив, изискан и педантичен, но настроен скептично и отнасящ се към всички със студенина. Това накара Кристъл да настръхне от неприязън.

— Господи, какъв задник, какъв негодник!

През целия филм не помръднах от моя ъгъл в колата, така и не успях да дочакам подходящ момент, в който да се опитам да спечеля нейните ласки. На връщане Кристъл остана смълчана в средата на

седалката, толкова близо до мен, че усещах осезателно топлината, излъчвана от тялото ѝ. Щом спрях на алеята за автомобили пред нейната къща, тя внезапно се наведе към мен и залепи устни върху моите.

— Утре, също като днес, аз не съм на работа. Ако поискаш, обади се или нещо такова.

Започнахме редовно да се срещаме. След няколко седмици почти неусетно забравихме за неловкостта от първата ни среща, защото сега имахме нещо като навик — поредната среща просто водеше до следващата, докато накрая вече не можехме да си спомним кога отношенията ни се промениха. Всяка седмица прекарвах по две или три вечери в нейната къща. Гледах телевизия в комфортния ъгъл на всекидневната, заедно с майка ѝ и сестрите ѝ Роки и Кейт, които като че ли ме приемаха със снизхождение. Настанена до мен върху хлътналия от годините диван, Кристъл през цялото време не отпускате ръката си, вкопчена в моята. Явно искаше да ме афишира пред сестрите си като последната печалба, която е изтеглила от лотарията.

— Този път Кристъл успя да закачи на въдицата си красив младеж — коментираше Кейт, по-голямата от двете ѝ сестри. — Трябваше да видиш някой от онези, които влачеше у дома.

Добре беше да се чувстваш на почит — именно така се отнасяше към мен изтощената от ежедневието майка на Кристъл, докато палавата Роки се мотаеше наоколо, очаквайки момента, в който ще успее да се порадва на моето внимание. Така неусетно се озовах в нещо като задънена улица. В тази къща с три жени ми бе отредена ролята на мъжа в семейството, от когото те всички очакваха да се нагърби с ред отговорности.

Дори и сред този първоначален прилив на топлина в отношенията ни, когато бях толкова добре приет, съмненията не ме напускаха. Първо ме озадачи как толкова бързо се сближихме и защото бях приет така радушно, след като тъй малко разкривах от себе си. Онемявах от сливане при мисълта какво ще ме сполети, ако дръзна да противореча на образа, който те така бързо успяха да си изградят за мен. С течение на времето все повече се разкъсвах между задоволството, че всичко се уреди без никакви усилия от моя страна и от неудобството, че всички приемаха настоящото положение като

даденост. Кристъл си въобразяваше, че това, което съществува между нас двамата, ще остане завинаги непроменено. С какъв ентузиазъм само ми говореше за нашето бъдеще, за това, което ще направим през следващата седмица, през следващия месец, през следващата година, очевидно самозабравила се в своето увлечение по мен. Дори не забелязваше промяната в моето настроение, моето все по-задълбочаващо се мълчание, прикриващо нефокусираното ми недоволство. От своя страна аз така и не търсех възможност за избор, а просто вдигах ръце пред нейното въодушевление сякаш бе грях да му се опълчвам. Обикновено приключвахме нашите вечери с натискане и целувки в колата или на дивана във всекидневната. Под повърхността на този контакт в мен напираше някаква мрачна припряност, която се опитваше да ме тласне към неразумни постъпки сякаш бях подвластен на нечия чужда воля. И колкото по-дълго продължаваше тази идилия, толкова повече усещах в себе си вътрешна съпротива, търсейки доказателства, че връзката ми с Кристъл е грешка. Това мъчително чувство се задълбочаваше именно когато се чувствахме най-близки. Когато търкахме дрехите си една о друга и аз ясно усещах под роклята опънатите мускули на бедрата ѝ, бе необходимо да се стегна, изтерзан от желанието да побягна нанякъде. В такъв момент нещо в мен ме караше да се въздържам, ала не толкова от срам, колкото от недостиг на емоции. Тъкмо тези провали най-много ме притесняваха в усилията ми да прикривам какво всъщност се случва с мен.

Започна учебната година. Вече се виждахме по-рядко, защото всеки от нас обитаваше свой различен свят, имаше свои интереси, свои приятели. Включвах се в училищния живот отделно от Винс и групата му, само че Кристъл някак си не се вписваше в тази среда. Съвсем бавно започнахме да се раздалечаваме. Сякаш се отвърщах от нея — независимо от това, че тя се опитваше да ме запомни чрез различни мои образи в представите си. Отначало вярвах, че Кристъл не забелязва моето вътрешно напрежение, но тя постепенно започна да проумява, че след началото на учебната година нещата между нас някак си са се променили. Вече не ме чакаше пред гимназията след края на часовете. Престана също да идва при мен в салона, за да плъзне мълчаливо ръката си в моята. Не бях способен да я погледна в

очите, без да изпитам смесено чувство на срам и на неуважение към себе си, заради това, което ѝ причинявах, както и заради това, че тя ми позволяваше да се отдалечавам от нея. В началото лицето ѝ греиваше още щом ме виждаше отдалеч, а сега започна инстинктивно да се отдръпва. Все пак продължавахме да се срещаме дори и при тези промени сякаш в тях нямаше нищо странно и неестествено, макар че извън училището, след края на поредната среща, всеки от нас бързаше да се върне към самия себе си.

През уикендите, в които Кристъл беше свободна, ние понякога излизахме заедно с Винс и Тони. Така нашата група заприличваше на зле разбиращо се семейство, което включва хора с несъвместими характери. Кристъл изглеждаше повече като част от света на Винс и Тони, отколкото на моя свят. Може би причина за това бе фактът, че винаги я водех със себе си при срещите си с тях, така че те тримата постепенно се отдалечаваха от живота, който водех аз. Моят истински живот все още се мержелееше. Беше неясен, условен и не водеше доникъде. Когато Винс не беше с нас, Кристъл говореше за него с презрение и това тайничко ме радваше, особено когато насмешливо имитираше перченето му и надутата му походка.

— Той си мисли, че е голяма работа.

Но по-късно започнах да им завиждам за начина, по който те се представяха един пред друг, когато бяха заедно. Винс впечатляваше с енергията, с която се докарваше пред нея. Това кой знае защо ме подтикваше да я възприемам едновременно като силно желана и заедно с това като странно твърдоглава. Сигурно си личеше, че в нашата четворка, в която Винс беше лидерът, тя е станала член само по случайност.

— Момчета, разбирам, че всички вие се докарвате пред онова момиче, американката, как ѝ беше името... — подметна ми веднъж един друг мой приятел, след като ме поразпита за нея сякаш тя бе някаква обща собственост, която си споделяме. — Миналата пролет и аз имах малко работа с нея. Ходихме на кино и да си призная, не беше зле.

Последва ледена пауза.

— Виктор излиза с нея само от няколко месеца — обади се Винс.

— О, за бога, човече, съжалявам за това. Не беше някаква голяма работа, нали, само се прегръщахме и това-онова, ама иначе нищо

лошо.

Този инцидент остави в мен горчива утайка, все едно че пясък задра в гърлото ми. Никога не се бях замислял за Кристъл по този начин. Трябваше да напъна мозъка си, за да видя кратките и потайни свалки в тъмното като част от всеобщата тийнейджърска разпуснатост. Изпитвах желание да я закрилям, но имаше и още нещо, продиктувано от необходимостта да се противопоставя, доколкото мога, на тези клюки и да я държа настрана от тях.

— За какво толкова си се замислил?

— За нищо.

— Не може толкова да мислиш, без да има нещо. Мога да чуя как скърцат зъбните колела в мозъка ти.

Макар да ми беше пределно ясно, че аз бях този, на когото най-много държи, тя си оставаше за мен като нещо крехко и чупливо, на което бях заложил цялото си доверие. Все още обаче не можех да открия начин, за да потисна безмълвно надигацията се у мене яд, когато бях с нея.

Накрая се оказа, че не бях много по-различен от Винс и неговите приятели, нито по-добър. И аз исках само мен да слушат, когато разказвам моите истории, исках да се натискаме в киното, исках да се чувствам покорител, исках да освободя естественото си сексуално напрежение. А въздържанието ми не беше съзнателен избор, а по-скоро израз на сковаността и неумението ми да осъществя желанията си.

Щом се отпуснех във ваната у дома, понякога ми се привиждаше как Кристъл се появява гола пред мен. Странно изпъкваха всичките ѝ несъвършенства — едрите бедра, белите ѝ, все още недоразвити гърди. Всеки неин телесен недостатък беше оправдание на желанието ми да се отърва от нея. И когато се потапах във водата, за да се галя, си представях как затъвам в нейната течна топлина, докато свърша в нея с цялата сила на въображението си, макар да не можех да си представя нещо повече между нас, освен задоволяване на желанието ми, напълно лишено от любов.

През март се омъжи Кейт, по-голямата сестра на Кристъл. На мен, привикналия със старателно обмисляните италиански брачни церемонии, нейната сватба ми се стори зле и набързо подготвена, само с една шаферка и с един церемониалмайстор. Роклята на Кейт

изглеждаше прекалено семпла, а на всичкото отгоре хич не ѝ стоеше добре. Церемонията в църквата беше претупана без много-много разтакавания. После дойде ред на банкета в ресторанта на Голдсмит, по-точно в една от залите, която беше съвсем евтино украсена и беше тясна като всекидневна. Обядът, който ни поднесоха, се ограничаваше само със зеленчукова салата и ястие с месо, а на бара предлагаха единствено бира и безалкохолни. След обяда един млад дисководещ с червендалесто лице започна да пуска рокове и кънтрита от един грамофон, чиято игла непрекъснато дращеше дразнещо по плочите.

— Това парче сега е за младите. Хайде, всички, да ви видя как ще се пораздрусате.

Бащата на Кристъл пристигна от Мичиган. В църквата, докато я водеше по пътеката към олтара, той се извисяваше над Кейт с мрачната си фигура. Лицето му бе набраздено от умората и приличаше на статуя, издялана от камък. След като церемонията приключи, той леко се оживи особено когато се присъедини към малката група мъже на бара. Дори можеше да се каже, че скоро се превърна в душата на компанията. По едно време се приближи към нашата маса. Кристъл ни запозна и той енергично се здрависа с мен.

— Значи ти си младежът на Кристъл, така ли? — Говорът му беше чист като стъкло и по нищо не напомняше за провлечения изговор на Кристъл. — Тя сподели много хубави неща за теб. И доколкото мога да преценя, това е изключително добра препоръка за теб, понеже Кристъл винаги е била крайно недоволна от мъжете, с които е имала нещо общо.

— Мисля, че засега това му стига — рече Кристъл.

Тя изглеждаше толкова уязвима пред него, толкова смутена и в същото време го гледаше с поглед, преливащ от обожание. По-късно го видях да танцува с Кейт. Направи ми впечатление още, че Кейт имаше вид на отсъстваща, искам да кажа, изглеждаше прекалено хладна и независима. Баща ѝ отново надяна мрачното си изражение, както преди това в църквата, което може би бе израз на неговото истинско аз. И тогава внезапно ми стана ясно, че именно Кейт бе дъщерята, на която той най-много държи. Тогава нещо в мен се пречупи при мисълта за невинните чувства на Кристъл.

Кристъл и аз станяхме да танцуваме. През плата на роклята усещах как бедрата ѝ потръпват, щом моите длани ги докоснеха. Макар

и само за кратко останахме в центъра на всеобщото внимание, понеже сватбарите ни наобиколиха в кръг, докато ние се поклащахме в ритъма на музиката, но все пак по-бавно, отколкото трябваше, защото и двамата бяхме пили доста.

Когато дойде време да си тръгваме — някъде около два след полунощ — бяхме изпаднали в приятна нега. Качихме се в нашия пикап — леля Тереза беше заминала някъде с колата на баща ми — Кристъл си напъха краката под лоста на скоростната кутия. Изкуствената материя на роклята ѝ тихо прошумоля, след което тя се притисна към мен и горещият ѝ дъх ми помогна да издържа дяволския студ в кабината. За пръв път тялото ми се оказа тъй близо до нейното. Започнах да я обсипвам с целувки, плътни и страстни, но без да избързвам, като предпазливо я опипвах с ръка по корема и бедрата, за да се спра накрая сред най-топлото ѝ място онова там, между бедрата ѝ.

— Така ми е много добре — рече тя, леко пиана, откровена и развеселена. Като че ли едва сега тя най-после бе склонна да признае, че това, което ние двамата с нея вършим, беше предназначено единствено да ни доставя взаимна наслада.

За миг желанието към нея ме изпълни изцяло. Опитах се да се успокоя, като се поразмърдах на седалката, но притиснат в тясната кабина, не можех да си намеря удобна поза. По магистралата отсреща се зададе някаква кола и силната светлина на фаровете ѝ за секунда освети вътрешността на кабината, та се видя колко мръсно бе вътре, всичко тънеше в прах, навред бяха разпилени някакви хартийки, може би бяха квитанциите и фактурите, закрепени от баща ми към долния край на предното стъкло.

— Трябва да отидем на едно място — казах ѝ аз, докато чаках от нея някакъв признак, че е съгласна с мен. Но тя само се отдръпна леко, без да отрони и дума, като се отмести от скоростната кутия, за да ми осигури място за маневриране.

Отбих от магистралата. Трескаво се мъчех да скалъпя някакъв безобидно изглеждащ, но неизбежен сценарий за края на вечерта, като отчитах дори най-дребните подробности. Но в процеса на обмисляне надигащото се в мен желание започна да ми се струва като нещо долнопробно и безвкусно.

Поехме по прекия път към Мърси. В последния момент включих на къси светлини и отбих по шосето, водещо до нашата къща.

— Къде отиваме? — попита Кристъл.

— Искам само да ти покажа нещо — отвърнах, като ми се искаше да прозвуча развеселено, но вместо това гласът ми беше скован и бездушен.

По пътя към нашата ферма загасих фаровете и продължих на първа, преди да завия по алеята. Стараех се да карам така, че да се вдигне по-малко шум. За моя радост се оказа, че в къщата лампите вече бяха угасени. Леля Тереза беше паркирала колата край пещта, но вратата на гаража заварих затворена. Не беше изключено баща ми още да не се е прибрал от клуба, но нямах нерви да спра и да проверя, затова продължих към котелното, а после се присвих, когато заскърца вратата, докато моторчето я издърпа и отвори. Чак сега ме обзе лека паника, защото си бях наумил да вкарам тук Кристъл. Не ми даваше мира усещането, че трябва да прекрача някакъв праг, за да се отърся от бремето, което тъй ми тежеше, вместо просто да обърна пикапа обратно и да отведа Кристъл в дома ѝ.

Кристъл и аз скочихме от кабината на пикапа. В тъмнината пристройката към котелното едва се очертаваше с неясните си форми и приличаше повече на мрачна пещера. В мрака откъм тясното прозорче за наблюдение на котела се процеждаше тесен лъч оранжева светлина, ярък като котешко око.

— Къде сме сега? — шепнешком ме попита Кристъл.

Внезапно се досетих, че тя никога не бе виждала нашата ферма и не знаеше къде живея. Твърде малко знаеше за моето семейство и за целия ми предишен живот.

— Тук живея — сковано ѝ обясних аз. Но тя се засмя:

— Е, хубаво местенце си имаш. И доста просторно.

Поведох я в тъмнината към вратата, която отвеждаше в оранжерията. Искаше ми се да грабна някое одеяло или поне кат стари дрехи от стаята на баща ми, за да ги постеля на земята, но навреме се досетих, че така ще издам намеренията си.

Вътре в оранжерията заради лунната светлина по стъблата и най-вече по листата на растенията имаше светли петна, те се белееха като при слана и приличаха на украса в някаква вълшебна стъклена къща.

— Ама това тук е ужасно диво място — прошепна Кристъл. —
Нещо като в Африка.

Така се случи, че тя може би бе взела съвсем на сериозно това, което досега ѝ бях наприказвал и си мислеше, че съм я довел само за да ѝ покажа къде и как живеея. Толкова зле бях подготвил всичко, като я бях довел тук съвършено ненадейно, че сега си блъсках главата как да прикрия намеренията си и в същото време да спечеля одобрението ѝ. В този напрегнат момент ми се стори невъзможно отново да възстановя онази стопляща близост, която се бе установила между нас в кабината на пикапа. Това, че се подчиняваше тъй безпрекословно на желанието ми да я водя с мен, превръщаше Кристъл в някакво препятствие или по-скоро тежест. И все пак това се случваше въобще, без да си е загубила ума, тъй като тя живееше със своята собствена версия за ставащото, отказвайки просто да се остави на моята воля и да повярва в скалъпената версия, която пазех за този решаващ миг.

Поведох я в тъмнината в дъното на една от лехите, като си казах, че можем просто да се излегнем върху сламата. Но не успях да измисля как да я убедя, че най-добре ще е да се проснем връз мръсната, влажна и вдигаща пара сламена постеля с нашите най-хубави дрехи.

— Къде отиваме? — отново прошепна Кристъл, с интонация, издаваща, че ѝ е забавно. Или пък просто беше напълно слисана.

Спряхме се сред растенията, които ни обграждаха като стена. Въздухът тегнеше от влага, а заради оборския тор и нахвърлената слама вонеше като в конюшня.

— Исках само да те доведа тук.

Започнах да я целувам така, както стояхме прави, а ръцете ми плахо шареха по тялото ѝ, докато се опитвах да възвърна предишната си възбуда, само че сега исках единствено този миг да бе отминал, да е извън мен, за да мога спокойно да се прибера в дома си и да се скрия в леглото си. В този момент дочух далечен шум и внезапно си представих лицето на баща ми, отварящ вратата на оранжерията, как включва лампите и се отправя направо към края на лехата, където сега се спотайвахме двамата с Кристъл. Но след това всичко се случи много бързо. В мрака аз някак успях да смъкна пликчетата на Кристъл до коленете ѝ, след което дойде ред и на моите гащи. И тогава, сред плетеницата от ръце и плът аз отчаяно се опитах да проникна в нея и

успях да го сторя почти веднага, без да съм сигурен дали успях да се оттегля навреме, преди първия тласък, когато свърших. Не, всъщност въобще не бях уверен, че съм проникнал в нея.

И тогава отново ме налегна до болка познатото ми усещане за провал. Бях безкрайно несръчен, докато трескаво оправях дрехите си. Дума не посмях да отроня. Чувствах само как безнадеждно се стопяват бляновете от сънищата ми.

— Какво ти е?

Звукът на гласа ѝ в мрака, ме накара да се отвърна и предизвика желанието ми да залича спомена за нея.

— Добре съм. — Последва пауза сред мъртвешка тишина. — Ами ти?

— Да, също. Но ми се струва, че не бях очаквала това.

Не си проговорихме отново, докато не я оставих с пикапа пред къщата ѝ.

— Съжалявам — рекох.

— Всичко е наред.

Тя се наведе към мен, за да ме целуне, ала устните ни се докоснаха съвсем сковано.

— Утре ще ми се обадиш ли?

— Да.

На следващия ден се събудих със същата празнота в гърдите, понеже това, което се случи снощи, се беше загнездило в мислите ми като съсирек от кръвоизлив. От леглото дочувах смътните шумове, които вдигаше баща ми, докато се приготвяше за неделната литургия, и дрънкането на съдовете в кухнята, където леля Тереза приготвяше сутрешното кафе.

— Къде е Виторио? — въпросът му прозвуча като обвинение тежко като олово.

— Не знам. Сигурно е в леглото. Иди да го вдигнеш.

— Ще видим ние докога ще продължава така. Докога ще се прибира в три часа през нощта?

Но като се върна от неделната служба в църквата, той нищо не ми каза.

Към един на обяд Кристъл ми позвъни.

— Здравей, страннико.

Странно, но сега наистина звучеше съвсем бодро и приветливо. Нима разполагаше с версия за изминалата нощ, напълно различна от моята?

— Според мен Кейт си е легнала да спи горе-долу по същото време, по което и ние. — подметна тя и се засмя.

— Да — казах аз.

— Днес си особено разговорлив.

— Съжалявам. Мисля, че съм махмурлия или нещо такова.

— Да не си пил още снощи?

След поредната пауза тя изведнъж заговори с по-глухо:

— Беше ми за пръв път.

Усетих как сърцето ми спря. Знаех, че тя казваше истината, макар да подозирах, че преди мен е имало и други.

— На мен също.

— Да, правилно — засмя се тя. — Зная, че си много наблюдателен.

Последва още една пауза.

— Не съм много сигурен — казах аз.

Гласът на Кристъл продължаваше да звучи незаинтересовано.

— Мисля, че всичко е наред.

— От къде знаеш.

— О, момичетата ги знаят тези работи. Това е всичко.

Тя отново се засмя. Възприемах нейното настроение като на плод присъщото ѝ безгрижие, което ми действаше като магия. Страхувах се да я попитам за каквото и да било, за да не изчезне изведнъж обаянието, което ѝ служеше като защита. Но първата ми мисъл все пак бе за това, че сега се чувствам свободен да скъсам с нея.

— Защо да не се поразходим с колата или нещо такова? — предложи ми тя. — Приятно ще ми е пак да се видим.

Когато отидох да я взема, Кристъл се премести възможно най-близо до мен на седалката, за да ме целуне и да хване ръката ми, самодоволна и настроена собственически като младоженка, докато цялото ми тяло изтръпна от допира ѝ.

— Днес те чувствам толкова близък.

Потеглих към пристанището. Навън беше студено, а пристанището и пристанът до него се оказаха необикновено безлюдни. Ледът по езерото бе започнал да намалява, струпвайки се на големи

назъбени камари от замръзнали, вледенени вълни сякаш хаотично нахвърлени край брега от ръката на невидим гигант, а отвъд вълнолома се синееше незамръзнала вода.

Не можех да измисля как да наруша тишината, тегнеща между нас.

— Нещо не е наред ли? — попита ме Кристъл.

— Не зная.

— Какво има? Такъв си един притихнал, мълчалив.

Но тя не подозираше, че мислите пращяха в главата ми като искри от статично електричество.

— Не зная. Но ми се струва, че се чувствам доста странно. Това е всичко.

— За какво?

— Не зная. Предполагам, че заради нас.

Последва неловка тишина.

— Какво се опитваш да ми кажеш всъщност? — Сега вече в гласа ѝ се появи някаква дрезгавина. Може би сигнал за отстъпление. Моят ум се напрягна до крайност, докато дирех кой ще е най-уместният отговор, ала не успях да измисля удобен начин за заобикаляне на истината.

— Мисля, че не се чувствам добре заради това между нас.

— Какво искаш да ми кажеш с това? — Интонацията ѝ сякаш прескочи някакъв праг и сега стана още по-твърда. — Какво искаш да ми кажеш с това, че не се чувстваш добре?

— Не зная какво съм искал да кажа. Това е само едно чувство и нищо повече.

Между нас появя хлад като между непознати. Отвън езерото и белите скали край вълнолома, както и купчините сняг по брега изглеждаха успокояващо реални и свирепи в бездушието си, виждаха се удивително ясно и контрастно, ярко огрени от слънцето. На техния фон ние двамата пък приличахме на аномалии, на аморфни форми, които са се озовали на ръба, преди да се стопят в безформеността, към която се бяха устремили.

— Ти си такъв задник — отсече тя накрая и вече изглеждаше съвсем преобразена. Чувствах я съвсем отдалечена от мен като мой враг. — Въобразяваш си, че си много по-добър от другите, нали?

Направо ме убива, като гледам как всеки си мисли, че си толкова готин. Но ти хич не си такъв, защото си просто един задник.

Не можах да се насиля и да ѝ отговоря. Нейната омраза ми изглеждаше толкова непоколебима и корава. Усещах се съсипан, виждайки промяната в нея, защото тя бе свързана с простите истини, които бе прозряла за мен.

Очите на Кристъл блеснаха от сълзите в тях, но тя не се подаде на напора им.

— Такъв шибан задник си.

Останахме безмълвни за няколко минути. Толкова малко ли ѝ бе нужно, за да се отърси от грешното впечатление, което си бе изградила за мен? Не можех да си представя сега как сме изтраяли толкова дълго, какво я бе задържало при мен, с какво я привличах? Искаше ми се да можех да ѝ предложа нещо като компенсация, като възмездие може би, исках и двамата да можем да задържим тази яснота в отношенията ни, но не знаех как да направя нещата между нас по-добри.

— Съжалявам — изрекох.

— За какво?

— Мисля, че за всичко.

Тишина.

— Да разбирам ли, че съжаляваш, задето се забърка с мен? Това ли се опитваш да ми кажеш?

Под горчивия сарказъм в гласа ѝ се прокрадваше подкана към мен да ѝ противореча, да я оборя. Сякаш тя още ми се предлагаше, макар че не прозираше изход за връщане назад, тъй като истината за нас двамата бе лъснала безпощадно.

— Не е това. — Вече започнах да се чувствам като след сигнал за отстъпление. — Искях само да ти обясня, че съжалявам, ако съм те наранил или нещо такова.

Ала Кристъл не ми отговори.

— Мисля още, че просто съм изнервен, да, това е всичко, от последната нощ и от всичко останало. Не мога да се отърся от усещането, че всичко стана прекалено прибързано, това е всичко.

— Ами че идеята беше твоя — припомни ми тя.

— Зная.

Тя се помръдна, макар и все още с каменна физиономия, но за миг бе ободрена, че е спечелила по точки рунда срещу мен.

— Може би допуснах грешка — рекох. — Може би трябва за известно време да го даваме по-полека.

Аз редувах машинално думите си и бях изненадан, че Кристъл реагираше на тях сякаш те действително имаха някакво значение.

— Ако наистина искаш това, за което си мисля, то тогава не ми остава никакъв избор, нали?

Потеглихме обратно към дома на Кристъл и двамата застинали в ледено мълчание.

— Мога ли да ти се обадя? Или ще е прекалено прибързано за теб?

Прибрах се у дома със замаяна глава, неуверен какво бъдеще ни чака. Редувах се моменти на спотаен ужас с моменти на ободряване. Споменът за това, което се бе случило между нас, изкристализираше много по-ясно в паметта ми, но накрая всичко избледняваше в представите ми, за да остане само тягостно чувство, от което никой нямаше полза.

Но на следващия ден Кристъл се появи пред мен в коридора с вид, сякаш нищо особено не се бе случило.

— Здравей, страннико.

И ми се усмихна тъй непринудено, че неудобството ми от вчерашния ден изведнъж се стопи.

— Сигурно си изкарал тежък уикенд. Имаш вид на махмурлия — засмя се тя.

За няколко седмици всичко ми се струваше тъй, сякаш се бяхме върнали назад във времето към първите срамежливи срещи, когато бяхме толкова внимателни един към друг, любезни и изпълнени с очаквания. Само че нашето първо скарване вече хвърляше сянка върху отношенията ни, която не можехме да преодолеем с приближаването на поредната среща. Между нас все по-ясно се очертаваше някаква граница, зад която и двамата се опитвахме постепенно да се оттеглим — всеки в своя живот, макар да поддържахме претенцията, че уж нищо не се бе променило. Едва сега я виждах напълно ясно, отделена от мен и от нашите взаимоотношения, докато паметта ми си оставаше обременена със съвместните ни преживявания, със спомените дори за най-незначителните й, до болка познати жестове, с впечатленията ми от нейния дом там, на края на града. От прозореца на нашата класна стая в сградата на гимназията веднъж я видях как след часовете излезе

от предната врата на училището и се запъти надолу към центъра на града. Беше сама, но странно защо крачеше толкова жизнерадостно. Може би просто скучаеше, а може би бе изпаднала в някаква момичешка еуфория, поклащайки рамене и останала насаме с мислите си. Само чрез този бегъл поглед усетих колко ми е близка там, навън, самичка без мен. Сякаш бях докоснал някаква дремеща в мрака ниша на дъното на душата си.

Наближаваше краят на учебната година. По всичко личеше, че някаква фаза в живота ми бе приключила, въпреки че ми оставаше още цяла една година в гимназията. Неизказаните ми решения бяха взети и двамата с Кристъл се бяхме устремили точно към тях, за да си отговорим на въпросите кои сме ние, какво може да се случи между нас. Продължавах да излизам през уикендите с Винс и Тони, но връзката ми с тях изглеждаше позамряла и не бях сигурен дали ще я поддържам и занапред. И колкото по-малко Кристъл се включваше в нашите вечерни забавления, толкова по-далечни чувствах Винс и Тони. Накрая започнах да присъствам на забавленията им само като наблюдател или гост.

— И така, какво става между теб и Кристъл? Още ли сте гаджета?

— Струва ми се, че всичко е просто така, временно. Няма да се учудя, ако скоро се стигне до раздяла.

— Просто така, временно — повтори Тони и се засмя многозначително, но аз нищо повече не споделих с тях.

— Хей, тузар, отдавна не сме се виждали с теб — рече Кристъл и разроши косата на Винс, щом се настани между нас двамата на предната седалка на колата на Винс.

— Сигурно сме ти липсвали.

— Да, така е.

И тогава Винс се отби при мен на връщане към дома си. Каза, че за по-напряко свил по някакви черни пътища и така се случило, че излязъл на магистрала 76 точно до отбивката към шосето, водещо към нашата къща.

— Но можеш и да ти позвъня първо, за да те питам дали всичко е наред.

— Разбира се.

Не можех да се отърся от тревожното чувство за някакво предателство, когато той се отби при мен. Наслаждавах се като праведник на мисълта, че само аз съм останал морално неопетнен. На следващия ден, когато Винс ми описа като действителна случка точно това, което се съдържаше в моята фантазия, останах зашеметен, все едно че някой бе забил юмрука си в лицето ми.

— Тя започна да търка бедрото ми и оная ми работа, но си казах, че вие сигурно сте скъсали и че не е кой знае какво, ако се позанимавам с нея.

Не успях да проумея смисъла на тази история, нито какво се е случило или какво ми разказваше Винс, с обичайния си самохвален тон сякаш нямаше нищо общо с мен. Защо той се проявяваше като такъв глупак и сам ми даваше повод да се озлобя срещу него? Само че точно тогава той започна да се досеща.

— Не искам да те засегна, хм, само искам да ти кажа, че не беше нещо кой знае какво. Ама ако знаех, че още сте заедно, нямаше да се занимавам с нея.

— Не се чувствам засегнат — изрекох аз, но гласът ми прозвуча глухо и със зле прикрита обвинителна нотка.

На следващия ден Кристъл ми позвъни.

— Какво ще кажеш да излезем довечера или нещо такова?

— Защо?

— Не зная. Трябва ли да измисля някаква причина?

Щом паркирах на алеята за автомобили в предния им двор, изключих двигателя и зачаках тя да излезе от къщата. Все още се чувствах неуверен, чудех се дали да използвам това, което бях научил за нея, измъчваше ме гложещото чувство, че ме е предала.

— Здравейте, господин Виктор.

За кратко останахме смълчани в колата.

— Нещо не е наред ли?

— Трябва ли да не е наред? — попитах аз.

Можех да продължа, можех и да не продължа да задълбавам, но не можах да се съдържа и да оставя въпроса неразрешен, въпреки че сам долавях фалша в интонацията си.

— Какво искаш да кажеш с това?

Отново мълчание.

— Какво се е случило в петък, когато Винс те е докарал?

— За какво говориш? Нищо не се е случило. — Обаче нещо продращи в гласа ѝ, макар и след първоначалното моментно колебание.

— Винс не ми го описа така.

— Какво ти каза той?

— Не зная. Ти ми кажи.

— Какво ти е казал той? Не мога да повярвам, че ме разпитваш за това. Какво ти разказа той? Той е шибан лъжец.

— Наистина ли?

— Какво ти каза той?

— Каза ми, че си му се натискала.

— И ти го повярва? — изкрещя тя. — И ти му повярва, така ли?

— Не зная на какво да вярвам.

— Той е пълен боклук.

— Той е мой приятел.

— Какъв ти приятел, той е само един шибан лъжец. Наистина ли му повярва?

— Не зная.

— И ти си същият задник като него. Пет пари не давам на какво вярваш.

И тя изскочи от колата. Затръшна вратата след себе си, а после и вратата на къщата.

Нещо се бе случило между тях, е, може би не точно така, както ми го описа Винс. Но все пак то бе достатъчно истинско в моите очи, за да престана да съм сигурен в нея, при това, без да знам кое да избира като приемливо решение. В дъното на душата си аз отказвах да приема, че тя ме е мамила по такъв начин, че нашата кавга е била нещо повече от оправдание, за да скъсам с нея. За миг ми се прищя да се затичам след нея и да се опитаме да намерим изход в цялата тази бъркотия, да я утеша и прилаская, да ѝ покажа колко държа на нея. Но не виждах начин да избягам от истината за нашите отношения, не можех да се насиля и да преодолея обидата от несправедливостта и от огорчението, което ми бе причинила тя.

Същото се повтори и по отношение на Винс. През остатъка от лятото все по-рядко се виждахме. Използвах случилото се между него и Кристъл като клин, който вбивах между себе си и него. Накрая и двамата стигнахме до признанието, че още от самото начало нашето приятелство е било грешка. През есента той се премести в държавния

колеж в Уиндзор и престанахме да излизаме заедно. Само понякога се срещахме в града и то по случайност. Разбира се, всеки път се заричахме единият да се обади на другия, ала никога не спазвахме тези уговорки. След още няколко месеца при следващите ни срещи той започна да се отнася към мен със същото специално уважение, което бе демонстрирал през първите колебливи периоди на нашето приятелство. Трудно бе да се повярва, че ние, които сега толкова силно се презирахме, някога сме били така близки.

След като се скарахме, не си говорихме с Кристъл в продължение на няколко седмици. Но една вечер тя ми се обади по телефона:

— Здравей, страннико.

Сърцето ми изтръпна при звука на нейния глас, при мисълта, че всичко, което преживях с нея, може би отново ще се повтори.

— Не се плаши, нямам намерение да предприемам никакви ходове спрямо теб. — Исках само да проверя как си.

Каза ми още, че е зарязала работата си при Даяна и сега работи на пълен работен ден във Фотомат, като решила тази есен да не се връща в училището.

— Толкова е ограничено всичко. И всеки там се оказва непоносим задник. Но поне печеля добре.

Повече нито веднъж не се обади. Но като минавах през града и то покрай нейната малка будка с надпис „Фотомат“, пред търговския център „Ери“, успях понякога да я зърна. Изглеждаше добре, беше уверена и зряла в своята униформа, с притеглената си назад коса и все още приветливата си усмивка, която разцъфваше на лицето ѝ всеки път, когато ме виждаше. Махаше ми с ръка и викаше нещо, а аз продължавах напред, все едно че никога нищо не е имало между нас двамата.

СЕДЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Пристроихме още две оранжерии, още две стъклени къщи към фермата, същите като онези, които имахме преди няколко години. Сега това езеро от стъкло се ширеше из цялото поле, чак до къщата на чичо Умберто. Всички оранжерии, взети заедно, заемаха доста пространство и представляваха внушителна гледка. С дългите си, предълги редици от подпори, подобни на колони, с невероятно сложната плетеница от тръби, кабели и машинарии, с ослепителния блясък на стъкло и метал нашата ферма приличаше на модерна, подредена и ефективна фабрика. Това ни действаше главозамайващо, защото вече не бяхме такива, каквито се помнехме допреди няколко години, искам да кажа: някак бяхме надраснали всичките си дребни лични тревоги. Една вечер дойде адвокатът, г-н Нюланд, и донесе със себе си дебела папка, пълна с документи. Тръшна я на кухненската маса и зачака баща ми, чичо Умберто, Роко и леля Тереза да подпишат документите, докато през цялото време им говореше по своя донякъде странен, безцеремонен начин за данъци и дялове, а накрая ги удостои с титлите президент, вицепрезидент и ковчезник като в някоя детска игра.

— Ако бях на твое място, щях да държа Тереза под око — изрече той накрая. — Тя е тази, която притежава реална власт във фирмата, така че по този въпрос не бива да се заблуждавате.

След влизането в сила на всички документи, титли и печати се установи нов ред, който поне на първо време изглеждаше окончателен, но той тепърва трябваше да придобие реална форма и да ни обвърже, както става във филмите, едва ли не до края на света.

Моята конкретна роля се свеждаше до това, че бях изключен от цялата схема. Така че знаех твърде малко за промените и за плановете, преди да дойде ред да бъдат осъществени. Трябваше да изчака реда си и Доминик, който ме бе впечатлил с упоритостта си да следва своите лични, макар и скромни предпочитания — едва успя да завърши последния клас в гимназията, след което постъпи като дърводелец в държавния колеж в Уиндзор. Но скоро след това се завърна в

семейното лоно и се залови да работи по цял ден във фермата. Беше все така навъсен, но сега се държеше по-сериозно, по-зряло, сякаш бе решил да подплати поведението си с всичко онова, което дотогава бе постигнал. Работата му се вписваше в естествения трудов ритъм, спазван от цялото семейство, с който лично аз бях изгубил допира си, защото всичко се свеждаше само до мълчалива, робска работа дори и най-дребните ежедневни задачи. За мен това беше все по-неприемливо. Наскоро купихме нов пикап. Познатият надпис на вратата на стария пикап — „Марио Иноченте и син“, с който толкова отдавна бях привикнал, че вече въобще не му обръщах внимание — сега бе заменен с дъговидни надписи над всяка врата. На тях се четеше „Иноченте Фармс Лимитид“, изписано със сенки около буквите, в зелено, бяло и червено.^[1] Порази ме това, че от първоначалния надпис бе останала само фамилията на двамата с баща ми, само че липсваше идеята, че бащата и синът непременно трябва да работят заедно.

Съзерцавах всички тези промени някак си от разстояние, при това значително. Баща ми, фермата, моят живот тук... Не можех да се отърся от усещането, че рано или късно ще ми се наложи да се разделя с тях, защото моята дистанцираност от всичко тук ще ме отведе към някакво ново, неизвестно и чисто бъдеще. Понякога се случваше да видя баща си да работи сам в оранжерията, която пристроихме към сградата на котелното, да се грижи за лозите и смокините, които бе посадил там; да коленичи като дете, за да ги загърля или казано другояче — да оформя малка предпазна купчина пръст около всеки корен, да насочва към тях водата, в която бяха разтворени торовете. В подобни мигове си го представях как постепенно ще остарява, но без сътресения и без кавги, за да се грижи за своите лози и овощни дръвчета като съвестен и опитен провинциален стопанин. Искаше ми се да го оставя така, уверен в малката територия на собствените си дела и начинания; спокоен, че всичко с всеки от нас, ще бъде наред; че нашите спорове и перипетии и всичко, което бяхме загубили, няма да ни лиши от шанса да спасим душите си.

Все пак бе странно, че дори сега, когато безспорно преуспяхме, в паметта ми възкръсват най-вече спомените за пречките и трудностите, за постоянното и мъчително усещане, че сме на ръба на разорението. Не можех да се отърся от тягостните спомени за непрекъснатите караници между баща ми, чичо ми и леля ми. Може

би не трябваше да забравяме как едвам сме се разминали с катастрофата, която за щастие отдавна вече сме загърбили. Дори и Роко се подаде на това увлечение. Неговото поведение се промени, постоянно се подлагаше на сурови ограничения, сякаш се опасяваше да не пропусне нещо важно. През цялото време бяхме постоянно заклещени в капана на напрежението заради избора, който трябваше непрекъснато да правим — между инициативността и отстъплението и който изискваше да бъдем най-дръзки и смели именно когато се случваше възможно най-лошото. Сякаш намирахме в злата си участ някакво своеобразно оправдание, след което се вкопчвахме в страховете си като в талисман. Живеехме живота си със същата неимоверно закоравяла пестеливост, със същото неясно усещане за заплаха като селяните в Италия, които всяка година се питат дали тази жътва няма да се окаже последната. Когато се замислех за това как преживявахме във фермата, винаги ме спохождаше чувството, че не сме напреднали много, а сме си останали все същите, завинаги приковани към един остров насред сушата, на който царуват неоспорима логика и правила за това кое е редно и кое — не и доколко свободни можем да бъдем.

Веднъж потеглихме на дълго пътуване с чичо Умберто и неговото семейство. Наблъскахме багажа в малките часове на нощта и в студеното октомврийско утро поехме по пътя към водопада Ниагара. Пътуването ни отне само един ден. Щом стигнахме там, разтоварихме съдовете, храната, бирата, сладкишите и пуканките, досущ като някой пътуващ цирк, като разположихме пикапите в някакъв парк, досами зоните за отбиване на камионите край шосето. После отново опаковахме багажа и се върнахме по обратния път, като нашата малка каравана, теглена от пикапа на баща ми, се заклатушка по тъмните и обезлюдени улици на Мърси чак след полунощ. В цялото това пътуване не видях нищо друго, освен пародия, най-вече в старанието ни да избягваме ресторантите и мотелите, за да не изхарчим много пари — та тъкмо затова накрая се оказахме с повече храна от необходимата. Пак заради това трябваше да се свираме в теснотията на караваните и кабините на пикапите като някакви жалки цигани-катунари. На всичкото отгоре предприехме това изнурително пътешествие в края на студения октомври, когато отдавна беше отминало времето за отпуски и ваканции и много крайпътни заведения

вече бяха залостили кепенците си. Дори самият водопад ми се стори безнадеждно недостижим в своята есенна самота. Каквито си бяхме необщителни, светът като че ли преминаваше покрай нас, проблясвайки отдалеч като някаква чужда планета, като място, което ние понякога посещавахме, но не принадлежахме към него, за кратко заслепени от дневната светлина, докато нашият керван се оттегляше в мрака като сноп от метеори.

През лятото преди заминаването ми за университета отново започнах да посещавам семейство Амхърст. Случи се така, че включих тяхната улица в редовните маршрути на пътуванията си през уикендите, като инстинктивно намалявах скоростта, минавайки край къщата им. Сякаш ме глождеше някаква тайна. Тя приличаше на скритата зад сеплите фасади на сградите светлина, която се процежда зад завесите на прозорците, в среднощното спокойствие, типично за този изолиран квартал. Накрая една вечер не издържах и се озовах пред външната врата. Вратата отвори г-жа Амхърст, която така се изненада, като ме видя, че сякаш веднага се затриха нейде трите години, изтекли от последната ми поява тук.

— Виктор, каква изненада! Влизай, влизай. Веднага ще повикам сестра ти да те види. Виж ти колко си пораснал, вече си почти зрял мъж.

Веднага пролича, че ѝ беше неловко да ме види отново. Дори ми се стори, че нещо в нея като че ли искаше да ме прогони, дори и докато ме водеше навътре в къщата.

Оставиха ме да изчакам Рита във всекидневната. Тя се появи почти веднага от коридора с дъговидна извивка под тавана. Да си призная, в първия миг не я познах, толкова много се бе извисила. С издължената си, въздълга и слаба снага изглеждаше като героиня от комиксите, а гърдите ѝ бяха напъпили и оформяха два малки конуса под роклята ѝ. Косата ѝ бе късо подрязана като на момче, по-скоро като на паж, което придаваше на лицето ѝ високомерен и изпит вид, също като лицето на някой модел. Но много скоро след лекото, детинско потръпване и след скования си поздрав тя изведнъж възвърна образа си от миналото и аз усетих прилив от чувства. Бях изненадан донякъде от нейната външност, сякаш тя бе личност, в чието съществуване бях престанал да вярвам.

— Здравей, Рита.

Долових празнотата, която зейна между нас. Може би, за да смекча хладината или защото хранех някаква смътна надежда, в следващия миг мислено я виждах такава, каквато я помнех. Но това усещане се стопи още докато произнасях името ѝ.

— Здравей.

Госпожа Амхърст ми донесе чаша с кока-кола и после ни остави насаме. Рита се настани на фотьойла срещу мен. Нагласи краката си точно както изискваше благоприличието, след което кръстоса ръцете си в скута. В нея имаше нещо детинско и нещо зряло, но сковаността си оставаше. Всеки неин жест бе подчинен на тези две противоречиви условия, сякаш някаква малка и много по-позната на мен Рита бе уловена като в капан в тялото на тази застанала нащрек непозната на мен, съвсем млада дама.

— Как си сега?

— Добре, бих казала.

— А как върви училището?

— Всичко е наред.

Поговорихме си все така сковано в продължение на няколко минути, като Рита се въртеше във фотьойла, лениво потропвайки с чехъла си по пода. В един миг в пълен разрез с етикета тя започна да си гризе ноктите, но след това рязко се изпъна, за да възстанови безкрайно сериозната си поза, издаваща завидно самообладание.

Разделихме се несръчно, като за малко останахме в коридора разделени от триметрова дистанция.

— Как е Елена?

— И тя е добре. В момента е на горния етаж. Сега сме като сестри. — Макар че при споменаването на Елена очите ѝ за миг се насочиха към мен, с прямота, без всякаква следа от хитрост. — Но мисля, че вече знаеш това.

— Какво да зная?

— Знаеш за какво говоря. Искам да кажа, че имаме еднакви фамилни имена и прочее. Мама и татко ходиха при адвокат и всичко уредиха.

— Може би пак ще намина.

— Добре.

До края на лятото се отбих там още пет или може би шест пъти, обикновено вечер, като се стараех да избягвам напомнянията за

неделните обеди преди няколко години. Семейство Амхърст явно се чувстваше задължено да ни оставя сами при тези срещи, като двамата неизменно се стараеха да останат в сянка, сякаш са склонни да ми отстъпят правото на нощуване с Рита. Г-н Амхърст през половината от времето киснеше в гаража си, зает с работа върху някакъв проект, за това свидетелстваха светлината от лампата над тезгяха му, която се процеждаше през прозорчето над вратата на гаража, глухите шумове от стъргането с шкурка и предпазливото почукване на малкото чукче. Г-жа Амхърст се бе нагърбила с ролята на иконом — посрещаше ме на външната врата, а в края на посещението ми ме изпращаше, преливаща от енергия и гостоприемство, както винаги. Но иначе присъствието ѝ в къщата едва се забелязваше. Все пак можех да чуя как приглушеният ѝ глас долита от кухнята, докато ние с Рита гледахме телевизия. Или дочувах възглухият ѝ говор по телефона на горния етаж. Но без нейните предишни ритуали моите визити се превърнаха в нещо безформено, защото по време на тези мъртвешки, безцелно пропиленни часове, в които Рита, Елена и аз гледахме телевизия, и в които рядко някой от нас проговаряше, всъщност само поставяхме скобите, предварително зададени от госпожа Амхърст.

— Всичко е наред, момичета, така че можете да се прибирате в стаята си.

Очаквах нещо повече от Рита и Елена, а не тази незряла онемалост и инерция. Не можех да се отърся от усещането, че съм просто един възрастен, попаднал сред деца. Елена винаги се стараяше да поддържа своята мълчалива съпротива срещу мен, мрачна и готова да направи веднага укорителна физиономия. Тя зорко следеше какво става и беше слаба и източена също като Рита. Трудно ми беше да я заговоря, защото имах чувството, че тя винаги ще намери в какво да ме упрекне.

— Предполагам, че ти и Рита сте прекарвали добре лятото, излизали сте навън и сте гледали телевизия. — Въпреки желанието ми в интонацията ми се прокрадна твърда нотка, примесена с равнодушие.

— Ходим на уроци по плуване. А ако ти не се появиш тук, обикновено не гледаме телевизия.

Бях убеден, че ако при моите посещения успея да откъсна Рита от Елена, сянката, паднала между нас, поне отчасти ще изчезне, изведнъж ще се сбlijим, ще бъдем доста по-откровени и най-

важното: много по-естествени. Ала когато се случваше да остана насаме с нея, между нас увисваше куха неловкост, която граничеше с пълна скука. Вниманието на Рита постоянно се отклоняваше от мен, все едно че бях мъгла, върху която тя просто нямаше как да задържи погледа си, дори и да го желаше. Каквато и да бе разделителната линия, простираща се между нас, винаги бе потребна намесата на други хора, за да бъде преодолявана, както се случваше понякога при нейните прекалено шумни и детински реакции спрямо Елена, съпроводени от театралничене. Това бяха жестове, които издаваха презрението на Рита към мен. Тя подчертаваше колко силно държи на Елена и не пропускаше сгоден случай, за да изтъкне, че ме възприема като външен човек, не толкова близък колкото Елена. Отначало си мислех, че Рита демонстрира това толкова неприятно за мен отношение само защото се бе променила до неузнаваемост, защото гледа по-уверено на света, сякаш може да го контролира или ако не успява, поне може да избегне най-неприятното. При по-внимателно вглеждане започнах да проумявам, че Елена се старае да ѝ угажда, с намерението да я използва после, за да увеличи своето влияние. Г-жа Амхърст пък често ѝ говореше с тон, издаващ, че е достигнала предела на своето търпение:

— Рита, нали знаеш, че не бива да ходиш с обувки в къщата.

Случи се да се появя там, малко след като беше отшумял някакъв техен спор. В къщата още витаеше напрегнатост, а най-очевидно беше смущението, изписано по лицето на г-жа Амхърст. Но имаше и още нещо: може тя да чувстваше необходимост да подчертае, при това в мое присъствие, къде е мястото на Рита в тази къща, сякаш за да ѝ напомни откъде беше дошла.

— Щом брат ти си тръгне, веднага ще се прибереш в стаята си.

Двамата с Елена останахме пред телевизора, потънали в мрачно мълчание. Рита седеше на пода с кръстосани крака и се взираше в телевизора, без да ни обръща внимание.

— Защо майка ти е толкова гневна?

— Не зная. Май защото Рита е прекършила някакво цвете или нещо подобно.

— Винаги ли толкова много се сърди?

— Не зная. Всъщност не толкова. Само понякога.

Рита увеличи звука от телевизора. Останахме мълчаливи на фона на този шум. Гърбът на Рита закриваше екрана.

— Много е силно — обади се Елена. — Мама пак ще се разсърди.

Но Рита с нищо не показва, че я чува. Само продължи да зяпа втренчено в екрана, сякаш ние не бяхме там. Това продължи дълго, а накрая тя дори ни се развика да я оставим сама с телевизора. Няколко минути останахме като сковани по местата си, само Рита се помръдна съвсем леко. Изглеждаше ми опасно това нейно затваряне в себе си, то издаваше прикритата ѝ озлобеност, както често се случва сред осиновените деца.

— Мисля, че е по-добре да си тръгна — рекох накрая.

Г-жа Амхърст ме видя на излизане. Тя беше все още напрегната заради необходимостта да прикрива следите от скарването, още повече че аз бях разбрал за него.

— Господин Амхърст току-що поля с пръскачката моравата, така че ще трябва да изчакаш, преди да излезеш навън.

Още не бях излязъл на улицата, когато отвътре заглъхна звукът от телевизора на долния етаж. Броени секунди след това сянката на Рита се мярна по стъпалата — беше се запътила към стаята си на горния етаж, след малко вратата се тръшна и накрая остана само тишината.

В края на лятото, когато панаирът дойде в града ни, аз предложих на Рита и Елена да излезем заедно за Деня на детето. Когато дойдох да ги взема, заварих и двете облечени в сини джинси и тениски с надпис, посветен на състава „Би Джийс“ — стояха им като униформи и изглеждаха пак като незрели момичета, прекомерно загрижени за това как ще бъдат възприети от публиката.

— Това е всичко, което им се позволява — обясни ми г-жа Амхърст, докато ми подаваше две петдоларови банкноти. — Не им разрешавай да измъкнат още пари от теб.

Но веднага щом се качихме в колата, Рита претършува джобовете си и измъкна сума ти монети по десет и двадесет и пет цента, както и няколко смачкани банкноти по един долар. Зае се старателно да ги сортира.

— От къде задигна тези пари?

— Заделени са от месечната ми издръжка.

Но отговорът и ми прозвуча уклончиво и неубедително.

— Хм, нали не ти позволяват да ги харчиш?

Тя продължи с мълчаливото си броене, после внимателно сгъна банкнотите и все така грижливо ги скъта в джоба си.

Щом стигнахме до панаира, на мен много скоро ми дотегнаха шумът, жегата и суетнята, като най-досадни ми се видяха орляците от деца. Но нямаше как — трябваше да изчакам Рита и Елена да привършат с обиколката си. Не можех да се отърся от усещането, че съм задължен да играя ролята на надзорник или на родител, макар всъщност да не бях нищо повече от един почти забравен придружител, чието място очевидно не беше сред тези възбуждащи сетивата павилиони, подиуми и шатри. Като дете всяка година очаквах с нетърпение местния панаир, както и останалите традиционни празници, чествани в цяла Италия. Още помнех глъчката и суматохата, идващи от полето зад последните къщи на градчето. На фона на назъбените очертания на хълмовете в далечината, светлините като че ли бяха превърнали останалата му част в сиви и безлични предградия на бляскавия панаир. Но с течение на годините той все повече се смаляваше в моите представи, ставаше все по-евтин и все по-безвкусен, като накрая се сви до жалък остров подобно на завинаги прекършена илюзия, чиито предели си осъзнал. Сега ми бе трудно да съпреживявам разпалеността на децата и да не се дразня от шума, който вдигаха до небето. Останал сам, нямаше какво да правя, освен да се поразтъпча до оборите отвъд шосето, където държаха в готовност животните, определени за състезанията. Невъобразимата бляскава светлина и оглушителната глъч, които ни заливаха по централната алея, тук отстъпваха пред полумрака на клетките в оборите и шумоленето на преживящите добичета. Именно този образ на панаира се запечата най-дълбоко в паметта ми, сякаш наново бях открил спомените си за един доста по-отколешен и доста по-истински селски панаир.

На връщане Рита и Елена се разминаха с няколко групи от свои приятели, та трябваше да се спираме, докато разговарят с тях.

— Хей, знаете ли? На всяка цена трябва да опитате въртележката. Диво е! След малко отново ще се върнем там.

— Не знам, но мисля, че все пак си струва да се изстреляме нагоре или нещо подобно, макар да изглежда страшно.

В тези думи се съдържаше косвено одобрение на това предложение и така те поеа към въртележката, за да се повозят на нея двете заедно, а след това и поотделно. Рита като че ли искаше да впечатли всички около себе си, но след първоначалната си самохвална закана изведнъж изгуби интерес и се отдръпна от въртележката, смълчана и замислена.

— Все пак ми се струва, че ще е по-добре да си вървим.

Към три часа следобед ние се присъединихме към тълпата, насъбрала се пред големия подиум за шоуто. Един хеликоптер се появи над по-отдалечения край на панаира и ни разсея. Вече го бях виждал да кръжи над града по време на откриването на панаира.

— Татко каза, че може да ни разреши да се качим на него в събота вечерта — каза Рита.

Обаче като видях как Елена крадешком я изгледа укорително, се досетих, че тази лъжа си я е изсмукала от пръстите.

Начело с Рита ние се запровирахме сред гъстата тълпа към откритата площадка за състезанията. Във въздуха витаеше напрежение, атмосферата бе заредена с тръпнещо нетърпение и с предусещане за някакво насилие. Усещаше се и огромно количество аморфна енергия, натрупана в насъбралите се дечурлига. Насред централната алея бе издигнат обширен подиум с екран в дъното, на който се виждаше път, застлан с жълтеникави плочи, виещ се към мержелеещия се в далечината Изумруден град. Най-удивително бе, че този приказен град чудесно се сливаше с естествения фон на полето с жълтееща се царевица, простиращо се далеч отвъд панаирната площадка. Като се настанихме на седалките, Рита се наведе към Елена и произнесе прекалено театрално:

— Няма друго място като родния дом, няма друго място като родния дом.^[2]

Една млада жена с две малки деца седеше до нас. Изящните ѝ голи колена се подаваха изпод подгъва на роклята ѝ. Тя ми се усмихна съчувствено както един родител на друг родител.

Представлението беше имитация на „Магьосникът от Оз“ и започваше с кратка увертюра, изпълнена от малобройния духов оркестър. После на подиума, използван като сцена, се появи мустакат

магьосник с дълги поли и висока шапка. Представи се като професор по чудесата и повика една артистка с плътно прилепнали като втора кожа дрехи и с обувки с високи токчета, която обяви, че името ѝ било Доти — очевидно съкращение от Дороти. Но моето внимание бе привлечено повече от тълпата и най-вече от белите колене на жената до нас. Кой знае защо денят започна да ми се струва провален заради усмивката на тази жена и защото тя най-добронамерено приемаше Рита като моя дъщеря или някаква друга роднина. През целия ден Рита само ме дразнеше с преструвките си, макар че ми беше не по-малко трудно да се откажа от това да я придружавам. Може би през цялото време се бях вглеждал, за да уловя в нея някакви признаци на непокорство, но когато действително се стигна до този момент, аз вече предпочитих тя да се поуспокои, не исках да възприемам остатъците от чувството си за отговорност като неизказан упрек за поведението ми. Нали само след няколко дни заминавах за университета, така че сега изцяло бях съсредоточил вниманието си единствено върху тази възможност за бягство от досегашния си живот тук, гледах на нея като на последната отчаяна надежда за спасение; пък и от всичките години в Мърси ми бяха останали единствено горчивината и чувството, че нищо, което се бе случило тук с мен, не е било цялостно или пък неопетнено.

От няколко години ние посещавахме панаира семейно. Заедно гледахме представленията — сврени сред гъстата тълпа, която не преставаше дразнещо да бърби в полумрака. След това се разхождахме по централната алея, спирайки се понякога пред някоя сергия или павилион, най-често пред шатрата, където един удивително широкоплещест уличен търговец предизвикваше минаващите зяпачи да рискуват с опасни залози. Веднъж баща ми дръзна да приеме предложението на панаирджията да му плати петдесет и пет долара, ако баща ми заложи петдесет долара. Помня как баща ми се засмя прекалено силно, навярно за да прикрие смущението си.

— Ето, сега аз ще взема твоята петдесетдоларова банкнота — рече панаирджията и пъкна банкнотата в шапката си с широк показен жест, типичен за фокусниците, — след което ще ти дам в замяна моите петдесет и пет долара.

И той наистина спази думата си, като измъкна от пачката в ръката си петдесет и пет долара.

— Този фокус съм го виждал на панаира в Тривенто — сподели баща ми, когато отминахме павилиона. Явно знаеше повече за този номер, отколкото издаваше смехът му. — Целият номер е да прилъжат повече публика и да накарат хората да развържат кесиите си, а след това могат всичко да им продадат.

Така си го представих в онзи ден — във времето, когато е бил още млад, необременен и предпазлив, когато животът още е бил пред него, да се скита из панаирите в градовете около Кастилучи в онзи негов живот, когато аз още не съм бил роден. Сякаш тогава за пръв път изпитах някаква завист към него, заради скритото в него далечно минало, заради спомените му от свободата, на която тогава се е радвал.

---

[1] Цветовете на италианския трикольор, съвпадащи с цветовете на българския, но подредени като вертикални ивици: зелена, бяла и червена. — Б.пр. ↑

[2] Цитат от глава 4 от „Магьосникът от Оз“ от Франк Баум. — Б.пр. ↑

ОСЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Сред множеството рекламни брошури, листовки и формуляри, разкриващи пред мен възможности за бъдещото ми обучение, избрах университета Сентениъл^[1] в Торонто. Разположен в покрайнините на града, този обширен квадратен кампус^[2] бе обграден като остров от все по-разпростиращото се във всички посоки най-близко предградие на Торонто. Състоеше се от дълги редици многоетажни студентски общежития, ленти от търговски центрове (молове) и безброй бунгала. Макар че подхождаше на околния пейзаж по това, че беше нов, без никакви дървета, изграден само от тухли и бетон, този студентски комплекс, по-скоро това масивно струпване на сгради, приличаше на някакъв футуристичен пейзаж, като показваните във фантастичните филми по телевизията, където цялата природа е забърсана и след това модернизирана, за да останат само внимателно структурирани построения от стомана и стъкло.

На север градът внезапно свършваше със Стийлс авеню, а след възвишенията откъм южната страна на това авеню се простираха ниви с царевица и с пшеница, така необятни, че местността приличаше на морски бряг. Пътуването с автобус по Стийлс авеню ме караше да мисля колко произволно бе струпан този гигантски град, беше някак си нахвърлян, изкуствен, въпреки че щом навлезех в него, ме спохождаше усещането за непоколебимата неотменност на всичко тук, всичко бе на мястото си — магазините и небостъргачите с кантори напълно съответстваха по дух и предназначение на запълването от тях обемно пространство.

Избрах университета Сентениъл, защото предлагаше солидно образование, понеже беше нов и се намираще в Торонто. Впоследствие се оказа, че заради дългото пътуване до центъра с автобус и метро този голям град си остана далечен за мен, просто място, което посещавах само понякога и то през доста дълги интервали от време. Имаше още

една важна причина за моя избор: не познавах друг студент от Мърси и околността, който да бе споделил моя избор, така че ми се стори подходящ за бягство от досегашния ми живот и обкръжение. Само че през първите месеци там се чувствах повече като внезапно озовал се в празно пространство. В крайна сметка се оказа, че в Сентениъл нямах нищо, което да ме определя като личност — тук не можех да разчитам дори и на навиците си от Мърси — макар че винаги досега ги бях ненавиждал и гледах на тях като на пречки, на бreme или най-малкото като на спънки. Изведнъж те започваха да ми се струват единственото, което би могло да ме спаси от пустошта, в която бях попаднал. Още при първата си разходка навън, в първата сутрин след пристигането си тук, се озовах сред чистия и съвсем нов комплекс. Този ландшафт беше различен както от околната местност, където всичко бе сдържано и премерено, така и от гледката към полето на север от университетското градче, която виждах от седмия етаж в общежитието, където бе стаята ми. Започнах да изпитвам едва ли не страхопочитание — или може би най-обикновен страх — от внезапно придобитата си свобода, от целия простиращ се пред мен ден, страх от живота, който очакваше да го запълня, както намеря за добре. Но още по време на закуската, докато седях сам в кафенето на главната сграда и наблюдавах как другите студенти се събират на групи, усетих обхващащата ме паника, че отново ще се изправя пред стена от неразбиране, че ще трябва всичко да започвам отначало, тъй като тук не можех да разчитам на нищо друго, освен на самия себе си.

Занятията започнаха. Изчаках известно време, докато навляза в университетския свят, за да започне и моят собствен живот в тази среда. Оказа се, че тук господства някакъв ритъм, който не успявах да уловя докрай. Може би това беше нещо като критичен момент, който просто ми се губеше. Сигурен бях, че едно решително действие или дума дори биха могли изведнъж да ме „вкарат вътре в нещата“. Всичко в този университет пораждаше впечатлението за ред — строг и точно фиксиран, но труден за проумяване. Всичко се приемаше като даденост, която обаче никъде не бе обяснена. Хората идваха и си отиваха, сами или на групи. Бяха целенасочени, самонадеяни и самостоятелни, в аудиториите сядяха по групи и през цялото време си шепнеха нещо, разменяха си бележки или въобще демонстрираха всячески, че разбират всичко от лекционния материал и за всичко са

компетентни, тъй като цитираха безчет имена и сипеха разни забележки, за които аз хич и представа си нямах. В просторния квадратен двор на главния учебен комплекс ежедневно се скупчваха многолюдни групи от студенти, заети с размяната на памфлети и листовки. А в съседния малък амфитеатър понякога свиреха музиканти или пък оратори държаха речи, така че не бе трудно да придобия нагледна представа какво представлява животът в университета. Ден след ден на едно и също място без ясна цел или насока се събираха едни и същи млади мъже с дълги коси и с кърпа около врата (наричаха я бандана) и едни и същи жени в свободни пъстроцветни дрехи на цветя или с износени дънки, които им придаваха доста особен вид. Ала дори и тези шумни групички, събиращи се ден след ден, оформяха напълно завършени анклавни.

Може би трябваше да предприема нещо съвсем дребно, за да изляза от изолацията си — както в общежитието, така и на лекциите другите студенти понечваха да ме заговарят, държаха се подчертано приятелски и май бяха готови да приемат като даденост моята нормалност. Ала аз някак си не можех да улуча правилния тон на общуване с хората около себе си, чувствах се изгубен сред жизнерадостната тълпа, така че ми оставаше само да се преструвам, че съм като тях, както и да се питам всеки момент кой от хората около мен може да се окаже по-приемлив. По правило пък по-приятелски настроените колеги се оказваха тъкмо онези, които аз най-старателно избягвах, изплашен, че те рано или късно ще доловят фалша в мен. Ден след ден светът около мен се стесняваше и възможностите за маневри една по една гаснеха, за да се ограничи само с лутането сред дребните си неуспехи, които постепенно се натрупваха. Така се стигна до онзи предел, отвъд който вече никой не общуваше сърдечно с мен и въобще срещите ми с другите се ограничиха. Започнах да се храня в студентския стол в доста необичайни за колегите часове. Или въобще да не стъпвам там. Предпочитах да си оставам в стаята, а по време на занятията неизменно сяхах в ъглите отзад, където по принцип беше потъмно, пък и там се чувствах по-сигурно, понеже бях най-близо до изхода. Случваше се по цели дни с никого да не си проговоря. Мярках се извън стаята си само за по два-три часа, колкото да се отбия на лекции или да се нахраня в студентския стол в толкова необичайни часове за посещение. Ала колкото повече се самоизолирах, толкова по-

подозрителен ставах и вече започнах да усещам как ме измерват с учудени погледи. Всяко излизане извън стаята си възприемах като потенциална заплаха: ако дочуех нечий смях наблизо или шепот или дори подвикване, цялото ми тяло се напрягаше инстинктивно в очакване на някакво унижение.

Започнах да спя необичайно дълго — по дванадесет, тринадесет, та дори и по четиринадесет часа в денонощието. Моята летаргия като че ли сама се подхранваше, превърна се в неутолима пристрастеност, облада ме като някакво свое притежание. Можех с часове да вися над някой учебник и да препрочитам отново и отново някой параграф или страница, да се лутам сред плетеницата от думи, но тяхното значение избледняваше само след броени минути.

Започнах да дремя и на лекциите. През първите няколко седмици не пропуснах нито една от тях, толкова бях подплашен, че съм пълен невежа и че няма да мога да се справя с това, което ще се изисква от мен. Една сутрин обаче не успях да се събудя навреме, въпреки че бях навил будилника за точния час. Разбира се, пропуснах първата лекция. През следващите дни дотолкова се бях паникьосал, че сутрин се събуждах при първия звън на будилника и с разтуптяно сърце скачах от леглото. Тази паника се оказа тясно свързана с опасението, че мога да изгубя нещо, което все още придаваше някаква форма на живота ми, че моята летаргия сега ставаше някак си по-разбираема и по-оправдана, понеже липсваше решителна сила, която да се опълчи срещу нея и заради това тя бавно ме покоряваше.

Започнах най-сериозно да се замислям дали да не свърша със себе си. Това бе първата мисъл, спохождаща ме сутрин, още щом се събуждах; както и последната, преди да заспя. Това бе сянката, преследваща ме навред, спотайваща се зад всичките ми мисли през деня. И преди често бях обмислял самоубийство, хиляди пъти бях планирал всяка подробност, намирайки някаква необяснима, но сладостна утеха в това. Само че сега нещо по-различно се бе заглождило в мен — тягостното усещане за неизбежност. Всъщност не ми се искаше да мисля за това, по-скоро идеята изникваше в съзнанието ми в края на всяка поредица от самокритични мисли и самооценки, които ме тласкаха по пътя на ясната и неизбежна логика. Не кроях подробно изпипани планове, а само нахвърлях бегло поредната схема всеки път, когато ми се натрапваше необходимостта

от незабавно изпълнение на тази закана. Дали да се хвърля под префучаваща по асфалта кола или да се метна през прозореца на стаята си от седмия етаж. Никакво удоволствие обаче не ми доставяше да си представям какво ще си мислят другите за мен. Усещах само срам, та затова ми се искаше да се изпаря във въздуха като герой от фантастичен филм, а накрая цялата моя история да стихне безмълвно, както водата заличава всякакви следи, за да не остане накрая никакъв спомен за мен.

Светът за мен започна да се превръща в странно място, което бях обречен скоро да напусна. Всяко негово качество внезапно ми заприличваше на някаква загадка: формите на предметите, цветовете им, непонятната за мен жизненост на хората, които продължаваха да си живеят посвоему, сякаш тласкани от някаква скрита енергия, неуморни и уверени като машини. Но вече поне дузина пъти, когато пробвах да осъществя фаталното си намерение, се случваше да стигна дотолкова далече, че да отворям прозореца и да замирам там, на ръба на пропастта, с разтуптяно сърце пред кошмарната гледка на празното пространство под себе си, като единствено мисълта за моето семейство ме задържаше да не направя последната крачка. Представях си живо и най-нагледно колко ужасяващи щяха да бъдат последиците за тях — за тези, от които най-вече исках да избягам, ала тъкмо те все още някак си ме свързваха със света. Само така успях да изплувам от мрачната бездна, в която се опитвах да се потопя, за да остана свързан към спомена за родния си дом.

Понякога, обикновено късно вечерта, се отбивах в общото помещение, за да погледам телевизия, но настръхнал като неканен гост. Присядах там в тъмното, за да изгледам късните вечерни филми с надеждата да се утеша с някаква самозабрава. Веднъж обаче се случи да попадна сред група студенти, за които знаех само, че са от моя етаж. Заварих ги тъкмо когато запалиха джойнт — така наричаха цигарите с марихуана. Преди да успея да се отдръпна, един от тях, казваше се Върн, с прострян връз коленете си вестник, на който бе разстлал кафеникавите стъбла и листа, се измести встрани на дивана, за да ми стори място да се настаня до него.

— Ще си дръпнеш ли и ти, Вик?

Когато пътищата ни се кръстосваха — особено пред умивалниците в тоалетната или по коридорите — а това беше

неизбежно, след като обитавахме един и същи етаж — Върн винаги се държеше с мен необяснимо дружелюбно и ведро. С дългата си руса коса и с опърпаните си дрехи приличаше по-скоро на пророк или на светец. Но сега неговата прямота ме подплаши да не би в края на краищата да се почувствам обиден по някакъв начин.

— Всъщност не — отвърнах му аз.

— Ама нито веднъж ли?

Първият джойнт още се предаваше от ръка на ръка. Върн вече бе започнал да свива втория и бе изцяло погълнат от това занимание. След като привърши, отново се обърна към мен, все още очакващ отговора ми.

— Мисля, че никога не съм опитвал — потвърдих аз и целият се изчервих от неудобство.

— Девствен — отбеляза някой от групата и се засмя. Но Върн продължаваше да се отнася към мен с искреност и респект. — Ами тогава все някой ден трябва да пробваш — рече ми той насърчително. — И без това първите няколко пъти няма да усетиш кой знае какво.

Той запали втория джойнт, краят на усуканата на тръбичка хартия припламна за миг при първото му всмукване, след което се превърна в пепел. Като свърши с първото си по-дълго дърпане, той махна за малко джойнта от устните си и пусна няколко малки кълба дим. Целият му вид издаваше, че е невероятен експерт в тази дейност. После задържа дъха си, преди да подаде джойнта на мен, въпросително повдигнал вежди, докато кимаше потвърждаващо с глава.

Засмуках дълбоко, точно както бе постъпил Върн преди малко, като се опитах да задържа дима, но в резултат само се закашлях дълбоко. Накрая Върн изпусна от устата си дълга струя дим.

— Трябва да свикнеш да го задържаш — рече ми той. — Дръпни още веднъж.

Отново дръпнах, но този път по-внимателно и по-предпазливо, а после още веднъж.

Другите започнаха да говорят. Опитах се да проследя нишката на разговора, който се люшкаше между най-различни теми, докато джойнтът се предаваше от ръка на ръка. Разговорът кой знае защо се завъртя около кучето на Върн.

— Ако трябва да избирам между кучето и някой човек, предпочитам да застрелям човека, при това без окото ми да мигне.

— Да, така си е.

— Сериозно говоря. Защото моето куче никога никого не е наранило.

Момчетата продължиха да си предават джойнта от ръка на ръка. Главата ми започна да се изпразва и скоро стана куха като балон.

— Как се чувстваш? — заинтересува се Върн.

— Много добре — отвърнах и се засмях. Странното обаче бе, че въобще не бе ясно защо всъщност се смеех. Но заедно с мен се засмяха още няколко студенти от групата.

— Мисля, че е започнало да му действа — рече един от тях.

След това Върн успя по някакъв начин да ме вземе под крилото си, представяйки ме като новак. Оттогава нататък той и неговите приятели винаги се спираха пред стаята ми, за да ме повикат да се присъединя към тях, когато отиваха да пушат марихуана. Отначало всичко в мен се съпротивляваше срещу търсенето на удоволствие от тези нови приятелства — може би защото ми се струваше прекалено дребен, незначителен източник на наслада, който няма да ми помогне да се справя с безнадеждността. Ала въпреки това една малка част от мен полека-лека започна да се чувства по-добре. Разбира се, очаквах Върн да се обърне срещу мен под някаква форма, но той просто продължаваше да ме включва в своя свят, без да задава каквито и да било въпроси — явно не искаше нищо друго от мен, освен да бъда верен на себе си. И това обстоятелство, на пръв поглед тъй дребно, се оказа достатъчно, за да ме задържи край себе си. Така се заредиха ден след ден в мрака, аз ставах все по-резервиран, докато накрая започнах да съзирам нещо сходно между собствената си съдба и съдбите на някои от студентите в групата.

Върн пушеше марихуана почти ежедневно, обаче често подменяше състава на приятелите си. Те бяха само мъже, посещаваха го късно вечер в стаята му, изтягаха се върху леглото му или направо сядаха по пода, докато той свиваше джойнт след джойнт под бръмченето на флуоресцентната лампа над бюрото си. Макар че не говорех много по време на тези сеанси, все пак аз се чувствах успокоен сред безредието и задушевността, царящи в стаята на Върн, чувствах се успокоен от неговото безгласно потвърждение, че ме приема такъв,

какъвто съм, както и от усещането, че по някакъв начин бях успял да се сдобия с честта да ме допуснат в техния таен кръжок. Оттеглях се в извисяващата, сладка празнота на вцепеняването от надрусването — разговорите с другите ми се струваха прекалено нафукани, те замираха наред причудливите си, пък и твърде сложни изблици едва ли не като някакъв кодиран език. Върн обичаше да говори за наркотиците, притежаваше завидни познания за тях, беше неоспорим ерудит за всички нас, тъй като знаеше как се отглеждат и събират. Аз пък, докато го слушах, неволно се замислях за страните, откъдето ги изпращаха, за полетата и терасите из обраслите с джунгли планински склонове или за оазисите сред пустините, където се простират зеленеещите им се редици. Замислях се и за местните селяни, обути само със сандали на бос крак, събиращи реколтата така, както се прибира кафето или гроздето, без да подозират за нас и за нашите ритуали при пушенето на тревата, те само си вършеха ежедневната работа като всички други работници по света.

След броени седмици се утвърдих като редовен член на всички сеанси, организирани от Върн. Постепенно започнах да придобивам вид на заклет пушач на марихуана, пуснах си дълга коса, а после и брада, като се стараех да поддържам собствени запаси, придобити чрез задигането на малки дози от сутрешните сбирки, свиквани само колкото да се подкрепим, малко преди да влезем в залите за първите лекции. Като че ли продължавах да пуша тревата не толкова заради насладата, а по-скоро защото страдах от несбъднатото обещание за нещо ново, значително и крайно вълнуващо. Или защото исках да изпитам нещо разтърсващо, или пък заради визията, която бях очаквал да придобия, но която така си и остана несбъднатата. Все повече и повече от времето, което прекарвах в надрусано състояние, си оставаше напълно загубено за мен, наистина без тежки последици, но като наследство за следващото денонощие получавах затъпяваща летаргия. Започнах да придобивам усещането, че тези седмици от моя живот са толкова изпразнени от съдържание, сякаш са изживени от някой друг. Веднъж, след като се прибрах от стаята на Върн, се изправих пред огледалото и в първия миг не се познах. По-скоро видях някого, който доста приличаше на Върн и неговите приятели, но като че ли нямаше никаква връзка с представата, която аз имах за себе си.

Краят на есенния семестър приближаваше и нашите сеанси, посветени на пушенето на трева, започнаха да се разреждат, понеже се задаваха изпитите. У мен започна да се надига паника, защото бях отлагал многократно подготовката си за изпитите. Когато най-сетне седнах пред учебниците, мислите, бучащи в главата ми като досадни насекоми, отказваха да се фокусират. Започнах да пуша трева сам в стаята си, с надеждата отначало просто да успокоя вихъра на мислите си, но постепенно започнах да си измислям хиляди най-различни извинения. Най-често пуших просто излегнат върху леглото си, неспособен за каквато и да е работа — не можех дори да излизам навън и въобще не можех да върша нищо друго, освен да лежа. Накрая си купих една дузина таблетки с амфетамини от един от дилърите на тая стока в университетското градче. Синтетичната дрога като че ли прочисти мозъка ми подобно на слънце, разпръскващо мъгла. Така затвърдих новия си дневен, по-скоро денонощен режим: денем спях, нощем учех, като се подкрепях отначало с амфетамини. Завършвах сеанса на сутринта с някоя по-яка доза марихуана или хашиш. Светът около мен започна да се разпада. Оставаше ми само ученето, мъртвешкото спокойствие в университетското градче през нощта, както и пулсирането на адреналина, докато наркотиците превземаха тялото ми. Една нощ дочакахме първия сняг, снежинките прехвърчаха като фантастични светулки отвън край прозореца ми, след което ни налегна сивото утро. Градчето и полетата на север от него се простираха чак до хоризонта, побелели, притихнали и смирени.

Когато приключвах поредния сеанс, тялото ми се обливаше със спомените от това свръхнапрежение. Усещах се изцеден и отпаднал както телесно, така и духовно. Много часове прекарвах пред телевизора в общото помещение, за да зяпам екрана в някаква притъпена омая, а непресекващият поток от образи ме шашваше след толкова продължителната ми самоизолация. Новините на ТВ каналите от Бъфало изобилстваха с кадри за сенатските разследвания около аферата Уотъргейт, за драматичните събития в Чили и за петролното ембарго, за Спиро Егню и за Джералд Форд. Изглеждаше ми сякаш всички новинарски емисии следват една и съща логика, приличаха досущ на телевизионните шоута — не липсваха нито добрите герои, нито ужасно лошите злодеи, а това възбуждаше у нас, зрителите, усещане за неизбежна и скорошна крайно драматична развръзка.

Издадах в странна неориентираност, когато се прехвърлях от моето небитие в света на телевизионните новини, докато бегло ги следях с изпразненото си като след треска съзнание. Като че ли всички предишни месеци бяха за мен само някакъв неясен, трескав сън и сега трябваше наново да преоткривам света, който все още ми убягваше, оставаше си далечен за мен като тези проблясъци от екрана, които виждах сред мрачината, стелеща се в общото помещение по време на късните вечерни предавания.

Щом отмина и последният изпит, Върн ме покани да го придружа до центъра на града, до някакво място, което той отдавна познавал — спомена за някакъв колеж или за нещо подобно. Трябвало да си набави от там малко дрога. Взехме автобуса по Стийлс авеню, а после с метрото продължихме до Блур. Щом слязохме на тази спирка, заварихме всичко окичено с коледни украси, навред се усещаше, че Коледа приближава. Хората изпълваха пероните по станцията на метрото, понесли обеимисти торби и пакети с коледни подаръци, а високоговорителите ни заливаха с коледни песни.

Най-сетне се спряхме на един от ъглите на Блур стрийт, после продължихме още малко на запад до една сграда, приличаща на жилищна, макар че бе твърде висока и цялата от същия сив бетон като административните сгради в Сентениъл. В предния двор се извисяваше едра статуя на мъж, в чиято сянка кротко се бяха приютили двама мъже с кожени якета. Но макар да си кротуваха, те не пропуснаха зорко да ни огледат, щом доближихме до тях. И двамата държаха краищата на къси каишки, вързани за вратовете на немски овчарки, изглеждащи като техни естествени допълнения.

— Отбихме се само за да се видим с един приятел — обясни им Върн. — Казва се Том. Живее на третия етаж.

Тогава единият от пазачите ни огледа от глава до пети с лека досада, след което ни кимна в знак, че ни разрешава да влезем.

Щом се озовахме вътре, сградата изгуби много от своята импозантност, с която ми бе се сторила толкова внушителна отвън. Наистина фойето беше просторно, с красиви стенописи, край които бяха окачени плакати на различни музиканти от шестдесетте години, а над тях някой бе изписал с ужасно ярък розов спрей „ЕЛВИС — ВЕЧНО ЖИВ“. Имаше още много графити, повечето от които бяха абсолютно неразгадаеми или представляваха просто случайно

нахвърлени черти, фигури, мазки и цветни цапаници. Във въздуха се разнасяше дъх на какво ли не: на преждевременно повехнала новост, на износени килими, мокети и тапети, на много места обгорени от фасове. Таванът беше зацапан и изронен от опадалата мазилка. В един от ъглите бяха струпани филтри от цигари и накъсани хартийки.

Изчакахме няколко минути, докато дойде асансьорът.

— Хайде да влезем — подкани ме Върн.

Качихме се по зле осветеното стълбище до третия етаж и свихме по дългия коридор. В единия му край ни сепна малко дете, съвсем голо, седнало на пода да си играе, подмятайки големи шарени гривни. Докато го зяпахме учудени, от зеещата врата на най-близката стая се подаде жена, облечена само в саронг на цветя, който не прикриваше нито голите ѝ гърди, нито оголения ѝ корем. Тя се наведе да вземе детето и гърдите ѝ се залюляха. Като се обърна, ми метна безразличен поглед, след което се скри зад вратата.

— Това място е доста диво — отбеляза Върн.

Върн почука на една врата в другия край на коридора. Отвори му висок, мускулест мъж в джинси и кафяво кожено сако. Косата му беше вързана отзад на дълга опашка, като на индианец.

— О, Върн, драги мой. — Говореше провлечено, като кореняк американец. — Толкова много време мина.

Стисна яко ръката на Върн, може би, за да покаже, че няма нищо общо с царуващото наоколо всеобщо разложение. Но когато Върн ме представи, енергията на непознатия домакин не се пренасочи към мен, а остана изцяло запазена единствено за Върн, все едно, че аз изобщо не присъствах.

— Още един от твоите новопосветени?

Влязохме в голяма, зле осветена всекидневна или стая с общо предназначение. Прозорците ѝ бяха засенчени с вестници, а мебелите — износени и канцеларски, бяха доста оскъдни. От ъгъла една немска овчарка, завряна в обемиста кошара от плетена тръстика, ни изгледа подозрително и заръмжа зловещо и ниско като тътен от далечна гръмотевична буря.

— Какво му става на това куче? — попита Върн.

Том се ухили.

— Откога кракът ти не е стъпвал тук, синко? Няма по-добро средство от немската овчарка срещу проникването на обирджии.

Чувството му за хумор ми се стори непонятно и доста особено.

Поведе ни нататък към следващата стая по един полутъмен коридор. Рамката на вратата беше обиколена с ивици от засъхнала пяна, от онази, която монтажниците използват за уплътняване на фугите. Вратата се затвори зад нас с приглушено съскане на сгъстен въздух като херметично уплътняваните врати по самолетите. Вътре видях едно бюро с везна върху него, до него легло и няколко лавици, плътно запълнени с книги. На една от стените бе окачена маска от черно дърво, може би африканска или индианска, изобразяваща ужасено лице в мига, в който надаваше страхотен писък или вик. Том отвори един скрин и измъкна миниатюрна стереоуредба. С чевръст жест, издаващ, че многократно е повтарял тази операция, избра един албум от въртящата се поставка. После със същите уверени движения извади една кесия от чекмеджето и започна да свива първия джойнт.

Приблжих се до една от лавиците с книги, приседнах на пода пред нея и започнах лениво да се озъртам наоколо. Само че заглавията на книгите ми се сториха също толкова неразбираеми, колкото и хуморът на Том.

— Твоят приятел май обича да чете — каза Том на Върн. — А пък си мислех, че четенето на книги вече е излязло от мода.

— Да, Вик е умна глава.

Не можех да проумея защо Върн бе останал с подобно впечатление за мен.

Няколко минути пушихме сред пълно мълчание. Междувременно Том измери на везната нашите дози. Надрусан порядъчно, аз не можех да се отърся от мъчителното чувство за голяма заплаха — може би от Том или от кучетата, с които явно бе пълен този жилищен блок. Или пък просто тук витаеше нещо, което още не можех да определя какво е, а може би просто се дължеше на доскоро приповдигнатото настроение, което сега внезапно бе спаднало.

Преди да ни връчи кесиите, Том извади от чекмеджето един мускал и изсипа от него в дланта си две малки хапчета.

— Това е кралска микродоза — обясни той на Върн. — За домашна употреба. Като малък коледен подарък от мен.

Той уви хапчетата в къс фолио и ги пусна в едната от торбите.

— Не знам. С тази дрога всъщност още нямам опит — призна си Върн. — Защо не дадеш и на Вик?

Но Том само нехайно сви рамене.

— Сам се оправяй с него. Не искам после да ме обвиняват, че развърщам младите.

Подаде ми предназначенията за мен кесия, след което взе парите, които му подадох.

— Давай го по-кратко с тази стока, момче — предупреди ме той. За пръв път се обърна пряко към мен.

Навън, с приближаването на нощта, студът бе станал още по-режещ.

— Можеш ли да повярваш, че действително съществува място като това? — каза Върн. — Толкова беше различно, когато тук живеяха само студенти и така нататък. Господи, внимавай. Пази стоката от кучетата.

Имах чувството, че ние някак си се бяхме смалили след това посещение, понесли дребните си покупки, които гарантираха бъдещите ни също тъй дребнички увлечения, без никаква перспектива, освен най-простичкия стремеж — да се надрусаме здравата. Чудех се какво още ме свързва с Върн; как така бяхме прекарвали толкова много часове, потопени в илюзията на споделяната и от двамата ни страстна отдаденост; защо си бях въобразил, че той е толкова навътре в нещата, когато в края на краищата се оказа, че неговият живот е също толкова дребнав, колкото и моят. И макар в него още да откривах някакво съвършенство, най-вече заради щедростта му, аз и сега бях готов да заплатя произволна цена, само и само да бъда като него, да притежавам неговото усещане, че целият свят е мой дом.

На следващия ден заминах за Мърси с автобуса. В Лондон^[3] трябваше да сменя експресния автобус с местния, така че разполагах с малко време да поскитам из уличките около автогарата и да изпуша един джойнт. После се огледах в прозореца на автогарата — с дълга коса, брадат и надрусан. Изплаших се от собствената си външност, та като се качих в автобуса, взех багажа си, слязох и веднага измъкнах самообръсначката си и пяната за бръснене от куфара. Втурнах се в тясната тоалетна и се заех да се бръсна с пъргави движения, като астронавтите от телевизионните предавания, бореци се с безтегловността. Не след дълго по брадата останаха само дребни следи от пяната, които почистих с бавни, методични движения със самообръсначката. Сега отражението ми в огледалото беше на по-млад

мъж подобно на постепенно изясняващите се образи върху полароидните фотографии. Отново изпитах някакво необяснимо приповдигане на настроението си, може би защото бях прекрачил невидим праг, разделящ моето настояще от моето минало.

Когато изскочих навън, вече се бе смрачило и автобусът бе започнал маневрите сред оголените силуети на дърветата, за да излезе на шосето, виещо се сред голото заснежено поле. Някаква възрастна жена в палто и рокля на цветя беше приседнала на стола до вратата в преддверието на тоалетната, измъчена от чакането. На всичкото отгоре отвърна очи от мен, докато минавах покрай нея, а пък аз се изчервих от срам, като че ли бях заловен в някакво престъпление. Отвън имаше още половин дузина пътници, отпред двама по-възрастни, зад тях една по-млада жена и най-отзад двамина дългокоси тийнейджъри. Порази ме откритието, че нищо не можех да кажа за тях: нито от къде идваха, нито къде отиваха, нито за какво си мислеха. Нали бях прекарал по-голямата част от живота си в тази равнинна земя, ала все още се чувствах тук като чужденец, много малко знаех за живота, който кипеше тук, не само в този автобус с наполовина загасени светлини вътре, но и в тези едноетажни градчета; много малко знаех и какво се спотайваше зад прозорците на фермерските къщи, покрай които автобусът профучаваше, увлечен в поглъщането на десетките километри по магистралата. Не можех да се отърся от усещането, че навлизам в чужда страна.

Накрая се отпуснах уморено на седалката и скоро задряхмах, все още под въздействието на наркотика, унесен от топлината на вградените към вентилаторите нагреватели. Спомних си за един телевизионен филм, в който един мъж заспа във влака и като се пробуди, се озова в някакъв град от миналото. Май се казваше Уилоуби, беше провинциално примитивен, но иначе залят от светлини. Помня, че този филм пасваше с моите юношески надежди тогава. Накрая мъжът реши да слезе от влака, за да прекрачи в царството на бляновете си. Ала се оказа, че вместо това се бе устремил право към смъртта си. Но в бляновете си, в миналото си той крачеше из този непознат град тъй уверено, сякаш за него смъртта бе само едно прекрачване от един живот в друг или дребна цена, която трябваше да заплати, за да навлезе в друг свят, по-близък нему дори от родния му дом.

---

[1] Университетът на Столетието, отпразнувано през 1967 г. в чест на създаването на Канадския доминион (независим от Великобритания, но член на Британската общност) на 1 юли 1867 г., когато към първоначалните провинции Онтарио, Квебек, Ню Брунсуик и Нова Скотия се включват и останалите (последни се присъединяват Нюфаундленд и Лабрадор през 1949 г.) — Б.пр. ↑

[2] Студентски град; понякога се използва и за местни филиали на големи, водещи университети; от campus = поле (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Става дума не за столицата на Великобритания, а за едноименния град в канадската провинция Онтарио, на 100 км югозападно от Китчънър. — Б.пр. ↑

ДЕВЕТНАЙСЕТА ГЛАВА

Баща ми ме чакаше на автогарата. Почувствах се много неудобно от това, че ме очакваше там, присвит от студа край колата си като някой лакей. Щом ме видя обаче, той мигом помръкна.

— Я се виж на какво си заприличал с тази коса. — Щом долових как от гласа му се стопиха последните остатъци от намерението му да се държи добре с мен, разбрах, че пак бях провалил всичко, защото му бях напомнил за неспособността му да се справя с моите увлечения.

На Бъдни вечер се събрахме в нашата къща. В ъгъла на всекидневната бе поставена една доста евтина и малка коледна елха. Под нея нямаше подаръци, а само едно коледно украшение, при това от пластмаса. То имитираше яслите във Витлеем, където се е родил младенецът — Исус — в пелени сред сламата — и тя имитация — изработена от найлонови нишки.

— О, ето го нашият вагабонтин! — провикна се Джелсомина, щом ме зърна. Тя вече имаше три деца, беше наддала на тегло и се държеше като напълно зряла и уравновесена жена, добронамерена и в същото време склонна да ме упреква. — Сега с тази коса си заприличал на онези там, „Бийтълс“.

Но в настроението на хората се долавяше нещо престорено, по застиналите им физиономии долавях дори леко насилено приятелство. Опитах се да си се представя като един от тях, някой, с когото могат да се разбират и погаждат, но така и не успях да налучквам правилните жестове или думи. Дори на италиански говорех с мъчително напрегане, може би защото устата ми отказваше да произнеса лъжи.

— Е, как е там, в Торонто?

— Добре е, бих казал.

И макар отчаяно да ми се искаше да ги гледам с презрение, в същото време много добре съзнавах, че аз бях този, комуто нещо не достигаше и че нямаше да успея да открия друг свят, за да го противопоставя на техния.

За Коледа баща ми ми даде чек за петстотин долара.

— Но ако пак се върнеш с коса като тази, да знаеш, че ще спиш на улицата.

Помислих си дали да не върна чека, но не успях да събера сила, смелост, гняв дори, за да го сторя. Само с горчивина осъзнавах колко се бях отдалечил от него, как той въобще не ме разбираше, макар да ми желаше само доброто. В края на краищата се заключих в банята и си подстригах косата. Леля Тереза се пошегува, че това подстригване струва на баща ми петстотин долара.

— Следващият път ще се прибере силно брадясал и това вече ще ти струва цяла хилядарка.

— Хм, да, ще я видим ние тази работа.

Баща ми отново беше свъсил вежди и лицето му пак бе мрачно, най-вече заради закачките на леля Тереза. Май остана огорчен от тъй бързата ми капитулация пред него. Вероятно бе очаквал да се съпротивлявам по-сериозно.

Струваше ми се безсмислено завръщането ми за коледните празници у дома. Бях си въобразил, че ще намеря някаква смътна наслада в прибирането при баща ми и леля Тереза, някакъв стоплящ домашен уют и прочее, както и връщане към себе си. Ала сега се чувствах още по-зле — лишен от опора и солидност като въздуха, без контури. На никого не се обадох, защото не можех да се сетя за нито един съученик, когото да исках да видя. Вместо това оставах като прикован пред телевизора до късно вечер като някой, който се крие от някого. Денем работех с Роко и Доменико във фермата — трябваше да се подгръват оранжерии с пара, за да се подготвят за зимната реколта. Това изискваше да се опъват дълги полиетиленови ленти върху лехите по цялото им внушително протежение, за да се надигнат като пипала на гигантски чудовища, докато парата ги надуваше отдолу. Разговорите между нас си оставаха напрегнати като между непознати, докато накрая — като се изключат диалозите, посветени на текущата работа — отстъпиха пред мълчанието въпреки толкова дългите работни часове.

В неделята след Коледа посетих Рита. Бях ѝ купил подарък — един транзисторен радиоприемник. Според мен беше подходящ избор за нея, защото сега навлизаше в тийнейджърските си години.

— Това е много вежлив жест — одобри избора ми г-жа Амхърст, но побърза да го прибере в някоя от стаите в приземния етаж веднага

след като Рита отвори пакета.

Останах насаме с Рита във всекидневната. Седях на стола срещу нея като някакъв непознат посетител. Дочувах звуците на телевизора от стаята, която беше в съседство. Досетих се, че Елена гледа там някакво телевизионно предаване. Въобще не ми се обади, за да ме поздрави.

— Как е училището?

— Добре, бих казала.

Вече долавях познатата бездушна нотка в интонацията ѝ.

— Нали тази година си в седми клас?

— Да. В класа на г-жа Милър, която е пълна скука и ужасен педант.

Поговорихме няколко минути все в тоя дух, но накрая тя започна да става нетърпелива, да се намества в стола си, да докосва ненужно подгъва на роклята си и отново да се намества. Изглеждаше ми обременена, уклончива и разсеяна, сякаш предусещаше някакво очакване в мен, което не можеше да удовлетвори.

— Ами тогава да се надяваме отново да се видим към Великден или горе-долу тогава. Исках само да ти донеса подаръка.

— Благодаря.

Щом се прибрах у дома, се изтегнах в леглото си, изпаднал в нещо като вцепенение. Опитах се да почета, а после реших да се изкъпя. Останах за дълго съвсем неподвижен във ваната, като оставих водата да се надига, докато не покри бледата инертност на тялото ми като слой стъкло.

Реших на сутринта да взема автобуса за Торонто, въпреки че се падаше в навечерието на Нова година.

— Както желаш — сви рамене баща ми, раздразнен от решението ми. Може би подозираше, че просто искам да изклинча от работата във фермата. — Не ми се вярва учебните занятия при вас да започнат толкова отрано.

— Там ме чака една работа, която съм длъжен да довърша.

И така на сутринта ние се разделихме, пак така мрачни, както и когато се видяхме при пристигането ми у дома, докато мълчаливо отидохме до автогарата, откъдето потеглих обратно към университета.

Върнах се в студентското градче рано следобед. Нашето общежитие беше празно, коридорите пустееха, кафенето — затворено

за празниците. Въпреки арктическият студ отидох до търговския център, който поне беше съвсем наблизо. Купих си нещо за ядене, включително и един хляб, но като се върнах в стаята си, оставих храната в кесията и вместо да се нахраня, свих си един джойнт, а сетне изпуших и още един.

После се запътих към общото помещение, за да прибера хранителните продукти във фризера, монтиран там за ползване от студентите, както и за да позяпам малко телевизия. Заварих там неколцина от китайските студенти да варят своите супи. Бяха изпъзвали от сечестото си съществуване, възползвайки се от отсъствието на обичайната навалица, та сега бяха плъпнали като скакалци. Като влязох вътре, във въздуха се разнасяха всевъзможни звуци, обичайно съпровождащи всякакви готварски процедури — пържене, варене, задушаване — като особено шумно свистеше парата. На всичкото отгоре като съпровод и оживеното чуруликане на техния неразбираем език. Като ме съзряха, настана неопишуема суматоха, сякаш бяха спипани на местопрестъплението. Аз само напъхах храната си във фризера и веднага се оттеглих в стаята си, отдавна служеща ми като единственото мое убежище.

Реших да опитам наркотика, който си бях купил от Том. Но след като не усетих нищо, макар да изтече около четвърт час, взех втора доза. И тогава, почти неусетно отначало, кръвта започна все по-бясно да пулсира по артериите ми. Чак зъбите ми затракаха като спонтанна челюстно-мускулна реакция при удар от електрически ток. Ако бях поне малко поизчакал с втората доза, щях да постигна сравнително постепенно извисяване, чрез поетажно разкриване на всички тесни пътечки и ситни стъпки, водещи до края на всички неща.

Облякох си палтото и излязох навън. Закрачих през одеялото от девствен сняг към малкото езеро пред главния вход на студентското градче. Напредвах тъй забързано, че студът като че ли се пръскаше като вода от двете ми страни, за да ми стори път. Щом стъпих върху леда, той простена под тежестта ми, като този смразяващ пукот продължи да съпровожда всяка моя следваща крачка. Нагледно си представях как пукнатините ме следват, плъзвайки във всички посоки от следите, оставяни от моите крачки. Не можех да се отърся и от най-мрачното предчувствие: как ще се добера до някое място с опасно изтънял лед, за да се сгромолясам в ледената вода. Ала не се сбъдна.

Затова, щом се добрах чак до средата на езерото, легнах върху леда, разпрострял ръце и крака, както орлите простират крилете си, нямам загледан в осеяното с мъждукащи звезди черно небе. Снегът не ми се стори нито студен, нито топъл, а небосклонът — нито празен, нито изпълнен със светлинки. Притворих клепачи, а под тях заплуваха моите смътни и хаотични видения. Кой знае откъде си припомних една поема — дали не беше от гимназията — за една старица, индианка, която се оставила да умре наскоро. Спомних си още как учителят ни описваше подробно как топлината бавно напускала снагата ѝ, за да се вкочаняса до смърт.

Дълго лежах така със затворени очи и части от тялото ми май вече бяха отвъд границата на разпадането като ледени късове, откървани от водите. Тогава се разнесоха някакви звуци, може би шумове, породени от смътните ми блянове. Отнякъде се появи светлина, която бързо ме заслепи.

— Да не си се побъркал, синко?

Надигнах се. Срещу мен бе застанал непознат мъж с фенерче в ръка.

— Искан само да се порадвам на снега — смотолевих аз.

— Какво рече?

Беше пазачът. Постепенно осъзнах къде се намирам, сред камарите от сняг наскоро вледененото езеро, а в далечината се мерзелееха очертанията на университетските сгради и зад тях — нашите общежития.

— Просто излязох на разходка — извиках, прекалено високо може би, но все пак разбираемо, зарадвам за миг от илюстрацията на пълна безсмисленост, която представлявах тогава.

На следващия ден, навръх Нова година, спях непробудно до три следобед. Усещах главата си напълно изпразнена. Щеше да се пръсне от болка. Дори си представях абсолютно точно как се разхвърчават парчета от нея — плът и кости — като черепа на Джон Кенеди. Трябваше да сложа нещо в устата си, но не ми достигаше воля, та вместо това похапнах само малко от това, което бях скътал във фризера в общото помещение, а после си изпуших един джойнт и прекарах остатъка от деня, все още порядъчно надрусан, в полубудно състояние пред екрана на телевизора в общото помещение. По едно време цъфнаха двама китайци, но като ме зърнаха, само си взеха нещо за

ядене от фризера и на бърза ръка се изпариха. Искаше ми се да се завърнат с техните шумно приготвяни азиатски манджи и оживено бърборене, даже се замечтах как ще ме забъркат в някаква тяхна коледна приказка за неочаквано просветление за смисъла на живота, която ще ме оживи тъкмо когато бях достигнал до предела на отчаянието.

На следващия ден реших да се поразтърча до центъра, а също и да си набавя още дрога от Том. Перспективата за някаква цел ме оживи. Но когато се добрах до сградата, в която живееше Том, заварих многолюдна тълпа, струпана на тротоара пред входа. Някой бе скочил. Тялото още лежеше на паважа, сгърчено като чувал в средата на опразненото пространство, заобиколено от стихналата тълпа. Може би беше жена или дете, макар че някой бе покрил трупа с едно палто и се виждаше само тила на жертвата — черна коса, подстригана на черта, под която надничаше бледа кожа. Тънка струя кръв се точеше по паважа около главата, но беше доста бледа и едва забележима върху тъмнокафявия мокър паваж.

В тълпата цареше някакво необяснимо, странно напрежение, нещо като приглушена и мрачна възбуда.

— На всяка Нова година има по един-два случая — изрече някой.

Не изглеждаше както си го бях представял, внезапно се беше оказало толкова земно и същевременно смразяващо — тълпата, странното напрежение, сгърченото анонимно тяло върху паважа като в сцена от филм, като нещо напълно нереално и толкова далеч от мен. Но нали тя също е имала свой живот, както и аз, движила се е, мислила е, била е човешко същество, ала все пак е дръзнала да прекрачи празнината, отделяща мисълта от действието, била е способна да разтвори прозореца и да полети над бездната.

Дойде полицията, а после и линейката.

— Хайде, разпръснете се, шоуто свърши.

Продължих от сградата нататък към центъра. Започна да вали сняг, снежинките се вихреха сред светлините от уличните лампи в леденостудения полуздрач. Искях само да бъда някъде на топло, някъде вътре, някъде сам. Спрях се да хапна нещо в ресторантчето на Харви. Мъжът в сепарето до моето измъкна от джоба си една изпомачкана картина на Христос или май беше някаква коледна реклама, внимателно я оглади с длан и накрая пак я сгъна грижливо.

На следващия ден Върн се завърна от коледната ваканция и се спря пред моята стая.

— Здравсти, Вик. Как минаха празниците?

— Горещо-добре.

Но докато изговарях тези съвсем кратки думи, не успях да прикрия мъртвилото в мен. Чертата между настоящето и бъдещето, между това кой бях аз и кой си въобразявах, че бях, вече ми изглеждаше размазана. Виждах само безкрайното увековечаване на нещата такива, каквото бяха, моите дребни илюзорни заблуди, моите стръмни спадове.

И тогава си казах мислено: ще го направя. Изглежда, нямаше нищо между мисълта и действието, освен празната бездна. Бях стигнал до точката, откъдето оставаше само последната крачка.

В коридора на университетската клиника окачиха съобщение. Вече стотици пъти бях виждал подобни съобщения, така че не очаквах сега нещо да ме касае, но кой знае защо точно това съобщение ме порази. От няколко дни кръжах около тази идея като около опасен противник, опитвайки се да налучкам слабите му места. Така един ден се стигна до това, че се озовах в канцеларията.

Посрещна ме приятна, сърдечна служителка, макар и настроена леко снизходително.

— Какво мога да направя за вас?

Трябваше да попълня някакъв формуляр. Представях си какво впечатление бях създал — поредният случай с психични отклонения, мрачен тип, небръснат при това, със стърчаща във всички посоки коса, неравна вследствие на безмилостното подстригване, извършено лично от него.

Прикрепиха ме към една млада жена, в широка пола с десен на цветя и блуза от муселин. По-скоро приличаше на хипи.

— Здравей, Виктор. Аз съм Марни.

Последвах я по тесния коридор, сетне по още един. Тя напредваше бавно и спокойно, но с дълги крачки. При всяка крачка бедрата ѝ потрепваха леко под тъканта на полата.

— Ще трябва да ме извиниш за кабинета ми — започна тя. — Длъжна съм да го поделям с още една студентка. По равно.

Усмихна ми се притеснено. Нейната прямота ме принуди да се почувствам неловко, да си помисля, че тя допуска някаква близост

между нас, към която аз тепърва трябваше да привиквам.

Кабинетът ѝ представляваше малка, семпла, скромно обзаведена стая: две метални бюра, подравнени покрай стената, сякаш бяха оставени там на склад. Настаних се върху дивана с тапицерия от черен винил, а Марни седна срещу мен на стола до бюрото, подвила крака под седалката.

— И така, за какво искаш да си говорим?

Бях обмислял стотина възможни отговора на този въпрос, ала сега всички те ми се сториха до един фалшиви — именно защото ги бях обмислял.

— Не зная. Мисля, че не се чувствам много добре и така нататък.

— Емоционално или физически?

— Емоционално.

Марни кимна бавно и утвърдително, създавайки впечатление, че играе ролята на опитен и безпристрастен съветник.

— Какво ще кажеш за това, което изпитваш? Терзае ли те тъга? Депресиран ли си?

Не знаех какво да отговоря.

— Случило ли се е нещо? Нещо, което може да те е направило депресиран?

— Не, не зная. Просто нещата не потръгнаха много на добре. Започнах да пуша трева и така нататък.

Всичко започна доста зле. Бях я подтикнал да ме възприема като мълчалив, труден за разбиране и донякъде простодушен. Лично аз, докато разговарях с нея, не можех да се отърва от усещането, че играя някаква роля, че се представям за по-друг човек. Продължихме да обсъждаме училището, приятелите ми, всичко свързано с дрогата, ала онова, което споделях, си оставаше едновременно истина и някак си не по темата. Моите проблеми, отразени в моите изповеди, сега започнаха да ми се струват много по-ясни от преди: чисто и просто аз бях самотен, срамежлив, депресиран.

Но към края на сеанса тя протегна ръка и я отпусна върху коляното ми.

— Звучиш ми наистина като някой от скитниците — рече тя и в тъжно гледащите ѝ очи прозираше искреност — толкова проникновено разпознаваше това, което ме измъчваше, че гърлото ми се стегна от задушавашите ме емоции.

Започнахме да се срещаме всяка седмица. След първите няколко сеанса обзелата ме в началото надежда за някаква предстояща промяна започна да помръква. Причината бе, че очаквах от нея да ме хване за ръка и да ме преведе през моя собствен живот, както става във филмите, за да се стигне накрая до някакво окончателно решение, което да уреди всичките ми проблеми. Ала всеки нов сеанс на Марни наподобяваше ново начало, което неизменно водеше до същото препъване в моята разговорливост, до моите вечни увъртания и недомлъвки. Някак си все не успявах да улуча болезнената си точка, която би отприщила истината за случващото се с мен, като вместо това винаги се стремях да го усуквам. И често стигах до състоянието, от което по-нататък не можех да продължа да се изповядам, не можех да облека в слова това, което изпитвах, а отчаяно търсех спасение в по-обичайното и по-лесно приемливото, като трескаво се питах какво ли може Марни да очаква от мен. В началото ме крепеше надеждата, че в края на всеки сеанс ме спохожда неизказано дълбоко облекчение: аз често се обърквах и едва успявах да измъкна по някоя и друга фраза, защото ми бе трудно да подбера дори две логично свързани изречения, откровени и помагащи на Марни да разкрие нещо повече за мен. Накрая действително изпитвах облекчение, понеже времето на сеанса най-после изтичаше и аз бързах да се измъкна навън, оставяйки най-лошото от моята същност в кабинета на Марни за следващата седмица, с утехата, че чак тогава щях да му мисля как да продължа.

Много беседвахме и за моята склонност към самоубийство. Отначало бях крайно сдържан по тази тема, понеже се опасявах да прекрача границите, които може би са приемливи за Марни. Но тя прояви изненадващо разбиране.

— Имал си право да решиш, че е трябвало да се самоубиеш. Някои хора правят именно този избор. Но искам да ми обещаеш, че преди това на всяка цена ще ми се обадиш, ако се почувстваш много близо до този решаващ избор. Навсякъде и по всяко време. Ще ти дам номера на моя домашен телефон.

Нещо в мен като че ли се присви, като осъзнах, че това означава на практика да прехвърля моята отговорност върху нея, сякаш тя само с едно махване на ръката призна правото ми да сложа край на живота си, с което спечели доверието ми. Ала дори и моментните затруднения, породени от този порив, който може би все пак бе само плод на

въображението ми, вече ме подтикваха да възприемам всичко случващо се при сеансите като някак си неправдоподобно. Това се повтаряше всеки път, когато се замислях за него.

В един от ъглите на кабинета на Марни имаше специален кът, застлан с дебел матрак, където ние се занимавахме с физически упражнения. По неин знак аз заставах само на един крак, като с едната си ръка леко се придържах към рамото на Марни, но само колкото да не загубя равновесие. Тя ми позволяваше да се отпусна върху матрака, когато се уморявах. После заставах на четири крака, а ръката на Марни ме придържаше отдолу за корема като фиксатор за центъра на тежестта ми. Оказа се, че Марни гледа на човешкото тяло като на някакво своеобразно удължение на земята, защото непрестанно ми повтаряше за възстановяване на връзката със земното притегляне; и действително се оказа, че имаше нещо успокояващо в този поглед към нещата, придаващ някаква животинска освободеност, един вид телесна лекота, като на душата се заделяше твърде малко място, само колкото да служи като последно убежище за бавната самозабрава на тялото. Но докато се мъчех да схвана нещо от нейните тъй особени теории, аз някак си все не съумявах да се подчиня на тази нова за мен вяра, за да се окажа всецяло проникнат от самозабравата. Веднъж, по време на поредното физическо упражнение, Марни ме повали на пода и тогава без никакви обяснения се метна върху мен като тежък чувал. Гърдите и слабините ѝ се притиснаха о мен, като тежестта ѝ бавно ме свлече още по-надолу. И макар да си мислех, че съм успял да отгатна нейното намерение, аз знаех, че трябва да внимавам да не изкреця, за да се отърва от натиска ѝ. Дори и тогава не ми се отдаде да напипам истинския момент, при който инстинктът и мисълта се припокриваха.

— Мисля, че би била добра идеята да се опиташ да ме отхвърлиш от себе си.

Имаше и други упражнения, както и игри на асоциации с думи или разиграване на различни роли. Следваше дребнаво педантично вторачване във всичко, което ми се бе случило през изминалата седмица, през миналата година, и въобще през целия ми живот. Мъчително ми бе това хаотично ровене в миналото. Искаше ми се да изгреба всичко от себе си, докато се добера накрая до самото дъно на душата си, за да изкарам наяве целия си запас от гняв, ярост, ненавист и омраза, с една дума: всичко, което не се връзваше с понятия като

„самотен“, „срамежлив“ или „плах“; обаче ехото, с което откликваше Марни на моите реакции спрямо събитията, ме караше да ги възприемам от всяка гледна точка като разбираеми, предвидими и подчинени на здрава логика.

— От всичко, което досега чух от теб, стигам до извода, че ти не си се чувствал уверен, че имаш право да скъсаш с нея, че си бил като запленил от това и че заради това в теб се е надигнал този гняв.

Към края на поредния сеанс нейните твърдения не ми изглеждаха толкова като решение, насочено единствено към потапяне в лабиринта на моето минало, а по-скоро като стремеж да се открие матрицата, в която аз още от самото начало на живота си бях започнал да подреждам всички явления и събития. Само че този процес за мен винаги се съпътстваше от натрапчивото усещане, че се изправям пред нещо като мрачна пещера, чийто праг не смея да престъпя. Или като черта, която не дръзвам да прекрача.

Марни се зае да ме разпитва и за смъртта на майка ми. Всъщност около тази тема се въртяхме още от самото начало на цикъла сеанси, така че усещах как тя с учебникарска решимост ме връща назад към тези тъй болезнени за мен спомени. Ала макар да си мислех, че просто мога да изредя всички, свързани със смъртта на мама, факти с пестеливи, лишени от каквато и да било сантименталност разрези в спомените си, за да пресъздавам постепенно как майка ми изпадна в немилост и след това да продължа чак до нейната смърт, сега всичко това зейна като бездна в паметта ми. Едва успях да си възстановя спомена за нейния образ, трудно си припомнях само отделни, епизодични подробности, подобно на неясни фрагменти от някакъв сън, както и ехото от стъпките ѝ по коридора или онези две очи, които надзъртаха иззад леко откренатата врата на обора. За миг дори ме споходи чувството, че цялата тази история не е реална, а е само моя измислица.

— Не зная — изрекох накрая аз. — Мисля, че наистина не си спомням много за това, понеже съм бил много малък и така нататък.

Марни седеше срещу мен, напрегната, ала в същото време необяснимо сдържана и замислена. Чудех се какво ли си мислеше за мен, опитвайки се да ме подтикне да се разкрия пред нея, и усетих как гърлото ми се сви от напрежение.

— Виктор, вгледай се в себе си, виж как си седнал.

Бях се свил в ъгъла на дивана, с вдигнати нагоре колене, увил ръце около гърдите си, като току-що заловен беглец.

— Така реагираш всеки път, когато споменавам майка ти. Цялото ти тяло се присвива.

Очаквах от нея да говори с по-сложни думи и фрази, да ми изтъква изводи, които не са толкова очевидни, а вместо това тя остави между нас да надвисне неловка тишина.

— Времето за сеанса изтече — обяви тя накрая.

Постепенно приближи края на пролетния семестър. Ние продължавахме както преди, но нещо се бе променило — имах усещането, че напредвахме към постигане на пълно откровение. Сякаш бях попаднал под всевластната тирания на образа, който си мислех, че Марни си е изградила за мен. Имаше сложна динамика в комбинацията от очакване и недоверие, очакване да чуя доброто й мнение за мен, и недоверие, че ще доживея този миг. Същевременно я държах в напрежение да очаква от мен повече разкрития, а пък упорито се стараех да разкривам все по-малко от себе си.

Въпреки това продължавах да се ровя в живота си, понеже бях започнал да усещам, че визитите в нейния кабинет ми действат макар и временно отморяващо сякаш окончателното решение за моята стойност можеше да бъде отлагано благодарение на тези паузи. Лека-полека започнах да си намирам приятели, да се държа прилично по време на занятията. Мащабите на моето отчаяние започнаха да се стопяват сред грижите, с които бе запълнено ежедневието ми, за да се сведе то до моите традиционни, добре познати суетни и надежди. Нищо особено не се случи, но все пак всичко започна да ми се струва променено, не чак толкова, колкото се надявах, но бе налице леко изместване на нещата, което ги направи по-поносими.

Така стигнахме до последния сеанс. Марни току-що си бе взела изпита за магистърската степен и в края на семестъра трябваше да напусне университета. Но ми предложи, ако евентуално изпадна в беда, да я потърся в дома й.

— Ще се радвам пак да се видим — рече ми тя. — Като приятели.

— Добре. Ще е много добре.

За миг и двамата замряхме неловко, когато се надигнах и я прегърнах.

— Сега остава и да се разплача — призна ми Марни и се засмя. Изглеждаше наистина развълнувана. Очите ѝ блестяха. Не очаквах това от нея и като на забавени филмови кадри цялото време, което бяхме прекарали заедно, отново се превъртя пред очите ми, но сега ми се стори много по-значимо, сякаш досега ми се бе губил някакъв ужасно важен елемент, някаква критична възможност.

— Мисля, че ще можем да се видим през есента — казах аз.

— Ще бъде чудесно.

Но докато се прибирах в студентското градче, аз позволих на нейния образ да се изплъзне от съзнанието ми, като долавях единствено някакъв незначителен остатък от спомените си за нея. И всичко това бе примесено със странно гъделичкащо удоволствие и същевременно с чувство за вина заради раздялата ни.

ДВАЙСЕТА ГЛАВА

У дома през това лято не можех да се отърва от усещането, че трябва наново да се нагаждам към всичко тук, сякаш бях някакъв страничен посетител — ново бе отношението на другите към мен, като към човек, който не проумява работата във фермата. Единствено леля Тереза изглеждаше спокойна, държеше се с мен все тъй небрежно и свойски, бърбеше на своя трудноразбираем жаргонен английски и на всичкото отгоре вече ме наричаше Виктор вместо Виторио — нещо, което не помнех да бе правила в миналото.

Не мога да отрека, че се долавяше напрежение при това в няколко посоки. Изградихме още оранжерии, по-точно три, на юг от новото котелно близо до резервоара за напояване. Баща ми и чичо ми продължаваха да спорят все така ожесточено. Припомних си всички познати до болка фамилни обичаи, както и старите семейни неразбории: грубиянското държане на чичо Умберто спрямо жена му и синовете му, мълчанието на баща ми, усещането за близост, когато седяха един до друг, и двамата начумерени, със свъсени вежди, докато се помръдваха мълчаливо на столовете си. Доменико се бе издигнал, тъй като бе станал партньор в управлението на новите оранжерии. Заради новите отговорности бе станал още по-мрачен и още по-сериозен, макар че у него все още тлееше старото му непокорство. Беше си намерил приятелка от Детройт — веднъж я доведе на една от венчавките в града ни. Едра, червендалеста блондинка с широки бедра и с бледа кожа. Няма да забравя как Доменико и нейният баща през цялата вечер се мусеха сякаш бяха сърдити заради някакъв отдавна мъждукащ и все отказващ да затихне конфликт.

Нещо странно се случваше с леля Тереза, която отново бе под влияние на своите отколешни религиозни увлечения. Тя никога не говореше за тях, въпреки че бяха налице достатъчно доказателства: списанията, за които се бе абонирала, както и събиранията, които посещаваше всеки четвъртък. Ала зад всичко това се криеше още нещо. Или може би само така ми се струваше. За леля ми религията

като че ли беше нещо като отличителен знак, чрез който да покаже на цялото ни семейство, пък и на останалите италианци в града, че тя не е като тях. Липсваше ѝ самодоволната благосклонност, която бе характерна за повечето вярващи, останал бе само цинизъм, подплатен с усещане за морално превъзходство. Тя все още се държеше приятелски с хората, винаги бе готова да се засмее, да изтърси някоя шега, ала въпреки това заплахата си беше налице. В началото на лятото изпитвах силна привързаност към нея, защото тя ми се струваше единственият човек, с когото можех да бъда непринуден, да бъда този, който всъщност бях и същевременно да водя нормален разговор като между зрели хора. Но накрая стана ясно, че нейният цинизъм бе започнал да обсебва и мен, още повече че проявявах слабост да я подкрепям в повърхностния ѝ поглед върху нещата.

Тази година баща ми бе избран за президент на италианския клуб в Мърси. Този факт никак не се връзваше с образа, който си бях изградил за него, понеже го възприемах като безнадеждно осакатен и някак си извън нещата. Ала ето че бе успял да се уреди, да си проправи пътя, може би защото външно поне показваше качествата на преуспял бизнесмен. Не само че бе създал просперираща ферма, но и бе одобрен за президент на италианския клуб през тази година. Новите оранжерии му донесоха още четири акра плодородна земя, скрита под стъкло. Една гигантска стъклена къща. Само неколцина от англезите и холандците, както и четири или пет от най-старите италиански фамилии тук, имаха повече. На празненствата в клуба сега той бе този, при когото идваха хората, пред него се изреждаха семействата, за да го поздравят, преди да започне празничната вечеря. С него се поздравяваха и мъжете, промъквачи се към бара. Всички му бяха гласували доверие. Това, което досега в него изглеждаше като детинска намусеност, внезапно се превърна в знак за достойнство — тъкмо това най-много уважаваха хората у него, че той неизменно оставаше предан на своето нещастие, на своя срам, това будеше респект както почитането на мъртвите. Сякаш всичките му кости и мускули се бяха стопили от това напъване, след операцията по тялото му останаха само сухожилия и оскъдна мускулатура, като че ли някой скулптор бавно и упорито се бе старал да остави само най-необходимото. Нямаше нищо, с което да напомня за другите добре охранени италианци на неговата възраст в града.

Около баща ми винаги се усещаше някакъв пълзящ безпорядък. Може би с напредването на годините той бе знак на удобно безразличие или пък последната тайна на неговото по-истинско и не толкова амбициозно аз. Все пак това ме поразяваше и същевременно натъжаваше, възприемах го като срыв на волята му, като заплаха срещу всичко друго, което бе придобил и запазил с толкова много усилия. Наскоро си бе купил нова кола — кобалтово син „Олдсмобил“, страхотно комфортен, с всичките му там хидравлики и модни усъвършенствания, което за него представляваше невероятно себеугаждане. Но той продължаваше да се отнася и към тази скъпа кола със същата смесица от сурова емигрантска предпазливост и пренебрежение, та да не бъде упрекуван, че си е позволил толкова скъпа новост. С една от старите ни покривки за маса на цветя заметна предните седалки, под претекст да опази чиста тапицерията. Това обаче не му попречи да оставя по пода да се ваят стари сметки, църковни програми и празни кутии от цигари. На всичкото отгоре вътре полазиха някакви дребни буболечки, пък и вечно оставаше кал от подметките на обувките ни. Баща ми сякаш упорстваше в това непрекъснато да поддържа вътрешното си напрежение, между стремежа да довърши започнатото, воден от смътната вяра в себе си, от една страна, и дребната, но всепроникваща апатия, която неумолимо го разяждаше отвътре. Например след първоначалното увлечение и момчешкия плам, с който започна градежа на новата ферма, той бе позволил дори и в новото котелно да се появят тук-там признаци за хаос, на занемареност и на безредие. Макар че понякога го обземаха спонтанни подтици, след които се залавяше да чисти, все пак бе оставил цялата ферма да се съсипва, та упадъкът постепенно започваше да наднича от ъглите, особено в разнебитения хамбар, от отрупаните с боклуци околности на водоема, от хаотично струпаните вехтории и от ръждясващи желяза, изхвърлени покрай синорите на нивите зад фермата.

Къщата също отстъпваше постепенно пред вълната на запустение: мазилката по стените избледняваше, теракотата по пода се износваше и пожълтяваше, кухненският плот загниваше заради влагата, която се събираше около ръба на мивката. Разклатените дъски по стълбището и в преддверието бяха грубо заковани с гвоздеи; дупките по виниловата тапицерия на столовете в кухнята бяха

залепени отгоре с изолирбанд или просто бяха оставени да зеят, като от тях стърчаха късове от пълнежа. Леля Тереза се захващаше да чисти само от време на време. По лицето ѝ бе изписана умора като на майка, която току-що е изпратила децата си на училище. Баща ми непрестанно се оплакваше от нея, но и в сръдните му се долавяше умора и примирение. Сякаш нищо от войнствеността на леля Тереза не се бе сломило през годините, не бе притъпило нейния отказ да се впише в представата, споделяна от всички за ролята на стопанката на един дом.

— Само не си въобразявай, че ще се грижа за теб до края на живота ти.

И в заплахата ѝ се долавяше непоколебимост, която я правеше да звучи напълно правдоподобна и ме караше да си мисля, че тя е успяла да прозре как целият ѝ живот ще се окаже похабен, ако остане при нас, та затова мълком замисля бягството си.

В банята ме посрещна всепроникваща влага, която бе започнала да разваля дори хоросана около ръбовете на ваната. Парченца от него бяха изпадали и оголваха металната мрежа отдолу и празното пространство зад нея. Докато се къпех, не преставах да си мисля за баща ми, за леля ми, макар да си седях гол и самотен. Пред погледа ми се изнизваха всички години, през които те също се бяха къпали тук, докато банята около тях бавно се е рушала. Веднъж не издържах и се разридах, бавно и безутешно, хлипанията се изтръгваха от корема и гърдите ми — като че ли над всичко се бе спуснал толкова гъст мрак, че нищо наоколо не се виждаше, а пък мъката ми край нямаше, тъй че никакви хлипания не можеха да я удавят. Може би за пръв път след края на учебната година аз си спомних за Марни и за всички онези неща, които ѝ бях наговорил. Прииска ми се тя също да можеше да преживее това, което изпитвах в този миг: и неприятно хладката вода в банята, и ронещите се стени наоколо, и тази странна светлина, която се процеждаше тук, кехлибарена и нереална като есенен здрач след обилен дъжд.

Няколко дни работих с баща ми по новите оранжерии — двамата монтирахме окачените стелажи към надлъжните подпокривни греди, докато Роко и Доменико напредваха след нас, заети с окончателното им закрепване. Имаше някаква колебливост в него, сякаш внезапно му се бе приискарало да ме включи по-активно в цялата дейност. И тази

колебливост висеше във въздуха помежду ни като мъчителен, но неизказан въпрос.

— Сега младите са по-различни, с тяхното учене и всичко останало. Но тук ти можеш да се научиш как е правилно да се върши всичко необходимо. — Неговият несъвършен английски го правеше да изглежда уязвим и недодялан. — През половината от времето ние просто се възползваме от шансовете, понеже не знаем какво може да повлияе на реколтата. Докато ти с всяка година ставаш все по-учен. Мислех си, че Роко и Доменико могат да изкарат някакви курсове, ама техният баща не ще и да чуе за това. Иска от тях само да му работят. Такъв бил, рече той, неговият бизнес.

Нарани ме да го видя толкова приказлив и едновременно с това засрамен от приказките си, може би търсеше начин да удовлетвори нуждата от разтоварване. Но аз не можех да му предложа нищо в замяна, исках само да бъда в добри отношения с него, но в същото време да се освободя от него, да очертая по-ясно линията, която ни разделя. В моята представа за бъдещето той нямаше място, а само задължението да остане на заден план.

Не се видях с Рита до края на юни, защото донякъде се надявах да получа покана, която така и не пристигна. Накрая една вечер, кипящ от негодувание, импулсивно се появих пред прага на семейство Амхърст. От там нататък моите посещения се възстановиха според старите правила. Още при първото ми посещение там обаче ме поразиха някои нови, характерни подробности в този дом: лепенките с изображения на крави и теленца по перваза под кухненския прозорец; изплетените на една кука покривчици, откривани дори в банята, и въобще всичките онези свидетелства за уют, на които досега не бях обръщал внимание, може би защото се засенчваха в паметта ми от образа на г-жа Амхърст. Но извън тези затрогващи впечатления не извлякох нищо приятно и нищо ново. Ако въобще в моите посещения се криеше някаква логика на учтивост, ако нещо ме тласкаше да упорствам с тях въпреки неловкостта, неудобството и тягостната скука, то бе единствено смътната вяра, че моята настойчивост все някак и все някога ще бъде възнаградена. Когато се завръщах у дома, ме обземаше чувство за вина, страхувах се, че татко може да прочете в очите ми спотаеното признание, че съм го предал. Рита бе всичко, което имах в Мърси, нямаше нищо друго, което да ме задържа тук, нито моето

семейство, нито отдавна зарязаните приятели, нито самото място, което никога не се превърна в мой дом. Така че моите посещения представляваха може би един вид очакване, както и израз на някакво мое желание да имам роля в бъдещето на Рита.

Посещавах дома на г-н и г-жа Амхърст веднъж или два пъти седмично, като се стараех да се съобразявам с дневния режим не само на Рита, но и на Елена, с техните уроци по музика, със сбирките на девическия кръжок „Гърл Гайдс“, с часовете по плуване. В моите очи техният живот изглеждаше безкрайно приятен, ала те продължаваха да коментират заетостта си извън училище с неприкрито отегчение — явно бяха много по-щастливи само да си седят вкъщи и да гледат телевизия. Стаята с телевизора си оставаше тяхното неприкосновено свърталище, където като че ли водеха някакъв свой различен и потаен живот, недостъпен дори за неуморните претенции на г-жа Амхърст навред да налага своите порядки. Сега в този дом май че беше останала привилегията двете момичета да се държат като отегчени зрели хора, повече скучаещи и по-съзрели дори от мен, застинали в очакването на някаква промяна, която ще ги преобрази и с която двамата Амхърст явно се бяха примирили.

През пролетта Рита бе навършила тринадесет години и под блузите и роклите ѝ вече се очертаваше сутиен, което ѝ придаваше по-строг и същевременно леко комичен вид. У нея се усещаше мощен заряд от трудно потискана припряност. С движенията си, по детски импулсивни, сестра ми приличаше на някаква мъжкарана, ала все пак съумяваше в последния момент да ги озапти, сякаш най-неочаквано си бе припомнила, че около нея бе започнало да се налива ново, зряло тяло. Отново си пусна дълга коса, имаше навика да вдига двете си ръце, за да прибира назад кичурите си. Разтваряше ръцете си като сгънати криле на птица, само лактите ѝ стърчаха напред, може би, за да се показва и брани едновременно. Също както младите момичета в Италия, които докато говореха с теб, се придържаха към обичая да прикриват с длан устата си, за да не се види червилото им. С нея израснахме в безкрайно неловка обстановка, избягвахме контактите, но телата ни си останаха заредени като полюсите на един магнит; сега понякога тя ме докосваше с косите си, докато минаваше покрай мен или най-изненадващо си позволяваше да се облегне на мен, докато седяхме на дивана в стаята с телевизора и сякаш някакво неизказано

послание се предаваше между нас. Тя споделяше с Елена все същите напълно неразбираеми за околните шеги и така те двете пак се залостваха в средата на своя сбъркан пубертет. Аз все пак оставах с чувството, че никой от нас с Рита не забравя за съществуването на другия, защото щом се озовяхме в една стая, стаята моментално се зареждаше с излъчване от присъствието на другия, толкова мощно, че приличаше на пукота от статично електричество.

При едно от посещенията ми, случайно, разбира се, успях да надзърна в деколтето на една от роклите без ръкави на Рита. Видях коравата дантела на сутиена ѝ, както и подобната на месец сърповидната извивка на бледата ѝ кожа. След това, естествено, старателно избягвах да надзъртам в пазвата ѝ и не след дълго дотолкова тренирах окото си, че задържах зора си върху фигурата ѝ само за броени, мимолетно отлитащи секунди. При всяко подобно оглеждане тя ми се струваше все по-забранена. Накрая се запечата в съзнанието ми само като бегли очертания подобни на скиците във вестниците. Различните ѝ образи мигновено прелитаха през съзнанието ми и въпреки че старателно потисках волята си, само след броени минути бе възможно отново да се вторача в извивката на раменете ѝ, за да спусна очи до вдлъбнатината на шията ѝ. С течение на времето, докато се опитвах да се вживея в ролята на вечно недоволния или поне безразличен съзрял мъж, ставах все по-дистанциран и в същото време все по-бащински настроен към нея. Между нас явно се бе срутил някакъв защитен екран — познавахме се прекалено добре, за да се стараем да зачеркнем годините на нашата раздяла и всички свързани с нея формалности, които ни налагаха бруталните забрани за интимна близост между толкова преки кръвни роднини. Сестра ми умееше много добре да имитира любовните сцени от телевизионните филми, като рецитираше иронично баналните диалози, дори се преструваше, че припада от силни чувства на дивана до мен. В нея се долавяше някакво смътно познание по тези интимни въпроси, от което аз целият настръхвах. Още нещо ме безпокоеше: сякаш показваше някакво презрение към мен или най-малкото осъзнаваше властта, която притежаваше над мен. Всеки опит за общуване между нас все повече заприличваше на премерване на силите, сблъсък между нейната воля и моята. В един миг Рита бе

способна да ме привлича, а в следващия най-внезапно и безмилостно да ме пренебрегне, сякаш напълно е забравила за съществуването ми.

Така се случи, че ние тримата — Рита, Елена и аз — се бяхме строили пред телевизора точно в деня, в който президентът Никсън се оттегли от Белия дом; внезапно прекъснаха филма, който гледахме; на екрана се появи водещият на новинарската емисия, а след него и самият Никсън.

— Това е ужасно отегчително — веднага отсече Рита.

Погледахме кадрите в продължение на още няколко минути, след което Рита се надигна и отиде да смени канала.

— Остави го — рекох аз.

Но тя започна да превключва поред всички канали. На всеки от тях показваха само Никсън, тя обаче продължи да търси нещо друго.

— Казах ти да го оставиш.

Накрая превключи на УКВ диапазона и най-после попадна на някакъв канал, където даваха филм. Едва тогава се върна на стола.

Побеснях. За миг се поколебах дали да не я зашлевя, но оставих гневният ми пристъп да отmine като спазъм. От стола си Елена ме удостои с един бегъл многозначителен поглед, а после тримата останахме така само споглеждайки се сред напрегнатата тишина.

След няколко минути не издържах и станах, без да отроня дума. Веднага напуснах къщата. За малко останах неподвижен в колата, за да изчакам кръвта ми да престане да бушува. Едва тогава дадох на задна скорост по алеята за автомобили до къщата на семейство Амхърст, но чух свирепо изскърцване на спирачки и моментално натиснах педала за моите. На улицата една непозната кола се бе заковала на метри от моята. После се извъртя рязко и шофьорът злобно ме изруга:

— Задник!

Спрях чак на паркинга до стария път Талбът. Ръцете ми още трепереха. Усетих как очите ми се наливат със сълзи. Не ми се искаше да ги сподавя, но и не можех да си позволя да се разридая. Внезапно ме налегна незапомнена слабост и за миг си помислих, че съм напипал истинската същност на Рита, което ме покърти по-дълбоко от всички останали неразбории в отношенията ни, повече дори от собствената ми ярост срещу нея, повече от нуждата ми да продължавам да се виждам с нея; не желаех да оставам заслепен от този болезнен миг, когато всичко в мен моментално се обърна срещу нея.

До края лятото посетих дома на семейство Амхърст само два пъти. Първият път останах да гледам някакъв филм по телевизията, бях потънал в мрачно мълчание, а Рита ми демонстрираше способността си да имитира пълно безразличие, но все пак като че ли се опитваше да кръжи около причината за нашия разрыв. Може би бе необходимо много малко, за да се оправят още тогава отношенията ни, може би само един дребен жест на великодушие и добронамереност. Жест, разумен и всеопрощаващ, жест от онези, каквито е редно да се очакват от по-голям и по-зрял брат, какъвто исках да бъда за нея, весел, безгрижен, съзрял и щедър, способен да намира изход дори от най-трудната и деликатна ситуация. Но вместо това аз можех да ѝ предложа единствено моята нацупеност, която все пак бе по-поносима от разяреността. Пък и беше нещо като основа за общуване и може би бе по-приемлива от типичната за мен неловка свитост, която оставаше единствената алтернатива за поведение. После, към края на посещението ми, дойде моментът, в който двете с Елена отново започнаха да си разменят неясните си за мен шеги и подмятания и аз вече се оказах напълно забравен. За миг се опитах да се видя в онази светлина, в която Рита ме виждаше, да разбера нейното по детски объркано възприемане на околните, очакванията ѝ за това какво биха могли да поискат от нея. Прозрях как тя инстинктивно се отвърща от мен, като от въпрос, чийто отговор не можеше да налучка.

Последното ми посещение бе в самия край на лятото. Поканиха ме на вечеря у семейство Амхърст. През цялата вечер цареше атмосфера, която недвусмислено подсказваше за окончателното приключване на съответния период, както и за неизказаното, но лесно доловимо облекчение при мисълта за предстоящото ми заминаване за университета. Странно бе отново да се съберем в стария, добре познат състав, като спазваме всички предишни формалности, но особено необичайно бе да се видят Рита и Елена да съблюдават етикета и да пазят тишина и благоприличие. Сякаш изведнъж отново се бяха смалили. В първите минути имах чувството, че те са по-чужди от мен на света на двамата Амхърст, по-зле от мен го разбираха; нещо в тяхната сдържаност ме подтикна внезапно да проумея колко чужди са те на атмосферата, царяща в този дом. Може би не ставаше въпрос само за дистанцията, която разделя децата от възрастните, а за нещо

повече — толкова необяснимо бе тяхното присъствие в един дом, на който те не принадлежаха.

— Ще е добре, като завършиш образованието си, да владееш някаква професия — каза ми г-н Амхърст. — Това беше голямата грешка в живота ми и тя ме принуди да се заема с този бизнес. Не мога да се оплача, с всичко се справям добре, но не мога да вложа душата си в работата. Накрая се оказва, че всичко се свежда само до печеленето на пари.

— Не говори глупости, Дейвид. Ти винаги вършеше точно това, което мислеше, че е правилно. Сега е различно. Хлапетата имат много повече шансове.

— Да, да, но винаги е все едно и също.

Изненадващо бе за мен да го чуя да говори толкова откровено за себе си, да доловя в тона му нотка на разочарование и на горчива прямота.

Преди да сервира кафето, г-жа Амхърст изпрати Рита и Елена на горния етаж, за да се заловят с домашните си. Преди да се качи в стаята, Рита се сбогува с мен.

— Предполагам, че скоро ще се върнеш към ученето и така нататък.

— Да, в понеделник.

— Е, мисля, че ще се видим по Коледа или нещо такова.

— Не зная, може би ще се върна преди това.

Целунахме се по бузите. Долових полъха на горещия й, ухаещ на мляко дъх.

— Е, добре, довиждане тогава.

Имаше нещо различно в нея, някаква срамежливост или може би капитулация, докато се завръщахме отново в ролите си на по-младата сестра и на по-големия брат.

След това се поотпуснах. Г-жа Амхърст ми поднесе във всекидневната чашка шери, донесе и пепелник — явен признак, че ми се позволява да изпуша една цигара. В тази атмосфера на зрялост двамата Амхърст ми се сториха преобразени, някак си не толкова съвършени, по-човечни може би. Г-жа Амхърст напълни чашата си, после пак си доля, докато неусетно, но определено, се напи и лицето й придоби вид на нереална, кожена маска, а бърборенето й звучеше истерично, докато преминаваше от своя заучен канадски английски

към британското си бръщолевене. Изведнъж си я представих нагледно как седи около някаква кухненска маса в Англия, заедно със семейството си или с приятелите си, защото си личеше, че английската жилка в нея не беше някаква абстракция, а е дълбоко присъща.

— Ела си пак по-скоро — рече ми тя на вратата, като дори ме прегърна — нещо немислимо дотогава. — Ти на практика си част от семейството.

Сега вече изглеждаше напълно пияна. Г-н Амхърст стоеше до нея, зачервен от притеснение.

— Може би за Деня на благодарността — отвърнах аз.

Докато се връщах у дома още бях под впечатлението за нейната прегръдка. Радвах се, че ще се прибера в университета, защото поне през следващите няколко месеца ще ми бъде спестена неловкостта, която неизменно щеше да тегне между нас заради нейното напиване.

На следващия ден, докато се ровех в сандъка в мазето, за да си опаковам вещите, попаднах на роклята от рипсено кадифе, която бях купил на Рита преди години, сгъната под купчина стари ленени дрехи. Засрамах се, като я видях: сега ми се стори много овехтяла, макар че Рита я бе носила само няколко месеца, преди да ѝ стане тясна. Спомних си още как я бях скрил тук, по детски обзет от собственическо чувство, за да не я запрати леля Тереза в купа с парцалите, защото исках сестра ми да я носи и да се чувства доволна от подаръка ми. Притиснах я до гърдите си, очарован от това колко бе малка. Не можех да си представя, че Рита е била първата, която е носила тази рокля. Не можех още да забравя и начина, по който тя се двоумеше как да реагира на подаръка ми. За пръв път се почувствах изоставен от сестра си, ненужен в нейния друг живот, макар че в нея може би все още имаше запазени остатъци от детинския инстинкт за вина. Накрая внимателно сгънах роклята, за да я оставя на мястото ѝ.

ДВАЙСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

През трите години в университета Сентениъл усещах как постепенно все повече „се сближавах със себе си“, виждах есенцията на това, което лека-полека успявах да изцедя от себе си подобно на дестилат въпреки цялата каша, която преди това бях забъркал. Полученият краен продукт възприемах като живота — такъв, какъвто е в крайна сметка или поне такъв, какъвто аз си го представях. Приличаше на суспензия, в която се просмукваха надеждите ми за бъдещето: доста трудни за достигане подобно на стръмен планински склон, който е мъчен за покоряване. Но това бавно натрупване на изводи ми помогна да се пробудя и да открия какво се случва с мен така, както човек понякога може да се вгледа в битието на друго човешко същество.

Започнах да възприемам самотата си като мой дом, като мое убежище. Нали точно тя бе онова, срещу което най-силно се съпротивлявах, ала ето че се оказа, че тъкмо самотата ми помага да се съсредоточа и най-после да избистря всичко, което толкова отдавна ме мъчи. Проумях защо толкова ревностно диря убежище, за да се уловя за него като удавник за сламка. Вече ми се струваше достатъчно само да си давам сметка за всичко това, за да мога да го понасям с известно достойнство. Разбира се, срещнах хора, в чийто живот се намесвах, както например бе с Върн, като за кратко ставах част от света на всеки от тях, макар че примерът с Върн свидетелстваше, че такива хора си оставаха завинаги извън истинското русло на моя живот. Това, което ми изглеждаше като необходимост — да общувам с тях, бе всъщност само смътна идея, благодарение на която да почувствам като своя територия съвкупността от представи, които тези хора формираха в съзнанието ми. Пътят ми се пресече също и с няколко жени, но отношенията ми с тях навлизаха в живота ми като сънища и накрая избледняваха също тях — скоро интимността започваше да ме угнетява дори и когато прониквах в тях, защото последващите моменти ми се струваха странно неправдоподобни. На практика нито

една от тези връзки не изтрая повече от броени седмици или най-много месеци. Накрая се изпаряваше окончателно. И това бе предопределено още от първата мисъл за близост, след това идваше ред на очакването за напрегната неловкост, а накрая се стигаше и до неизбежната раздяла.

Това, което може би най-силно ме крепеше, беше моето обучение, усещането как знанието се загнездва, покълва, набъбва и окончателно се оформя в мен, като ми помага да си изграждам модели, солидни като сгради, водещи към някакви окончателни истини за всичко случващо се около мен. Реших да придобия магистърска степен по английска литература и неусетно станах експерт по този иначе чужд на мен език. Макар че това, с което литературата ме привличаше, вече не ми изглеждаше достатъчно, за да обеме целия свят. Заради това започнах да гравитирам и около курсове, посветени на други сродни дисциплини като психология, религия, философия, като повече се интересувах от тънкостите в мъглявото тълкуване на текстовете, отколкото от особеностите на тяхната структура или стил. Светът и неговият постепенен напредък в сферата на идеите се уповаваше на поуките от историята и на логиката; само че аз не можех да се отърся от привичката си винаги да се оглеждам за някакви пробойни, поражения и щети, примерно като в случаите, при които истината се оказва съвсем не там, където може да се очаква. Така се учех, че нищо не бива да се приема за даденост, тъй като съществуват само брутално и хаотично възникнали факти.

През периода, който ми бе необходим, за да се дипломирам, почти бях преустановил контактите със семейството: виждах се с нашите само за седмица или две около Коледа, понякога прескачах до тях и по Великден, а също и за една, най-много две седмици през лятната ваканция. Не водехме редовни телефонни разговори, нито си разменяхме писма, а просто си живуркахме, тънещи в безмълвие и отчужденост. През всяка от летните ваканции се хващах на работа като бояджия в северните предградия на Торонто, като наемах квартира в студентското градче. Никак, ама никак не ми бе леко: блъсках по дванадесет, че и по тринадесет часа на ден, накрая се качвах на автобуса в седем вечерта, но въпреки това не можех да се добера до квартирата си преди девет или десет. Всъщност нямаше кой знае колко наложителна причина да се трепя толкова: ползвах стипендия, която

покриваше всичките разходи по обучението ми, а освен това бях взел студентски заем, но тези пари просто трупах в банката, за да разполагам с налични суми, когато дойде време за изплащане на заема. Можех да разчитам и на парите, изпращани от баща ми, макар да не идваха редовно, но той очевидно бе готов да ме подпомага и още повече, ако го помолех за още пари. Вместо това аз се държах по-скоро като някакъв емигрант и нищо не исках, а запълвах живота си с работа, докато накрая той не заприлича на люшкана от вълните лодка, в която аз отдавна не присъствах, а само напусках всяка сутрин, съвсем рано, за да се приютя обратно в нея през нощите за малкото часове, отредени ми за мъртвешки сън.

През уикендите вечеринките с танци в университета Сентениъл често привличаха италиански групи от най-близките предградия: обикновено се събираха младежи с мазно зализани коси, с обувки с дебели токове и с прилепнали ризи — тъкмо онези, които аз винаги съм ненавиждал и с които не исках да имам нищо общо. Това бяха перचेци се грубияни, които се гордееха със славата си на изпечени побойници и излагаха на показ като предизвикателство своята „италианщина“. Но се намираха още няколко италианци, напълно различни от по-горе описаните, които действително залягаха върху образованието си — за разлика от нас, мнозинството, които се стараехме само тихомълком да се възползваме от привилегиите, предоставяни от университета. В курса по сатира, в който се записах през втората година от следването си, имаше един италианец — Майкъл Якобели, по-голям от мен с няколко години — с когото постепенно започнахме да се сближаваме. Може би се дължеше на същата неясна привързаност, която ме бе привлякла към Винс в гимназията, но ние все по-често отивахме заедно на събиранията след лекциите в една от близките кръчми. Майкъл не говореше много на тези сбирки и оставаше доста сдържан, но когато се случваше да заговори, винаги се изказваше прямо и непоколебимо. Беше дребен и съсухрен като работник от строежите. Макар винаги да се стремеше да говори ясно и целенасочено, все пак се случваше понякога да се отклонява, особено ако се налагаше да убеждава някого особено упорито.

— Светът няма да загине заради петролната криза, а заради кризата с хумора. Хората вече не се смеят. За бога, човече, разкажи

поне един виц.

Но когато от нашата група — както винаги се случваше накрая — останехме само ние двамата, между нас надвисваше неловка тишина, може би защото вече нямаше пред кого да се преструваме.

Той още живееше при родителите си, в едно малко предградие, недалеч от студентското градче. Уличката им беше притисната от съседната Джейн стрийт, с безчетните ѝ магазини и многоетажни сгради. Къщата на родителите му беше малка, тухлена, с дървета наоколо. При първото ми посещение там ми направи впечатление радушната семейна атмосфера, беседката в задния двор с асмата над нея, иконите с лика на Христос, бароковата претрупаност на мебелите, керамичните плочки със стилизирани цветя и спираловидните декорации по мазилките. Къщата им се оказа твърде оживена: непрекъснато влизаха и излизаха някакви хора, роднини най-вече, но не вдигаха много шум, така че след това не можех да си спомня с колко души съм се запознал през този ден, да не говорим, че напълно бях забравил имената им. Но запомних майка му, която ме поздрави само с едно кратко, мълчаливо кимване, а след това ме измери с доста подозрителен поглед, докато с престилка и мрежа за коса шеташе в кухнята. Преди да се оттеглим пред телевизора, ние останахме за няколко минути във всекидневната с баща му, широкоплещест и грубоват, изправен като монолит в креслото си.

— Преди живеехме там долу, на Сейнт Клер. И всичко си беше по-добро. А тук е пълно с толкова различни хора, чернилки и въобще всякакви.

— Стига, татко — прекъсна го Майкъл, все още настроен добродушно. — Какво толкова са ти сторили негрите?

Обаче баща му не отговори, а още повече свъси вежди.

— Случва се да изпадне в някое от своите мрачни настроения — обясни ми след това Майкъл. — Иначе е доста по-кротък, дори понякога прилича на охлювите, които трябва само да докоснеш, за да се свият веднага.

Майкъл ми призна, че преди няколко години за кратко е бил пристрастен към хероина. Той и двамата негови приятели от детинство — Пери и Гюс, все още се занимаваха с това, което на жаргон се наричаше „смъркане на дребно“ — вече не бяха пристрастени, но приблизително веднъж месечно си позволяваха да му отпуснат края,

когато внезапно ги налегнеше пристъп на старата страст. Те тримата понякога се появяваха в моята квартира леко променени, с бягащи погледи, лесно разсейващи се от най-малките движения, така, както котките зорко следят за всичко, което помръдва в полезрението им. Сякаш търсеха някакъв обект извън самите себе си, на когото да прехвърлят насъбралата се в тях енергия от хероиновата превъзбуда. Когато беше яко нацепен, Гюс бе способен да влага по малко злобна, остра ирония и тогава ставаше заплашителен и нелогичен. Така се стигна до онзи неприятен инцидент в кръчмата в студентското градче, когато той удари една жена, след като тя го обвини, че ѝ е посегнал и я е нагрубил.

— Я, че аз не те ли познавам отнякъде? Сигурен съм, че сме се срещали на онази конференция по сексология там, във Фресно^[1], където ти беше с Ксавиера Холандер.^[2]

Най-много ме изненадваше как другите жени го приемаха, привлечени от неговата чудатост и грубост или може би просто защото бяха прекалено озадачени от него, за да успеят да спрат домогванията му.

Те тримата представляваха доста странна група. Майкъл беше душата на компанията и около него другите двама гравитираха като двата противоположни полюса на магнита. Гюс беше първокурсник, стремящ се винаги да се налага, и може би тъкмо заради това бе по-лесно разбираем, докато Пери се отличаваше с това, че бе много побезгрижен и тромав, не беше завършил гимназията, беше израснал като ексцентрик благодарение на вродената си интелигентност. С течение на годините те тримата като че ли бяха еволюирали като единен организъм, независимо от своите различия и от своята характерна индивидуалност, както и от постоянните спорове, които явно ги импулсираха и вливаха в артериите им допълнителна енергия. За известно време изпаднах под силното влияние на тяхното очарование, кръжах в орбита около тях като сателит, запленил от колективната им гравитация, независимо дали бях, или не, един от групата. Искаше ми се тяхната малобройна общност да успее да ми предложи нещо, което не толкова да ми въздейства като инструмент, за да спечелят привързаността ми, а по-скоро да упражни някаква принуда, която да ме заставя да се подчинявам, както се прави с новопосветените във всички секти. Веднъж им споменах за един

социалистически кръжок, чиито сбирки посещавах, и тогава внезапно се почувствах като предател пред тях тримата. В своя защита гузно побързах да изкажа неодобрението си към тази групичка, макар че всъщност никога не ги бях възприемал кой знае колко на сериозно.

— И на какво те научиха тези момчета? — попита Пери. — Как да се седи кротко в кръг, докато се планира световната революция?

От групата Гюс бе най-силно политизиран и винаги ни заливаше с пламенните си словоизлияния при всеки удобен повод, който напоследък бе привлякъл вниманието му. Само че днес се показва необичайно снизходителен към мен и дори загрижен.

— Виктор, мислех те за по-умен. Не виждаш ли, че само ти промиват мозъка? Те са толкова лоши, колкото и онези от сектата на Мун.

— Ти само така си говориш, но вероятно нямаш нищо общо с тези работи.

— Нямам и не искам да имам, Вик, повярвай ми. Зная на какво приличат те — навярно и ти си ги срещал в някоя от стаите на приземния етаж, където се събира тяхната малобройна групичка, за да нищи какви ли не сложни въпроси. И те са хора като мен и теб, сигурно си се разминавал с тях по коридорите на приземния етаж. Там се подвизава тази тяхна група, там се събират хора като теб, сядат си на задниците и не казват нито дума повече, докато слушат ораторите, но и никога повече не се връщат там. Това е нещо като религия, Виктор, затова те гледат с четири очи да привлекат още кандидати за новопокръстени като теб и това им дава основание да се чувстват толкова важни. Това няма нищо общо с политиката.

— Не е точно така — възрази му Майкъл. — Зависи от обсега на действията им. Не можеш да промениш света просто така. Същите тези хора са способни след това да се върнат по домовете си и да бият жените си, без да виждат никакво противоречие с изповядваните от тях извисени морални принципи.

След този спор следващите срещи с тримата започнаха да губят от очарованието си, което даде възможност на присъщия ми скептицизъм отново да вземе връх.

Веднъж, към края на третата ми година в университета, се видях с тримата в къщата на Майкъл. Семейството му беше заминало някъде, вероятно като израз на кавалерско отношение към сина си или пък

точно обратното — като знак за пълното му незачитане. Обзавеждането наоколо ми се стори безвкусно. Имаше странна дисхармония между това нарушение на правилата на здравия разум, на което ние се бяхме посветили, и баналността на обкръжаващата ни среда. Майкъл ми помогна в усилията ми да накарам вената си да набъбне, преди да забие иглата на спринцовката в нея — интимен жест, като споделяне на някаква телесна функция, особено при гледката на върха на иглата, която тъй леко проникваше през кожата, както и на кръвта, която се завихряше в резервоарчето под буталото на спринцовката. После отидохме на купон в партера на нашето общежитие. Останах с впечатлението, че наркотикът още не ме бе завладял, въпреки че светът около мен вече бе започнал да се превръща в някаква необяснимо съпротивляваща се на движенията ми лепкава, но все пак втечнена субстанция.

— Погледни само, Вик вече zakима одобрително — обади се Пери, след това направи смешна гримаса, изобразяваща гротескна усмивка, подобно на клоун.

Гюс започна да обикаля стаята и скоро изчезна в тълпата, докато Майкъл и Пери отидоха да търсят бира. След няколко минути Гюс отново изникна пред замъгляващите ми се очи.

— Вик, връщам се от една много кофти обиколка. Целият съм разглобен.

Изглеждаше видимо раздрусан, защото цялото му тяло се тресеше.

— Ще трябва да престана с този боклук, Вик, защото просто се съсипвам. Само това ми се върти в главата и не мога да си го избия и това си е.

Настойчивостта в гласа му ме разтревожи не на шега. В един миг изглеждаше просто отчаян, но в следващия с необяснимо бързо избистрено съзнание — загадъчен коктейл, при това примесен с присъщата му брутална честност.

— Говори ми нещо, Вик, само не спирай да ми говориш, и то бащински. — Ала самият той не млъкваше, при това интонацията му ставаше все по-параноична.

— Случва ми се понякога тази омраза, тази чиста проба ненавист да ме пронизва целия. Все си викам, че бих могъл да бъда едно от онези момчета, за които си слушал да се говори, онези най-нормални

типове, които започват със забърсването на хората направо от улицата, за да се изкачат един ден до върха. Това обаче никому досега не съм го признавал.

Сега вече действително адски се притесних, ама не толкова от бръщолевенето му, колкото от тежкото бреме на отговорността, която се канеше да стовари върху крехките ми плещи.

— Май няма да е зле вече да си тръгвам — плахо подех накрая. — Само трябва да се обадя на Пери и Майкъл.

— Да си ходиш ли? Че защо? — Внезапно ме изгледа с насмешливост и удивление. — А, да... Да не би всичко да е заради това, което ти наприказвах? Ама че си и ти, Вик. Всичко беше само на майтап.

И се отдалечи сред гъстата тълпа, която скоро го погълна.

Прибрах се в стаята си. Но мина, не мина, половин час и ето че те тримата пак цъфнаха пред вратата ми.

— Здравсти, Вик, и не се ядосвай, де — започна Гюс. — Всичко беше само на шега.

— Какво, да не би Гюс пак да те е забаламосвал с неговите мислени пътувания? — намеси се Пери. — Не бива да му се сърдиш. Като се надрусва, става голям шегобиец.

Но аз твърдо си бях решил да се вживея в ролята на предател, не само спрямо Гюс, но и към останалите трима, към групата, която оформяха.

— Какво ти е? Нещо лошо ли има? — веднага запита Майкъл.

— Не. Наред съм си.

— Той е добре — обяви Майкъл, сякаш ми служеше като преводач пред останалите. — Иска само да остане за малко сам, щото му е за пръв път, нали знаете как е.

Майкъл се отби да ме види на следващия ден.

— Гюс понякога става непоносим задник — започна още от прага той.

Но не беше само темата за Гюс, която ме притесняваше.

— Не става дума единствено за Гюс, а и за нас. Вие изключвате всички останали хора. Карате ги да изглеждат, като че ли светът се върти само около вас.

Казах го по-сурово, отколкото възнамерявах. Майкъл изглеждаше безкрайно изненадан.

— Ние сме индивидуалисти, Виктор. През половината време дори не сме заедно. А пък ти представяш нещата така, че звучи като конспирация или нещо подобно.

— Не казвам, че си го направил съзнателно. Всичко това е доста по-сложно.

Но аз вече бях забравил за обидата, която ми бе нанесена. Исках само да се опитам да преценя всичко хладнокръвно и на трезва глава.

— Виктор, нормално е да се чувстваш понякога пренебрегван, защото ние тримата сме приятели от толкова много години, че ти невинаги можеш да ни разбереш. Зная какво желаеш. Искаш всичко да можеш да си изясниш. Уважавам този стремеж в теб. Но не е редно толкова силно да се засягаш и да ни обвиняваш, че не те допускаме тъй лесно в нашия кръг.

У Майкъл най-силно ме поразяваше способността му винаги да разполага с готови и добре обосновани отговори на всички въпроси. Очаквах от него най-после да се съгласи, че съм прав, като твърдя всичко това, но накрая не аз, а пак той излезе правият. Освен това той наистина държеше да се запази нашата връзка, докато аз само чаках удобно извинение, за да скъсам с него и двамата му приятели.

Една вечер през лятото, тъкмо се бях прибрал от дългия си работен ден, Майкъл ми позвъни по телефона. Родителите на Гюс открили, че отново посягал към наркотиците и го изгонили от къщата си.

— Нужно му е само да се приюти някъде за два-три дни, докато те мирясат.

— Не може ли да отседне при теб или при Пери?

— Не е добра идея, защото както моите родители, така и родителите на Пери не могат да го понасят. Знаеш как е при италианците.

Но нали имаха и други приятели, при това им бяха позадължени, а сега се оказа, че се обръщат към мен, защото най-лесно се поддавам на манипулациите им.

— Ние с него също се понасяме трудно.

— Той няма много да те безпокои. Дори се опасява, че никак не го харесваш. Мисля си, че е шанс да се опознаете по-добре.

Гюс остана при мен за около две седмици. Почти веднага се почувства като у дома си и започна да се държи дразнещо неотзивчиво:

навсякъде се затъркаляха негови вещи, а в кухнята се възцари неописуем хаос.

— Оценявам това, че ме приюти, Вик, та чак не мога да ти обясня колко много съм ти задължен.

Но през цялото време ние почти не си говорехме. Гюс се надигаше от отрупаното си с възглавници легло само рано сутринта, когато отивах на работа и късно вечер, когато се прибирах. Много често го заварвах да говори по телефона.

— Кълна ти се, мамо, че това бе за пръв път от толкова много години. Аз съм твоят роден син, за бога. А ти ме изпрати да прося милост тук от студентите. Много е унизително.

Той въобще не изглеждаше унизен, звучеше както винаги и продължаваше да лъже, да хитрува, да манипулира, макар че впоследствие установих, че бях използван не толкова от самия Гюс, колкото от Майкъл, понеже Гюс просто си беше такъв и нищо на света не можеше да го промени.

Странно, но през тази есен Майкъл се отказа от следването, макар да му оставаше много малко до дипломирането. Прехвърли се в курсовете за ремонт на компютри.

— По принцип там по-лесно се печелят пари — обясни ми той. — Наистина там момчетата са по-млади от мен и освен това възприемат тази нова професия като някаква мисия. Но ти ме знаеш, че умея да се справям с какви ли не бъркотии, от дзенбудизма, та до компютърните ремонти.

Стори ми се по-скоро, че той бе капитулирал пред трудностите в следването и бе предпочел по-лесния път, та затова ми бърбореше за ползата от преследването на други цели, макар всъщност да ставаше дума просто за реакция след неговото невероятно поражение. По-късно през същата година и Гюс последва примера му, напусна университета и се залови за работа на пълен работен ден в строителната фирма на баща си. Подозирах, че между Гюс и родителите му се е стигнало до някакъв козметичен компромис, че по някакъв начин той е успял да потисне пристрастеността си към наркотиците, защото когато отново го видях, ми се стори наистина укротен.

— Повярвай ми, точно от това се нуждая сега. В него сега се забелязваше нещо ново, може би отчаян стремеж да повтаря мъдрото

поведение на някой друг, някой много по-разумен, а това беше нещо ново за Гюс. Те все още нищо не ми плащат, хм, да, никак не са глупави те, така че всичките пари постъпват директно в попечителския фонд. Но след няколко години ще имам достатъчно средства, за да мога да правя, каквото си пожелаая.

Имах чувството, че и той, също като Майкъл, биеше отбой заради същия житейски провал, че също като него се бе завърнал с подвита опашка в своя свят, откъдето се бе опитал да избяга, сякаш и двамата бяха пробвали да прекратят някакъв праг, оказал се невъзможен за преодоляване.

Започна последната година от следването ми. Аз продължавах да посещавам лекциите и другите занятия, но макар седмиците да отминаваха бавно, не подадох нито един документ за кандидатстване за работа. Всеки път, когато отварях някой от учебниците си или влизах в поредния учебен час, усещах как в мен се надига съпротива. Усещах в душата си някаква разпокъсаност или може би предчувствие, че приемам на доверие твърде много неща, за които в крайна сметка все се оказва, че нямат много общо с реалния свят.

Една вечер в университета свикаха специална сесия, посветена на представянето на дейността на една благотворителна организация, която изпраща студенти, предимно дипломанти, а също и асистенти, в чужбина като преподаватели. Очаквах да ме затрупат с фалшива политическа реторика за честните намерения на хората, отдадените на тази благородно звучаща кауза. Първоначалните ми подозрения се засилиха при вида на оратора — дългокос, брадат, с бандана около врата. Но той започна с някакъв виц, успя да ни разсмее, а после продължи с тъй свойски тон, сякаш се връщаше от ваканция и изгаряше от нетърпение да сподели с нас преживяванията си от приятно прекараните дни в размотаването по плажовете. Накрая ни показа диапозитивите си, като онези, с които понякога в „Сейнт Майкъл“ ни запознаваше отец Маккинън след поредното си пътешествие в далечна чужбина: тънещи в мизерия градове, сурово изглеждащи пейзажи, както и непознати лица, застинали във важни пози пред обектива на фотоапарата като на сватбени снимки. Именно тази непринуденост в изложението на оратора привлече вниманието ми, както и предчувствието, разбира се, че ако се постарая, пред мен може да се разкрие друг свят, друг живот, в напълно непознати земи.

През следващата седмица се заех с тромавата процедура по подаване на документи за кандидатстване, която тази мисионерска дейност изискваше, и в началото на март бях одобрен като преподавател по английски. Заминаването бе насрочено за есента. За Нигерия — страна, която аз доскоро въобще не можех да намеря на географската карта.

Следващите седмици изтекоха като насън, единствено бях загрижен да не се осуетят плановете ми за заминаването. Светът вече ми се струваше крайно нестабилен и силно изменчив, всичко наоколо неволно съпоставях с промените, които очаквах неминуемо да настъпят — сградите й магазините, дори светофарите по кръстовищата и странната организация на всичко, което се изпречваше пред очите ми. Всичко бе толкова хаотично струпано, с всичките тези безброй пътища, магистрали и търговски центрове по тяхното протежение, безкрайно цивилизованата подреденост на предградията на големия град. Настъпи последният ми ден в университета Сентениъл: не изпитвах носталгия, нито угризения, а само неописуемо облекчение, че съм преодолял застоя, в който бях изпаднал.

Реших да прекарам лятото в Мърси. Майкъл пристигна в студентското градче с колата си, за да ми помогне да отнесе багажа си до гарата.

— Доста багаж си взел — каза той. Но аз бях доволен, че се бе отзовал на молбата ми за помощ.

Оставих багажа си да го качат на влака, и двамата седнахме в кафенето на гарата.

— Досега нямахме възможност да поговорим за тази твоя идея за Африка — започна той. — Може би са те налегнали някакви католически увлечения под влиянието на цялата пропаганда, до която прибъгват, за да привлекат нови мисионери. Спомням си как прибираха полиетиленовите торби и чували, за да ги изпращат с кораб в Африка, че местните хора там да събирали ориза си в тях. Взимаха дори найлоновите кесии за хляба.

— Не зная. Може би искам да отида там само заради климата — промърморих аз.

— Не, говоря ти сериозно. Зная, че си отскоро в тази група, но виждам, че възприемаш съвсем задълбочено идеята за заминаването. Просто не знам какво да ти кажа... дали това е пътят, по който трябва

да се поеме. Засега поне ми е ясно само, че тези групи от доброволци вечно искат да променят хората, да ги накарат да мислят, че ние сме по-добри, отколкото сме всъщност. Не, не се шегувам. Ето, моята майка например има навика да оставя трохите от хляба на дъното на найлоновите торби. Това е нейната идея за благотворителност. Тя си въобразява, че те са като животните или нещо от този сорт.

— Каквото и да си мисли тя, торбите вероятно ще помогнат.

— Не е там работата, Вик, а в отношението на хората. Цялата дейност по подпомагането на развиващите се страни нищо няма да промени, ако хората не променят начина си на мислене. А това не може да се постигне в големи мащаби.

Усетих как в мен се надига гняв, но нищо не рекох. Той често говореше за намеренията си да замине за чужбина, но нищо не предприемаше. Тази негова склонност към празноглаво умуване се дължеше основно на липсата на предприемчивост у него.

Платихме си кафетата и се запътихме към изходите, извеждащи на перона. Пристъпих напред, за да се наредя на опашката от чакащите пътници, но Майкъл ме дръпна и ми предложи да се върнем в чакалнята.

— Разполагаме с още много време. Тези влакове винаги закъсняват.

Седнахме в чакалнята. Майкъл запали цигара, въпреки че съвсем наблизко стърчеше табела с надпис „Пушенето забранено“.

— Вик, знам, че малко е късно вече, но има нещо, което ми тежи като бремене и искам да го смъкна от плещите си.

Думите му ме изненадаха и изплашиха. Досетих се все пак, че Майкъл изпитва нужда да направи някакъв жест. Очаквах нещо като извинение, нещо свързано с това, което отдавна бе спотайвал в душата си. Но се оказа, дори и тогава, че аз не съм го разбирал, може би понеже съм приемал моята гледна точка като единствената възможна.

— Не зная как да го кажа, Вик. Мисля, че никога всъщност не съм се чувствал толкова раздвоен. Става дума за нещо толкова незначително, макар че не искам да изглеждам дребнав в твоите очи. Докато бяхме преди малко в кафенето, ти можеше да предложиш да платиш кафетата, просто като един съвсем дребен жест.

Имаше право: нали той ме бе довел до гарата с колата си, бе проявил желание да ме изпрати, преди да замина, но все пак аз не

изпитвах желание да се покажа щедър към него.

— Дори и по времето, когато Гюс беше на квартира при теб, не зная как точно да го кажа, но аз гледах на нещата по по-различен начин от теб.

Сега вече наистина се смутих.

— За какво всъщност говорим?

— Само за начина, по който ти представи всичко това като много голяма работа и така нататък. Искам да кажа, че Гюс тогава действително го беше доста закъсал, но все пак се касаеше за най-обикновено гостоприемство.

— Само че тогава той не изглеждаше чак дотолкова зле.

— Хайде, стига, много добре знаеш какъв си е той. Той си остава верен на себе си, това е всичко, но в същото време се опасява, че може би му се присмиваш. Има и още нещо, наистина дребно, но ти тогава винаги си оставял храната си в дъното на хладилника, може би като някакво съобщение за него. Не искам да навлизам в тези досадни подробности, но имам чувството, да, само това, че ти така се отнасяш с всички хора.

За кратко поседяхме мълчаливо. Искаше ми се да мога да измисля нещо в своя защита, но бях безкрайно учуден от това колко много изведнъж се отдалечихме един от друг.

— Не зная, може би е свързано с италианския ни произход — изрече Майкъл накрая. — Нещо като прастар и досаден предразсъдък спрямо всеки, който не е като теб. Или пък е намесено нещо от миналото ти, нещо от този сорт.

— Въобще не си гледал на вас тримата като на италианци.

— Хм, не зная, ами... може пък и на това да се дължи.

Опашката от чакащи започна да се придвижва напред.

Майкъл и аз застанахме най-отзад.

— Слушай, Вик, не ми се иска да възприемаш това, което споделих с теб, като знак, че имам нещо против теб. Това не е вярно. Искях само да бъдем по-близки. Това е всичко.

Останах дълбоко угнетен и след като останах сам във влака. Намерих едно незаето място и оставих раницата си на съседната седалка, за да не седне там някой друг, но веднага ме загриза угризението заради дребнавостта ми.

— Трябва да вдигнеш раницата си, синко, за да има място и за другите пътници — рече ми един от съседите по седалка.

И в Оуквил наистина дочаках наказанието си: довлече се някакъв пияница, едър, тромав и брадат, с кожено яке, който преспокойно можеше да послужи като образец на недодяланост.

— Здравсти, приятелче.

Силният му глас стресна не само мен, но и пътниците наоколо, които веднага извърнаха глави. От отсрещната седалка, оттатък пътеката, една жена ми се усмихна заговорнически.

— Отивам само до Лондон, хм, да, де, щото ми се обади една шибана дърта лейди, че била яко затънала в лайната.

Изглежда, като че ли му се искаше да говори на въздуха, без конкретен събеседник, но имах чувството, че е готов да се нахвърли върху мен, ако му кажех да си затваря мръсната уста.

— Ами ти какво четеш там? Да не си учител или нещо подобно?

Така между нас се започна някакво подобие на разговор, посветен главно на неговото пиянско бръцоловене и на моето неангажиращо внимание.

— Името ми е Ейс^[3], това, значи, е името, което нося. — Надигна едрата си ръка към мен с пиянска агресивност. — Ние, асата, винаги сме най-силните!

След това се захвана да повтаря тази фраза като някаква мантра.

— Никакви лайна не искам, уф, ама онази, дъртата, ме вика и това си е. Няма мърдане и туй то... Аз пък си рекох, че ще пътувам цели три дни във вагона. И това е всичко, приятел. Ама след кат преполових пътя до гарата, вече едва се влачех.

Пристигна кондукторът, за да провери билетите ни. Ейс не успя да схване в първия миг какво се иска от него, а сетне се зае да тършува из джобовете си.

— Побързай де, цял влак ме чака.

— Ти пък за къде си се разбързал толкоз? — най-спокойно му отвърна Ейс. — Все ще изскочи отнякъде шибаното билетче, де.

Околните заизвъръцаха глави към нас.

— Ето го, сър, виж само къде съм го бил заврял, ха-ха.

— Внимавай какво приказваш, приятелче, или ще те смъкна от влака още преди да си се изхранил.

— Както кажете, сър — послушно кимна Ейс и се захили. — Не искам да създавам неприятности.

— Шибан чиновник — промърмори той щом кондукторът отмина. — Явно е от онези, които ако го почерпиш с няколко бири, със сламка ще ги пие.

След няколко минути обаче когато кондукторът се върна, завари Ейс прострял крака си през пътеката. Кондукторът се спря. Очевидно търсеше повод за нова кавга.

— Прибери си крака от тук.

— Никакъв шибан проблем няма, сър.

— Не, мисля, че има проблем. Ще престанеш да ругаеш или ще изхвърчиш от влака. Става ли?

Усетих как гневът в Ейс се надигна, но по лицето му бе изписана безпомощност.

— Дай си малко почивка, бе, човече. Ти си този, който се опитва да ми скрита задника.

— Не мисля, че трябва повече да се разправам с теб. Тези хора са платили билетите си също като теб, ама не искат да имат нещо общо с измет като теб.

— Ти си този, дето вижда проблеми навсякъде. Що не се шибаш тогава?

Малко оставаше от искрите на омразата, прехвърчащи между тях, да лумне пожарът на насилието.

— Ще направя всичко възможно, за да те изхвърля от тук.

Кондукторът се върна на пътеката и след няколко минути доведе друг униформен, доста по-едър и по-широкоплещест от него. И доста по-спокоен.

— Защо просто не дойдете с нас?

Сега вече Ейс бе принуден да се подчини. Надигна се с отегчено изражение.

— Пак ще се видим, човече — обеща ми той.

Целият епизод беше толкова глупав и ненужен. Трябваше да се намеся по някакъв начин и да се опитам да върна Ейс. Реших да поговоря с кондуктора, макар да долавях фалша в този закъснял жест на солидарност. Все пак си направих труда да премина през целия влак, та да се завлека чак до празния служебен вагон, където заварих само четирима униформени мъже в първото купе. При тях беше и Ейс,

с гръб към пътеката, загледан през прозореца. Като влязох там, той ме изгледа мълчаливо и леко ми кимна, но не ми се стори нито смутен, нито разтревожен. Може би дори вече бе забравил за моето съществуване.

— Мога ли да ви помогна с нещо? — запита ме кондукторът, който преди малко се бе скарал с Ейс, макар сега да се престори, че въобще не ме познава.

— Искам само да споделя учудването си от това, което се каните да сторите с този приятел.

— А той какъв ви е на вас? Приятел?

— Искам да кажа, че според мен с него всичко е наред. — Погледнах към Ейс, исках да разбера дали ме бе чул, защото се опасявах да не го предам някак си; но той още зяпаше разсеяно през прозореца. — Искам да кажа още, че е леко пиан, това е всичко. Не мисля, че ще създава още неприятности.

— Не се безпокойте, драги. Ние ще го надзираваме. Защо просто не се върнете на мястото си?

Нищо не постигнах с намесата си. Но когато спряхме на Удсток и огледах перона през прозореца, за да проверя дали са свалили Ейс от влака, никъде не го видях.

Отново се зачетох в книгата си, но накрая неусетно съм задрямал. Сънувах нещо доста тревожно за някакви влакове, а светът наоколо внезапно бе опустял. Сънувах още и как някакъв човек го свалят от влака, може би беше жена, майка ми или леля ми, като дори и в съня ми това ми се стори адски странно; после нещо се промени и аз проумях, че съм допуснал грешка, че въпросната жена е непозната или че аз някак си съм проникнал в грешен сън, така че цялото ми внимание се върна към много по-важните неща, които се случваха някъде другаде. Но щом се пробудих, се усетих в необяснимо добро, дори приповдигнато настроение, защото реших, че най-после ще успея да загърбя всичко, което се бе случило с Майкъл и с Ейс. Това, което сега ми се струваше важно, бе, че няма с кого да споделя впечатленията си, че не е нужно да изопачавам истината за тях и че те просто бяха инцидентни явления в живота, който си беше изцяло мой.

---

[1] Малък град в централна Калифорния — Б.пр. ↑

[2] Проститутка от Ню Йорк, от холандски произход, нашумяла с мемоарите си, издадени и у нас. — Б.пр. ↑

[3] Непреводима игра на думи; ейс (ace, aces) означава асо, аса — най-силната карта от даден цвят в една колода. — Б.пр. ↑

ДВАЙСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

Вече дипломиран, аз се прибрах у дома в толкова унило настроение сякаш заминавах на заточение. Дипломата ме отличаваше от роднините ми и веднага направи това различие лесно за назоваване, етикетът „дипломиран“ чрез който изпъквах в рода като първия висшист, ми придаде някаква тайнственост. От няколко дни въпросът за бъдещите ми планове висеше във въздуха и беше източник на напрежение между мен и баща ми. Едва когато той най-после започна да ме разпитва, проумя цялата сложност на всичко около моето бъдеще.

— Африка ли? — Имаше вид на човек, който то действително нищо не може да разбере, беше безкрайно удивен, докато се опитваше да потисне гнева си. — Не мога да повярвам, че тук не може да се намери работа за учители като теб, та трябва да отиваш чак в Африка.

— Не става дума за това, че не може да се намери работа тук. Това е нещо като доброволческа мисия. Пък и аз все още не съм достатъчно квалифициран, за да преподавам тук. Ако искам да стане така, ще трябва да се върна в университета и да продължа образованието си.

Но в същата секунда усетих, че бях му представил зле положението си.

— Ако трябва да се върнеш и да си доучиш, не виждам защо да не го направиш. Както и не виждам какво ще ти помогне, ако заминеш за Африка.

Може би бяха нужни още малко усилия от моя страна, за да наложа решението си. Една-единствена дума от моята уста би могла да го накара да промени мнението си за моите дела и особено за моите бъдещи намерения; би уталожила усещането му, че съм го предал, че чрез заминаването си се отдръпвам от него и го изоставям.

Но между нас двамата като че ли не можеше да потръгне разговор, който да не е заразен с взаимно неразбиране.

— Просто това е нещо, което искам. Пък и е само за две години.

Той бе запланувал празненство по случай моето дипломиране, но сега удоволствието му се вгорчи заради притесненията около бъдещето ми. От няколко дни този въпрос като че ли го притесняваше, докато накрая чичо Алфредо не му предложи да организира празненството в просторния хол на новата къща, която наскоро бе построил.

— Ако бях на неговата възраст, и аз щях да постъпя така — рече той на баща ми по въпроса за плановете ми. Откакто бе построил къщата, той бе придобил самочувствие на преуспял мъж. — Погледни само ние на какво приличахме? Целият ни живот премина в това непрестанно да превиваме гръб в тези оранжерии. Никога не сме отишли някъде по-далече от Ниагарския водопад.

— Да — рече баща ми, — ние тук си скъсахме задниците от работа, а сега те получават всичко наготово.

Но той всъщност искаше само да се увери, че няма нищо срамно в това, с което възнамерявах да се заема, преди да смекчи гнева си. Накрая стигна дотам, че се гордееше — поне донякъде — с мен и сякаш си признаваше, че аз всъщност осъществявам някаква част от собствените му мечти, които са си останали завинаги несбъднати.

Къщата на чичо Алфредо бе построена в стила, предпочитан от всички италианци в Мърси: дълга, тухлена, с бяла мазилка и доста натруфена с външни декоративни елементи. Беше издигната върху ниско възвишение от изкопаната от булдозера пръст, в съседство със старата му къща, в която останаха да живеят синът му Джино с жена си. Сякаш беше илюстрация на приказката за завидния успех на емигрантите в Америка, където всеки преуспява. На горния си етаж къщата приличаше по-скоро на мавзолей. Изобилстваше от никому ненужни стаи оскъдно обзаведени с нови мебели, с небоядисани стени, само с гола мазилка. Тук-там се срещаха вещи, свидетелстващи за внезапни изблици на екстравагантност, но те се губеха сред просторните помещения. Обаче стаята с телевизора или по-скоро холът се оказа наблъскана както с нови, така и със стари мебели: в единия край се мъдреше вграден бар, а в другия — напълно обзаведена кухня, цялата в лъснати до блясък керамични плочки, но с овехтели мебели, примъкнати от старата къща — може би като опит за възкресяване на преживените в нея години. Имаше още една стара, отдавна хлътнала кушетка, още по-старо кресло, също толкова вехт хладилник и един отдавна демодиран черно-бял телевизор. Цялата

картинка неволно напомняше за убежище на бежанци, едва спасили се от някакво страхотно бедствие. Така че горният етаж подсказваше смътно идеята как би могъл да изглежда светът, ако ние, хората, се придържаме само към истинската си същност, докато продължаваме да се лутаме сред нашите нескончаеми житейски преходи.

Масите за тържествения обяд, претъпкани с прибори за хранене, чинии, купи и чаши, бяха подредени в единия край на този хол. Хората отново демонстрираха своята необяснима — поне за мен — добронамереност към моята особа, тикайки ми в джобовете пликове с наблъскани в тях банкноти. Явно бяха готови да повярват на всяка легенда за сериозната промяна в моя житейски път. В началото на обяда чичо Алфредо вдигна тост в моя чест, като намекна за някакви особености на африканките, но аз не успях да схвана думите, произнесени на старомоден италиански диалект.

— Както и да е, нали той прекара половината от живота си в джунглите на бащините си оранжерии, така че според мен, няма да му е трудно да се оправи и сред африканските джунгли.

Но аз самият не вярвах, че някога пак ще се завърна тук и дори не исках и да си помислям отново да се потопя в този тъй статичен свят.

След като ми посветиха вниманието си през първите няколко минути от празненството, хората се върнаха към обичайната си ленива незаинтересованост към всичко, което не бе пряко свързано с тяхното ежедневие. Сложиха ме да седна до Нина — дъщерята на чичо Алфредо. Спомних си, че се бях виждал с нея, докато работехме заедно. Спомних си още как тогава ми бяха направили силно впечатление извивките на тялото ѝ, приятно очертаващи се под дрехите, както и капчиците пот по слепоочията ѝ заради горещината в оранжерията. Не бях забравил обаче и своята дребнава омраза към нея и породилото се в нея отечно презрение към мен. Но сега тя вече принадлежеше към друго поколение и нямаше спор, че мястото ѝ бе тук, сред всички нас. Донякъде все още ѝ завиждах, че се чувства тук толкова удобно — нали си бе у дома — макар че в същото време не можех да си обясня защо сърцето ми се разтуптяваше само като я видя.

— Значи можем да очакваме, че въобще няма да се завръщаш у дома, докато не изтече срокът ти за пребиваването там.

— Не зная. Съмнявам се дали ще стане точно така.

— Аз пък винаги съм си мислила, че и на мен може да ми се прище да направя нещо такова, е, може би не за две години, а само за година, година и нещо.

В интонацията ѝ обаче не се долавяше истинска завист, а просто моментен интерес към нещо, което се намираще извън истинския обхват на нейния живот.

Храненето привърши и вниманието на всички, както си бе неизбежно, се пренасочи към децата, които оживено обикаляха стаите. Тези, които вече бяха заситили стомасите си, станаха от масата. Жените се засуетиха с прибирането на трапезата. В това бавно разгръщане на обичайните ритуали ние почти приличахме на съвсем нормално семейство, ще речеш: едва ли не процъфтяващо, на хора, способни да си позволят този обилен гуляй с препълнена с ядене трапеза и още повече напитки, сред детската глъчка и задушевните разговори. Случи се тъй, че по едно време мимоходом улових погледа на баща си, останал да седи сам край ъгъла на масата. Внезапно ми се стори състарен и обезверен като някакъв забравен от всички престарял родоначалник. Сред мрачната тръпка, която ме разтърси, отново усетих неразрушимата връзка между нас двамата, нашата еднаквост, която в края на краищата винаги ни обединяваше. Всичко това бе примесено с моето желание да спечеля одобрението му, макар да бе невъзможно, което пък обясняваше и подтика ми да избягам от него.

За няколко седмици останах да работя във фермата. Наскоро бяхме изградили още няколко оранжерии, но покрити само с полиетилен, както вече правеха тукашните фермери. Сега в оранжерии преобладаваха дъговидно извитите подпорни конструкции. Затова те дори и външно изглеждаха много по-различни от старите, остъклените, които приличаха на гигантски стъкленни къщи. Дори зад това привидно непресекуващо разрастване на фермата, се криеха доста възможности за шляене и разтакаване, понеже по-голямата част от монотонната работа се възлагаше на мексиканските надничари, които всяка година наемахме. Те самите се наричаха офшорни работници, в моето съзнание това се свързваше с представата как те се тъпчат в своите бараки по отсрещното крайбрежие и всяка сутрин се домъкват с лодките си до нашия бряг на езерото, за да се захванат с работата си по тукашните ферми. Тази представа като че ли съответстваше на техния бит, на предългите монотонно влачещи се

часове, запълвани единствено с тежък труд. После те се прибираха всяка вечер в малкия схлупен свят на караваната край котелното, която баща ми им бе отстъпил за през лятото. От там техните провлечени гласове се извисяваха понякога до късно вечер, прекосявайки цялото езеро, за да достигнат чак до моята спалня.

Мексиканците и аз се поздравявахме всяка сутрин, когато идвах на работа, с леко, но почитателно кимване и едно „Buenos días“, любезни и боязливи като любовници. Все се канех да подема по-продължителен разговор с неколцина от тях, но дните лениво си отминаваха и ние никога не стигнахме до нищо повече от размяната на усмивки и приветствия. Те бяха олицетворение на нашето минало, защото и досега бяха такива, каквито ние сме били, когато за пръв път сме стъпили на американския бряг — с мизерни надници като техните сега и с болезнено раболепие, също като тяхното, с настояване като тяхното да се бършат по дванадесет, дори по тринадесет часа дневно — та да се възползват от малкото месеци в годината, подходящи за работа на полето, през които им се позволяваше пребиваване в страната. И все пак не беше ясно как да бъде преодоляна дистанцията между нас, не беше ясно как да се отърсим от неизбежността на привичното мислене, заради което ги възприемахме единствено като наши наемни работници. Понякога, в неделните дни, те си устройваха празненства пред караваната, но без излишен шум. От съседните ферми им идваха на гости техни приятели, със завързани към багажниците на велосипедите си пакети от шест бири. През някой от прозорците на караваната се разнасяше музиката на обитателите на гетото, най-вече свирене с китари и дуети от треперливи гласове. Знаех, че пускаха малките си касети на касетофона в караваната. Често като бедняците от уестърните излизаха на припек, изнасяйки навън своите плетени столове и маси. Макар че баща ми понякога се присъединяваше за по някоя бира и разговаряше с тях на своя недодялан испански, все пак се усещаше неловкост, понеже за тях той си оставаше собственикът на фермата. От друга страна обаче общуването с мексиканските ни ратаи му напомняше, че и неговият живот отначало е бил също такъв — тежък, отруден, но същевременно простичък, недодялан и невинен. Напомняше му за отминалите дни, когато си е позволявал само в някой от топлите неделни следобеди да седне на масата отвън, пред паянтовата си барака, за да поиграе на карти с англезите.

На стената във всекидневна висяха в рамки две въздушни снимки на фермата ни — едната е била направена скоро, след като баща ми я купил. На нея бяха запечатани очертанията на старото котелно, онова, дете изгоря после, на най-старата ни оранжерия, на хамбара, после следваше ширналото се зеленеещо се поле. Втората панорамна снимка бе от миналата есен, малко след построяването на най-новите оранжерийни блокове — онези, които бяха скрити под полиетилените. Това, което най-силно ме поразяваше, докато разглеждах двете фотографии, бе впечатлението, че сякаш принадлежат на две съвсем различни епохи: първата приличаше на филмов декор към сценарий за далечното минало — само с няколко порутени и мизерно изглеждащи постройки, които излъчваха умилителна пасторалност, задушени от волно ширналия се околен пейзаж, обкръжаващ отвсякъде сградите. Докато на втората, сградите във фермата изглеждаха съвсем модерно, впечатляващо мащабно, понеже всичко бе от бетон и от блестящ метал или стъкло. Дори и дърветата около къщата бяха различни на двете снимки — на по-новата много от тях вече бяха отсечени или поне старателно окастрени. Водоемът за напояване на първата снимка приличаше на оазис заради гъстите храсталаци по бреговете му, пък и самият той бе пълен с водни лилии. На сегашната фотография някак си се беше смалил, заради разчистените храсти и отстранените водни лилии, склоновете по брега изглеждаха оголени и само тук-там се забелязваха плевели или камари със смет. Като че ли създаденото от природата постепенно бе отстъпвало пред разрастването на оранжерииите. Все едно че на мястото на онази обляна от слънчевите лъчи идилична местност ние бяхме съзидали тази крепост на съвременния напредък, като всичко що бе изглеждало по-естествено, тихомълком бе изтласкано настрани като ненужно. Може би целият наш прехвален прогрес всъщност не бе нищо повече от този процес. Той в крайна сметка ни лишаваше от някогашната отмора в простичката среда, към която сега се придържаха само мексиканските надничари, а за нас оставаха единствено спомените и копнежите по някой отдавна отминал слънчев следобед, без никакви кризи или заплахи, когато ти се струва, че тази идилия ще се продължи, докато свят светува.

ДВАЙСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

Срещнах се с Рита към края на май. Вече бе на шестнадесет години, станала бе още по-стройна и гъвкава, висока като фиданка. И най-важното: доста по-женствена, но с позапазената мекота на формите от късния си пубертет. Сините ѝ очи грееха като два опала на фона на гарваночерната ѝ коса. Между нас през последните години постепенно бе започнала да се издига бариера заради моите все по-редки посещения в дома на семейство Амхърст. Но имаше и още нещо, свързано с нейното донякъде преждевременно съзряване. Детското у нея, което някога изглеждаше като нейно съкровено притежание, както и дребнавите ѝ претенции да поддържа дистанция заради разликата в годините ни, все още отчасти се бяха запазили, но сега изглеждаха странно смесени с новите промени в нея. Благоприличието, характерно за нашето общуване, все повече навлизаше в нормално русло, както става при всички зрели хора, и въпреки това си оставаше потискащо за мен. Сякаш в мое присъствие Рита скриваше съществена част от себе си, като не се показваше така весела и общителна, каквато, ако поискаше, можеше да бъде, а се оттегляше зад възпитаното отношение към госта си.

— Африка ли? Толкова диво ми звучи! Да не би да става дума за някакво мисионерство или за нещо подобно...

— Не е точно това. Никаква религия не е замесена в това начинание.

— Но пак си звучи страхотно. Много ми се иска и аз да направя нещо подобно.

Ала накрая ми се стори, че дори и нейното искрено любопитство за плановете ми се поизпари, досущ като на всички останали от семейството. По-скоро ми се струваше, че тя се насилва да се държи любезно, може би като последица от строгите уроци по добро възпитание, които бе получила от г-жа Амхърст.

— И така, как са нещата при теб?

— Добре са, в общи линии.

Оказа се, че тя и Елена щели да прекарат лятото в Англия, заедно с г-жа Амхърст и нейното семейство.

— Това е само за да се запознаем със семейството ѝ и така нататък — рече ми тя, като за разлика от мен не отдаваше голямо значение на това събитие. — Макар да очаквам да се окаже голяма скука.

— Не зная. На мен пък ми звучи страхотно.

Това посещение ме изпълни с познатото униние. Очаквах ме дълги дни и дори седмици далеч от Рита, в които дори нямаше да си спомням за нея, а това ме караше да се чувствам виновен, защото отделях твърде малко време за нея в иначе лишено си от емоции ежедневиe. Но всеки път, когато я виждах, в мен сякаш бе докосван някакъв оголен нерв, някаква стара и все още незараснала рана, сякаш мрачната сянка на Рита засенчваше всичко останало в съзнанието ми.

До нейното заминаване за Англия оставаха още няколко седмици. А когато тя се върнеше от там, аз пък вече щях да съм потеглил за Африка. Изтече една седмица, без да се видя с нея, макар че смътно се надявах, че тя може да ми позвъни поне веднъж. После се възмутих, защото тя — разбира се — не го стори. Въпреки че ясно осъзнавах, че непременно трябва да я видя, просто бях изпаднал в онова особено настроение, което ме обземаше, особено когато се чувствах отчасти външен и непознат за нея, понеже се появявах в нейния живот само от време на време, като дошъл незнайно откъде. Накрая ѝ позвъних и тогава се уговорихме да се срещнем следващата неделя.

— Просто си помислих, че няма да има възможност да си поговорим, преди да заминеш.

— Разбира се. Звучи много мило.

Този път в гласа ѝ по телефона се долавяше предпазливост. Но когато в неделя пристигнах да я взема, тя ми се стори искрено зарадвана да ме види.

— Здравей, пътешественико. Опасявах се, че вече си ни забравил.

Заварих я да ме очаква, облечена в къса плисирана пола, прикриваща не много от голите ѝ крака. Над нея бе облякла широк пуловер, безформен, така че се получаваше някаква странна смесица

от бледа, разголена плът и добре опакована под вълнения пуловер топлина.

— Бях доста зает във фермата и ангажиран с още много други работи — рекох аз.

Предложих ѝ да се поразходим с колата. Исках най-после да остана сам с нея, само с нея, извън ролите, които явно ни бяха предопределени в подредения дом на семейство Амхърст.

— Вече всичко ли е готово за твоето пътешествие?

— Мисля, че да. Вчера отидохме да напазаруваме в Уиндзор, най-вече дрехи, но взехме и някои други неща.

— Може би ще успее да дойда да те изпратя на летището.

— Ще бъде чудесно.

Няколко минути от пътуването изтекоха в пълно мълчание. Седяща тъй близо до мен, Рита изглеждаше потънала в мислите си и не обръщаше капка внимание нито на мен, нито на тъй интимната и предразполагаща атмосфера в колата, нито на моето мълчаливо бдение над нея.

— Къде отиваме?

— Мислех си, че бихме могли да се отбием до Пойнт Чипеуа.

— Но нали там хората обикновено ходят само за тайните си любовни срещи.

— Хм, да, хм, и аз съм слушал за това. Но нали твоето майче няма да ни позволи да се срещаме до следващата година. Каква скука.

— Какво сега не е наред? — най-после ме попита Рита.

— Какво те кара да мислиш така?

— Не зная. Просто ми прозвуча така, като че ли става дума за нещо много важно, когато каза, че искаш да ме видиш. Обикновено се отбиваш просто така.

— Исках да съм сигурен, че като дойда, ще те намеря в къщата.

— Почувствах се неудобно, че съм толкова настоятелен да спечеля вниманието ѝ. — Освен това може да се случи така, че цели две години да не можем да се видим. Та си казах, че трябва да имаме поне един шанс да си поговорим.

Рита ми отвърна със закачливо важен тон:

— Настана време — рекъл моржът, — да си поговорим за много неща.^[1]

Останах искрено изненадан от тази внезапна проява на изискан литературен вкус.

— Това пък какво трябваше да означава?

— Не зная. Това е просто стих от някаква поема. Просто така ми хрумна.

— От кога си започнала да цитираш поезия?

В бързината не успях да го изрека така, че да прозвучи като комплимент, но все пак тя се изчерви от смущение, примесено с удоволствие.

— Е, може би ти не си единственият умник в нашата фамилия.

Неусетно стигнахме до входа на парка. От будката излезе служителят и аз, за моя изненада, познах в него един от моите съученици от гимназията. Тогава беше един от най-харесваните от момичетата младежи. Дори и сега от него се излъчваше същата веселост и с нищо неоправдана самоувереност. Инстинктивно ме обзе срам и набързо проверих мислено с какво може да ме компрометира, обаче той с нищо не издаде, че ме познава.

— Желая ви приятен ден, сър.

Напредвахме в пълна тишина сред огромния парк. Само двигателят на колата глухо боботеше под плътния покров от гъстите клони на дърветата, сплетени високо над главите ни. Прониза ме хладна тръпка, която навяваше униние — сред дърветата сякаш се смалявахме още повече, изгубени сред тънещия в полумрак хаос от буйна растителност и гниеци дънери. Стройният бук редом до ниската смрадлика, следвани от кленовете, всичките надвесени над нас сякаш ни принуждаваха да се възприемаме като загубили се сред гъсталака хлапета, заловени в плен от виещите се диви лози и изпопадалите сред пъновете или върху тях пречупените клони. Помня, че веднъж при една училищна екскурзия ние стигнахме до най-издадения навътре в езерото край на носа Пойнт Чипеуа, където сушата се врязваше толкова навътре в езерото, че създаваше илюзията за последния отрязък от континента. Тогава се замислих за първите пришълци, за първите европейски изследователи, довели се чак дотук и как преди толкова много столетия са се озовали пред тази стена от непроходими гори, за да се почувстват едва ли не като същества, дошли от друга планета.

Рита съзерцаваше замислено дърветата през своя прозорец. Тя беше наполовина извърната на седалката си, така че се виждаше само бузата ѝ и дългия небрежно спуснал се кичур от косата ѝ. Тъгълът, под който я гледах, изведнъж ме накара да се почувствам напълно чужд.

— Мисля, че би трябвало по-често да идвам тук, след като хората толкова много говорят за това място — изрече тя. — Да се любувам на птиците или нещо такова.

— Можеш да идваш да плуваш в езерото.

— Да, наистина.

Отбих от главното шосе към чакълестия страничен път, водещ към западния бряг. Там заварихме една двойка да се пече на слънце, въпреки че този ден в началото на юни все още бе доста хладен за слънчеви бани. После попаднахме на едно семейство, разположило се за пикник върху една от широките дървени маси, сковани досами брега, изглеждаха блажено разпускащи, като че ли се намираха в някакво крайбрежно ресторантче. Задминах ги и спрях в най-отдалечения край на зоната за паркиране, с гръб към езерото. Отляво бреговата линия се виеше плавно и небрежно докъм дъсчената пътека, стигаща чак до плажа пред Мърси, но краят ѝ се мерзелееше неясно в далечината. Сега пред нас бе останало само притихналото езеро, разпростряло се в своята северняшка стоманено неподвижна синева, необятно като морето.

Измъкнах една цигара от пакета си.

— Може ли и една за мен?

Рита се бе извърнала на седалката си и подложила единия си крак под другия.

— Не бива да пушиш — припомних ѝ аз, но все пак ѝ подадох една от моите.

— Пуша само когато съм нервна.

— А сега нервна ли си?

— Не зная. — Погледна нататък към брега и изпусна тънка струйка дим. Там имаше някаква жена в торбести шорти и бандана около врата, която разпъваше плажната си кърпа. Като се наведе да я оправи върху пясъка, блузата ѝ за миг се спусна надолу и разкри червеникавата цепнатина между гърдите ѝ. — Мисля, че когато ми позвъни, се заредих с очакване, че ще поискаш да си говорим за нашата майка и за всичко останало.

Всичко друго бях очаквал, само не и това. Това хрумване ми се стори дотолкова невероятно, че в първия миг не знаех как да отвърна, скован от боязън да не реагирам прибързано и недообмислено. В първия миг аз си представих как ще започнем разговора по тази мъчителна тема, как ще се старая да спечеля доверието ѝ. Но в следващия се почувствах безкрайно неудобно, всичко ми изглеждаше напълно загубено, съсипано от нейния тъй ненадеен порив към доверие.

— Какво те кара да мислиш така?

— Не зная, само се опитвам да си го представя какво е било.

— Не знаеш ли вече всичко за нея? Искам да кажа за това, което се е случило?

— Да, мисля, че ми е известно. Искам да кажа, че поназнайвам все пак това — онова, ама все ми се струва, че ти знаеш повече.

Това, че тя знаеше нещо, май още повече влоши нещата и направи невъзможно говоренето на тази тема освен само с най-общи и мъгляви описания.

— Как стигна до този извод?

— Не зная, просто така стана, от това или онова насъбрах по нещо, макар да ми изглежда, че историята всъщност не е чак такава голяма тайна. Майка ми ми поразказа малко, не много обаче, а пък Елена винаги е обичала да разпитва хлапетата в училище, особено онези, италианците, та си мисля, че техните родители все са им споменавали по нещо. Пък и леля Тереза...

— Леля Тереза ли? Какво, да не е било още когато си била малка?

— Не, искам да кажа, че започна, откакто взе да ме посещава.

— И за какво толкова си говорихте?

Тя изведнъж стана много по-сдържана, явно изплашена, че неволно се бе издала.

— Мислех, че знаеш. Понякога тя се отбива при мен, говоря за последните две години. Е, не много често, май че всичко на всичко три или четири пъти. От известно време обаче не е идвала...

Кой знае защо това разкритие ме опари. Възприех като предателство това, че леля Тереза скришом е посещавала Рита, че го е вършела, докато аз нищо не съм знаел. Макар да бе точно в нейния

стил да ги върши все такива, да се стреми всичко да поставя под своя контрол.

— Какво, да не би тя да се опитва да те върне отново в семейното лоно или нещо от този сорт? Да те кръсти в правата вяра?

— Не. И защо? В какво да ме кръсти?

— Тогава какво точно ти разказа тя?

— Само за това, което се е случило и така нататък.

— И как се стигна до всичко това? Ти ли започна да я разпитваш?

— Не мисля, че стана така. Искан да кажа, че всъщност не си спомням точно как беше. Май че тя бе тази, която поде темата. Предполагам, че не е искала да ме остави да си мисля, че майка ни е била някаква грешница или нещо такова, както я одумват хората.

За кратко и двамата останахме мълчаливи. Рита се помръдна и изпъна крака си, като инстинктивно придърпа полата към коленете си.

— Да не се разсърди нещо?

— Защо да се сърдя?

— Не зная, но изглеждаш така... не зная как да го кажа.

Неудобството се настани съвсем отчетливо между нас.

Не бях очаквал да дойде момент като този и въобще не бях подготвен за него. Направо онемях, защото така и не успях да измисля версия за въпросните събития, която поне донякъде да звучи правдоподобно и да е годна за представяне пред Рита.

— А ти как сега се чувстваш след всичко това?

— Доста странно, бих казала. Отначало за мен беше като някаква игра да откривам все нови и нови събития, за мен поне нови де, ала сега наистина не зная какво да мисля. Все едно, че няма нищо общо с мен. Искан да кажа, че вече не е както по-рано, когато нищо не знаех. Не е ли странно?

— Не, не е странно. Дори е съвсем нормално, бих казал.

Сякаш между нас зейна някаква неприятна празнота.

— Все пак, ако някога поискаш да си поговорим отново за това...

— Разбира се.

И двамата ни споходи такова облекчение заради взаимния ни отказ да разнищваме тези отдавна отминали събития — след едно толкова осезаемо отдръпване от парещата тема — че ни се струваше напълно невероятно отново да я подемем някога.

Поразтъпкахме се покрай брега. Още не бяха изчезнали следите от буйните пролетни ветрове и дъждове, тук-там се натъквахме на дървени отломки и на други отпадъци, довлечени от бурите, което придаваше на брега изоставен вид, независимо от всичките любители на пикници и слънчеви бани.

— Странно е, да, наистина е странно как се случват нещата — поде Рита. Докато бяхме потънали в собствената си тишина, аз я чувствах безнадеждно изгубена за мен, та сега тя ме изненада с този плах опит за близост. — Имам предвид как ми се наложи да свикна да живея със семейство Амхърст и всичко останало, макар сега да ми изглеждаше толкова нереално.

— Във всеки случай накрая май всичко се уреди.

— Да, и аз мисля така. Все пак всичко е наред, не зная всъщност, но поне ми се струва, че понякога в мен има двама души или нещо такова, толкова е различно всичко.

Почувствах в себе си някакво охладняване към нея, може би просто защото се съпротивлявах срещу тази интимност, въпреки че съвсем доскоро именно за това бях жадувал.

— Добре ли помниш всичко, което си преживяла? Искам да кажа, откогато започна да живееш с нас?

— Не зная. Пък и нали тогава съм била много малка. Но поне името ѝ помня: леля Таормина. Тя беше добра. Дори по едно време вярвах, че ми е майка или нещо от този род. А после помня и леля Тереза, разбира се, още откакто пристигна в стъклената къща. Много добре си спомням как тя постепенно свикна да ми чете приказки и това-онова, макар че първия път, като пристигна да ме види, едвам я разпознах.

Обаче нейните спомени, за разлика от моите, не се оказаха заразени с тревога. Тя бе в състояние да си припомня някакво свое спокойно дори приятно детство, когато е живяла леко и нищо лошо не се е случвало.

— Сигурно съм била голяма пакостница — каза тя.

— Не. Ти наистина беше много тиха.

— Хм, звучи смешно, защото аз не го помня така. Винаги съм мислела за себе си, че съм доста шумна или нещо от този сорт, просто не зная как да ти го опиша.

Върнахме се в колата. Предложих ѝ цигара и за няколко минути пушихме мълчаливо. Рита остана загледана навън към езерото, изпаднала в някакво необяснимо за мен непоклатимо спокойствие.

— Господи — промълви тя накрая, — спомних си времето, когато директорът на училището, господин Пиърсън, те повика в кабинета си. Тогава бях уверена, че ти ще ме изобличиш в лъжа пред него. Тогава май на всичко съм гледала по-различно от сега. — Размаха пръст във въздуха, имитирайки господин Пиърсън. — Повече никакво размотаване из коридорите, момичета! Марш по стаите! Веднага!

Опитах се да изровя от паметта си спомените от онзи ден, но си спомних единствено досадното бръмчене в главата ми от стърженето на нокти по черната дъска.

— За какво си излъгала тогава?

— Ами за белезите ми и за други такива работи по тялото ми.

Усетих как се изчервих.

— Тогава нищо не казах за това. А ти какво си очаквала да кажа?

Но тя не ме разбра.

— Не зная, но си мисля, че тогава съм очаквала ти да му кажеш истината, че съм си играла и така нататък.

— Какво искаш да кажеш?

— Искаш да кажеш, че не си знаел? За всички онези белези и останалото — е, не за първите, защото тогава това тъкмо започваше. Но след това ние свикнахме да разказваме на г-н и г-жа Амхърст, че съм ги получила от баща ти. Това бе хрумване на Елена, защото тогава тя все си мислеше, че за да мога да остана с нея при семейство Амхърст... А пък аз си мислех, че знаеш.

В мен започна да се надига бясна ярост.

— От къде бих могъл да зная?

— Ами, аз просто си мислех, че ти също би могъл да си го измислиш.

Тя ми представи цялата история толкова невинно, като някаква безобидна постъпка, в която сме забъркани и на която бихме могли дружно да се посмеем.

— Да не би да се разсърди сега? Та тогава съм била съвсем малко дете.

— Не, не съм сърдит, но просто нямах представа, че някой може да измисли нещо толкова чудовищно. Че баща ми е бил чак такъв

звяр...

За миг останахме замрели сред напрегнатата, неловка тишина. Сега всичко пред мен се срути. Само допреди миг ми се струваше, че най-последно сме започнали да се разбираме, но сега вече всичките ми надежди пропаднаха.

— Виж, много съжалявам — рекох накрая, — но поне очаквам всичко това да е било за добро.

Потеглихме назад към дома на семейство Амхърст, без да разменим повече и дума. Гневът ми постепенно се стопи, за да остане само неудобството от мълчанието, което ни бе погълнало. Всеки момент ми се струваше, че повече никакво помирение между нас не е възможно. Когато спрях колата пред дома на семейство Амхърст, Рита първа заговори:

— Значи да очаквам, че когато се върна от Англия, ти ще си заминал за Африка? — Говореше колебливо. Като че ли очакваше да я покания да ме изпрати на летището, но аз се престорих, че не се досещам и дори че съм си помислил точно обратното: че тя самата предпочита да не идва на изпращането ми.

— Аз пък се надявам да пътуваш добре и всичко останало — рекох.

— И ти. Може би ще си пишем писма или нещо такова.

— Ще бъде прекрасно.

Тя смутено се наведе към мен и докосна бузата ми с устните си.

— Е, довиждане тогава.

И макар че през следващите дни стотици пъти ми се искаше — до болка чак — да ѝ се обадя, дните отминаваха все тъй смълчани, докато накрая денят на нейното заминаване дойде и отмина.

---

[1] Луис Карол, „Алиса в огледалния свят“, поемата за Моржа и Зидаря, рецитирана от Туидълдум. — Б.пр. ↑

ДВАЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Когато стана ясно, че във фермата не се нуждаят от мен, постъпих на работа — само за летния сезон — към една група, която се наричаше Италиански исторически комитет, и бе получила финансиране от правителствените институции с цел проучване на историята на италианските емигранти в Мърси. Те бяха дали обява в рубриката за свободни работни места, в която се уточняваше, че са им необходими четирима студенти, за да се свърши тази работа. И макар че на мен тази обява ми се стори донякъде съмнителна, все пак си подадох документите и заедно с още неколцина други кандидати бях поканен на интервю като кандидат за координатор на проекта.

Комитетът формално бе подчинен на италианския клуб в Мърси, така че бе уредено нашите интервюта да се провеждат в неговата заседателна зала. Без да се самоизтъква, Коломба, секретарката на клуба, тихомълком ръководеше цялата дейност, като винаги бе удивително компетентна и ефективна. Но останалите членове на групата се оказаха крайно неподходящи, понеже бяха подбрани само застаряващи фермери и някакви напористи жени на средна възраст. Имаше само неколцина по-млади и по-добре говорещи хора, които вероятно държаха в комитета само за да му придават по-голяма тежест.

— Ние още работим върху подробностите около плана за това как да организираме цялата работа — каза ми един от тях. — Имаме дори един университетски професор, който ще ви помага да се справите с изследванията.

Председател на комитета беше Дино Манчини, син на стария емигрант Салваторе Манчини от Вале дел Соле. Този Дино беше с кръгло лице и с още по-закръглен корем, доста приветлив, но говореше много неразбираемо на английски и с това ме затрудняваше, защото често се впускаше в многословни обяснения. На мен поне ми приличаше на изисканите господа, които имат навика да сядат край масите по терасите на кръчмите в Рока Сека, претенциозни към всичко наоколо и снизходително дружелюбни, напомнящи за местното си

влияние само когато се налагаше да се прави разлика между тях и простолюдието. По време на интервюто ми той не престана да ме гледа с необяснимо, поне за мен, бащинско великодушие, сякаш бе решил да си затвори очите за някакъв мой очебиен недостатък.

— Сигурен съм, че умееш да говориш на най-мъчните италиански диалекти, но дано успееш да се справиш и с най-трудния от всички, сицилианския, защото може да ти се наложи да се разправяш понякога и със сицилианци. Затова все пак те питам: мислиш ли, че ще се справиш? Искам да кажа: само колкото да можеш да се разбираш с тях, защото зная, че си роден на юг, а може и в училище да си учил този диалект.

— Мисля, че ще успея да се справя.

Но когато интервюто приключи, той заговори още по-разпалено, инстинктивно отдавайки уважението си само на мен като към единствен мъж сред новите кандидати:

— Вие, младите, сте ходили на училище, затова ние само ще ви дадем идеята, посоката де, ама вие, младите, ще трябва да решите кой ще е най-добрият начин за осъществяването ѝ. Ние смятаме, че може би тъкмо онези, които първи дойдоха тук, ще бъдат най-полезни за клуба и за всичко останало. Какъвто и начин да измислите за справяне със задачата, все ще е за добро. Всички тези къщи по брега на езерото, например, по времето, когато моят старец е пристигнал тук, доста преди войната, са били стопроцентова собственост на англичаните, а ето че сега всички принадлежат на италианци.

— Това, което имаме предвид — обади се единият от младежите, нагърбил се с ролята на преводач на останалите, неспособни да схванат какво им говори толкова забързано Дино Манчини, — е някаква книга, която да бъде издадена в чест на Столетието. Историческа книга, започваща с разказите за преживяванията на първите италиански заселници по тези места, със стари фотографии и с други подобни архивни материали.

— Само че не бива да очаквате ние да я напишем — благоразумно се намесих аз. — Написването ѝ може да отнеме години.

— Ще се справим — закани се Дино. — Това ми изглежда като задача, достойна за професора. Той ще напише книгата, а за вас, младежи, ще останат само предварителните проучвания.

Не бях споменал пред баща ми, че се нагърбвам с тази работа, но той по някакъв начин бе узнал, че са ме наели и накрая не можахме да избегнем разговора по темата. И двамата бяхме навъсени, принудени да потискаме любопитството си — неговото към моя нов ангажимент, а моето — към неговата евентуална реакция.

— Не бива да се забъркваш в тази работа с писането на книга за миналото ни — тежко заговори той. — Всичко това е само политическа игра, ама ти не си дорасъл да проумееш какво са замислили Дино Манчини и неговата банда.

Само че аз никакъв заговор не виждах, пък и нашата група ми се струваше прекалено лекомислена за нещо подобно.

— Не зная. На мен поне ми изглежда, че всичко е наред.

— Да, с всички тези хлапаци, дето са ги насъбрали, за тях винаги всичко е прекрасно, понеже вечно се опитват да изглеждат като голямата работа в представите на всичките останали италианци тук. Не бих казал, че Коломба е като другите, ама те не знаят какво се крие зад цялата тази шумотевица, а изпълняват сляпо само туй, което Дино Манчини им нареди.

— Както и да е, вече е твърде късно, понеже потвърдих, че ще участвам в проекта.

— Хм, да-а... Е, поне ще видиш как стават тези работи. Още от началото казах, че те са длъжни да привлекат всички тукашни италианци, ама Дино Манчини най-нахално налага собствените си идеи, та да може да вдигне шум до Бога, че неговата фамилия била сред първите, пристигнали някога тук.

Така накрая се оказа, че неговата съпротива срещу идеята на проекта бе изцяло на лична основа и той просто се придържа сляпо към своя специален морален кодекс.

Нашата група най-после се събра, заедно с членовете на комитета и нашия вечно отсъстващ досега консултант, професор Мариани, току-що завърнал се от посещението си в Италия и все още под влиянието си на впечатленията си от там. Очаквах да видя типичен педант с мършава фигура и изпито лице, снизходително благоволяващ да сподели „съвършенството си“ с околните, ала вместо това Мариани изглеждаше по-скоро преливащ от щедра струяща жизненост, достигаща до хаотичност дори, целият подвластен само на емоциите и поразяващ с простидушната всеотдайност.

— Заварих там един различен свят, да, напълно различен, ако не обръщаме внимание на проблемите, които винаги са били типични за юга на страната. Развиват се модата, технологиите, изкуството, всичко процъфтява. Но най-удивителното е това, че страната придобива социалистически облик, с безплатно здравеопазване и с всичко останало. Работниците имат право на евтини курорти в планините, на лечение в балнеосанаториумите. Всичко им е платено предварително.

— Не зная дали е точно така — веднага му възрази Дино Манчини. — Не съм видял с очите си туй, дете ми го описваш. Но всеки път, щом разтворя който и да е италиански вестник, виждам само, че правителството отново ще го сменят.

— Ама това не е най-важното! Администрацията управлява страната, а не политиците. Ако има стабилно управление поне за пет години, администраторите ще сменят всичко в ръководството на държавата. И този прогрес няма да има край!

Накрая се оказа, че именно Коломба бе тази, която успя да ни принуди да се съсредоточим върху това, което ни бяха наели да вършим. Получи се недоразумение относно това каква да бъде ролята на професора.

— Може би има някаква грешка, защото не мога да потвърдя категорично какво точно ще успея да свърша. Проектът е чудесен и трябва да се осъществи, но ние трябва да говорим тук за дългогодишна работа, ако искаме всичко да се изпипа, както е редно. Ще са ми необходими доста средства, а ще трябва също за дълго да се откъсна от преподавателската си дейност...

— Според мен обаче — прекъсна го Дино Манчини, всичко вече е уредено.

— Не е, Дино — опроверга го Коломба. — Може би тъкмо това не е доизяснено. Професорът каза, че ще подпомага студентите да започнат проучванията и това е всичко. Но виж, книгата, добави той, това вече било съвсем друга работа, защото, първо, трябвало да се съберат парите и едва след това всичко да се уточнява и решава.

Заговорихме за това как да извършим проучванията. Подозренията на баща ми сега изглеждаха необосновани: професорът искаше от нас да интервюираме всеки италианец, живеещ в областта, за да събираме сведения за две, дори за три поколения назад.

— Ако започнат така да действат, ще трябва така и да продължават до края на проекта — отбеляза един от членовете на комитета. — Не искаме хората да разправят за нас, че сме обсебили цялата дейност.

— Ние не твърдим това. Може би ще се намерят хора, които да не желаят да ни подкрепят.

— Това ще е техен проблем, защото не можем насила да ги принуждаваме.

— Не зная. Зная само, че сме длъжни да действаме внимателно — заяви Дино Манчини. — Например не искаме сицилианците да се оплакват, че сме ги пренебрегнали.

— Добре де, да не би вече да са ти казали нещо подобно?

— Не, не, не твърдя, че съм чул нещо подобно. Просто само така го отбелязвам.

— Ама нали тъкмо това и аз ти говоря, че трябва да положим усилия. Иначе как можем да ги принудим?

Изглеждаше сякаш не сме напреднали в осъществяването на плана повече, отколкото в начало на обсъждането.

— Това, с което трябва да сме наясно — попитах го аз накрая, — е за какво точно да ги разпитваме?

— За всичко! — веднага ми отвърна професорът. — Не само за това откога живеят тук, но и дали им харесва, какво им харесва и какво — не, как са живели, с какво са се прехранвали, кой ги е управлявал — кои кметове и старейшини, кое правителство или пък може би администрацията на Мусолини.

— Ама за какво ни говори той? — провикна се зад него на някакво неразбираемо италианско наречие един от по-старите членове на комитета. — Какво общо има Мусолини с всичко това?

Обаче професорът веднага схвана в какво го упрекуват.

— А, да, ама само не ми разправяйте, че хората не харесват Мусолини. Той си остава герой в южна Италия! В повече от тамошните села не са виждали действащо училище след падането на Мусолини.

— Вижте какво, господин професор — намеси се Дино Манчини, — няма нищо лошо в това да си говорим тук за старото ни отечество и така нататък, ама нали не искаме да се създава впечатление като от онова предаване по радиото преди няколко години, посветено

на живота в селата и на други подобни теми. Доста хора се разсърдиха тогава, вие ги знаете как стават тези работи, все едно да се изпикаеш в конюшната и такива ми ти други бели. Не отричам, че тук сега всичко е доста по-различно, ама това не е от нещата, които се опитваме да постигнем.

— Това, което сега трябва да решим — отсече накрая Коломба, — е какво да представлява тази книга. Може да посветим по една глава на всяка тема, като например една глава за столетието на канадската независимост, друга глава за старото ни отечество, трета за пътуванията дотам, а може би няма да е зле да се каже нещо за религията или културата, горе-долу за такива неща.

— Каква култура? — обади се някой отзад. — Тук няма култура. Тук всички сме само фермери.

— Какво искате да кажете с това, че няма култура? — ядоса се професорът. — Ами агрикултурата? Забравяте, че говорим за една от основните форми на цивилизацията!

Стана късно. Накрая бе решено изследователският екип да състави списък с въпроси по собствена преценка, а после пак да се съберем и да ги обсъдим с професора, преди да продължим нататък.

— Обадете ми се у дома. Удобно е по всяко време, но след сряда.

Междувременно аз се зах да прегледам в библиотеката юбилейния сборник, публикуван при отпразнуването на Столетието на канадската независимост. Съдържаше най-вече фотографии — оградени с овални очертания миниатюрни портрети на съответните личности, както и фотокопия на изрезки от стари вестници. Историята на този път от света бе спретнато подредена, строго хронологично, за да се отличават от пръв поглед старите фамилии на местните кореняци от съвсем непознатите пришълци. Представляваше дълга поредица от строго гледащи лица на личности, носещи трудни за произнасяне презвитериански имена. Имаше пожълтели от времето снимки на сгради и градски изгледи, променени впоследствие в хода на времето или пък оставащи си все същите, сякаш градът е криел в себе си като зародиш собственото си бъдеще. Още на пръв поглед този юбилеен сборник предизвика искреното ми учудване, понеже беше невъобразима смесица от най-разнообразни сведения. Но аз постепенно започнах да разкривам очертанията на някаква смътна линия на повествование, която започваше от забуленото в митове и

легенди далечно минало, преминаваше през епохата на индианците, през първите десетилетия на заселничеството в този край, когато той е бил още съвсем див, за да се продължи с Портретите на бащите основатели на града и първите предприемачи в него, докато се достигне до по-новите времена, когато броят на хората по снимките дотолкова се увеличаваше, че вече нямаше място да се изписват имената им — десетки сивобради лица, впоследствие отстъпващи местата си на първите сформирани групи, които на свой ред бяха изместени от институциите. Общият тон се подчиняваше на бавния, но неумолим и неизбежен прогрес, за да се стигне до високото ниво, осигурявано в днешно време. Това е било виждането за развитието на града на Томас Талбът, който преди един век властвал над обширната пустош, наричана Мърси. За него тя по-скоро била нещо като лично владение, потънало в дрямка, докато шепа хора си устройвали тук свой истински персонален рай, та така постепенно се стигнало до завидното благосъстояние в днешно време, което може би представлява символично завръщане към онзи първоначален рай, който Талбът си въобразявал, че е открил.

Ала в крайна сметка този юбилеен сборник ми се стори като някакъв анахронизъм, понеже макар да предлагаше безчет фотопортрети, свързани с идиличното минало на този пасторален край, не можеше да подреди в една ясно очертана права линия събитията от миналото и тези от настоящето, което на мен ми се струваше, че е най-същественото, за да бъде разкрита тъканта на живота в Мърси с неговата разнородност и хетерогенност. По едно време ми хрумна да се разровя сред азбучния указател, даден като приложение в края на сборника. Като се изключат няколкото по-странно звучащи имена, в него изобилстваха англосаксонските, запълващи колоните така, както буен поток залива руслото си. Сред първите заселници правеха впечатление имена като Армстронг, Бейкър, Кембъл, Къртис и Дрейк. Това откритие ми достави перверзно удовлетворение, че ние, емигрантите от италиански произход, сме тук по-скоро като някакво отклонение от преобладаващата тенденция, макар да вярваме, че сега притежаваме града. Защо по онова време местен жител с италиански корен никога не е бил избран за член на общинския съвет, за съдия или за депутат. Нашите хора едва са успявали да се впишат в живота на града, заради което са се ограничавали единствено с организирането

на своите клубове и с честването на празниците на светците. Дори и бизнес разделът на азбучния указател свидетелстваше за оскъдното, невзрачно присъствие на италианските предприемачи срещаха се само споменавания за бръснарници, дрогерии, магазинчета за сувенири; следваха две или три строителни фирми; не липсваше, разбира се, и фирмата на Лонго. Това все пак е било достатъчно за някаква степен на независимост, за създаване на житейски удобства извън царството на англезите.

Една фотография в края на сборника показваше елегантната сграда на новата обществена библиотека, заместила по-старата, доста по-внушителна сграда — наистина старомодна със своите бели колони и бели корнизи, типични за ренесансовия стил, господствал по онова време. Съборили я, за да освободят мястото за новата. Необходим ми бе обаче само един миг, за да се досетя какво бе останало до днес от запечатаното на снимката: фонтанът, който италианските строители бяха съградили в средата на триъгълно оформената тревна площ пред библиотеката като част от тяхното възприятие за значението на Столетието. Несъмнено по времето, откогато датира тази фотография, още не е било започнато прокарването на шосето, което сега стига до новото кметство, превърнало се в централната и най-важната сграда в града. Или може би този фонтан е служел не толкова като знак на приноса на италианците към преуспяването на града, а просто като един паметник в чест на тяхното неопровержимо присъствие тук.

За да не останат по-назад, ливанците също бяха изградили свой монумент — голяма църква, посветена на Дева Мария, извисяваща се над техния клуб в едно от предградията. Църквата беше увенчана с бетонен конус с вита конструкция, със спирални извивки, на височина до три или четири етажа и се открояваше със заострения си връх над всичко наоколо като пристанищен фар. Всички тези неща съставляваха една по-различна история, непресекуваща и като че ли нямаща нищо общо с пристанищната дейност, с пожарникарските коли и с градските съветници, които присъстваха във всички митове за основаването и ранното процъфтяване на Мърси след прогонването на индианците от тези земи. По-скоро изглеждаше така, сякаш е имало повторна колонизация, но този път много по-кротка и по-безкръвна, самоуверена и способна да се защитава сама, която не толкова подменя династиите

на сивобрадите основатели на града, колкото ги изтласква постепенно в забвение.

Но въпреки всичко историите на тези две колонизации не бяха чак толкова различни — първите заселници в града са имали същите скромни корени и никой от тях не е притежавал виден произход. И те са страдали от същите трудности, от същия недоимък. И те са вярвали, че завинаги ще си останат чужди на тази земя, с която толкова трудно са се преборвали. Може би дори и мотивите да се разказва сега всичко това също не се разминаваха много — бяха продиктувани от желанието не толкова да се възхвалява миналото, а да му се отдаде заслужена почит, дори ведно с всичките долни и безчестни постъпки. За да се пренареди миналото като облагородяващ източник за настоящото щастливо благоденствие.

Срещах се с професор Мариани в тясната и душна редакция на издавания от него „Работнически вестник“. Той често измъкваше списък с въпроси от чекмеджето на малкото си бюро, отрупано с папки и стари вестници. Сакото му беше праметнато небрежно върху стола, вратовръзката разхлабена, а ръкавите му — запретнати. Изглеждаше като чиновник, като карикатура на себе си, професор социалист, бяхтец се в мръсния кабинет на редакцията на своя социалистически вестник.

— Това е чудесно, Виктор, великолепно е! — Не можеше да се отрече, че в неговия ентузиазъм винаги се долавяше нотка на искреност и неподправена радост. — Всичко е тук, цялата история, от началото до края, има я и войната, разбира се, има я и дискриминацията. Не се стеснявай да питаш за тези неща, а продължавай да ровиш, да ровиш, да се спускаш все по-надълбоко. Питай за всичко, за техните ипотехи, колко са задлъжнявали, колко са печелели. Това е нещо удивително, това невероятно богатство, натрупано само от едно поколение. Знаеш ли колко много столетия те са живеели все по един и същи начин, със своите дребни спорове за парче земя и за няколко кози?

Започнахме нашите интервюта, като се заехме отначало с около половин дузина мъже, пристигнали тук през двадесетте години на ХХ век. Те бяха с различни съдби, но аз долових сред тях повтарящи се детайли в страданията, които бяха преживели, когато в годините на самота в Канада са били принуждавани да се утвърждават по начин,

който по-късните италиански емигранти, по-уверени в своите дребни цели, никога не са познали. В тях имаше и дух, с което спечелиха уважението ми, някаква пристрастеност към всичко по-мощно, особено в техните предприемачески дръзновения. Повечето италианци бяха работили като роби в продължение на много години, за да похарчат накрая придобитите с толкова пот спестявания за ненужната екстравагантност на домовете си, за да градят бизнес, династии, предприятия. Един бе превърнал оранжерията си в туристическа атракция, като продавал цветя и тропически растения, но понеже и това му се видяло малко, пристроил неголяма зоологическа градина с овце, зайци и елени, понита за езда, като накрая добавил една лама и един тибетски як. Приключил с изграждането на закусвалня, в която, под палмите и портокаловите дръвчета, се сервирала евтина храна.

— Хората, като се връщали по родните си краища, разправяли, че тук няма нищо, освен пустеещи хълмове с много храсталак по тях. Не отивай там, повтаряли те, че ще пукнеш от глад! Ала аз трябваше да го направя, да ти кажа истината. Единствената причина, която ме спря, бе, че тук е много близо до границата, та си казах, че някоя нощ може да се прехвърля през нея, както го правят толкова много други хора. Но сега има друга перспектива за нас, защото американците идват чак дотук, за да видят нашите овце.

После почти веднага се случи така, че ударихме на камък: още от самото начало очаквахме просто да прослушваме записа на всяко интервю и после да изтриваме касетите за повторно записване върху тях. Само че се оказа, че петчасовите записи от първата ми поредица от интервюта почти изчерпиха наличните ми касети. Потърсих Коломба, която играеше ролята на нашата връзка с комитета.

— При това работно темпо до края на лятото ще разполагаме само с няколко десетки интервюта. Най-добре ще е да се погрижим за съхранението на касетите със записите.

— Нямаме пари за това.

— А какво ще кажеш за клуба?

Аз обаче още от самото начало бях подразбрал, че клубът не подкрепя този проект.

— Прекалено е деликатно с хората от клуба — рече ми тя, — защото всичко е въпрос на политика. Тази година ще се избира нов съвет, а пък Дино Манчини, който най-активно участва в избора, не

одобрява досега направените предложения за нови членове. Дори се говори вече, че съм похабила прекалено много време за тази книга, която въобще не била работа на клуба. Не казвам, че баща ти говори така, ама другите не престават да ме одумват.

Само че аз не знаех дали баща ми и тази година ще бъде избран за член на съвета.

— Обади се на професора — посъветва ме Коломба. — Може би ще успееш да го убедиш да се състави само някаква по-скромна статия, вместо да се пише цяла книга.

Професорът остана безкрайно изненадан от това, че ние не бяхме предвидили място за съхранение на касетите.

— Осъзнаваш ли историческото значение на тези записи? Ще бъде светотатство да ги изтрием. Това въобще не подлежи на обсъждане.

— Може би тогава ти ще обясниш това на онези от клуба.

— Добре де, поне им кажи, че без тези записи няма да мога да довърша книгата. Това е истина, защото става дума за първоизточници, без които книгата ще изглежда лишена от смисъл.

Отново се срещнах с Коломба.

— Е, щом е така, налага се да отидем до клуба — въздъхна тя. — Опитай се да съчиниш някакъв отчет, който да предоставим на съвета, но гледай да обясниш в него защо се нуждаем от тези пари и колко са нараснали разходите ни.

Подготвих отчета, като внимавах да наблегна на активното участие на професора, както и на това, че се стремим да интервюираме абсолютно всички от тукашните италианци, че не сме никакви мошеници. Но въпреки тези предпазни мерки си позволих директно да помоля баща си за подкрепата му, с което обаче се оказах въввлечен в стари съперничества за влияние и отколешни свади по какви ли не поводи, сякаш ни бе съдено той и аз вечно да сме в конфликт. Но когато му изложих въпроса без никакви други свидетели, той се показа странно кротък.

— Няма да ти преча, ако си мислиш, че така трябва да постъпя. Но не зная какво ще решат останалите, свързани с този проект.

Не бях подготвен за подобна проява на доверие към мен. За няколко минути изглеждаше, като че ли между нас се е породила безмълвна солидарност.

— Както и да е, но Дино едва ли ще се подаде на убежденията ми — припомних му аз. — Макар да не виждам какво толкова против има той.

— О, трябва да знаеш, че всичките тези стари вражди и дрязги са пълни глупости. Хората от Кастилучи винаги са се държали по един начин, а тези от Вале дел Соле — съвсем другояче.

Съветът към клуба се събра на заседание. Одобриха отпускането на парите. Аз си казах, че дължа много на силните връзки на баща ми в съвета.

— Значи си получи парите — каза ми после той.

— Да. Благодаря.

И може би той не искаше от мен нищо повече от това, от този тъй скромнен шанс да ми покаже, че вярва в мен.

За нас оставаше само да се заловим сериозно за работа, макар че внезапно настъпилото застудяване започна много да ни пречи. С течение на времето ставаше все по-ясно, че няма да успеем да завършим цикъла от интервюта до края на лятото.

Но Коломба си оставаше спокойна и самоуверена.

— Просто върши това, което можеш, а ние ще се опитаме следващата година да довършим проекта. — Зад нейната удивителна работоспособност винаги се долавяше топлото ѝ отношение към всички нас, някакво сближаващо доверие, сякаш дори тялото ѝ бе способно да излъчва подобно тайно послание. — И без това на вас, момчета, се падна най-трудното, така че колкото по-рано го започнете, толкова по-рано ще го доведете до края.

Започнахме интервютата без никакви хитрини, като напредвахме хронологично от годината на пристигането на съответния емигрант в Канада. Останах изненадан колко изморителна, несъвършена и винаги неудовлетворителна беше процедурата по взимането на интервютата, като понякога дори нямаше изгледи да се стигне до сърцевината на проблематиката. Приблизително след първата дузина сеанси съдържанието на разговорите в общи линии започваше да се повтаря и ставаше досадно уморително, сякаш цялата общност се подчиняваше на някаква неписана колективна духовност, така че всичко, свързано с нея, можеше да бъде представено само чрез един-единствен разказ.

Всяка евентуална ексцентричност се задушаваше в присъствието на нашите интервюиращи — настроението на разпитваните хорица мигом се променяше след натискането на бутона „Запис“ на касетофона. Събеседниците ни веднага придобиваха сериозни изражения и си надяваха същите официални маски, до които прибягвах, когато имаха вземане-даване с властите и въобще с всякакви официални учреждения. Отдалече си личеше, че не успяваха да прикрият недоверието си към цялата работа, макар в същото време да бяха силно впечатлени от важността, която им придавахме. Самият касетофон символизираше някакво присъствие, като официален, макар и ням представител на нещо държавническо. Хората понякога бегло търсеха погледа ми, за да налучкат как точно да говорят, дори и при опитите си да ми противоречат мълчаливо или пък точно обратното: евентуално да потърсят одобрението, изписано в очите ми, за да се успокоят, че говорят както се изисква от тях. По-чувствителните въпроси трябваше да бъдат изключвани още от самото начало, най-вече свързаните с финансовото състояние на хората: още при първото споменаване на тази деликатна тема те настръхваха и прибягвах до всички достъпни средства за изклонване от прямите отговори. Присвиваха се инстинктивно сякаш очакваха някакво унижение, бяха толкова резервирани, че отначало останах смаян. Това бе типично по-скоро за канадците, но с нищо не напомняше за прословутите италиански черти — необузданите показност и самохвалство, които те имаха навика да демонстрират в своите домове, на своите сватби и със своите автомобили. Само че тази неловкост беше прекалено потискаща, за да бъде търпяна. Но можеше да се дължи на суеверието — както бе при всички канадци, които познавах — че изброяването на нечий притежания може да подкани злата съдба да ги лиши от тях.

Сред интервюираните от мен емигранти и техните потомци се открояваха отчетливо три групи: молизаните, т.е. хората от моя роден край, все още, дори и тук, в далечната Канада, се делиха на абручезите от Аbruцо и истинските молизани от Молизе, оформящи един общ регион; следващите бяха чиочарите, а третите — сицилианците. С разширяването на обсега от разпитваните люде на мен възлагаха все повече от набелязаните за интервюта молизани, понеже аз говорех тяхното наречие и така все по-рядко се заговаряше на английски. Това смесване на езиците, разбира се, зависеше от годината, в която

даденият емигрант е пристигнал в Америка, пък се намесваше и влиянието на стандартния италиански говор, така че неусетно се достигаше до второ ниво на напрегната формалност. Дори и техният диалект понякога ставаше толкова щедро наситен с невъобразими англицизми, че може би се губеше всякаква връзка със смисъла извън малобройната колония в Мърси и около града, към която те принадлежаха. Нагледно си представях как след години етнографите ще се ровят из касетите с тези наши записи, как ще ги тачат като реликви, само че на мен лично те ми изглеждаха като несвързано бърборене или по-скоро като несвършени останки от един постепенно избледняващ свят, изцяло принадлежащ на миналото, осветяван чрез тези трудноразбираеми слова, които свидетелстваха за трудните времена, преживени от тези люде, постепенно формиращи своята общност. Тези интервюта, посредством до болка познатите ми обрати на хорската реч, пришпорваха паметта ми като остен към ленивото говорене, останало в наследство може би още от прадревните самнити. Лекото неудобство, което ме глождеше от самото начало на работата по проекта, ставаше все по-настойчиво: винаги се стигаше до момента на разпознаването, при което хората ме въвличаха в историите си като свидетел на тяхното минало.

— Но нали ти си роден тук, тъй че би трябвало да помниш как е било.

Само че аз не бях част от тяхното минало, искаше ми се да им възразя. Нито бях сред официалните лица, измислили целия този проект, което оставяше някъде настрани най-същественото: и мухите, и лятната жега, и цветовете на вечерния сумрак, и самата тъкан на нещата, за които никой от нас не заговори. Но после, в една вечер, аз отидох да разпитам една двойка престарели хора от Вале дел Соле, пристигнали в Канада около година преди мен.

— Знаеш ли, че помня майка ти — изненадващо ми заяви старецът, толкова простодушно, че в първия миг останах убеден, че нещо се е объркало. — Тя имаше навика да идва за мляко при нас още когато беше малка.

— Такъв срам е това, което се случи — обади се жена му, — *schella disgrazia*. И на баща ти хич не му беше леко, помня това, ама той стори най-доброто, на което бе способен, така че срещу него никой дума не може да каже.

Трудно преглътнах казаното от тях. Не можах да насиля ума си да приеме мисълта за всичко онова, което се бе случило, онова, което бе забулило целия хоризонт на моето минало, а сега беше сведено до няколко сухи, ала въпреки това обидни забележки, сякаш бе нещо, на което тези непознати мен хора бяха готови небрежно да махнат с ръка. *Schella disgrazia*, какво нещастие, какъв резил — тези две беди май винаги вървяха ръка за ръка в представите на хората, защото всяка трагедия бе някакъв вид унижение, Божие наказание; ала ето че тези старци заговориха за това съвсем небрежно, което превърна събитието в нещо далечно, нещо, което все някак си може да се преживее. Може би аз си оставах единственият, в крайна сметка, който никога не бе способен ясно да съзира нещата, защото продължавах да нося бремето за греха на майка си и смъртта ѝ със скръбта, на която е способно само едно седемгодишно дете, докато за другите тези неща отдавна бяха избледнели в хода на времето.

Това бе точно онова, за което веднъж майка ми бе споменала пред мен, макар че може би само заради дистанцията на времето аз инстинктивно приех сега, че тези хора са ме познавали още оттогава. Ала през цялото лято тя като че ли ме спохождаше в сънищата ми, пробуждаше позабравените подробности, излизаци навяе покрай тези интервюта, за да се отдръпва като сянка между лесно предсказуемите разкази на хората от нейното време и някои неясни предположения или истини, които аз неволно копнеех да узная от тях. След това, докато разпитвах една млада жена, наскоро пристигнала от Италия като младоженка, някакъв неин небрежен, напълно невинен жест изведнъж изведе пред очите ми образа на моята майка с поразяваща яснота, не просто като видение от царството на призраците, а като пример как би жестикулирала тя в този миг, толкова правдоподобно и реално, както и тази жена, която стоеше в този миг пред мен. И макар да се почувствах като прободен, осъзнавайки загубата, прободен от мъката по майка ми, внезапно осъзнах, че всичко останало, което зная за нея, както и онова, което съм си въобразявал, че зная, още лежи скрито дълбоко в мен, цялостно и недокоснато, живо като самия живот, но отдавна избледняло, за да остане само сянката му.

ДВАЙСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

В края на лятото усещах умерено въодушевление, защото вече приближаваше края на моята работа по проекта. Проверих записите си от интервютата, останах доволен както от свършеното, така и от всичко останало наоколо: Мърси още бе залят от лятното слънце и изглеждаше кротък и спокоен като кадър от идиличен телевизионен филм. Имах усещането, че сам съм съчинил историите, съхранени в паметта на този край: какъв е бил някога градът, както и какъв ще бъде без моето присъствие тук — блажено място, лишено от болки и страдания, унижения или заплахи.

Едно от последните ми интервюта беше с един старец от Кастилучи, който живееше със сина си край брега на езерото. Къщата му беше настрани от пътя, по подобие на вилите в Кампания или поне претендираше да изглежда като такава със стройните колони от двете страни на главния вход и с извита балюстрада. Вече се бях нагледал поне на стотина варианта на този архитектурен шаблон при обиколките си през изминалото лято. Чрез тази пъстра смесица обитателите показваха едновременно признаци на процъфтяване и се стремяха тя някак си да им напомня за Италия, макар че те нямаха нищо общо с предишните собственици на този масивен каменен дом. Зад къщата се простираха дългите редове на оранжерии, които достигаха чак до езерото и препречваха гледката към водите му, отразяващи бездънната синева на небето, докато бризът накъдряше повърхността на езерото и като че ли нашепваше позабравени думи.

На вратата излезе да ме посрещне малко момче, къдрокосо и красиво като герой от приказките, но със сериозно изражение на лицето си. То се вглеждаше изпитателно в мен, докато се чудеше дали заслужавам одобрението му.

— Кой е, Кармен? — провикна се някой отвътре. Гласът ми се стори като на възрастен, леко потреперващ, докато се мъчеше да нагоди името на детето според трудните звуци на английския. — Кой е?

— Един човек.

Преценката, излязла от устата на толкова малкото дете, прозвуча изненадващо сериозно и изчерпателно.

Не след дълго на вратата се показва и старецът.

— Хайде, влез, влез, ти сигурно си онзи за книгата, нали? С когото разговарях по телефона? О, да, сега си спомних, та ти си синът на Марио, да, онзи, дето го пъдех на времето от нашите лозя в Долината на свинете.

Вътре въздухът бе застинал в приятна хладина. Преминахме през просторна фамилна всекидневна, обзаведена с изненадващо добър вкус и подканваща да заседнеш в нея, но старецът ме поведе направо към кухнята, в която се влизаше през вратата в дъното. Момченцето ме последва, все още ме гледаше подозрително, като явно се опитваше да ме намести сред своя ред на нещата, който в един миг бе нарушен от ненадейната ми поява.

— Вашият внук ли е?

— Моят правнук! Довеждат ми го понякога, за да ми прави компания. Добре се погаждаме — с моите пет думи от английския и неговите пет от италианския никога не можем да се скараме.

Покани ме да седна.

— И така, какво да ти предложи? Бира? Чаша вино?

— Не, нищо, моля. Благодаря.

— Е, тогава аз ще си сипя една чаша.

Отиде до хладилника и с треперещите си пръсти измъкна отвътре една бутилка с вино, после пак с доста треперене успя да напълни чашата си.

— Младите и старите — заговори той, — винаги трябва да се поддържат, макар единият още да не е излязъл от яслата, а другият да се е запътил към ковчега. Синът ми вече ми е платил гроба, там горе край магистралата, за да имам оттам поглед към езерото. Точно до гроба на жена ми е. Тя се спомина преди пет години. Може би помниш погребението ѝ. Баща ти беше дошъл да я изпрати.

Облечен бе с дрехи, каквито би подбрал и дядо ми за ежедневното си отбиване до кръчмата на Ди Лучи. Панталони от рипсено кадифе, пристегнати в кръста от колана му. И бяла риза, чиито ръкави бяха прибрани чрез сребърни щипки за ръкави. Цялото му тяло бе превито и сковано от възрастта, но беше запазило в себе си нещо от

старото си достойнство. Сред блестящите модерни уреди от неръждаема стомана в кухнята старецът се явяваше като някакъв анахронизъм и изглеждаше донякъде чудато, понеже с нищо тук не си съответстваше. Малкият Кармен, който междуременно се бе оттеглил в коридора към предната врата, се разположи направо върху мраморния под, сред изобилие от играчки. Той отново се почувства като у дома си и изглеждаше доволен, но никога нямаше да може да разбере този престарял мъж, който може би ще се появява в мислите му като бавно вехнец спомен, защото, живеейки сред изобилие, ще приема този свят, тази къща, този лукс като дар от съдбата.

Заех да нагласявам касетофона.

— Имате ли нещо против, ако използвам това?

— Както желаете. Истината си е истина, независимо дали я записвате или не, така че няма никаква разлика.

Оказа се, че той и единият от синовете му през тридесетте години за кратко живели в Абисиния, като се заселили там скоро след нашествието на италианските войски.

— Не че много ми се искаше да се забивам в онези храсталаци, в онази дива пустош. Разбира се, че исках като всички останали да замина за Америка. Но в онези дни не можеше дори едно шосе да прекосиш без разрешението на властите. Та заради това им заявих, че ще отида, където ме пратят. После обаче се оказа, че земята, която ни предоставиха, беше по-лоша дори от тази, която бяхме оставили в селото си.

Споменах му, че ми предстои да замина за Африка.

— Е, може би за млад човек като теб това си е в реда на нещата. Но тогава аз вече бях с единия крак в гроба, щото още от самото начало ме преследваше само лош късмет. Поработихме за кратко като фермери това-онова, дори се опитахме да изпращаме по малко пари у дома; но после започна войната, онази, голямата война, и моят син бе убит. Можех да го разбера, защото той бе войник. Но не можах да приема онова, което сполетя другия ми син, най-малкия ми. Когато се върнах в Италия, преживях незапомнено тежки дни. Всичко започнало с дреболия — няколко момчета попаднали на останките от свален самолет и се заиграли с картечницата. Един от куршумите го пронизал. Не вярвах, че мога да го преживея. Но тогава за всички ни беше трудно време.

Очите му се насълзиха; бръкна в задния си джоб и извади носната си кърпа, за да ги избърше. През това лято се бях наслушал на толкова много истории като тази, но всеки път застивах в неловко мълчание — сякаш не съществуваше подходяща реакция при споделянето на такива трагедии, нямаше как да се утеши болката, толкова често срещана сред хората. Но този старец удивително бързо възстанови самообладанието си, както се случва и с други хора — изглежда, те притежават този божи дар да се окопитват тъкмо когато страданията им стигнат до дъното на поносимостта.

— Уф, не биваше да идваш тук, за да гледаш как един старец ще се разреве.

Останалата част от интервюто протече по-предсказуемо: неговият живот в Канада в сравнение с миналото му изглеждаше като ваканция в някаква приказна страна, толкова бе уреден и спокоен. Канада сега е моят дом, сподели той с мен, и добави, че само тук се чувствал добре.

— На два пъти се връщах в Италия, но се заханих повече да не го правя. Останах при дъщеря си в Рим и тя не ми говореше с нашето наречие. Дори ми рече, че съм звучал като някой селянин. А пък селото ни си е все така зле. Все пак всичко се попроменило там — Италия прогресира, обаче тук продължаваме да си мислим, че те там са с двайсет години назад.

Попитах го дали пази някакви стари фотографии или документи, които биха били от полза за книгата. По-възрастните често откликваха с подчертана неохота на подобно предложение, съзирайки някаква прикрита опасност за себе си, ако снимките им бъдат копирани и отпечатани. Обаче този старец само кимна леко да го изчакам за малко, преди да се оттегли в някоя от съседните стаи и не след дълго се появи с доволен вид, стискайки в ръце една пожълтяла кутия за обувки, превързана с канап. Нахлузи си очилата и започна едно по едно да ми показва съдържанието на кутията. Всичко проверяваше най-грижливо, като с присвити очи оглеждаше притежанията си от разстояние заради далекогледството си, след което ми ги подаваше. Първо извади стария си италиански паспорт, после личната си карта от времето на фашистите; три или четири пакета със стари снимки; медала на сина си от Абисинската война. Но погледът ми бе най-силно привлечен от нещо сребърно, проблеснало на дъното на кутията — някаква монета,

да, стара монета от една лира. Веднага я познах. Същата като онази, която на времето ми подари Лучано, приятелят на майка ми. Дори от същата 1927 година и което бе най-невероятното: с абсолютно същото дребно вдлъбване върху крилото на орела, за което той ми бе разказал, че това било спомен от войната, когато монетата спасила живота му, защото един куршум летял право към сърцето му, но бил спрял от нея. За миг ми се стори, че монетата се завъртя пред изумените ми очи.

— Някога и аз имах такава монета.

— Хм, че те тогава бяха в масова употреба, преди войната де, когато една лира все още струваше нещо.

— Не, не, искам да кажа, че имах точно такава, сечена през същата година, със същото врязване отстрани.

— О, да, разбира се, това е нещо, което и друг път се е случвало. Една година пък всичките монети бяха изсечени без едното ухо на краля. Не можеш да разчиташ такава монета да те спаси, още повече, че хората говореха, че носела лош късмет. Но с тази беше различно, тя беше добра — хората разправяха за нея какви ли не истории, че Мусолини заповядал да я секат, за да го брани от папата и разни все такива неща, знаеш какви небивалици са способни да бръщолевят хората. Никога не съм вярвал на подобни глупости. Пазя я просто така, за спомен. Но вече не ми трябва, така че можеш да я вземеш. Ако я дам на Кармен, ще я запилее някъде, преди да е изтекъл и половин час.

Претеглих монетата в дланта си. В мен се пробуди детинската вяра в магията на притежанието на талисмани.

— Не възразявате ли?

— Никак, моля те, вземи я. Може би ще ти донесе повече късмет, отколкото на мен.

Но щом я пъгнах в джоба си, се почувствах обременен, като че ли нещо дотогава химерично и мимолетно изведнъж бе станало осезаемо и реално. Каквото и значение да придавах на тази монета, това бе просто една заблуда, една глезотия.

Кармен ни последва до вратата, като се пъкна покрай стареца, за да ме изгледа с бдителен вид, явно все още неубеден в добротата ми. Представих си го как би реагирал, ако бе видял как пъгнах в джоба си монетата от кутията на пращядо му, как би ме следвал чак до пътя, изпълнен с мълчаливо негодувание. Не подозираше, че всъщност му бях задигнал една история, независимо каква измислица би му

поднесъл старецът, ако му хрумнеше да го занимава с чудните свойства на монетата. Но сред вълнението от раздялата с мен Кармен забрави за намерението си и махна за довиждане, когато аз дадох на заден ход, за да изляза на пътя.

— Пожелавам ти много щастие в Африка! — провикна се старецът, докато стискаше малката ръчичка на Кармен в своята, трепереща като стрък на цвете.

ДВАЙСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

Последната седмица, преди да напусна Мърси, посветих на изготвянето на окончателния доклад. Няколко дни никъде не излизах. Грижливо надписах и подредих всички материали, които бяхме събрали, включително касетите с интервютата и бележките към тях, фотографиите и документите, дори и картоните за азбучния указател. Като привърших със сортирането, се оказа, че притежаваме внушителен обемист архив, който имаше напълно официален вид, още повече че за подреждането му се наложи да поработя не по-малко, отколкото за първоначалното събиране на сведенията. Чудех се обаче, какви истини или измислици ще извлече професорът от всичко това. Може би събраното с толкова труд просто щеше да бъде оставено да събира прах в някой склад или канцелария, защото се е оказало без никаква стойност пред официалните институции и е годно да послужи единствено като доказателство за готовността на властите да проявяват внимание към една етническа общност.

Но когато трябваше да седна и да напиша придружителния доклад, ми се стори невъзможно да не спомена за безкрайните подробности, които никога дотогава не бяха дискутирани, за по-истинските неща, за по-фините нюанси, за по-вулгарните факти, за претенциозната мебелировка по домовете на хората, за това какво може да си споделят те по време на вечеря, за това какво таят в сърцата си. Най-интересните и по-нетипични интервюта, бяха по-трудни за употреба при написването на книгата, понеже не пасваха на нито един модел. Дори само докато обобщавах резултатите, се натъквах именно на онези изводи, които толкова се стараех да избегна, като например приравняването на всички различия, открити при десетките интервюта. Накрая се ограничих да сведа изводите до подчертаване на очевидното, като приложих статистически обработени данни, диаграми и коментари, за да се изяснят онези впечатления и нюанси, които не можеха да бъдат предадени само с цитиране на фразите от интервютата.

Работех в стаята си, но през цялото време не можех да забравя, че докато си седя кротко пред бюрото, навън баща ми и другите работници се трудят във фермата. Отделих записите от събеседванията с нашите хора — на леля Таормина и чичо Умберто и на баща ми, понеже смятах, че съм задължен да ги прослушам, макар че дните отминаваха, без да посегна към тях. Когато дойде ред на баща ми да даде интервю, аз го препратих към един от по-младите ни помощници, Филомена, като донякъде очаквах или поне се надявах, че той ще откаже да говори пред нея. Обаче ето че от касетите, които Филомена ми предаде в края на седмицата, си пролича, че и той е склонил да говори.

В крайна сметка се оказа, че от нашето семейство само леля Тереза е отказала да даде интервю. Това донякъде съответстваше на характера ѝ, но можеше да се дължи просто на нейната дръпнатост или пък на нещо друго, като например прекалената ѝ чувствителност по отношение на почтеността. Тя винаги се стараеше да не привлича вниманието към себе си и често полагаше големи усилия, за да не каже нещо неуместно. Може би защото предусещаше колко малко място се отделя на истината в подобни анкети. Следователно не бе изключено да се окаже, че аз през цялото време съм я подценявал, че не съм бил склонен да призная силата на характера ѝ. Дори посещенията ѝ при Рита, както и онова, което ѝ бе разказала, сега започвах да възприемам в друга светлина, като дълготрайно овладяване на нашите семейни емоции, без да се вдига излишен шум. Може би доброволното ѝ самоотричане от онова, което винаги у нея се е криело под повърхността, е било единственото средство да ни спаси всички от самите себе си.

Прослушах записите на моите роднини едва след като приключих с доклада. Казаното от чичо Умберто се оказа напълно предвидимо; звучеше като благоразумен мъж, какъвто се стараеше да изглежда в очите на околните; говореше на своя трудноразбираем английски, с много идиоми, като успяваше да прикрива тревогите си. Леля Таормина пък звучеше още по-неразбрано, при това до такава степен, че дори аз се затрудних да схвана казаното от нея, като отначало се опитах да тълкувам буквално разказа ѝ, но постепенно започнах да вниквам в това, което се криеше зад думите ѝ.

— Отначало ни беше трудно с децата, заради езика и всичко останало. С по-големия всичко беше наред, но с по-малкия ми син се оказа по-трудно, понеже все се оплакваше, че децата в училище му се присмиват и други такива неща. Той искаше да му купим дрехи, каквито носеха другите, но в онези дни хич не бяхме добре с парите.

Аз останах удивен от това колко добре знаеше тя тези неща, колко много бяха споделяли синовете ѝ с нея, всички ние бяхме живели заедно, ала аз въпреки това не бих доловил тези моменти на интимност, макар да имах толкова много спомени от нея и синовете ѝ.

Прослушването на разговора с баща ми се оказа много мъчително. В него нямаше нищо от пресилената убедителност на чичо Умберто. Вместо това гласът на баща ми звучеше смирено, като единствената нотка, която отекваше в него, приличаше на кухото кънтене на камбана след последния удар. Контрастът между неговата интонация и тази на Филомена на места ставаше едва ли не комичен, сякаш звученето на техните гласове се разминаваше като в театрална сцена. Отговорите на баща ми напомняха на море, което тя трябваше да преплува, за да добие някаква яснота. Долавяше се осезаема топлина, когато баща ми заговаряше за Италия — нали той бе отраснал там. Изведнъж ставаше много по-приказлив, дори експанзивен, вероятно го мъчеше носталгията, която аз рядко бях долавял у него и която някак си не се връзваше с образа, който аз си бях изградил за него, защото си въобразявах, че е напуснал Италия без никакво угризение. Още по-сложно стана обаче, когато Филомена се зае да го разпитва за семейството му.

— Моят син пристигна, когато беше само на шест години. Бяха заедно с жена ми, но тя умря по време на пътуването.

Пауза.

— Извинете, ще кажете ли от какво умря жена ви?

Гласа на баща ми беше сподавен, долавяше се някакво вцепенение.

— Да.

Още едно подраскване по празната лента на касетата.

— А как е умряла? Да не е била болна? Или при нещастен случай?

— Умряла е при раждане.

Неуместният стремеж на Филомена да бъде докрай съвестна при изпълнението на задачата си ме подразни, понеже в такава малобройна и затворена общност като нашата тя не можеше да не знае какво е станало; ала въпреки това аз я бях избрал да интервюира баща ми точно защото все пак имаше вероятност от цялата ни група тя да е най-слабо запозната.

— Съжалявам — изрече тя, а после се върна към обичайния списък от въпроси. Останах с впечатлението, че ако бе продължила да го разпитва, баща ми просто щеше да продължи с откровенията си, докато стигне чак до края на историята, като ще отговаря на всеки неин въпрос със същото потискащо придържане към правилото винаги да се говори само истината.

Помислих си дали да не унищожа касетата с признанията на баща ми и въобще всичко записано за него — имаше интимни признания в отговорите му, които не можех да понеса, приличаше на отворена, незараснала рана, но не толкова заради думите му, колкото заради неспособността му да говори по-прикрито. Така се измъчих, че чак сърцето ме заболя. Но нещо в гласа му ми подсказа, че той е намерил мир в себе си и че умее да оглежда своя живот по-цялостно, отколкото мога аз, при това по съвсем необичаен начин. В нашата общност се бяха случвали стотици различни трагедии, а освен това имаше още толкова скандали, изневери, предателства, незаконни деца, както и едно стародавно убийство. И въпреки това земята не се разтвори, за да погълне грешниците, а хората около тях продължаваха да ги приемат и да живеят с тях, бележейки единствено защитна гранична линия около тях, като знак на респект към човешките слабости. Накрая оставих касетата там, където и беше мястото, понеже чувствах, че баща ми има право на това или може би просто би искал да я види там, толкова безвредна сред касетите на другите, след като въпреки очевидните моменти на притеснение бе дръзнал да разкаже как времето все пак бе успяло да приведе нашия живот в руслото на нормалното и удобно съществуване.

ДВАЙСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

Когато настъпи денят на моето заминаване, баща ми ме откара до автогарата. Макар че беше делник, той бе облечен с празничните си дрехи — с най-хубавата от летните си ризи, с панталоните към костюма си, с най-добрите си обувки. Отново се чувствахме близки, както когато отивахме в неделя на църква, само ние двамата в предразполагащата към близост тясна вътрешност на колата.

— Този автобус ще те отведе ли чак до Отава?

— В Торонто ще трябва да се прехвърля на следващия.

— Аха.

Имаше навика да се обляга леко на волана, докато шофираше, като при този жест се разтваряше ризата му и отчасти се показваха бицепсите му. Бяха бледи, нежни и неоформени като на тийнейджър в сравнение с ръцете му до лактите, които бяха загорели от работата със запретнати ръкави на открито. Внезапно ме обзе чувството, че през всички тези години аз не съм посмял нито веднъж да го погледна открито и честно в очите, да задържа погледа си само върху него, така както сега се беше навел над волана, притискащ с теглото си седалката.

— Имаш ли някакъв адрес или нещо подобно, ако трябва да ти напишем писмо?

— Всъщност не зная къде точно ще се установя. Оставих на леля Тереза телефонния номер на моите познати в Отава. Те ще знаят къде да ме намерят, ако искаш да се свържеш с мен.

След кратка пауза долових как в него се надига недоволство.

— На мен това ми звучи смешно. Дори не знаеш къде точно отиваш!

— Не е точно така, а просто още нямам уточнен адрес. Но така или иначе ще ти го изпратя колкото е възможно по-скоро.

Само че аз не възнамерявах да му пиша, защото гледах на заминаването си като на нещо окончателно, без връщане назад.

На автогарата заварихме да чакат още половин дузина пътници, заедно с неколцина тийнейджъри, един млад мъж със сако с някаква

университетска емблема, две мексиканки с блузи с високи яки. Техният обемист багаж беше увит в одеяла. Баща ми помогна за свалянето на багажа от колата — един сак с дрехи и една претъпкана раница. Това бе всичко, с което бях принуден да се огранича.

— Достатъчно е да пишеш по едно писмо на шест месеца — каза баща ми. — Знаеш, че моят английски не е достатъчно добър, за да пиша писма. Но мога да чета писма на английски. Може би леля ти ще може да ти пише на английски.

— Но нали можеш да ми пишеш на италиански. Ще мога да разбера писмата ти.

Постояхме така няколко минути, без да продумахме. Баща ми погледна часовника си.

— Май вече закъснява — рече той.

Но само след минута автобусът се показва зад ъгъла. Баща ми, с портфейла си в ръка, отиде при шофьора веднага щом онзи слезе на асфалта.

— Колко струва до Отава?

— Не бързай толкова, приятел — прекъсна го шофьорът на автобуса. — Първо трябва да се оправя с багажа.

Нахалството на шофьора ме жегна, но баща ми като че ли не му обърна внимание. Щом шофьорът се върна, баща ми отброи няколко банкноти за моя билет, а после ми подаде много повече, петдесетачки и стотачки, свити на руло.

— Да имаш по някоя пара, колкото за пътуването.

Неловко натиках парите в джоба си.

— Благодаря.

Само аз оставах да се кача в автобуса. Искаше ми се всичко да свърши по-скоро, но в същото време усещах как баща ми ме гледа очаквателно и ми се прииска да направя някакъв жест. Трябваше само да го прегърна, да докосна бузата си до неговата — обичайния ритуал на раздяла. Но никога не бях вършил нещо подобно, та и сега не успях да се насиля да го сторя, макар че цялото ми тяло го желаше.

— Та значи, очаквам да те видя пак след две години — промълвих аз.

— Да.

И тогава се качих в автобуса, без да се здрависаме — дори без да се докоснем. Докато автобусът потегляше, аз за последен път зърнах на

тротоара самотната му фигура. Беше толкова самотен, колкото не го помнех дотогава, с вида на онзи тъжен непознат, до когото преди години седях във влака за Халифакс.

ДВАЙСЕТ И ОСМА ГЛАВА

Първото ми впечатление от Африка, след като се пробудих от следобедния си сън и надникнах през прозореца на самолета, не беше гледката на безкрайната джунгла, както бях очаквал, а панорамата на някакъв град, облян от слънчевите лъчи и заобиколен от напечената от жаркото африканско слънце кал по края на пустинята, с нейната ръждивокафява повърхност, която изглеждаше неравна като детска площадка с пясък. Следващото, много по-осезаемо впечатление, бяха талазите от силно нагорещен въздух, които ни връхлетяха още на слизване от самолета, както и разнебитеното летище — което представляваше всъщност само една окаяна барака от пенобетон, самотно изправена сред оголения пейзаж като последен пост на цивилизацията; а накрая, като за капак, дойде и пътуването с автобус до Капо — пътят до този град беше толкова претъпкан от потоци хора, че повече приличаше на масово изселване на бегълци: пешеходци, велосипедисти или провиращи със съвсем дребни мотопеди или мотоциклети, изпълваха пътя дотам, че нашият стар автобус трябваше непрекъснато да лавира, при това сред заслепяващата жегга, лъхаща от пустинята и превръщаща целия този кошмар в някакъв мъчителен сън.

Според назначението си трябваше да бъдем настанени в един държавен колеж за обучение на местни преподаватели в покрайнините на града, така че ние, групата доброволци, да пребиваваме при условия, близки до тези в летните ваканционни лагери за ученици. Но от всички гръмки обещания, свързани с нашата дейност в помощ на развиващите се страни, на които се бяхме наслушали в Отава, сега нищо не бе останало: липсваха всякакви признаци за глобална перспектива, нашата функция се изчерпваше само до уреждане на дребни проблеми, основно обучение по английски, както и в самообучение как да боравим с керосинов хладилник, как да изберем пиле от пазара и как после да го заколим и изкормим. Помня още, че в Отава доста приказки се изприказваха за бойкотиране на компанията Нестле, обаче тук се оказа, че нейните продукти се използват в

невъобразими количества, най-вече млякото на прах и бисквитите, та дори и нес кафето „Нестле“, което се внасяше от Белгия, макар че самата Африка бе сред водещите в света производители на кафе.

Неколцина от по-опитните доброволци, с по-дълъг стаж в Африка, ни разпределиха на няколко групи и ни поведоха на обиколки из града. Но изнурителната жега и оголеният окалян пейзаж създаваха у нас непрестанно натрапващо се тягостно усещане за безцелност на съществуването ни тук, както и впечатлението, че сме попаднали сред едно мъртвило, че тукашният свят все още очаква нещо да го пробуди за развитие. Такситата — до едно очукани сини Датсуни и тук-там някое бяло Пежо 504 — профучаваха през тесните улици като ракети от други планети, а тълпите преспокойно се разцепваха, за да им сторят път, след което моментално затваряха оскъдната пролука. Посетихме един бар с жълта мазилка, който приличаше повече на склад и чиято единствената забележителност бе прашният джубокс, зареден с последните хитове на Ролинг Стоунс. Вътре поне бе хладно, но бе достатъчно да се поразтъпчеш само за броени минути навън, сред лабиринта от криволичещи улички, с каквито изобилстваше този град, за да се увериш, че тук ходът на времето бе застинал отпреди хиляда години.

Сред полутъмните пасажи около стария градски пазар кипеше оживена дейност, а продавачите от тесните мръсни бараки подканваха купувачите да влязат при тях, за да се възползват от мистериозните тайно внесени стоки. Всичките търговци бяха високи мъже, с остри черти, държаха се с достойнство и с надменност дори, подвикваха ни „батуре“, което, както ми обясниха, означавало „бял мъж“ на езика на племето хауса^[1], но когато се приближавахме до сергиите им, се преструваха, че хич не ги вълнува дали ще купим, или не, нещо от тях. Щом дойдеше времето за молитва, всичко наоколо замираше върху трескаво разстланите сред прахоляка молитвени рогозки. Докато се молеха, местните хора въобще не ни обръщаха внимание, все едно че не съществувахме за тях. Но после веднага разгорещените пазарлъци се подновяваха, и то винаги от същата точка, докдето бяха достигнали преди молитвата.

Отделиха петнадесетина от нас — всички доброволци от самолета бяха около осемдесет души — за изпращане в югозападна посока. На петия ден станахме преди изгрев-слънце, за да се натъпчем

в един овехтял автобус с накован по пода шперплат, чиито задни седалки бяха отстранени, за да сторят място на един обемист метален цилиндър, пълен догоре с бензин, нафта или пък смазочно масло, така и не разбрах с какво точно. Изясни се само, че този цилиндър бил част от някаква частна сделка на шофьора на автобуса, нещо като контрабандна доставка. Обясни ни го отговорникът на групата Ричард Хармънд, който беше дошъл чак от Ибадан, за да ни придружи по пътя дотам. Тоти рус, червендалест мъж още от самото начало на пътуването се възпротиви на шофьора и поиска от него да смъкне металния цилиндър отзад и продължи да се кара с него и по-нататък по пътя, но цилиндърът си остана на мястото. Шосето бе осеяно с огромни дупки, истински кратери, някои с диаметър над метър и половина; нашият злочест шофьор никога не си позволи да вдигне по-висока скорост, а вместо това бе принуден непрекъснато да маневрира, да върти волана във всички възможни посоки, само и само за да избегне хлътването в поредната яма, макар че понякога се случваше след като тъкмо изскочим от едната дупка, вече да нагазим в следващата. Да не говорим, че при тези резки тласъци металният цилиндър в задната част на автобуса се мятеше във всички посоки и кънтеше оглушително.

С напредването ни пейзажът постепенно ставаше все по-зелен, като накрая пред нас се ширна безбрежната савана, в която само тук-там се виждаше по някое самотно дърво. Покрай шосето се редуваха окаяни селца и някакви махали, но по-нататък те започнаха да отстъпват пред градове с по-модерен вид, сградите бяха с напукана от слънцето мазилка, виждаха се и безчет покриви на бараки — цяло море от нагъната ламарина. Спряхме за малко в Кадуна, но само колкото да закусим, сред един паркинг за камиони. Той представляваше просторен пращен площад с магазинчета, бараки и закусвални по краищата и беше претъпкан с таксито, микробуси и каравани. Отдавна остарелите автобуси имаха вид на измъкнати от някое автомобилно гробище или от склад за вторични суровини. Всеки от тях се отличаваше от останалите с „украсата“ си, защото бяха боядисани във всевъзможни, но все ярки цветове, най-вече в жълто или в синьо, и бяха нашарени с неразбираеми слогани като „Нито едно условие не е вечно“, „Бог е Бог“, „Водата е за морето“.

Оттатък Кадуна пейзажът постепенно стана по-хълмист, а растителността — по-гъста; тук-там се виждаха изоставени камиони, прекатурени в крайпътните канавки като свирепи чудовища. Градчетата, през които минавахме, заспали и потънали в прах, ми напомняха за каубойските селища от филмите за Дивия запад, сякаш бяха тук временно, а сградите в тях бяха разположени под доста необичайни ъгли спрямо шосето.

Все по-често се натъквахме на пропускателни пунктове. В северната част на страната те бяха разположени само в предградията. Войниците се качваха в автобуса със строги, „официални“ изражения на лицата, но щом ни съзираха, очите им светваха и само с едно небрежно махване на ръка ни пускаха да продължим. Но тук, в централната част на страната, пропускателните пунктове изникваха като гъби след дъжд дори сред най-невзрачните храсталаци, при това без никакво предупреждение. Имаха доста окаян вид и изглеждаха като набързо струпани постройки — просто няколко греди, нахвърляни върху метални варели, колкото само да се блокира шосето и ниски бараки от гофрирана ламарина край канавката, в които дремеха двама-трима войници, лениво преметнали пушки през рамо. Случваше се те въобще да не си правят труда да се надигнат от пейките, а само се втренчваха вяло в нашите лица, очертаващи се през прозорците на автобуса, подвикваха, понякога с безразличие, друг път с пренебрежение на шофьора да слезе, за да прегледат документите му, без много да се вторачват в тях. Но невинаги се оказваха толкова лесно предсказуеми, защото понякога се качваха в автобуса.

— Оийнбт. — Тази дума, с ударение върху последната гласна, означаваше „бял мъж“ на езика на племето йоруба. Тъкмо с тази дума вместо пропуск ни пускаха да продължаваме на юг.

При едно от тези спирания един войник се качи в автобуса и лениво се затътри към задната му част, за да провери багажа ни. Като стигна до цилиндъра в дъното, го бутна с приклада на пушката си, а после чукна с пръста си отгоре.

— Шофьора! — Шофьорът веднага пристигна при него. Войникът набърже прелисти документите му, след което с предизвикателен жест ги напъха в джоба на ризата си.

— Туй тук не е надеждно обезопасено, нали?

Последва кратка размяна на реплики на езика на племето йоруба, след което войникът слезе от автобуса. Навън започна доста по-продължителен спор на смесица от йоруба и английски, като гласът на войника ставаше все по-твърд и безапелационен, а този на шофьора — все по-умоляващ. Сред дългите фрази на йоруба думите „надеждно обезопасено“ се повтаряха като израз с ключово значение. Накрая войникът се върна в бараката си, а шофьорът пак се качи на мястото си в автобуса, но както се оказа, само за да го изтегли отстрани на пътя. Войникът не му върна документите. През прозорците много ясно се виждаше как се подават от джоба на ризата му.

— Добре дошли в Нигерия — ехидно промърмори Ричард.

Шофьорът пак го удари на молба. Ала войникът май бе загубил всякакъв интерес към него, защото се зае с проверка на другите камиони и коли, след което просто се връщаше да си почива на пейката пред бараката, където бърбеше лениво с другите войници, без да обръща внимание на нашия шофьор. Неколцина от нас слязоха от автобуса за по една цигара. Ричард остана настрана, без да ни обясни нищо — той като че ли очакваше някаква неизбежна развръзка, макар че времето отминаваше и шофьорът ни явно не успяваше да спечели благосклонността на войника. Неговите молби сега приличаха по-скоро на някакъв местен ритуал, а той и войникът напомняха на герои от маскарад, в който шофьорът за пореден път разиграваше ролята на просител, а войникът също за пореден път демонстрираше своето безразличие.

— Остави ме на мира! — кресна му най-сетне войникът.

Шофьорът пристъпи към Ричард.

— Ога^[2], пусни му нещо в джоба.

— Няма начин — отказа му Ричард с леко самодоволен вид, като човек, успял да наложи авторитета си. — Този цилиндър е твой, така че проблемът е твой.

— Недей така, ога, те са виждали много бели мъже и си мислят, че те винаги вадят големи пари. Защо да не преговаряш с тях? Няма цяла нощ да висим тук.

Дейвид, един от по-старите доброволци, пристъпи към Ричард.

— Виж, защо не му дадеш подкуп? Ти беше този, който искаше пътуването да приключи за един ден.

Ричард сви рамене.

— Не сме изостанали чак толкова много от графика. — Но реши да обясни още нещо, за да заглуши гласа на опозицията. — Освен това ти самият не би искал да давам лош пример на новобранците.

— Много добре знаем и двамата, че тук само така се уреждат нещата — възрази му Дейвид. — И те могат по-късно да се възползват от това изпитано средство.

Ричард измъкна една банкнота от портфейла си и я подаде на шофьора.

— Ама после да не си посмял да ме обвиняваш, че съм покварил тези момчета.

И само след минута ние отново потеглихме.

До следващия град оставаха само няколко мили, когато се спуска една от предните гуми. Автобусът се килна заплашително на една страна, но шофьорът успя да го изправи и с ловко движение веднага го спря. Очаквах още усложнения и още един ужасно дълъг принудителен престой. Обаче шофьорът веднага измъкна резервна гума някъде изпод автобуса и след малко ние отново излязохме на шосето. Спряхме на паркинга за камиони край близкия град за смяна на гумата. Но не заварихме автомонтъора в работилницата му. Изпратиха някого да го търси. Междувременно ние си купихме суя (някакви доста мазни сладкиши) от една сергия на хората от племето хауса, както и няколко бутилки фанта и кока-кола от едно босоного хлапе, което ги бе потопило в кофа с вода. Хлапето се присламчи към края на групата ни, докато пиехме, разтревожено дали ще успее да прибере от нас празните бутилки. Наоколо се скупчиха и други деца, но ни гледаха от разстояние. Само едно малко момиче се осмели да пристъпи към мен и да долепи ръка до кожата ми, за да докосне белотата й.

— Оийнбт.

Най-после автомонтъорът се появи и огледа повредата, но веднага след това се впусна в оживен спор с шофьора. Накрая монтъорът поправи всичко, при това доста чевръсто, като за целта домъкна сандъче с инструменти от работилницата. Накрая включи компресора си и той тъкмо зашумя, когато внезапно замлъкна.

— НВИЕ! — изруга той.

— НВИЕ — обясни Дейвид, — означава тук „Не Винаги Има Електричество“.

— Остави — уморено махна с ръка Ричард. — Ще спрем в следващия град.

Но и следващият град ни посрещна с НВИЕ. Добре поне, че намерихме един механик с ръчна помпа. Отне му няколко минути усилено помпане, като шофьорът го сменяше. Свечери се, докато ние още чакахме да свърши помпането. На здрачаване градът като че ли придоби странна, френетична енергия. Таксиметровите шофьори привикваха последните си пътници, сергиите около паркинга вече затваряха, а после почти веднага падна нощта. Мракът обви като одеяло всичко наоколо, плътно и изцяло, само тук-там заблещукаха керосинови фенери — съвсем слаби светлинки, проблясващи из целия град като светулки. Над главите ни блещукаха милиони звезди, защото се случи безлунна нощ. Никога не бях виждал такава гледка, такава нощно небе, толкова черно и с толкова много светлинки.

В мрака прекосихме река Нигер, която ми се стори като много голяма мастилено черна ивица, притисната между брегове, обрасли в гъсти и застрашително надвиснали като атакуващи фантоми храсти. Гледката бе донякъде дрипава и разпокъсана и не ме впечатли особено, защото не подходдаше на панорамата, която бях очаквал. Нигер ми се стори само като голяма река, забутана в сърцето на континента. Имах чувството дори, че някога съм я прекосявал, че и преди това съм бил тук. Веднага отвъд реката се простираше още един град, по-голям, но също като предишните вече бе готов да заспи за през нощта. Само няколко такситата все още се виждаха по улиците, надуваха клаксоните си в безкрайно стакато като барабани и присветваха за поздрав с фарове при разминаване.

След град Илорин стигнахме до още един пропускателен пункт, но този поне имаше по-официален вид. Един войник се качи в автобуса и ни заповяда да слезем.

— Сега ще се настаните тук — добави той, очевидно в добро настроение. — Оийнбт ще спи тук тази нощ.

Около дузина автомобили и камиони спряха до пункта. Техните пътници се разпръснаха край банкета на пътя, а войниците започнаха да претърсват багажниците под тесните лъчи на фенерчетата. Като ни видях скупчени сред опашката, един висок, мускулест мъж в униформа в цвят каки, може би командир на войниците, излезе от пропускателния пункт и тръгна към нас.

— На къде пътувате? — попита той.

— Към Ибадан — отвърна му Ричард.

— Невъзможно е. — Но все пак в тона му се долавяше нещо успокояващо, някаква неочаквана смиреност. — Върнете се обратно, върнете се в Илорин, защото пътищата не са сигурни през нощта.

— Трябва на всяка цена да стигнем до Ибадан — повтори Ричард. — Всички тези хора ги чакат ангажименти, с които трябва да се заемат там.

Като че ли в настояването му се усещаше заядлива нотка. Имах чувството, че той е готов, ако се наложи да прекоси цялата страна, само и само за да спази графика и да се върне при това, което го очакваше в Ибадан. Командирът на войниците май че се позамисли върху това, което Ричард му обясни, защото накрая се обърна и се върна в пропускателния пункт.

— Олешегун!

Дадоха ни за придружител един войник, който щеше да пътува с нас до Ибадан. Той седна най-отпред и нехайно остави пушката си на пода. При всяко друсване на автобуса с трепет очаквах тя да изгърми, но войникът въобще не се трогна от тази опасност, а само зяпаше мълчаливо осветената от фаровете ивица пред автобуса. По някое време двамата с шофьора започнаха да разговарят на смесица от езика на племето йоруба и разваления английски, който се говореше в тази страна и който всички наричаха „пиджин“. Натъртваха всяка сричка, може би, за да придават повече значение на казаното от тях. Първоначалното впечатление за войнственост на войника, което се създаваше от униформата му, скоро се стопи — та той още беше момче, всъщност беше може би на осемнадесет години или някъде там, и сега с готовност забрави за служебните си навици, за да се върне към своето човешко аз.

Някъде отвъд Огбомошо автобусът се повреди. Двигателят се задави, за кратко се оправи, но после пак се задави и заглъхна. Шофьорът измъкна фенерчето от кутията си с инструменти, слезе и вдигна капака.

— Има май някаква повреда в мотора — провикна се той.

— Без майтап, Шерлок Холмс — промърмори някой.

Шофьорът продължи да ровичка под капака, докато войникът му държеше фенерчето. Те двамата си размениха няколко фрази, сред

които английските думи се долавяха като внезапни просветления: бензинопровода, карбуратора, капачката на разпределителя. Ние, останалите, се разтърквахме безмълвно покрай шосето, и без това вече предостатъчно уморени от пътуването, от честите престои, от друсането в автобуса.

Около нас мракът се стелеше като стена, толкова непрогледен, сякаш физически осезаем и нарушаван само от слабата светлинка на фенерчето под капака на двигателя. И все пак се чувствахме донякъде защитени, но не толкова от войника, колкото от цялата нелогичност на ситуацията, от нашите бели кожи. Липсваше усещане за криза: шофьорът и войникът се суетяха около мотора, погълнати от работата си; дори и Ричард, който се бе оттеглил в автобуса, изглеждаше изтощен, очаквайки някакво разрешение на всичките ни трудности. Във всеки миг тази странна пасивност избиваше изпод повърхността на неговата непреклонност. Замислих се дали това не бе неговата най-сериозна слабост, но веднага си казах, че е най-обикновена човешка умора, отстъпчивост пред господстващия тук ред, който бе прекалено здраво установен, за да може сам човек да му се противопостави. През целия ден се налагаше някакъв естествен ритъм, а ние просто трябваше да му се подчиняваме и да се носим по течението.

Времето едва се влачеше. Покрай нас профуча едно такси, после и един микробус, но явно никой не даваше пет пари за нас. Накрая шофьорът се опита да запали двигателя. И той забоботи. Провикнахме се радостно и спонтанно, обзети от незапомнено облекчение и от приповдигнато настроение. За пръв път през този тъй дълъг и тежък ден шофьорът стана един от нас.

— Филтърът за горивото се беше задръстил — обясни ни той. — Нали още от началото точно туй си рекох? Ако не е той, к'во друго ще е?

Чак към единадесет вечерта се добрахме до Ибадан. Въпреки всички трудности все пак успяхме да се доберем до крайната цел. Оставихме войника на пропускателния пункт на околоръстното шосе и продължихме навътре в града. В мрака градът ми се стори като едно обширно село, безкрайно повтарящо себе си, с прашни сгради и мръсни улици, с неясни отражения на светлините по прозорците, с безчет сергии и будки от двете страни на всяка улица. В светлината на фаровете за миг зърнах един мъж, със сплетена на възли коса,

изправен чисто гол върху камара от боклук, но съвършено спокоен и дори гордо изправен като някой смълчан страж на града.

Настаниха ни в зоната, охранявана от правителствената гвардия. Тук улиците се оказаха много по-чисти, почти напомняха за улиците в канадските предградия, а къщите приличаха на спретнати вили, отдръпнати зад подканващо осветените веранди и гъстата растителност по моравите зад оградите. Щом стигнахме до сградата за нашето настаняване, пред входа се появи един пазач, за да ни отвори вратата. След няколко минути ние се заехме с разтоварването на багажа, внезапно оживени от това, че най-после пристигнахме. Вътре цареше атмосфера на приятна лятна резиденция, още повече че сградата беше кацнала на върха на малък хълм, заобиколен от палми, хибискуси и бананови дървета. Видя ни се като остров на нормалността, като царство на спокойствието, като декор от някаква приказна измислица, предназначена може би само за да скрива от нас реалния живот в тази страна.

Ричард остана с шофьора, който трябваше да се прибере у дома си, след като се настаним. Част от нас се поразходиха за кратко из вътрешния двор, а градът със стотиците си светлини, изглеждащи отдалеч дребни като глави на карфици, продължаваше да блещука в далечината като фон на гледката. По-старите доброволци с ужас споделяха разни страховити истории за трудни пътувания, за мъките с местната бюрокрация, за трудните условия в тукашните училища.

— В тази страна всеки обича да мрази — каза ми един от тях. — Моите приятели си мислят, че съм решил да се самоубия или нещо подобно, понеже писмата ми навяват толкова дълбок негативизъм. Но аз чудесно си прекарвам тук.

По едно време светлините угаснаха, всичко около нас и въобще в целия град почерня, което за миг изглеждаше като отстъпление пред нощта. Ние запалихме керосиновите лампи и някои от нас се скупчиха по-близо до тях, както са правели прадедите ни около лагерните огньовете. Внезапно се смалихме в този мрак. За пръв път имах чувството, че цяла една страна се простира около мен, ведно с всичките си чудесии. Навън, в мрачината, като далечни поздравии започнаха да припламват малки светлинки; за миг се създаде впечатление, че земята отразява небето с неговите безбройни звезди, за да се присъедини към него в един общ саван, със същото редуване на

абсолютна чернота и светлини, със същата бавна поява от нищото като началото на всичко в този свят.

---

[1] Едно от трите (хауса, йоруба и игбо) най-многобройни и влиятелни племена в 150-милионната Нигерия. — Б.пр. ↑

[2] Моля те (на езика на племето йоруба) — Б.пр. ↑

ДВАЙСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА

Разпределиха ме към интерната в покрайнините на град Икорита. На техния език това име означаваше „Кръстовище“, въпреки че през този град преминаваше само един път, пращен и прозаичен, през който мудро се влачеха потоци от хора и коли. Той по нищо не се отличаваше от стотината други градове в региона, едва тътрейки се след напредъка на модерните времена, нито много стар, нито много нов, а по-скоро някакъв смътен хибрид между старото и новото. Над многобройните покриви от тънка ламарина стърчаха телевизионни антени. Те изглеждаха съвсем на място като сергиите по пазарния площад, където често можеха да се видят пъргаво подскачащи маймуни или измрели плъхове, проснати под висящите кесии с неизвестни на мен чудодейни лечебни треви. Тукашният пазар следваше някакви правила за откриването си през седмица или през две, които аз така и не успях да схвана. Поне разбрах, че винаги се нагажда според местните празници и според честванията на някакви светци, макар че бавното му проточено съществуване в продължение на доста дни по-скоро ми изглеждаше въпрос на навик, защото предлагаше малко повече от това, което можеше да се купи в по-приличните магазини по главната улица или в по-скромните магазинчета около паркинга за коли и камиони — лук, белени домати, корени от касава, мръсен ориз, кутии с готова доматиена супа от Португалия, пушена скумрия, внесена чак от Япония.

Извън града се издигаше джунглата, а тукашните ниви, все със скромни размери, бяха отвред обкръжени от нея и се напояваха само в периодите с обилни валежи. Нашият интернат или по-точно училището за средно образование „Мейфлауър“ бе разположен в средата на нещо като тайно прокарана просека в джунглата, в края на извития път, отбивка от главното шосе. На фасадата бе изписан девизът на училището „Знанието е светлина“. Морава с лек наклон и сухи канавки в двата края се простираше пред сградата, а зад нея се намираше малкото селище от къщи и пристройки, до една паянтови и грубо сковани, но с гледки от верандите към околния простор, към

издигащите се наблизно палми, които бяха сродни на тиковото дърво, наричано тук ироко, както и някакви съвършено непознати на мен дървета с червени листа, придаващи тропическа елегантност на пейзажа. Предоставиха ми за ползване една вила, по-скоро бунгало, зад редицата от стройни хибискуси, в края на училищния двор. Прозорците бяха с метални решетки заради опасността от крадци. От верандата можех да се любувам на гуавата, на лимонените дръвчета и на храстите зад тях, сред които малка просека откриваше гледка към втвърдената като скала засъхнала почва. Няколко месеца в часовете по земеделска практика се опитвах да поработя заедно с учениците, но накрая се отказах, понеже не можех да изтърпя нашествията на насекомите сред плевелите и жегата. През дъждовните периоди в бунгалото ми ставаше много шумно, понеже учениците напукваха гуавата с камъни, но иначе можеше да бъде много приятно, когато този шум стихваше. Циментовите подове бяха изключително гладки. Мебелите, макар и малко на брой, макар и второкачествени, поне осигуряваха достатъчен обем за всичките ми вещи, така че можах да се настаня удобно, дори се създаваше илюзията, че се намирам у дома. Скоро след пристигането ми в едно от съседните градчета умря някакъв важен местен градоначалник и дълги дни след това ехтяха барабани, дори и до късно през нощта, като знак на почит към знатния покойник. От моето бунгало съзирах края на храсталака, където щурците неспирно свиреха сред черния мрак. Дивите лози се виеха високо над прозорците ми и ми се струваха като символи за добре дошъл, заедно с далечния тътен на тамтамите, съвсем като в някой филм за черна Африка.

В училището ние, преподавателите от бялата раса, бяхме четирима: англичанката Кейт Таунсенд, работеща тук от доста години, както и двама американци, изпратени от техния университет в Щатите по линията на едногодишния обмен на преподавателски кадри. Останалата част от учителския персонал бе набрана предимно от нигерийци и смесица от ганайци, индийци и пакистанци. През първите седмици неколцина от местните учители ме посетиха в бунгалото, за да ме поздравяват с пристигането ми. Шареха любопитно от стая в стая, ровеха се най-безцеремонно из книгите и списанията ми, налагайки присъствието си като някакво свое право над мен. Но след като изтекоха първите няколко месеца в непрестанната суетня около

училищната дейност, като че ли се отказах от опитите си да поддържам по-тесни контакти с тях, освен кратките поздравявания, които си разменяхме, разминавайки се по училищните коридори и класните стаи. Това неизбежно ме върна в моята замъглена самота. Стигах до извода, че ако се вгледам под повърхността на елементарните приятелски жестове в общуването си с хората, ще остане само празнота, през която не могат да бъдат прехвърлени никакви мостове. Затова приемах като добре дошла всяка размяна на приветствия, като средство да избягвам от каквото и да било задълбочаване на отношенията ми с околните. Задоволявах се да циркулирам около някаква по-достоверна версия за събитията, на които не се стараех да поставям наименования, за да ги класифицирам по-лесно. Не бе изключено това да има връзка и с наследеното от някогашната колониална епоха схващане, че от белите не може да се очаква да разбират докрай всичко случващо се на африканска земя. Пренебрегваше се фактът, че нашите разбирания за света в известна степен са по-изтънчени от митовете, които познавахме, но все пак ние бяхме заблудени, със старомодни разбирания или просто се отнасяхме повърхностно към много по-сложната реалност, в която се бяхме озовали. Неизбежно бе да се чувствам все по-добре в присъствието на двамата американци като представители на бялата раса, макар че все пак оставаха някакви различия между нас — ние бяхме от един и същи народ или поне и тримата бяхме наскоро пристигнали. Околните възприемаха нашето сближаване просто защото бяхме американци, чиито качества вече бяха познати на всички и които всички смятаха за пратеници от центъра на света.

Нашето училище било основано през петдесетте години от един нигерийски реформатор в знак на протест срещу принудителното изучаване на религията в държавните училища. От тук и името на училището, макар че на мен ми изглеждаше като странно невинен избор или може би напомняше косвено за корабите на американските пирати, отнасящи африканските роби към Новия свят. Оттам вероятно се е породил и този стремеж за отличаване на по-достоините — така например основателят на това училище се е превърнал за местните хора в някаква почти легендарна личност, защото той и неговите възпитаници са издигнали това училище сред храсталака буквално от нищото, за да оставят един вид паметник на своя стремеж към

самостоятелност. Но по мое време училището вече бе станало държавно и дори бе изминало едно десетилетие на упадък. Все пак се бяха запазили свидетелства за миналата му слава, дори и в такива прозаични спомагателни дейности като фурната към училищния стол, свинефермата и зеленчуковите градини, създадени да подпомагат изхранването на учениците, живеещи в интерната. Но въпреки това между гръмките декларации за грижата към учениците и реалността си оставаше празнота. Може би училището никога не е било толкова съвършено, толкова безупречно уредено, както бе запазен споменът за блестящото му начало в колективната памет на местните; но през цялото време на моето пребиваване тук, аз бях преследван от усещането, че ние, белите, оставаме в сянка, че страната е неразбираема за нас, с целия свой безпорядък и с всичките си противоречия, така че постепенно ние започвахме да оформяме нашия малоброен анклав.

Преподавах английски език и литература на четвърти клас, като подготвях учениците за насрочените за следващата учебна година изпити за начална степен. Като учител се стараех да се придържам към представянето на учебния материал по-опростено и методично, но все пак никога не се почувствах уютно в класната стая, никога инстинктът ми не ми подсказа, че върша именно това, което е най-нужно. Г-н Тсиката, едрият ганаец, който ръководеше учителите по английски в училището, като че ли веднъж успя да долови моите притеснения и за щастие реагира с безкрайно добродушие.

— Да, зная, че така следва да се преподава според учебната ни програма — все ми повтаряше той, усмихнат, развеселен и в същото време леко смутен, — но ти би могъл да добавиш, че тази мисловна конструкция е в стила на разсъжденията на Платон. Макар това да няма никаква връзка с нашата земна реалност тук.

Аз започвах всеки учебен ден със същото нарастващо плахо в мен отчаяние, питайки се дали преподавам по най-добрия възможен начин. За да компенсирам тези съмнения, се нагърбвах с допълнителни задачи, като извънредни уроци след часовете, но така и не дочаках момента, в който да се уверя, че усилията ми не са напразни. Още от самото начало на дейността си тук се залових да обясня на учениците най-простите, най-основните понятия: какво е съществително, какво е глагол, за да мога да продължа по-нататък от подобни бегли

встъпителни поучения към изграждане на цялата стройна сграда на знанията по английски език. Струваше ми се, че е възможно да се поддържа само едно доста скромно ниво на знания в учениците, тъй като понякога се опасявах това, на което се стараех да ги науча, да не затъне сред объркването, в което самият аз бях изпаднал навремето, когато започнах да изучавам английски в училище. Така че в крайна сметка цялата моя преподавателска дейност започна да се свежда единствено до грижата да не бъда упрекнат, че не изпълнявам задълженията си. Всеки учебен ден очаквах с нетърпение последния звънец и тишината, спускаща се в класните стаи след него, защото само сред тази утешителна тишина ме напускаше страхът от надигания се хаос, пораздан от недостатъчните усилия да овладее всичко около себе си. Училището принадлежеше повече на учениците, отколкото на мен. Те поне разполагаха с едно изпитано средство за вдвояване на ред и сигурност — това бе техният простичък, но стабилен дневен режим. За всичко бе определено време: за храненето, за подготовката за занятията в клас, за физкултурата, за изслушване на заповедите на директора, за дружествата и кръжоците, за стотиците вечно променящи се правила и за хилядите още по-разнообразни изключения от тях, които направляваха ритъма на живота им тук; затова аз отрано се ограничих просто да ги приема като дадени и да им приписвам по-голям авторитет. След това приех ролята на невинен зрител, което ми бе позволено благодарение на това, че съм от бялата раса, отличавах се от множеството, но също и заради обратното — стремежа да бъда по възможност по-незабележим.

Тази незабележимост като че ли се превърна в най-значителния белег за моя престой в страната. Ако се бях опитал да се преборя с нея, ако се бях отказал да се смалявам заради това, което ме отличава от околните, бих могъл да разчупя леда и да достигна до някакво поткровено ниво на общуване с хората, да стана реална личност, да бъда индивид. Но винаги съществуваше риск при подобен преход и се спотайваше някакво предизвикателство спрямо съществуващия порядък, винаги беше налице някаква черта, разграничаваща безвредното ми битие и по-тъмната зона, в която бих могъл да се озова. През първите месеци в страната, макар английският да бе общоприет език тук, аз се опитах да овладее поне основите на местния език; ала когато се заех с нещо повече от обичайните поздрави и

започнах да изпробвам елементарните схеми за разговор, в реакциите на хората към мен започна да се долавя лека промяна. Вече не посрещаха с одобрение първата изтърсена от мен фраза на техния език, а с някаква смесица от неудобство и отегчение, сякаш бях подкопал установените правила на играта.

Сред спомените ми за тази страна преобладава това, което беше свързано предимно с нещо фолклорно, пъстроцветно, атрактивно и необичайно, като лице на местен жител, предлагано на фотографиите за чужденците, т.е. кадри, предназначени за консумация само от белите, което инстинктивно служеше да замаскира пред пришълците истинския живот, кипящ зад тази показна фасада. Но този истински живот, както и всичко, което го формираше, си оставаше недосегаем за пряко наблюдение. Страната приличаше на гротескна карикатура с всички свои крещящо ярки фасади, с шума и горещината, с потисничеството, с безчислените войници, шарещи около безбройните пропускателни пунктове, с контраста между бедността и богатството. При всяко пътуване пред мен се разкриваше по някое непознато досега противоречие, някакъв сложен ритуал за мъртвите, като например оставянето на труповете да гният покрай пътищата, защото хората се плашели да бъдат закопавани след смъртта си. В Бенин ми се случи да видя път, по който частите от телата на мъртъвците бяха стъпкани като паваж, но все още се различаваха очертания на ръце и крака, дори и някое лице тук-там; всеки месец се заговаряше за някое ново модно увлечение сред богатите, като например ракети за тенис, привързани към радиаторите отпред на някое Пежо 504 или внезапната поява на кока-кола в кутии по лавките в метрото на Лагос. Вестниците забогатяваха най-вече от скандални репортажи за невъобразимо разтърсващи спокойствието на публиката инциденти като вълненията в Лагос заради кражбата на приготвени за присаждане полови органи или намерените в кутии за обувки човешки глави, за да се отдаде почит на душите на баснословно богати племенни вождове. Навсякъде и във всичко се забелязваха признаци за бурно безпокойство, на невероятна смесица от духовни напъни: от така наречените бабалаос или местните модерни наследници на древните африкански шамани до всевъзможните духовни братства, от преданите поклонници на Харе Кришна до Адвентистите на седмия ден и приказните сияния на какви ли не херувими и серафими, които можело да се видят, но само в

неделните дни, да танцуват, подредени в индианска нишка край пътищата в своите ефирни одежди. Тези небесни видения като че ли разиграваха сложна драма на единоборство и противопоставяне, може би защото толкова си приличаха като отражения в огледало, разкривайки тъкмо това, което се опитваха да прикриват — някакъв още по-тайнствен живот, кипящ под повърхността им, още по-магически и същевременно още по-светски — може би животът в училището, с всичките негови достойнства и несъвършенства, с надеждите на подрастващите младежи, с присъщата му нормалност или пък с тишината, спускаща се над Икорита веднага след падането на нощта, с притихналите тогава пазарни сергии и струйките дим, виещи се над огньовете по дворовете зад къщите, успокояващото ежедневно редуване на часовете за хранене и спане.

Макар че оставах настрана, извън живота, кипящ в тази страна, все пак той неуморно се просмукваше в мен. А този живот ми ставаше все по-познат, като си припомнях откъслеци от своето собствено минало. Случваше се понякога местните хора да се преобразяват в мои тайни и предани съюзници, толкова верни, каквито никога не можех да намеря сред хората от бялата раса; достатъчно бе случайно да уловя дружелюбен жест на някой от учениците си или нещо в интонацията му, или пък в контурите на лицето му, което най-ненадейно, но мигновено ми напомняше за нещо полузабравено от моите ранни ученически години във Вале дел Соле, сред също толкова окаяни класни стаи с неравни стени и каменни подове; край паркингите за камиони женорята от сергиите, вечно готови да се помайтапят с теб или да бранят ревностно своята независимост, или да се скарат като побеснели за някоя съвсем дребна сума, като че ли поддържаха познатия огън на семейната атмосфера. И аз най-последно започнах да се чувствам щастлив там, колкото и да бе необяснимо, да изпитвам задоволство от успокояването на моята същност, макар всичко наоколо привидно да имаше твърде малко общо с тъканта на моя живот. По-скоро се свързваше с усещането за дребнавостта на тези откъслеци от бита, с тяхната способност поне от време на време да ми доставят задоволство, с краткотрайните изблици на енергия, прекалено мощни, за да могат да бъдат измерени. Да бъда там, означаваше за мен да се озова внезапно сред свят без хоризонт, без център, като при изненадващо откритие на друга планета: тук имаше място да се

продължава далеч отвъд това, което познавах, със собствена история и собствени правила, със свое усещане за значимост. Тази мисъл ме зареждаше понякога с удивление, предизвикано от най-дребни събития, но водещо до малки, ала съвършени откровения, като усмивката на някое момиче сред градския пазар, знаците по фирмените табели над магазините, странните имена на някои мои ученици като Бунми Бенсън или Лола Лей. Или може би чудото се е криело просто в усещането за отдръпването ми от целия този чужд свят, чийто праг аз никога не прекрачих така, както се прибира човек в родния си дом, за да се озова в място без очаквания, че тук аз най-сетне ще намеря къде да се устроя уютно.

Там, в разгара на пълнолунието, под блясъка на луната, достатъчно светла, за да може да се чете без лампа, светът грееше като омагьосано място, целият посребрен и фосфоресциращ от някаква вътрешна хладна светлина. Понякога се скитях сред храстите, за да я открия, надолу по тесните пътечки, прорязани като тайни пътища от местните фермери, за да достигат до своите оскъдно тесни ниви, задушавани от окръжаващата ги джунгла. Тези пътечки приличаха повече на видения от някой сън дори и денем сред гигантската растителност наоколо, сред буйно извисяващите се нагоре непознати цветя, навред тъй небрежно разпръснати, сред изпочупените керамични вещи, стомни или гърнета, сред почернелите кратуни по стоборите и бостанските плашила, сред пепелявите останки от набърже стъкмения огън, от шепота при среднощните ритуали; но в тази извисяваща се луна съзирах обещанието, че ще мога във всеки миг да пристъпя в царството на чудесата. Като че ли тогава се пробуждаше надеждата за изкуплението на света, при което всичко ставаше възможно, за да можеш да усетиш как кръвта препуска в артериите на фона на глухия тътнеж на сърцето.

ТРИЙСЕТА ГЛАВА

В нашето училище „Мейфлауър“ пощата пристигаше два пъти седмично. Синият изгърбен микробус изскачаше като дребен кит иззад храсталака около стръмния наклон под портата на училищната ограда. Бързо навикнах да дебна часовете, когато донасяха или отнасяха чувала с писмата, като в дните за доставка на пощата инстинктивно хвърлях по някой бегъл поглед през прозорците на класните стаи, докато в мен се изостряше напрежението от очакването; а после, в междучасията, дълго крачех до административния блок, за да завърша цялата процедура с трескаво оглеждане на прореза в моята пощенска кутия.

Секретарят на училището, г-н Джонсън, сортираше писмата с умопобъркваща мудност, като превърташе по десетина пъти всеки плик в дланите си, безмълвно сричайки името на получателя, сякаш го виждаше за пръв път в живота си. След доста умуване успяваше да направи връзката между това име и надписа на съответната пощенска кутия, след изпълнен с много подозрения оглед на всички кутии. Ако нямаше писмо до мен, през целия ден избягваше да се среща с мен, може би защото се дразнеше, като ме виждаше обзет от безпокойство, дори бе готов да се защитава срещу евентуалните ми обвинения; но накрая все идваше денят, когато се намираше по някое писмо и за мен.

— А, господин Виктор! Аз вече си мисля, че трябва да си имате някоя приятелка в Канада, не съм ли прав?

Отначало очакването беше по-скоро спонтанен рефлекс: нямаше никакви причини да се надявам на нечие специално внимание, нямаше любовница, за чиито писма да копнеех, нито очаквах окончателен отговор от някоя инстанция, който да е решаващ за моето бъдеще. Съвсем малоброен бе кръгът от хора, с които поддържах някаква кореспонденция, предимно колеги от университета. При това кореспонденция, доста близка до чисто формалната — едно-две писма до Майкъл, още няколко до хора, с които си бяхме разменили адресите през последните месеци от следването като прибързани и лекомислени

жестове на сприятеляване, малко преди да се разделим; писах до тях само колкото да има с кого да споделя първите си мимолетни пориви на удоволствие от това, че ще мога да намеря в моята пощенска кутия нещо повече от следващите едно след друго и също тъй безкрайно досадни окръжни нареждания на Държавния съвет по образование. Но кълновете на спотаената ми надежда за някое изключително важно съобщение или за някаква промяна винаги си оставаха. Може би просто ме крепеше упованието, че пристигането на писмо ще ми докаже, че и преди съм съществувал на този свят, че съм дошъл тук отнякъде и че един ден пак ще се завърна там.

Е, пристигаха писма и от моето семейство, от баща ми, от Рита. В дъното на душата си тайно копнеех никога вече да не чувам нищо за тях, като си въобразявах, че бе достатъчно просто да изчезна от техния живот, за да се сложи веднъж завинаги край на всичко. Явно чувствителността ми беше обърната с главата надолу, както и вярата, че ще престана да им придавам значение, просто като ги напусна; и все пак продължавах да пиша и на двамата. На Рита изпратих пощенска картичка, фалшиво жизнерадостна, но поне изискано надписана. Беше от спирането ни в Лондон за един ден, на път за Нигерия, като се пошегувах, че нашите самолети ще се разминат високо в небето наред Атлантическия океан; а после, няколко дни след пристигането ми в това африканско училище, ѝ изпратих едно по-подробно писмо. Започнах със същия престорено нехаен стил, защото още се опитвах да намеря верния тон след странната раздяла на последната ни среща; и накрая май ги налучках — правилния тон и правилната дистанция — като приключих писмото с пет гъсто изписани страници, нещо като дневник за всичко, което бях преживял след напускането на Канада.

Нейният отговор, когато най-после пристигна, въпреки двойната разредка между редовете и едрият и почерк, едва изпълваше една страничка.

„Благодаря за писмото, великолепно е! Африка, това ми звучи толкова диво! Сигурно всичко там е съвсем различно, както си личи от писмото ти.“

Продължаваше все в тоя дух, задъхано и незряло и всъщност нищо не казваше — нейният тон ме накара да се замисля за момчетата от нашата гимназия, в които се бях влюбвал, но само от дистанция, и които едновременно с това презирах, и се чудех дали няма нещо общо с тях. Та нали и те за нищо друго не си говореха освен за срещите си с момчетата, за участията си в училищните отбори и с всички сили се стараеха да се впишат в модата на седемдесетте години. Затова се стараех да пиша на Рита извънредно предпазливо, с внимателно подбрани анализи и описания, но всичките ми усилия май се свеждаха само до безплодни упражнения в съчинителство: всеки път, като четях поредното ѝ писмо, ставах все по-раздразнителен, всеки път все по-объркан. Отново и отново препрочитах писмата, сякаш предишния път бях пропуснал да съзря зад редовете някакво откровение, скрито като старинна реликва. Взирах се в наклона на буквите, надушвах миризмата на хартията.

„Е, вече трябва да свършвам — беше написала накрая. — О, щях да забравя: много поздрави от Елена.“

Накрая почти престанах да чета написаното от нея, като отлагах отговорите си отначало с по един месец, а после и дори с по два месеца. Но към Коледа получих картичка от нея:

„Мислех да ти я изпратя по-рано, за да съм сигурна, че ще я получиш — защото предполагам, че там няма да видиш много сняг за Коледа. По-скоро ми пиши. Рита“

Беше пъкнала в плика и една своя училищна снимка с надпис отзад „Горещо“, макар че изглеждаше по-скоро вдъхновена — леко наведена напред и усмихната, с изписан на лицето си непознат за мен патос, като клепачите ѝ бяха спуснати заради блясъка на светкавицата, а челото ѝ бе обсипано с дребни пъпчици. Като я видях, усетих как нещо в мен трепна при вида на нейното преднамерено самоизтъкване, показващо почти неприкрито какво желае; като че ли аз отново не я

бях разбрал, люшках се от едната крайност в другата, докато тя беше простодушна като всяко шестнадесетгодишно момиче; беше моята сестра, която трябваше да пазя от собствените ѝ неясни опасения и незрели надежди.

Започнахме да си пишем по-редовно, като си разменяхме писма на всеки два или три месеца, според възможностите на толкова нередовната поща. Писмата на Рита постепенно ставаха все по-сложни и по-смислени: това, което отначало ме порази в тях, бе простодушието, в което обаче се прокрадваха нотки, които сондираха на мнението на събеседника — първия уклончив маньовър, породен от стремежа към интимност. Е, дори и сега тя си оставаше винаги предпазлива, правеше ред уговорки и се стремеше да поддържа неутралния тон между нас, като все пак допускаше малко цинизъм относно теми, които не изглеждаха толкова неподправено горчиви, а по-скоро бяха израз на инстинктивната ѝ сдържаност спрямо мен. Противопоставянето ѝ на опитите да направя истините за нейния живот свое достойние още повече засилваше моя интерес към всичко свързано с нея. Но какво точно се криеше в неуловимо крехката тъкан на недоизказаното от нея; в емоцията, която изглежда се оформяше между нас; в разкъсването на емоциите на късчета, чиито дефиниции се криеха в оставащото скрито в мълчанието. В дъното на съзнанието ми вече се загнездваше опасението, че нашите писма ме подтикват към някакво потайно оттегляне; седмиците се нижеха равнодушно, след като изпратех поредното си писмо, аз оставах единствено с бавното, но приятно очакване и с опасенията какво ще съдържа нейният отговор.

Писмата от баща ми пристигаха по-рядко и по-непостоянно. Няколко седмици след пристигането ми в това африканско училище му изпратих кратко писмо, като изброявах само сухите подробности около настаняването ми тук. Пишех само на английски, като адресирах писмата си заедно до баща ми и леля ми, дори имената им надписах на пликовете едно под друго: Марио Иноченге, Тереза Иноченге, но нищо повече не добавях, защото не исках да ги свързвам по-интимно. Донякъде се надявах да не дочакам отговор на всяко подобно писмо, но се случваше, макар и след месеци, да пристигне писмо от баща ми, съдържащо редове като следните:

„Синко, пиша ти в отговор само пет реда на английски, ама щото моят английски е тъй несъвършен, остава да се надявам само, че ще ми го разбереш. За момента тук всичко е окей. Иска ми се да можеше да прекараш една седмица у дома и да опиташ виното, което направихме, щото наистина добре стана тази година. Реколтата в уранжерията е почти обрана, ама може би тази година ще да е последната, дето ще събираме урожай есенес, че не падат много пари от тази работа.“

В останалата част от писмото си той бе продължил направо на италиански, като тонът му бе по-стегнат, но и помрачен. Следваха думи и цели фрази, които не успях да проумея, изгубени сред еднакво закривените обрати на мисълта му: той си мислеше за мен, получаването на моите писма го правеше щастлив; но после идваха някакви неясни редове, изобилстващи с фрази като „Ti voglio tanto bene“, което буквално означаваше „Желая ти доброто“, но на мен те ми звучаха доста по-изразително, всъщност едва ли не като еквивалент на „Много те обичам“. Това бе ритуална, в смисъл, общоприета фраза, но все пак ме прободеше като обвинение.

В отговор аз му изпратих доста редове, изписани със същия безстрастен тон, като на практика нищо конкретно не казвах, а просто запълвах страниците. Обаче в следващото си писмо той продължаваше да се придържа към същия шаблон, започваше с поздравите и пожеланията си към мен, които сигурно вече бе наизустил, а после рязко се отклоняваше към болезнените емоции. Понякога без никакво основание се случваше да се долови нещо по-обобщаващо в тези внезапно изникващи декларации, тъй като той много слабо ме познаваше; и все пак от тези редове мен отново ме обземаше познатото отчаяние. Мислех си за него как сяда пред бюрото, за да напише писмото, как ръката му се бори с перото, с празния лист, и не можех да понасям мисълта за суровото му съществуване, за неговия едва ли не изчерпан живот, с който аз все още се чувствах обвързан, макар да го бях напуснал чрез заминаването си за Африка.

Така между нас двамата за известно време се утвърди тази особена кореспонденция, това странно редуване на ангажираност и

избягване. Неговите писма, всички изпълнени само с внимателно подбрани италиански изрази, явно запомнени от него още през училищните му години, продължаваха да се нижат като сложна плетеница, в смисъл, че понякога бяха удивително прями, а друг път — точно противоположни по дух; честни или не, те бяха агонизиращо неподправени и все пак като че ли кръжащи около нещо недоизказано. Докато аз просто продължавах да се придържам към кухите реплики, изписвани отначало на моя опростен английски, а после от време на време и на италиански, като заимствах фрази от затвърдените в неговия стил, стремейки се да създам някаква илюзия за общ език между нас. Но той като че ли се опитваше да стигне до някаква пряка конфронтация.

„Натъжи ме — писа ми той веднъж — като узнах, че не цениш живота, който се опитах да уредя за теб.“

Тогава се опитах да му отвърна прямо и напълно откровено, като в същото време не преставах да се стремя да бъда внимателен с него и недвусмислено ясен. Изразих гордостта си от това, което той бе постигнал, както и своята благодарност за възможностите, които ми бе осигурил; ала той май не бе схванал, че това е най-същественото в писмото ми, защото се бе втренчил да издирва в редовете някакво мое скрито намерение за по-друга оценка на неговия жизнен път.

„Синко, ти казваш, че оценяваш това, което съм сторил, а пък аз се моля Богу да ме дари със сили да ти повярвам, но тъкмо сега така ми се иска никога да не бях дошъл в тази страна, щото туй бе най-голямата грешка в живота ми и вече двадесет години аз продължавам да си плащам за нея. Има толкова много неща, които се случиха, ама за тях ти нищичко не знаеш и някога може би ще трябва да ги узнаеш, но се моля Богу тогава да ми спести страданията, ако ти ми простиш и запомниш само, че съм се опитвал да сторя най-доброто по силите си, но аз съм

само едно човешко същество, така че каквото и да се случи, завинаги ще си остана твой баща.“

Накрая тези резки колебания в емоциите му започнаха да ми дотягат. Скритият в тях упрек, че съм го зарязал, ми се струваше неоправдан, защото пренебрегваше всички усложнения на недоизказаните емоции между нас. Но ако все пак имаше нещо искрено, това бяха неговата болка и неговото съжаление, но те някак си разреждаха заради колебанията му. Ако би могъл да ми каже всичко това в лицето, то тогава в тях можеше да се открие някакво достойнство; но както по всичко личеше, той ставаше все по-обсебен от собствените си страсти, достигайки до болезнеността, към която се бе придържал през целия си живот, но която сега бе започнал да губи, а това бе единственото, което му бе давало някаква опора, то бе ограничение, с което той толкова отдавна бе свикнал да съжителства.

Допуснах грешката да спомена на Рита за тези писма от баща ми. „Може би ние бяхме донякъде несправедливо сурови в преценките си за него“, писах ѝ аз. Или бе нещо от този сорт, но със същия краен ефект. „Очевидно той е бил измъчван от дълги години и затова сега толкова се окайва и страда от разкаянието си.“ Само че в отговора на Рита нямаше нито дума, посветена на него. Започнах да се опасявам, че макар и неизказано, тя всъщност ме обвиняваше, че се държа прекалено кавалерски с него. В тона на писмото ѝ се прокрадваше нещо ново, нещо кухо, ако мога да кажа така. Някакво въздържание. Сравних това писмо с останалите, изпратени от нея, но не успях ясно да проумея какво се бе променило и затова реших да оставя всичко така, както си бе, разчитайки времето да уталожи вълненията; следващите ми писма започнаха да избягват това, за което явно не биваше да споменавам, а пък нейните допълнително заобикаляха отговорите на моите увъртания.

Накрая кореспонденцията ни започна да буксува. Паузите между писмата се удължаваха; самите писма постепенно ставаха все по-фалшиво приятелски, по-повърхностни. Вече липсваше ясна отправна точка за това как бих могъл да изказвам чувствата и мислите си, след като несъмнено всичко се бе променило, при това безвъзвратно, за да остане само това мудно охладняване, този толкова инстинктивен,

постепенен обратен завой. Сякаш това, което й казвах за баща ми, всъщност не бе най-важното, а просто маркираше дистанцията, която винаги бе съществувала между нас, дистанция, белязана като с пунктир от илюзията за интимност. Отначало тя ни бе служила като спасителен пояс, но внезапно бе станало ясно, че за всеки от нас другият е все едно непозната личност. Цялата насока на кореспонденцията ни започна да се изопачава: това, което досега си бяхме споделяли, изглежда вече не бе чак толкова съществено в живота ни, колкото отсъствието на единия от живота на другия. Това предпазливо оттегляне от всичко засягащо и двамата ни, за което можеше да се говори макар и косвено, тя отхвърляше със своето инстинктивно задействащо се благоразумие, а аз, благодарение на дистанцията между нас. Схващах, че тя вече бе решила да ме държи настрана, гледайки на мен като на по-голям брат, способен да раздава поучения, докато аз се превръщах чрез писменото слово в личността, която бе липсвала в моя живот.

По времето, когато вече ясно разбирах и признавах пред себе си промяната в нашите отношения, някакъв дребнав перверзен подтик в мен ме тласна да изпитам нещо като облекчение, че ние действително сме започнали да се отдръпваме назад, всеки в своята изолираност, при това още по-предпазливи и по-контролиращи се. Вече ми бе трудно да си спомня за първите плахи обещания, изказвани в нашите по-ранни писма; за усещането, че напредваме към някаква предстояща скоро кулминация; всяко писмо сега започваше да прилича на ново начало, понеже нищо не приемаше за дадено и като че ли се стремеше само да поддържа един чудесно балансиран неутралитет. Сега писмата на Рита бяха посветени предимно на нейните оплаквания от живота в Мърси, от неговата назадничавост и скука, но тя някак си съумяваше да се абстрахира от това, възприемайки позата на безчувствена и гледаща хладно на света около себе си девойка. Това, което доскоро служеше като основа на нейните саморазкрития и на нейния сарказъм, внимателно подбираните и увъртания, сега просто бе започнало да гасне. Най-силно ме порази това колко много нейният тон започваше да напомня за моя — ироничен, отчужден и неводец към нищо.

Една сутрин намерих змия в кухнята си. Може би бе влязла през прозореца или някак си се бе промъкнала под дървения му капак. Бе се свила на кълбо вътре в кухнята, върху летвите на решетката под

прозореца. В полумрака не я забелязах, докато някакво бегло движение не привлече погледа ми. Тя се бе оказала само на броени сантиметри от мен, когато бях отишъл да побутна с летва дървения капак, за да го откrehна и да позволя на светлината да проникне. Моментално се отдръпнах назад като ужилен, сърцето ми бясно се разтуптя, защото змията сега се очерта съвсем ясно пред очите ми, дълга, тънка, може би беше мамба, от онези, най-смъртоносните. За миг през пламналия ми мозък прехвърчаха хиляди мисли, явно трябваше веднага да я убия и все пак нещо ме накара да се усъмня дали ще успея да се възползвам от някакво свое несигурно предимство. Все едно че някакъв пратеник бе изскочил от моето минало; само че змията си оставаше там, където я бях заварил, кротка, обаче будна, спокойно извъртаща сплесканата си глава, явно усещаща моето присъствие. За миг в кухнята като че ли надвисна абсолютна неподвижност, аз бях в единия край — змията — в другия, втренчено гледащи се един друг. Накрая змията достигна май до някакво решение, защото потрепна за миг и скоро след това изчезна.

По-късно, когато възстановявах целия кошмар в съзнанието си, най-изненадващо си спомних, че първо си помислих за Рита. И едва тогава осъзнах, че след размяната на писма между нас тя се бе превърнала, макар и единствено благодарение на писмата ни, в моята неизменна духовна компаньонка, така че всяко събитие в моя живот по някакъв начин се свързваше с мислите ми за нея. Може би за пръв път истински страдах за това, как, за мое най-голямо съжаление, между нас всичко се обърка. Сякаш бях пропуснал най-простите неща, най-лесните възможности. Можеше някак си да се уреди да споделяме дните си, да бъдем много по-човечни, не би ни коствало толкова много да бъдем себе си.

ТРИЙСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Реших да удължа договора си за работа в училището с още една година. Позволено ми бе едно безплатно пътуване до дома в Канада, обаче вместо това аз предпочетох да взема парите за него, като прекарах лятото, припичайки се на знойното екваториално слънце на един малък остров край кенийското крайбрежие — последната дестинация по прашния крайбрежен път на север от Малинди. Когато се върнах на работа в края на лятото, ме налегна тежка малария, сякаш страната бе станала някак си прекалено реална, след като бях избрал да остана тук за трета година. Сега ми изглеждаше още по-окаяна и неуредена, тъй че ми се струваше и по-трудна за понасяне. През същата есен имаше избори, някакъв преход към цивилно управление, макар че помпозните обещания бяха единственото, което се бе оказало ново в тази изостанала държава. Изборите дойдоха и отминаха, но се промени май само едно: войниците по пропускателните пунктове постепенно бяха заменени с цивилна полиция. Моята малария в края на краищата не се оказа резултат от високата заболяемост в страната, а по-скоро последица от непрестанните ми усилия да се изолирам от всички, да се потапям в усещането, че моето присъствие тук е плод на случайното ми пристигане в тази страна — грешка, която бях допуснал, без да се съобразявам с това, че доколко ще бъда доволен от престоя си тук, ще зависи от илюзията, която ще подхранвам в себе си; че тук водя някакъв реален живот, към който в бъдеще надали ще пожелаем да се завърнем. В началото на септември ме привлякоха да подпомагам една група от нови доброволци и те ми се сториха като хора от друга раса, с толкова свежи лица, преливащи от любопитство, честни и почтени, амбициозни, все още ухаещи на своя разумен и здравословен северняшки живот. Това, което ме порази в тях, бе фактът, че животът у дома продължаваше в мое отсъствие, че ме заплашваше вероятността след завръщането ми там да се окаже в ролята на чужденец.

В „Мейфлауър“ първите двама американци си тръгнаха, за да бъдат сменени от друг американец, който бавно, но неотменно ставаше все по-огорчен и по-трудно разбираем. После друг кандидат зае мястото му.

Така се случи, че започнах по-често да се срещам с англичанката Кейт Таунсенд, като чрез нея успях да навляза в света на белите емигранти тук. Тяхното общество можеше да ми послужи за компания до края на пребиваването ми, за сближаване, както при затворниците, споделящи килиите на един етаж в затвора. Кейт бе известна в училището със списъка на мъжете, с които бе имала връзка, предимно местни бизнесмени, но от по-богатите, като дори и сега се случваше някой от тях да паркира волвото или мерцедеса си дискретно, за няколко часа или дни, под дърветата, хвърлящи сянка край нейната къща. След това Кейт споделяше с нас какви подаръци е получила. От един от своите обожатели тя имаше син. Той бе кръглолик и мургав, но русата коса бе наследил от майка си, макар че тя бе толкова ситно къдрава, че момчето приличаше на херувим. Според признанията на Кейт баща му не бил стока, с месеци не се мяркал насам и на всичкото отгоре имал вредния навик да взима от нея пари назаем, които все забравял да върне. Но тя като че ли бе привикнала с този ред на нещата — такъв, че да ѝ позволява да поддържа крайно гъвкави семейни ангажименти, които в този регион на света се възприемаха като нещо едва ли не общоприето. Тук действително често се срещаха жени без мъже в домовете си, които сами отглеждаха децата си, разчитайки само на своите доходи и устройващи си свой независим живот. В това като че ли се криеше едно от най-големите противоречия на нейния живот, едновременно екзотичен и все пак напълно земен. Белотата на кожата ѝ често се оказваше от решаваща роля, само че тя експлоатираше това свое предимство, без да му отдава специално значение, без да се замисля в какво се корени неговото въздействие.

Имаше и други като нея сред персонала, най-вече учители, които очевидно се бяха оставили изцяло на инерцията, задоволяваха се само с оскъдната заплата, отпускана от правителството, нямаха специални привилегии или влияние, с изключение на това, че бяха дошли тук заради каприз на случайността или благодарение на това, че бяха бели.

Те бяха представители на някаква перверзна категория от емигранти, потеглили натам, където да могат да се почувстват привилегировани, а не презирани заради своята различност и все пак бяха лишени от надежди още по-силно пак заради това, понеже бяха винаги извън живота на страната, понеже нямаха перспективи. Имаше и един канадец, за когото узнах, че дошъл преди доста години тук като доброволец и въобще няма намерение да си тръгва. От всичко, което разказваха тукашните хора за него, човек можеше да остане с впечатлението, че става дума за някакъв легендарен ексцентрик. Но когато най-после се запознах с него, останах доста изненадан, понеже човекът изглеждаше съвсем обикновен — толкова предвидими бяха преценките му, толкова дребнаво и лишено от драматизъм бе ежедневието му съществуване. Единствената разлика с общоприетите представи за канадците бе, че сега бе останал откъснат от своята нормална среда и бе лишен от цел в един свят, който не му предлагаше никакви ценности.

В известен смисъл бе по-лесно да се разберат другите бели, онези, които се държаха настрана. Те идваха тук единствено заради парите, поради което техните инстинкти изглеждаха по-първични, а мотивите им — много по-ясни. Имаше неколцина от тях, които работеха в циментовата фабрика в покрайнините на града и чиито къщи бяха затулени от шума и праха на пътя зад високите си остъклени стени; посещенията там ми напомняха за обиколките из някои от победните предградия в градовете на Северна Америка, със същите спретнати бунгала и грижливо подстригвани морави пред тях, с миризмите на нови постройки, до една снабдени с най-модерни климатици, с групирането на тези хора около идеите за възвръщането на колониализма, следите от който между впрочем се набиваха в очи навред из страната. На няколко пъти съпровождах Кейт до техния клуб, където разговорите често клоняха към агресивен расизъм и събеседниците ми държаха на всяка цена да узнаят каква е моята позиция, за да ме привлекат на своя страна. Това, което най-силно им въздействаше, изглежда бе страхът, постоянната нужда наново да утвърждават кои са те или какво си въобразяваха че са, така, както емигрантите се бранят ревностно срещу заплахите от някаква пълзяща асимилация. Когато си тръгнахме от клуба им, Кейт винаги бързаше да ги осъди, но в тяхно присъствие се държеше уклончиво, дори може би

загрижено, за да запази оскъдните привилегии, които притежаваше за разлика от тях. Това, което най-много ме безпокоеше, бе как моята собствена съпротива спрямо тях като че ли отстрани изглеждаше като най-обикновена нацупеност и раздражителност пред лицето на тяхната монолитна увереност.

Накрая ми остана само г-н Тсиката, ганаецът, който отговаряше за преподаването на английски език в училището, с когото успях поне донякъде да се сприятеля. Още от самото начало на престоя си тук бях привлечен от него, от усещането за някаква сложност, в която той искаше да ме въвлече. Тази първоначално инстинктивна привързаност премина през взаимното засвидетелстване на внимание, понякога допускахме и грешни стъпки сякаш сложни плетеници на неловка почтителност, около която кръжахме и двамата през първите месеци на познанството ни. Скоро след пристигането си трябваше да потърся къщата му заради някакъв свой проблем. Открих го в един окаяно изглеждащ жилищен блок, в нещо като гето за ганайците. Всъщност там имаше само стаи, подредени като бараки около един пращен вътрешен двор, с почерняло огнище в средата. Сварих г-н Тсиката облечен с избледняла туника, която му придаваше вид на селски старейшина от някакъв друг свят.

— А, Виктор, влизай, влизай, най-после успя да откриеш къде живея!

Долових зле прикритото му смущение, когато той ме въведе в апартамента си, долових безнадеждността му, докато безпомощно кършеше ръце, за да пооправи поне малко хаоса в тясната всекидневна. След няколко месеца пак ми се наложи да отида там, за да попитам за още нещо, вече не помня какво точно. Този път го изненадах по време на вечеря. Той се показа толкова зарадван и толкова трогнат, че допуснах грешката да проточа посещението си. Уговорихме се пак да се срещнем след края на поредния учебен ден, но той ми изпрати съобщение по един от своите ученици, че за съжаление му се налага да отложи посещението ми за следващата вечер. Може би разиграваше някакъв неясен за мен ритуал на гостоприемство, сякаш искаше да ми подсказе, че посещенията ми могат да продължават, но аз по някакъв начин съм го засрамил, предлагайки пръв да се срещаме по този начин.

На следващата вечер, когато пристигнах в дома му, заварих край него една жена и едно малко момче — оказаха се съпругата му и синът му, дошли му на гости от Гана, макар че той досега нито дума не бе отронил пред мен за предстоящото им пристигане, вероятно смущавайки се от това да го видя в неговата среда. През цялата вечер жена му седеше мълчаливо зад него и почти не се намесваше в разговора ни, освен да попита накратко мъжа си за нещо. Едва към края на вечерята аз се досетих, че той ѝ бе превеждал, но силно съкратено, това, за което си бяхме говорили. Накрая, когато ѝ направих комплимент за сготвената от нея вечеря и той ѝ преведе думите ми, сякаш слънчев лъч озари лицето ѝ.

— Тя каза, че гостенинът прави ястието добро — преведе ми той нейните думи, — а не готвачът.

След известно време г-н Тсиката и аз станаме още по-близки, като действахме все заедно в разнообразните извънкласни занимания в училището. Първоначалната ни учтивост отстъпи пред по-дълбоко и по-инстинктивно приятелство, като всеки от нас се стараеше да възприема другия като някакъв ментор — аз уважавах неговата компетентност и скромност, а той — познанията, които той си бе въобразил, че носех от света, от който идвах. Той започна да идва при мен с различни частни проекти и схеми, до една по момчешки наивни, като например установяването на кореспонденция с някаква школа в Англия за задочно обучение по творческо писане или осъществяването на контакти с един от университетите в Щатите, щедро раздаващ научни степени.

— Не зная, тези неща обикновено не са много престижни.

— Аха.

И тогава той ми се усмихваше притеснено, някак си смален от вероятността още една от надеждите му да угасне.

През лятото, след края на втората ми учебна година тук, той се върна в Гана с надеждата, че изборите там могат да му осигурят възможност да остане в родината си. Разменихме си адресите, обещахме често да си пишем и уговорихме бъдещи посещения. Но след няколко дни той неочаквано се завърна, само няколко дни преди началото на есенния срок. Случи се точно когато пристигна неговият автобус, по някакво случайно стечение на обстоятелствата да съм насред паркинга за камиони в Икорита. Видях го отдалече, докато той

слизаше от автобуса с омачканите си дрехи за из път, с износения си куфар в ръка, с доста потни петна по ризата си. Внезапно ми се стори ужасно самотен и застарял като изтормозен от пътувания амбулантен търговец. Изглеждаше смазан от перспективата отново да се завърне към живота си сред здрача в тази чужда нему страна. Казах си, че трябва да избягна срещата с него, ала той ме видя и може би за пръв път забрави за всичките си останали притеснения.

— Значи разбра, че все пак се връщам тук, а ти си мислеше само как да се отървеш от мен!

И когато се доближих до него, той ме прегърна през рамо в спонтанен изблик на привързаност, без да крие колко се радва, че отново ме вижда. Аз пък усетих как околните извърнаха глави и се поусмихнаха, така че за миг поне паркингът за камиони ми се стори като фокус на един странен момент на разчувстване, споходил ни, като че ли за да потвърди искреността на нашата взаимна симпатия.

Писмата от баща ми накрая започнаха да оредяват. На всичкото отгоре пощата беше ужасно нередовна, та се случваше да изтекат месеци между поставянето на канадските марки върху пликовете и доставянето им на моя тукашен адрес. Стана още по-трудно да се поддържа някаква непрекъснатост на кореспонденцията от едно писмо до следващото, да се постигне натрупване на обменяните мнения по една и съща тема, да се изработи единна формула за поздравления или оплаквания. Беше се скарал за нещо с чичо Умберто, ала не поясни за какво; писа ми, че обмислял да продаде своя дял от фермата на Роко и Доменико; после постъпил в болница заради някаква болка в гърдите, но и сега не ми обясни от какво е била причинена. По някое време, беше през втората година от престоя ми в Африка, той ми написа по-дълго писмо, в което разказваше за някакъв обилен сняг, който причинил доста щети на оранжерииите.

„По Божията милост успяхме да спасим поне част от реколтата, преди всичко да измръзне, но едва към края на лятото ще добием пълна представа за загубите. Надявам се застраховката да ни изплати щетите, но досега не сме

видели нито цент от застрахователите, та се налага за всички разходи да плащаме от собствените си джобове.“

От тона му останах с впечатлението, че фермата е била на ръба на фалита; в следващото си писмо обаче не споменаваше какво се е случило, понеже ме занимаваше със съвсем други въпроси, с други свои оплаквания. Тези отклонения ме подтикнаха да си мисля, че неговите проблеми не са били свързани с реалността, освен в първите мигове, когато му е хрумвало да ги опише в писмата си и може би тогава е било оправдано да набляга върху тях, с настояването да подчертае значението им чрез изписване върху хартията, но после постепенно те са се разсейвали сред всичко, което изпълва живота му.

Това, което оставаше неизменно, бе само неговият тон, с постоянното предусещане за някакъв катаклизъм, с криещата се зад него подбуда да търси вината за всичко у себе си — често ми се струваше, че именно това бе най-важното, а не покълването на някаква искреност между нас. Може би всичко се свеждаше до друга, позабулена форма на обвинение. Веднъж той се отклони от обичайния си маниер и ми сподели, че е ходил да се изповяда. „Намерих своя покой“, казваше ми той, „но има някои неща, които свещеникът не ги знае. Знае ги само Бог.“ Цялата тази мелодрама изглеждаше някак си заплашителна и потайна, като намек, че той се е озовал на ръба на някакво саморазпадане — а това бе единственото, което бе способно да пробуди загрижеността ми, макар че той винаги, през целия си живот, бе носил това усещане за криза у себе си, но вероятно сега бе избрал да сподели с мен само онова, което подхожда на недоизказаните му терзания и болки.

След това — беше през последните месеци от третата ми година в африканското училище — получих писмо от него, което наистина ме обезпокои. Той бе започнал писмото по обичайния си начин, с поздравите и новините от семейството, ала след това се задълбочаваше в някакъв конфликт с Управителния съвет на италианския клуб. Все пак зад написаното се долавяше някаква странна, необяснима възбуда в тона му, нещо като кръжене, но отдалеч, край нещата от живота, сякаш той по някакъв начин отсъстваше от всичко това. Настръхнах, обезпокоен от това крещящо несъответствие, от това прескачане на

мислите му, което не можех да проследя и което ми се струваше като мигновено гмуркане в нещо мрачно. Той бе отделил почти цяла страница на този проклет проблем с клуба, без да успее да схвана за какво всъщност бе целият негов спор с другите от съвета, може би защото всичките му намеци си оставаха потайни и хлъзгави като момчешко нашепване за „онези хора“, „за другите“, което ми се струваше като устремяване към някакъв неясен финал, който така и ще си остане недостигнат. Накрая писмото му приключваше без формалното сбогуване, нещо тъй нетипично за баща ми, като последното му изречение завършваше само с празен интервал, без една най-обикновена точка.

Тогавя именно ме връхлетя предчувствието за смъртта му. Нима за това той се опитваше да ме подготви, а после бе решил да омаловажи тази идея, като нещо, което не беше истина, защото аз само си бях въобразил нещо по този повод или просто бе свързано с рефлексорното ми привличане към всичко, което бе свързано със смъртта, с моя отколешен обичай винаги да се устремявам към това най-просто, но и най-ужасяващо решение на всеки проблем. Облада ме усещането, че той така или иначе вече отсъства от живота ми; чувството, че личността, написала предишните писма, по някакъв нов начин се отдалечава от мен. Започнах писмото на чист английски, но понеже се опасявах от неразбиране, скъсах листа и се залових да го пиша отново, но този път само на италиански. Сега се получи по-съкратено, с най-общи фрази — нали поначало трудно разговарях с баща си. Винаги думите ни звучаха насилено, особено сега, в писмата, като някакъв компромис между моя опростен английски и неговия предпазлив италиански. И точно когато започна да ми се струва, че вече е прекалено късно, че може би аз през цялото време не съм го разбирал, че съм пропуснал да уловя нещо ключово, нещо критично важно, допуснах грешката да приема за хленчене неговите оплаквания, което от моя страна бе просто липса на умение да го разбирам дори в толкова дребни неща като това нелеко за него описание на емоциите, които го разтърсват — също както затруднява някой неразбираем идиом в език, който иначе е приблизително разбираем.

Накрая дописах писмото си с моя обичаен тон, внимателен и любезен, стараяйки се да измисля нещо, което да го закрепи, като се докосна до темите, за които той ми бе споменал като за неща, в чиято

святост вярвам; ала изпратих писмото си без упование, че ще има някакъв ефект. Замислих се дали да не пиша и на леля Тереза, но съобразих, че това няма смисъл, тъй като и без това скоро щях да се върна у дома, че ако нещо се случи, така или иначе ще го науча, макар че в дъното на душата ми се спотайваше смътното опасение, че няма да е добре това мое писмо да попадне в ръцете на баща ми. Същевременно се утешавах със странната илюзия, че най-добре би било въобще да не бях писал писмото. Да изложа всичко, което изпитвах, с думи, бе своеобразно обвинение срещу него, свидетелство, че всичко сме можели да предвидим, но нищо не сме сторили.

Следващата вест, която получих за баща ми, бе съобщението за неговата смърт. Прибрах се от училището в квартирата си и заварих Ричард Хармънд да ме чака на верандата, толкова прозрачен в своето напрегнато и неловко смущение, че веднага си казах, че не бива да се доверявам на първото си предчувствие, че сигурно греша, че лошите вести все ни застигат в толкова очевидна форма.

— Касае се за баща ти. — Не можа да се насили и да довърши фразата, а остави да увисне само тягостното мълчание между нас. — Казаха, че ще се опитат да отложат погребението до твоето пристигане.

После ме обзе странно чувство, но не облекчение или усещане за неизбежност, както бях очаквал, а някаква дезориентация, пълно объркване, което приличаше на прилошаване, като при всяка среща с нещо неестествено или зло. Ричард остана за около час при мен в квартирата ми, трогателно загрижен за мен, доброволно споделящ с мен всичко, което знаеше, макар че аз нищо не исках да слушам, може би защото не бях уверен какво ми бе разрешено да върша, какво при дадените обстоятелства би могло да бъде възприето като нормално.

— Мисля, че разговарях с леля ти. Прехвърлиха разговора през Отава. Всъщност не казаха много какво точно се е случило.

— Аха.

— Да не би да е бил нещо болен или има друга подобна причина, за която да си знаел?

— Не зная. Помня само, че се оплакваше от някакви болки в гърдите.

— Е, може да е от това.

На следващата сутрин имаше полет през Лондон. Ричард вече бе уредил всичко за пътуването ми. От мен се искаше само да си приготвя багажа, като взема само най-необходимото и да оставя всичко останало на него, за да ми го изпрати после у дома. Той ми предложи да остане още при мен, за да ми помогне за багажа, а после да ме отведе със себе си до Ибадан, за да пренощувам там.

— Там можеш да ползваш телефона, ако искаш да позвъниш у дома си в Канада.

Чудех се, доколко е разумно да отклоня това предложение, понеже подозирах, че тогава той ще се почувства донякъде облекчен.

— Предполагам, че вероятно искаш само да останеш за малко сам.

— Да, точно така.

— Не съм сигурен дали няма да поискаш да говориш с някого в училището. Ако желаш, мога да изчакам, след като заминеш.

— Добре.

Прекарах вечерта в самота. Трябваше да обиколя познатите си тук, за да се сбогувам с тях, да свърша всичко, което зрелите хора вършат при подобни обстоятелства или поне да поговоря с г-н Тсиката; обаче единственото, което се насилих да свърша, бе да не си позволя да притеснявам когото и да било, понеже исках около мен да остане само скованата тишина, докато успея да измисля какво после да предприема.

На сутринта Ричард дойде още преди разсъмване. Учениците вече започваха да се събуждат и да се надигат от леглата си; чувах далечните утринни звуци от спалните, сънените им гласове, глухото тътрене на толкова много нозе, докато излизаха да се окопитят навън пред сградата. Звездите на небето едва бяха започнали да избледняват сред утринния здрач; май трябваше да си тръгна тъй, както дойдох, от мрак в мрак, прокрадващ се като някакво морско създание под неспокойната повърхност на зараждащия се ден.

ТРИЙСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

Баща ми се беше удавил във водоема, в който се събираше водата за напояване. Никой нито веднъж не спомена думата „самоубийство“, но тази дума като че ли се спотайваше във всеки, зад всяко съболезнование, зад всяко мълчание. Мълчанието беше потискащо и се стелеше навред: в къщата, в залата на погребалния дом, сред дългата процесия от скърбящи опечалени, изчакващи подредени реда си пред затворения ковчег. Мълчание, което беше израз на няма и неловка сдържаност пред лицето на нашето унижение. До мен достигнаха само сухите факти от това, което се бе случило — един ден той просто изчезнал и чак след няколко дни Роко го открил във водоема.

Беше започнал да гради нова къща. Старите дървени оранжерии били съборени и там изкопали дълбок ров за мазето, след което започнали да градят приземния етаж и да наливат бетона за първата плоча. Той нито веднъж не бе споменал за новата къща в писмата си, ала очевидно бе замислил този строеж, бе заделил необходимите пари и си я бе представял в своето въображение. В жълтеникавата почва започнали да покълват първите плевели, когато работниците се заели с изкопите, а в края на изкопите видях натъркаляни дъските за кофража и каменните блокове за основите, изоставени да чакат възобновяването на градежа.

На погребението леля Тереза беше в черни дрехи. Стоеше безупречно изправена, стегната, строга, досущ като завинаги почернените вдовици от Вале дел Соле; сега тя бе тази, която трябваше да държи всичко под контрол, която трябва да се стреми да ни опази сплотени и достойни, беше хладно делова и сдържана, сякаш смъртта на баща ми бе само една от неговите по детински несдържани лудории. Всъщност най-сломен изглеждаше чичо Умберто, лицето му непрекъснато беше изкривено в скръбна гримаса, сякаш го мъчеше физическа болка, непресекваща и неумолима. Никога не го бях виждал такъв, толкова съсипан, като че ли едва сега виждаше баща ми.

Донякъде дори заприлича на него, със същата неподправеност на чувствата, със същото унижение в очите.

И Рита бе там, сама. Видях я как излезе от църквата, докато ние се суетяхме около строяването на автомобилите за траурната процесия, та в залисията в първия миг не я познах, а после се сепнах. Бях поразен от внезапното ѝ преображение в моите очи: от моя сестра в непозната млада жена. Облечена бе в сив костюм, елегантен и строг, с черни найлонови чорапи, спускащи се до леко повдигнатите ѝ токчета. Косата ѝ бе прибрана назад на кок и само няколко непокорни кичура висяха над веждите ѝ като израз на девическо непокорство. Сега тя оживя пред разширените ми от учудване очи, за да разкрие забулената досега в писмата сложност на отношенията ни. На мен ми се стори като проява на недискретност.

— Толкова съжалявам за това, което се случи, и за всичко останало...

В гласа ѝ все още се долавяше познатата колебливост; ала нещо се бе променило в нея, някаква част от старата почтителност бе изчезнала, а нейният пубертет сякаш се бе изпарил, за да отстъпи място на скритата досега отзад самоуверена и съзряла млада дама, с нейните толкова особени сини очи, в които се криеха безчет внушения и намеци за всички онези неща, за които аз нищо не знаех.

— Може би трябва да ми се обадиш след два-три дни... — рече ми тя. — Ако искаш да си поговорим или нещо...

— Добре.

Но на следващия ден бях повален на легло от маларията, сякаш тялото ми още пазеше спомена за степеня някъде в далечината живот, който бях водил само преди броени дни. Коварната болест, която ме порази бързо и безмилостно, приличаше на внезапно пропадане в мрачна яма. Сякаш бе дебнела вътре в мен, свита като змия на кълбо, изчаквайки да настъпи този миг на слабост. Изпаднах в обезумяващ пристъп, за мен светът се превърна само в една невероятна болка, усещах движението на хората наоколо, но те ми се струваха така безформени, че не можех да ги разпозная. Не можех сили да събера, за да се пробудя от този кошмар; накрая потънах в дълбок сън, но мислите ми продължаваха да препускат, за да търсят, ала не решение, а въпрос или някакво уравнение, чийто отговор неизменно клонеше към нула. Безкрайната поредица от числа бавно се смалчаваше в съзнанието

ми, докато накрая се сведе до нищожен остатък. На сутринта треската ме отпусна от жестоката си хватка и умът ми започна постепенно да се прояснява. Тогава обаче симптомите отново се върнаха, разтреперих се от обзелия ме студ, след това внезапно затънах в непрогледния мрак на треската.

Така продължи много дни и напълно изгубих представа за всичко наоколо, знаех само за хода на болестта си, за моите острови на внезапно проясняване и после за спускането ми в мрака, за ужасната болка, за странното блуждаене на мислите ми. Имах чувството, че хората се бяха обърнали против мен, макар всеки път да изпитвах облекчение, очаквайки леля Тереза да ми носи храна, чисти дрехи, да бърше потта ми, толкова внимателно и загрижено, че чак не го заслужавах. Но малко след мига, в който излизаше от стаята ми, започваше да ме гризе опасението, че някак си съм изоставен на произвола на съдбата. На няколко пъти ме отвеждаха до болницата за инжекции. Когато попадах там, се чувствах обкръжен от приятелски настроени към мен лекари и сестри, но впоследствие, като си припомнях какво съм видял в болницата, ми се струваше, че долавям само преструвки, прикривани зад служебните усмивки, така че настроението ми отново помрачняваше.

Когато треската най-после отмина, изпаднах в странна еуфория, сякаш внезапно ме бяха извадили от мрак на заслепяващата дневна светлина. Това приятно усещане продължи около един ден, като съзнанието ми остана изпразнено от всякакви тревоги и само съзерцавах как светът около мен отново започва да се съвзема за живот и всичко наоколо придобиваше по-ясни очертания. Все едно че се пробуждах от дълбок, мъртвешки сън, след който да се чувствам спокоен, че ме е отминало това действително дълбоко страдание.

— Сестра ти се обади — каза ми леля Тереза.

За пръв път ми хрумна, че въобще бе възможно тя да позвъни у дома.

— И какво каза?

— Искаше само да разбере как си, това бе всичко. Казах й, че си болен.

Аз обаче не й се обадох, защото още ми се искаше да остана изолиран от света.

Вместо това започнах да разговарям с леля Тереза. Когато се събудих, тя бе отишла в кухнята и шетаеше нещо около масата, после си наля кафе, дори ми се стори, че ме очаква да ѝ правя компания, за да остане вярна на навика си да не сяда сама сутрин край кухненската маса.

— Знаеш го какъв беше, никога не видях щастие, нито успях да забравя какво се бе случило. Такъв си беше той.

Макар че неговата смърт някак си оставаше извън най-важното в нейния живот, тъй като леля Тереза оставаше встрани от драматичната му кончина, това, към което сега се стремеше, не беше да търси някакво изкупление, по-скоро да се опита да подреди всичко с оглед на неизбежните последици от смъртта на баща ми.

Разбра се, че е възникнал някакъв проблем с италианския клуб, за който той ми бе намекнал в писмото си. Оказа се дребнава история, свързана с амбициите на Дино Манчини, обвинил управителния комитет на клуба — в който членуваше и баща ми — в присвояване на клубните пари; а после, през май, майка му в Италия починала от сърдечен удар.

— Той никога, нито веднъж не се завърна там и не можеше да си прости заради това. Трудно бе за всички нас, но чичо ти поне отиде до Италия миналата година, макар че аз не съм стъпвала там, откакто дойдох тук, в Канада. На баща ти му се струваше, че да замине за Италия, ще е все едно да потегли за края на света.

— Но какво е искал да направи преди това? Все нещо трябва да е останало като знак за намеренията му.

Само че дори и сега не се осмелявах да ѝ спомена за писмото му.

— Нали го знаеш какъв ставаше, като изпаднеш в онова свое мрачно настроение. И никакво значение нямаше какъв ще е поводът за това. Можеше да се мръщи и да мълчи в продължение на месеци. Кой знае дали сега е имало някаква разлика?

Аз все още не можех да си обясня много неща около смъртта му, не успях да отделя най-съществените варианти на обясненията, които ми хрумваха, нито можех да накарам себе си да повярвам на някое от тях дори да изглежда правдоподобно. Струваше ми се, че най-важните въпроси около неговата кончина си оставаха без нужните отговори. За мен бе загадка анатомията на неговата смърт, дребните мисли, които за последно са го вълнували, дребните стъпки, които е

предприел, като например как се е покатерил върху насипа около водоема, как се е хвърлил в него, какво е станало през първите секунди под водата. И как е изглеждал няколко дни по-късно, плавайки на повърхността на водата.

Сега ми се струваше, че би съумял да издържи и да остане цялостен, ако имаше поне някаква добродетел, която да го съхрани и която да има някакво значение за неговия живот, обаче неговото самоубийство някак си го отричаше като личност, все едно че бе зачеркнало цялото му съществуване. Толкова малко радости му бе подарил този живот, всички около него му носеха само разочарования, пък и самият той си бе причинявал безчет огорчения, които накрая да го сломят съвсем, за да се стигне до трагичния му край.

Леля Тереза ми спомена, че един ден го заварила в кухнята разплакан, докато четял едно от моите писма.

— Ти не можеш да проумееш какво може да се случи между баща и син — каза ми той тогава.

Когато най-последно се опитах да се свържа с Рита, оказа се, че тя, заедно с Елена, е заминала за Квебек по линията на една програма за усъвършенстване на френски език чрез потапяне във френскоговореща среда.

— Много съжалявам за баща ти — заяви г-жа Амхърст. — Искаше ми се да отида на погребението му, но не бях сигурна как ще бъде възприето от твоето семейство и така нататък...

Стори ми се искрено разстроена, може би защото продължаваше да изпитва вина заради това, че ние отписахме Рита от нашето семейство.

— Разбирам — отвърнах аз.

Поне ми даде номера на телефона, на който можех да намеря Рита. Веднага позвъних и отсреща се обади някакъв глас с типичното за Квебек френско произношение. Накрая Рита пое слушалката.

— Здравей. — Прозвуча колебливо, предпазливо. — Опитвах се да се свържа с теб, преди да замина, но подразбрах, че си бил болен или нещо от този сорт.

— Да.

Някъде отзад се чу нечий смях и подрънкване на прибори за маса.

— Ние ще останем още малко тук при това семейство. Наистина е чудесно.

После се интересува за моите планове.

— Не зная, но предполагам, че отново ще се върна в Торонто, за да продължа да уча. — Почувствах се доста неудобно, като споделих това, понеже от нейните писма знаех, че и тя ще замине за Торонто. — Дори вече си изпратих документите.

— Ще бъде прекрасно. Може би ще можем да се виждаме или нещо такова, когато Елена и аз се върнем там.

— Не съм сигурен дали ще мога дълго да изкарам там.

Сякаш се чувах отстрани как се опитвам да спечеля симпатията ѝ.

— Да, мисля, че ще е яко.

Накрая нито тя, нито аз не споменахме за повторно обаждане.

Започнах да работя във фермата. Животът ми изглеждаше внезапно останал лишен от посока — чудех се какво точно възнамерявам да сторя със себе си, все така смътно обмисляйки дали да продължа образованието си. Все пак тези планове ми се струаха само временно решение или просто фон на някаква по-сериозна, ала засега неясна съдба, която може би ми е отредена. Спомних си за приказката „Звярът в джунглата“, разказваща за един мъж, който през целия си живот се криел там, за да се спаси от злата участ, която така и не го застигнала.

Към котелното обзаведоха втори кабинет, пълен с ярко светещи компютърни екрани и светлинни пана — наричаха ги мнемосхеми — изпъстрени с шарени линии, фигури и малки разноцветни лампи, като част от някакъв научен проект, финансиран от правителството. Веднъж седмично ни посещаваше един представител на някаква изследователска лаборатория, за да проверява как се справяме с усвояването на новата техника. Роко и Доменико стояха с часове в кабинета с него, невероятно сериозни и съсредоточени, искрено въодушевени от възможностите на това техническо чудо. Определено се бяха посветили изцяло на тази задача, изучаваха старателно как действат всички сложни системи и по цял ден обмисляха какво още следва да се направи; аз пък се чудех дали да си повярвам, че сега всичко е станало по-добро, и как ще се справям самият аз, след като бе

ясно, че те са успели да уредят живота си много по-целенасочено и солидно в сравнение с мен.

Доменико се ожени за една млада черноока жена, името ѝ бе Мариса; сега те двамата живееха в старата къща на тяхното семейство, която беше разположена съвсем близо до новата и представляваше скромно бунгало, което чичо Умберто навремето бе построил. Тази Мариса била изпратена тук, понеже техните се познавали с чичо Алфредо още отпреди много години от Италия, след някакъв скандал, може би нещо свързано с парите на нейната фамилия. Накрая всичко се подредило така, че тя се запознала и сближила с Доменико. Тяхната сватба изглежда бе последната стъпка към окончателното задомиране на Доменико. Но за мен поне имаше нещо неясно, може би някакво взаимно търсене на удобство, което като че ли бе подтикнало Доменико да ѝ дари своята закрила, макар да се отнасяше донякъде грубовато с нея. Или може би той все пак бе проумял колко щастлив може да бъде, след като всичко стихне; колко мила може да бъде Мариса с него, защото тя действително бе много жизнена, привлекателна, че и умна; неслучайно в продължение на няколко седмици моите разговори с нея бяха единственото ми приятно занимание тук. Самата тя представляваше любопитна гледка, когато се появяваше всяка сутрин в работни дрехи — приличаше на истинска мъжкарана, въпреки непокорните кичури, които се спускаха към скулите ѝ под забрадката. Щом заговаряше за Италия, в гласа ѝ се прокрадаваше особена нотка, издаваща може би дълго потискания ѝ копнеж заради преждевременната ѝ раздяла с родния край, долавяше се и някакво униние, въпреки че иначе бе толкова жизнерадостна. Изглеждаше така сякаш бе пожертвала нещо от себе си, за да дойде тук, на този мрачен остров, какъвто бе тогава нашата ферма.

Към края на юли всички се събрахме в новата къща на чичо Умберто, за да бъде прочетено завещанието на баща ми. Междувременно чичо Умберто отново бе станал точно такъв, какъвто го помнех от много години, той наблегна на тържествеността на събитието, особено заради присъствието на адвоката. Обаче самият адвокат, г-н Нюланд, макар вече да бе започнал да старее, се появи на срещата развеселен, оживен, стегнат и много елегантен в раирания си

костюм. Той твърде бързо съумя да разсее нашето мрачно настроение с умения си да общува, отлично шлифовано благодарение на дългата му практика. Накрая се оказа, че условията от завещанието бяха съвсем ясни и прости: баща ми оставяше всичко на мен — спестяванията си, дела си във фермата, всеки свой цент. Когато г-н Нюланд се зае да изброява цитираните в документа стойности, аз онемях от изненада, понеже общата сума възлизаше на стотици хиляди. И срещу всички тези притежания баща ми дължеше за фермата само четиридесет хиляди долара, като главница на заема, който бе взел преди двадесет години, за да я откупи, като вноските трябваше да бъдат ежегодно доизплащани.

Това бе наследството, оставено от баща ми на мен, тези невероятни за мен суми, тези излишества. Не бях очаквал да получа толкова много, защото винаги си бях въобразявал, че фермата е ипотеккирана и е затънала в тежки дългове, дори се бях опасявал, че е на ръба на фалита, че печалбите са много оскъдни, така че въобще не бях допускал да се окажа притежател на толкова голяма сума и може би заради това бях решил през целия си живот повече да не се занимавам с фермата. Внезапно се оказа обаче, че се явявам най-важното лице сред всичките тези хора, които бяха отдали живота си на фермата. И може би за пръв път след смъртта на баща ми осъзнах какво означаваше, че съм негов син, почувствах тежестта на тази роднинска обвързаност. Все още обаче ми се струваше, че може би е била допуснатата някаква сериозна грешка, че може би стриктните правила според законите за унаследяване в случая не би трябвало да се прилагат; ала ето че г-н Нюланд се зае да поясни всяка отделна клауза от завещанието, без да забравя да упомене за усложненията — като данъците, дължими за наследството и допълнителните такси, които следвало да бъдат приспаднати. У мен се надигна негодувание срещу всичките тези опити да бъде отнета някаква част от това, което ми се полагаше по силата на правата, придобити по рождение.

По-късно се срещнах с г-н Нюланд насаме, в неговата адвокатска кантора. Срещата бе посветена на това да обсъдим подробностите около пожизнената застраховка на баща ми, която възлизаше на петдесет хиляди долар и гарантираше двойно обезщетение при евентуалното настъпване на смъртта на баща ми заради нещастен случай.

— Разбира се, че това е клауза, валидна само при подобни изключения. Подобна смърт се причислява към списъка на възможните нещастни случаи, обаче застрахователната компания може да поиска свое разследване на всички обстоятелства, така че трябва да бъдете подготвени за това. Или могат да склонят да се уреди изплащането само на главницата.

Към бащиното ми завещание бе приложено и допълнение, за което той досега не бе споменал. В него се споменаваше, просто и ясно изказано, за желанието на баща ми от моето наследство да бъде заделена някаква сума, по мое усмотрение, в полза на Рита, ако тя евентуално изпадне във финансово затруднение.

— Това няма сила според закона, а е само едно пожелание, нищо повече. Дали да се приложи — с колко и кога, ще зависи изцяло от вас.

Не знаех как да се справя с бъдещите си задължения, с тези двусмислени заръки. Имах чувството, че моят баща просто ми бе предоставил целия си живот, всичките си отговорности и цялата си вина пред Рита, бремето на въпросите: кое е било ценно за него и защо е решил да сложи край на живота си. Неговите финансови дела си оставаха за мен кълбо от загадки, но поне схващах, че всичките му активи по един или друг начин се оказваха обвързани с компанията за оранжерийно производство. Веднага след смъртта му тази компания трябваше да изплати значителна част от стойността на активите му, точно две трети от общата сума. След това трябваше да се спазят условията, заложи в правилника за продажба на активите на самата компания, да се съблюдават защитните клаузи, да се проверят балансовите отчети, да се съобразят с уговорките за непредвидените случаи. Това, което исках аз, беше, да ми бъде оставено това, което бе заделено като моя собственост преди смъртта на баща ми, изцяло и непокътнато, без повече усложнения; ала се оказа, че моето наследство ще се признае за валидно само при спазване на всички договорни условия, че единственият начин да вляза във владение, е да заема докрай мястото на баща си в компанията.

В продължение на няколко дни аз действително обмислях тази възможност, започнах да гледам на фермата така, както никога досега — като източник на доход, като цел на съществуването ми; и когато огледах целия си досегашен живот, не намерих нищо, което да се противопостави на подобна житейска цел, което да я измести. Обаче

това, което най-силно ме изненада, бе с каква готовност другите проявиха желание да ми сторят място сред тях, както и почтителното им отношение към мен сякаш те наистина бяха повярвали, че ще се нагърбя да управлявам активите на баща ми. Този незапомнен от мен досега израз на уважение към скромната ми личност може би бе свързан с желанието им да ме привлекат обратно към своя свят, защото те може би по-добре от мен знаеха, усещаха го някак си по-инстинктивно, че ще се завърна към работата си във фермата. В дъното на душата си аз вече знаех какво ще сторя — може би щях да остана тук за месец или да кажем най-много за година, за да се опитам да се приспособя към работата и печалбите от нея, но това не ми се виждаше утешителна перспектива за бъдещето ми. Естествено бе, че в резултат на тези колебания моето отчуждение към всичко тук още повече се усили.

Още веднъж се срещнах с г-н Нюланд, а после и със счетоводителя г-н Дирксен, мрачен и суров особняк, като всички менонити^[1].

— Тези проблеми могат да бъдат разрешени с по-внимателно планиране. Точно това бях обяснил на баща ви. Но вие знаете какви са по-старите емигранти. И моите роднини са като тях — те още действат така, както са свикнали от времето, когато са криели парите в чорапите си.

За всички членове на семейството бе уредена още една среща, на която бе планирано да бъдат изложени всичките възможни варианти. След още няколко срещи и много спорове стигнахме до споразумение, според което поне на хартия се предвиждаше разделяне на активите на компанията на още няколко дяла, но на практика всичко се сведе до това другите акционери през следващите десет години да ми изплащат сумите, изисквани за погасяването на заема при изкупуването на моя дял. От спестяванията на баща ми на мен ми се полагаха доста пари след изплащането на всички данъци и различни сметки, както и след погасяването на салдото по неговия отдавнашен заем. Това, което ми остана, бе определено като неприкосновена стойност. Всъщност не ставаше дума за много пари закуп, но нямах поводи да се оплаквам, тъй като щях да получавам щедри вноски през следващите десет години. Само че тези десет години щяха да бъдат като рана в живота ми, като някакво мое покаяние за всичко, което му дължах, което той и

след смъртта си щеше да ми изплаща за сметка на онези години, когато беше живял с такова себеотдаване и беше посветен само на работата си.

Едва тогава щях да осъзная смъртта на баща ми като реалност: възможно бе, в крайна сметка, да започна да си мисля за него като за различен човек и рискувах да го изгубя напълно сред всички тези абстракции, докато се лутах в обсъжданията на суми, които не съществуваха, освен в подпечатаните с червен восък нотариални книжа, както и сред други неща, които увеличаваха бъркотията още повече. Пример за това бе пликът, който намерихме в личния му сейф в банката, където той влагаше парите си. Пликът се оказа пълен с около пет хиляди долара в измачкани канадски и щатски банкноти. Приличаше на някакъв скрит доход, вероятно получен от продажбата на онези краставици, които бяха изкупени от един ливански търговец, пристигнал дотук чак от Детройт. Като че ли тъкмо в тези износени от докосването на толкова много ръце банкноти долових повече от баща си, защото усещах, че са минали и през неговите ръце. Повече от всичките онези стотици хиляди, на които беше оценен според документите на компанията. За кратко се изкуших да предявя претенции за неговата доживотна застраховка, защото ми се искаше да получа тази солидна сума в брой, може би като реално доказателство, което да неутрализира предположенията за самоубийство, но накрая предпочетох да се въздържа от тази стъпка като израз на синовна почит. Не само защото се опасявах застрахователите да не започнат собствено разследване на неясните обстоятелства около смъртта му, но и понеже просто исках да върша само това, което бе редно, както би сторил баща ми, макар че лесно бих могъл да изброя поне дузина противоречия в образа, който си бях изградил за него в представите си.

Подписах всички документи за отказ от собственост, понеже акционерите вече бяха подписали книжата, според които ще ми изплатят докрай моя наследствен дял; после си отворих текуща банкова сметка; сортирах книжата на баща ми, като отделих ненужното от това, което си заслужаваше да бъде запазено. И накрая не ми остана какво повече да върша: оставаха ми само отсъствието на баща ми, моят живот, свободата, ширнала се пред мен, но празна като море.

[1] Протестантска секта от XVI век, прераснала в клон на късния баптизъм. Нейните членове не полагат никакви клетви, не служат в армията, не приемат държавни постове. — Б.пр. ↑

ТРИЙСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

Започнах да се приготвям за заминаването си, като претърсих цялата къща за всичко, което бе мое. От Нигерия, макар и спорадично — през седмица или две, все пак бяха започнали да пристигат пакетите с вещите ми. Неизбежно бе да се сетя за Ричард, който старателно ги бе опаковал сред стайте в моето бунгало там, където сигурно вече, в мое отсъствие, всичко бе започнало да плесенясва от влагата. Ето колко грижливо бе скътал всичките тези дреболии, както и всичките мои книги. Дори бе прибавил вещи, които никога не са били мои, но ги бях заварил в бунгалото при пристигането си там. Имаше и такива, за които вече не бях сигурен дали някога са били мои: една прилежно сгъната риза, както и една книга от Хемингуей, та се наложи да се напегна и да се разровя из спомените си, все едно че разследвах притежанията на някаква друга личност.

Разрових се също и из вещите на баща ми. Оказа се, че е притежавал много малко — толкова оскъдно бе това, което бе наистина негово: дрехите му, една електрическа самобръсначка, един стар часовник. Попаднах на една кутия за обувки, завряна най-долу в скрина в спалнята му, беше пълна с некролози в черни рамки, както и с малки лъскави листовки за молитвени сбирки. Имаше и няколко скъпоценности — една златна верижка и едно златно кръстче, два пръстена, една златна гривна, както и неговият венчален пръстен. Изпробвах го, открих на кой от моите пръсти приляга и оттогава го нося все на този пръст.

Чак тогава, за пръв път след смъртта му, отидох до водоема. Вече нямаше никакви следи от трагедията, разиграла се тук, абсолютно нищо. Бреговете както винаги бяха гъсто обрасли с фиданки и плевели, а водата — пълна с водорасли. Хвърлих един камък в нея и водораслите за кратко се отдръпнаха, за да го пропуснат към дъното и за миг под тяхното зеленеещо се одеяло се показа водата, след което те веднага се върнаха на местата си.

Вцепенеността, която ни бе връхлетяла след смъртта на баща ми, постепенно започна да отминава. Скоро научих, че Роко се е сгодил за едно местно момиче от италиански произход. Дори и датата на сватбата била насрочена, избрани били и кумовете, и шаферките. За да могат младите да останат да живеят след сватбата в нашата стара къща, леля Тереза реши да си построи къща, нещо като по-скромна версия на новата къща, която бе започнал баща ми. Всъщност никой не скърбеше истински за него, никой от тези, чийто живот бе променен след смъртта му, може би понеже с него бе изчезнало и петното на срама, носено тъй дълго от нашето семейство. Тогава си спомних за Флора, дъщерята на чичо Умберто, която сега бе заминала в колежа за начални учителки. Млада жена, много приветлива, достойна за уважение, наследила от майка си черните коси и очи, но посвоему очарователна. Сега тя ми се стори още по-интересна, въпреки че толкова дълго време не я бях харесвал, защото бе доволна от участието си и безропотна, с една дума — идеално дете за един емигрант. Но не можех да си обясня как тя успя да се отдръпне от нашия род, без никой да ѝ повлияе в отрицателния смисъл на думата, как успя да разцъфне като цвете, оправдавайки името си. Цвете, което сега се мерзелееше пред очите ми като някакво далечно, самотно видение.

Заминах за Торонто точно на рождения си ден, в неделята от последната седмица на август. Тревожих се само да не се озова отново в самота, забравен от всички. Взех колата на баща ми. След суматохата около смъртта му тя бе останала забравена в гаража за цялото лято. Докато нагласявах огледалата, като че ли усетих присъствието му на седалката, където винаги сядаше, като някакво привидение. Обзе ме необяснимото чувство, че като променям нещо в колата, все едно, че изтривам спомена за баща си и от тук дори.

Накрая си натоварих вещите и потеглих. Домът ни, фермата ни, постепенно се стопиха сред анонимността на пътя. Наслаждавах се на първите приятни мигове на откъсването ми от миналото — преживяване, което по едно време бях престанал да се надявам, че ще ме споходи. За щастие се случи прекрасно време, ярък и слънчев ден, въздухът беше така свеж въпреки приближаването на есента, целият пейзаж ми се стори очарователен, изпъстрен с фермерски къщи, със

силози и с ниви, с много дървета в далечината. Спомних си за някаква приказка, която ми бяха разказвали още когато съм бил малко дете. Тогава виждах във въображението си някаква вълшебна гледка: още по-гъсти гори, невиждани и величествени, тихо свеждащи клони към плоските възвишения, простиращи се далеч напред. Всичко там беше необичайно и криеше своята тайна, подобно на фермата на баща ми, когато той за пръв път ме доведе в нея, едновременно обещаваща и плашеща с неизвестното в нея, преди да се е превърнала в моята ежедневна среда.

Като отминах Чатам^[1], станах свидетел на удивителна, фантастична гледка, някакъв трик от играта на слънчевите лъчи: след един завой на края на изкачването по поредната стръмнина пред смаяния ми поглед се разкри невероятна панорама: десетки многоцветни и грамадни, леко поклащащи се във въздуха балони, наедрели в далечината като плодове на някакво екзотично, невероятно растение. Озърнах се през рамо, все още неуверен пред какво бях изправен — вероятно там се провеждаше някакъв фестивал, защото цялото поле гъмжеше от хора и коли, камиони и каравани, че и сергии и шатри дори. Отвред се чуваше музика. И тогава замрях: балоните започнаха да се надигат, отначало първите два, а после още и още, без да избързват, дори съвсем бавно, но за сметка на това безкрайно величествено, грациозно дори, демонстрирайки своята безтегловност търпеливо и ласкаво, довиждане, на добър път, докато запълниха докрай хоризонта. За миг като че ли светът не можа да понесе величието им, та внезапно се смали, за да стане детински весел, ярък и нереален, сякаш искаше завинаги да ги задържи за себе си, след което те полека-лека започнаха да се смаляват и да избледняват в далечината като все по-дребни цветни точки, като захарни кристалчета на фона на синеещото се небе.

---

[1] Град в провинция Онтарио, на река Темза, на 100 км югозападно от Лондон, наречен на едноименното графство в Англия. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.